

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԳԵՎՈՐԳ ՆԱՐԻՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ3

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ ՎԻՃԱՐԿՎՈՂ
ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԵՑՈՒՄԸ
ԵՎ ԴՐԱ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ.....13

ՎԻՐԱԲ ՎԱՐԳԱՆՅԱՆ

ՄԵՂՔԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՐԱ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԲԱՑԱՀԱՅՏՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐԱՊԱՏԿԵՐՈՒՄ29

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԷՄԻԼՅԱ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

ՀԱՆՑԱՎՈՐԻ ԱՆՁԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐԴԱՐԱՑԻ ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ
ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՁ35

ԱՐՄԻՆԵ ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՆՈՐՄԵՐ ԿԻՐԱՌԵԼԻՍ44

ԱՐԹՈՒՐ ԱՆՏՈՆՅԱՆ

ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ԿԵՂԾՄԱՄԲ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ ՀԱՐՑԻ
ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄԲ51

УГОЛОВНОЕ ПРАВО

АНУШ АКОПЯН

ПРОБЛЕМЫ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ УГОЛОВНОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА МЕЛКОЕ ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО57

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԻՆՆԱ ՆԵՐՍԵՍՅԱՆ

ՓՈՐՉԱԳԵՏԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՑՈՒՅՑ

ԴԻՏԱՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ62

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱՐԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ, ԱԶԱՏ ԳՈՒՆԱՄԱԼՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ (ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ) ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ69

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՒԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ81

ՂԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Օրինականությունն իրավագիտության կենտրոնական հարցերից մեկն է, իրավունքի ընդհանուր տեսության, իրավունքի առանձին ճյուղերի ուսումնասիրության առարկան: Հայաստանի Հանրապետությունում, ինչպես իրավական կամ իրավականի ձգտող մյուս երկրներում, օրինականությունը հռչակվել է որպես պետական կարգավորման բոլոր ոլորտները թափանցող կարևորագույն համակարգատեղծ սկզբունք-մեթոդ: Այն իր կոնկրետացումն է ստանում իրավունքի բոլոր ճյուղերում, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարությունում (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Օրինականության էության և հասկացության վերաբերյալ հայ և օտարերկրյա իրավաբանական գրականության մեջ արտահայտվել են տարբեր կարծիքներ, որոնցից մենք առանձնացնում ենք Մ. Ստրոգովիչի տեսանկյունը, ըստ որի՝ «օրինականությունը բոլոր պետական մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների, պաշտոնատար անձանց, քաղաքացիների կողմից խորհրդային (այն ժամանակների հետ) օրենքների խիստ և անշեղ կատարումն ու պահպանումն է»¹: Ժամանակի հրամայականը, սակայն, պայմանավորել է վերը բերված սահմանման փոփոխման անհրաժեշտությունը, քանի որ վերջինս չի արտահայտում ուսումնասիրվող հասկացության մասին պատկերացումներ ձևավորող երևույթների բազմազանությունը, ինչն իր հերթին թույլ չի տալիս բնորոշելու դրա բարոյական բնույթը: Բացի դրանից՝ բերված սահմանումը կրում է

քաղաքական-իրավաբանական բնույթ: Խորհրդային մեկնաբանման առանձնակի թերություն կարող ենք դիտարկել նաև լոկալ օրենքի գերակայությունը և դրա պոզիտիվիստական մեկնաբանությունը, ինչը բացառում էր դրա գնահատականն իրավունքի ընդհանուր ընդունելի սկզբունքների և միջազգային իրավական չափորոշիչների տեսանկյունից:

Հեղինակների մեծ մասը դատական ակտերի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը դիտարկում է համատեղ: Օրինակ Մ. Գ. Ավդյուկովը, դիտարկելով դատական ակտերին վերագրվող հիմնական պահանջները և դրանց թվում առանձնացնելով օրինականությունը և հիմնավորվածությունը, պնդում է, որ օրինականությունը լայն իմաստով բովանդակում է նաև հիմնավորվածության պահանջը: «Դատական ակտի օրինականություն» ասելով հեղինակը նկատի է ունենում գործի քննության շրջանակում դատարանի կողմից նյութական և դատավարական իրավունքի գործող նորմերին հստակ և աներկբա հետևելը: Հեղինակը գտնում է, որ օրինականությունն արտահայտվում է դատարանի կողմից կողմերի միջև իրավահարաբերությունների հաստատման գործում՝ առկա փաստական և իրավական հիմքերի առկայության պայմանով: Դատական ակտն օրինական է, եթե դատարանը յուրաքանչյուր գործով ակտ ընդունում է իրականության հետ համապատասխանության և դա հավաստող փաստերի առկայության դեպքում միայն²:

Հաջորդ հեղինակը, որը դատական ակտի օրինականությունն ուսումնասիրում է դրան ներկայացվող այլ պահանջների հետ

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

փոխկապակցվածության համատեքստում, Վ. Ն. Շչեգլովն է: Այս հեղինակն օրինականությունը դիտարկում է որպես դատական ակտի որակն արտահայտող պահանջ, ինչը պայմանավորված է դատարանի կողմից կոնկրետ գործի շրջանակում նյութական իրավունքի նորմերի ճիշտ կիրառմամբ³: Դատական ակտին ներկայացվող այլ պահանջների հետ փոխկապակցվածության համատեքստում հեղինակը օրինականությունը սահմանում է որպես գործի փաստական հանգամանքների վերաբերյալ դատարանի կողմից օբյեկտիվ իրողության արտահայտում: Հեղինակը միաժամանակ օրինականությունը դիտարկում է նաև պատճառաբանվածության հետ սերտ փոխկապակցվածության համատեքստում, որը, ինչպես կտեսնենք հետագա շարադրանքում, դատական ակտի ոչ պակաս կարևոր որակական հայտանիշներից է:

Վերը նշված հեղինակն ընդգծում է, որ գործի լուծման շարժառիթները տրամաբանություն և հաշտողականություն են հաղորդում դատարանի գործունեությանը, որը միտված է դատական ակտի կայացմանը, բարձրացնում են վերջինիս դատարարական նշանակությունը և հիմք են ապահովում օրինականության և հիմնավորվածության ստուգման համար⁴:

Ն. Ա. Չեչինան օրինականությունն ուսումնասիրում է՝ պայմանավորելով այն հետևյալ հիմնադրույթների առկայությամբ.

- դատարանի կողմից քննության առնված նորմերի պարտադիր իրավական որակում,
- որոշման տեքստում կիրարկված նորմերին հղումների առկայություն,
- վեճի քննություն և որոշման կայացում քաղաքացիադատավարական իրավունքի գործող նորմերի խիստ պահպանմամբ⁵:

Ընդհանրացնելով նշված հեղինակների կարծիքները՝ կարող ենք փաստել, որ մասնագիտական գրականության մեջ տարածված է այն հիմնական կարծիքը,

ըստ որի՝ դատական ակտն օրինական է, եթե այն կայացվել է դատավարական նորմերի պահպանմամբ: Այդպիսի կարծիք են արտահայտել նաև Ն. Ի. Տկաչևը, Ա. Ֆ. Կլեյմանը, Ե. Վ. Խախալևան, Ա. Տ. Բոնները, Ի. Կ. Կոմիսարովը, Ա. Բ. Աբուշենկոն⁶ և այլք:

Ի. Ա. Վոլկովայի կարծիքով՝ դատական ակտի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը ենթադրում է, որ՝

- այն ընդունվել է դատավարական նորմերի լիարժեք պահպանմամբ և տվյալ իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառման ենթակա նյութական նորմերի հիման վրա,
- գործի համար նշանակություն ունեցող բոլոր փաստերը հաստատված են համապատասխան ապացույցներով, որոնք բավարարում են բույլատրելիության և վերաբերելիության պահանջներին⁷:

Ն. Ի. Տկաչովը նշում է, որ միջանկյալ դատական ակտն օրինական է, եթե դատարանի գործունեությունը դատավարական նորմերի իրացման (պահպանում, կատարում, օգտագործում և կիրառում) հարցում իրավաչափ է⁸:

Մեր ընկալմամբ, դատական որոշման օրինականության հատկանիշը օրենքում մատնանշված պահանջներին դատական որոշման համապատասխանությունն է: Որոշումը համարվում է օրինական, եթե այն ընդունվել է քաղաքացիական և դատավարական իրավունքի նորմերի հստակ պահպանմամբ: Որոշումների ընդունման ժամանակ օրենքներին և այլ նորմատիվ իրավական ակտերին հղման կարևորությունը հաստատվում է նաև այն հանգամանքով, որ այդ հղման բացակայությունը կարող է վերաբնեիչ և վճռաբեկ ատյանների կողմից գնահատվել որպես անօրինական որոշում, այսինքն, օրենքի չկիրառումը դրա չեղարկման հիմք է համարվում:

Այս առումով հետաքրքրական է Ռուսաստանի փորձը: Բացատրելով դատական որոշման էությունը՝ ՌԴ գերա-

գույն դատարանն իր արձանագրության մեջ ներկայացնում է դատական որոշման օրինականություն հասկացությունը՝ «որոշումը համարվում է օրինական միայն այն դեպքում, եթե այն ընդունվել է խստորեն հետևելով դատավարական իրավունքի նորմերին, և համապատասխան է տվյալ իրավահարաբերությունների համար կիրառելի քաղաքացիական իրավունքի նորմերին կամ անհրաժեշտ դեպքերում հիմնված է համանման իրավունքի կամ համանման օրենքի վրա»⁹:

Այսպիսով, ՌԴ գերագույն դատարանի որոշմամբ՝ կիրառման ենթակա իրավունքի նորմերի միջև հակասությունների դեպքում կիրառվում է մրցակցող նորմի նկատմամբ գերակա ուժ ունեցող նորմը: Համանման բնութագրում է պարունակվում ՌԴ արբիտրաժային դատավարության օրենսգրքի 6-րդ գլխի 13-րդ հոդվածում: Դրա հետ մեկտեղ ՌԴ արբիտրաժային դատավարության օրենսգրքի 1-ին գլխի 13-րդ հոդվածում մատնանշվում է գործարար շրջանառության սովորույթը:

Իր որոշումներում ՌԴ գերագույն դատարանն ուշադրություն է դարձնում նաև դատական իշխանության մարմինների կողմից պաշտոնական մեկնաբանությամբ ակտերի կիրառման վրա¹⁰:

Անցում կատարելով հայրենական փորձառությանը՝ փաստենք, որ քաղաքացիական դատավարության լույսի ներքո ՀՀ քաղաքացիական դատավարության այլևս չգործող օրենսգրքում «օրինականություն» հասկացությունը քննության էր առնվում դատական վճռին ներկայացվող պահանջների համատեքստում: Այդ օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշվում էր, որ «Դատարանի վճիռը պետք է լինի օրինական և հիմնավորված: Դատարանը վճիռը հիմնավորում է միայն դատական նիստում հետազոտված ապացույցներով»: 2018 թվականին ընդունված ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ հոդվածը սահմանում է դատական ակտի օրինականությունը՝ «Դատական

ակտն օրինական է, եթե այն կայացվել է Սահմանադրության, սահմանադրական օրենքների, Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերի, այլ օրենքների և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջների պահպանմամբ, որոնց նորմերը կիրառելի են տվյալ գործը քննելիս և լուծելիս»: Ստացվում է, որ մեր մտահոգությունն անհետացել է նոր ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի ընդունմամբ:

Պրոֆեսոր Ռ. Գ. Պետրոսյանն իրավացիորեն նկատում է, որ օրենքը վճռի օրինականության և հիմնավորվածության որպես վճռին ներկայացվող կարևորագույն պահանջների բովանդակությունը չի բացահայտում, սակայն դրանք վաղուց մեկնաբանված են դատավարագիտության մեջ և պրակտիկայում¹¹: Վճիռն օրինական է, եթե այն կայացվել է գործով կիրառման ենթակա նյութական իրավունքի նորմերին համապատասխան և դատավարության նորմերի պահանջների պահպանմամբ կամ, անհրաժեշտության դեպքում, վիճելի հարաբերությունը կարգավորող նյութաիրավական օրենքի կամ այլ իրավական ակտի բացակայության դեպքում դատարանը կիրառում է նույնանման հարաբերություններ կարգավորող օրենքի նորմերը (օրենքի անալոգիա): Նման նորմերի բացակայության դեպքում դատարանը վեճը լուծում է՝ ելնելով իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներից (իրավունքի անալոգիա): Դատավարական նորմերն օրենքի անալոգիայով չեն կիրառվում: (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Այլ կերպ ասած՝ օրինական է համարվում այն վճիռը, որը՝

ա) դատարանի կողմից կայացվել է քաղաքացիական դատավարական ձևի պահանջներին խիստ համապատասխան իրականացված դատավարական գործունեության արդյունքում, այսինքն՝ դատավարության նորմերի պահանջների

պահպանմամբ,

բ) հիմնված է դատարանի կողմից վարույթի առարկայի՝ վիճելի նյութական իրավահարաբերության նկատմամբ նյութական իրավունքի նորմերի ճիշտ կիրառման վրա,

գ) պարունակում է կողմերի իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ դատարանի՝ օրենքի, այլ իրավական ակտերի, պայմանագրի և գործարար շրջանառության սովորույթների վրա հիմնված, ըստ էության, ճիշտ հետևություններ¹²:

Դատական ակտերին ներկայացվող պահանջները չպահպանելը հանգեցնում է դատարանի վճռի անօրինական ճանաչելուն: Դատարանի վճիռը կարող է համարվել անօրինական դատական սխալի հետևանքով: Դատական սխալ ասելով հասկանում ենք նյութական իրավունքի նորմերի սխալ կիրառումը, որն ազդում է գործի ելքի վրա: Օրենսդիրը սահմանում է դատական սխալի, հետևաբար և դատական ակտի բողոքարկման հետևյալ հիմքերը: Դատական ակտի բողոքարկման հիմքերը սահմանված են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 363-րդ հոդվածով, ըստ որի նյութական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը, դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը, նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքը ծառայում են որպես դատական ակտի բողոքարկման հիմք:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 364-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ նյութական իրավունքի նորմերը համարվում են խախտված կամ սխալ կիրառված, եթե դատարանը

- 1) չի կիրառել այն օրենքը կամ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը կամ իրավական այլ ակտը, որը պետք է կիրառել:
- 2) կիրառել է այն օրենքը կամ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը կամ իրավական այլ ակտը, որը չպետք է կիրառել:

3) սխալ է մեկնաբանել օրենքը կամ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը կամ իրավական այլ ակտը:

Նյութական իրավունքի նորմի խախտումը կամ սխալ կիրառումը վճռի բեկանման հիմք է, եթե հանգեցրել է գործի սխալ լուծման:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 365-րդ հոդվածով սահմանվում է դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը, ըստ որի դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը դատական ակտի բեկանման հիմք է, եթե հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել գործի սխալ լուծման: Դատարանի, ըստ էության, ճիշտ դատական ակտը չի կարող բեկանվել միայն ձևական նկատառումներով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվում է, որ դատական ակտը բոլոր դեպքերում ենթակա է բեկանման, եթե՝

- 1) դատարանը գործը քննել է ոչ օրինական կազմով, այդ թվում՝ այնպիսի դատավորի կողմից, ով պարտավոր էր ինքնաբացարկ հայտնել,
- 2) դատարանը գործը քննել է բողոք բերած անձի բացակայությամբ, որը չի համարվում ծանուցված դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին,
- 3) դատական ակտն ստորագրված կամ կնքված չէ,
- 4) դատական ակտն ստորագրված կամ կնքված չէ այն կայացրած դատավորի կողմից,
- 5) դատական ակտը կայացրել է այն դատավորը, որը տվյալ գործը քննող դատարանի կազմում ընդգրկված չէ,
- 6) գործից բացակայում է դատական նիստի արձանագրությունը,
- 7) դատական նիստի արձանագրումը կատարվել է այնպիսի թերություններով, որոնք անհնար են դարձնում բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը պարզելը,

8) գործի քննության ընթացքում չի ապահովվել գործին մասնակցող անձի՝ թարգմանիչ ունենալու իրավունքը.

9) դատական ակտը չունի պատճառաբանական մաս,

10) դատական ակտն ազդում է գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների և պարտականությունների վրա, բացառությամբ այն դեպքի, երբ դատարանը քննվող գործի մասին ծանուցել է տվյալ անձին, սակայն նա չի ցանկացել ներգրավվել գործին.

11) ստորադաս դատարանում առկա է եղել գործի վարույթը կարճելու հիմք.

12) ստորադաս դատարանում առկա է եղել հայցը կամ դիմումն առանց քննության թողնելու հիմք:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 366-րդ հոդվածով սահմանվում է նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերաքննիչ բողոք բերելու հիմքերը:

Նոր երևան եկած հանգամանքները հիմք են դատական ակտի վերանայման համար, եթե՝

1) բողոք բերած անձն ապացուցում է, որ այդ հանգամանքները գոյություն են ունեցել գործի լուծման պահին, հայտնի չեն եղել և չէին կարող հայտնի լինել բողոք բերած գործին մասնակցող անձին ու դատարանին, և այդ հանգամանքները գործի լուծման համար ունեն էական նշանակություն,

2) դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված՝ վկայի սուտ ցուցմունքները, փորձագետի ակնհայտ կեղծ եզրակացությունը, թարգմանչի ակնհայտ սխալ թարգմանությունը, գրավոր կամ իրեղեն ապացույցների կեղծված լինելը հանգեցրել են ապօրինի կամ չիիմնավորված դատական ակտ կայացնելուն,

3) դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատվել է, որ բողոք բերած անձ չհանդիսացող գործին մասնակցող անձինք կամ նրանց ներկայացուցիչները կատարել են գործի քննու-

թյան հետ կապված հանցավոր արարք, որը հանգեցրել է ապօրինի կամ չիիմնավորված դատական ակտ կայացնելուն, կամ գործի քննության հետ կապված հանցավոր արարքը կատարել է դատավորը:

Ինչպես վերը նշեցինք, դատական սխալը հետևանք է նյութական իրավունքի նորմի խախտման կամ սխալ կիրարկման: Գործն, ըստ էության, լուծելը ենթադրում է դատավարության առարկայի՝ վիճելի իրավահարաբերության նկատմամբ նյութական իրավունքի նորմերի կիրառում: Չնայած այն հանգամանքին, որ տվյալ դեպքում օրենսդիրն օգտագործում է «նյութական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը» (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 364-րդ հոդված) ձևակերպումը, դատավարության մեջ նյութական իրավունքի նորմերի իրացման միակ ձևը իրավական նորմերի (այդ թվում՝ արգելյալ նորմերի) կիրառումն է¹³: Վեճը, ըստ էության, լուծելու համար դատարանը քաղաքացիական դատավարական ձևի պահանջներին խիստ համապատասխան իրականացված դատավարական գործունեության արդյունքում (դատավարական նորմերի պահանջների պահպանմամբ ու ճիշտ կիրառմամբ) պետք է պարզի վիճող կողմերի իրական հարաբերությունները, տա դրանց իրավաբանական ճիշտ որակումը, գտնի այն նորմը կամ նորմերը, որոնք կարգավորում են տվյալ վիճելի իրավահարաբերությունը, ճիշտ մեկնաբանի (պարզաբանի) վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող իրավական նորմի (նորմերի) բովանդակությունը, դրանց հիման վրա պարզի կողմերի սուբյեկտիվ իրավունքների և պարտականությունների ծագման, փոփոխման կամ դադարման հիմք հանդիսացող հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը և, ըստ էության, ճիշտ հետևություններ անի կողմերի իրավունքների ու պարտականությունների վերաբերյալ՝ դրանք դատավարական

օրենքով սահմանված կարգով ձևակերպելով վճռում¹⁴: Այս համատեքստում դատարանի վճիռն օրինական ճանաչվել չի կարող, եթե նշված գործընթացի իրականացման ընթացքում բոլոր է տրվել շեղում, ինչն ինքնին նյութական իրավունքի նորմի սխալ կիրառում է:

Դատական հաջորդ սխալն առաջանում է այն դեպքում, երբ դատարանը կիրառում է կիրառման ոչ ենթակա իրավական նորմ, ինչը հետևանք է դատարանի կողմից իրավահարաբերության սխալ մեկնաբանման, ինչն իր հերթին կարող է հանգեցնել ոչ միայն կողմերի իրավունքները և պարտականությունները, այլ նաև կողմերի պատասխանատվությունը սխալ սահմանելուն:

Դատական սխալի հաջորդ դեպքը դրսևորվում է, երբ դատարանը կիրառել է այդպիսի իրավական ակտ ընդունելու իրավասություն չունեցող մարմնի կողմից ընդունված կամ ուժը կորցրած, Սահմանադրական դատարանի կողմից Սահմանադրությանը ոչ համապատասխան ճանաչված, վարչական դատարանի կողմից անվավեր ճանաչված իրավական ակտ: Կիրառման ոչ ենթակա իրավական ակտի կիրառումն առկա է նաև այն դեպքերում, երբ դատարանը կիրառման ենթակա իրավաբանական ավելի բարձր ուժ ունեցող ակտի փոխարեն կիրառել է դրա համեմատ ստորադաս և իրավահարաբերությունն այլ կերպ կարգավորող իրավական ակտ: Իրավական նորմի սխալ մեկնաբանությունն առկա է այն դեպքերում, երբ դատարանը, ճիշտ որակելով կողմերի իրավահարաբերությունը, սխալ է պարզաբանել վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող իրավական նորմի բովանդակությունը, վերջինիս վերլուծության արդյունքում, ըստ էության, սխալ հետևություններ է արել կողմերի սուբյեկտիվ իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ:

Վճռի օրինականությունը մեծապես կախված է ոչ միայն դատարանի կողմից վիճելի իրավահարաբերությունը կարգա-

վորող նորմերը ճիշտ ընտրելուց, այլ նաև դրանց իմաստի և բովանդակության ճիշտ մեկնաբանությունից: Նյութական իրավունքի նորմերը ճիշտ կիրառելու համար դատարանը պետք է հստակ բացահայտի դրանց բովանդակությունը՝ պահպանելով իրավական նորմը մեկնաբանելու կանոնները:

Դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը վճռի բեկանման հիմք է, եթե հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել գործի սխալ լուծման: Վերոգրյալ իրավակարգավորումներից ակնհայտ է, որ դատական սխալի առկայության կամ բացակայության հաստատումը հանդիսանում է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի կողմից դատական ակտի բեկանման հիմք, հետևաբար և ենթակա է հաստատման վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո գործն, ըստ էության, լուծելու փուլում:

Քաղաքացիական գործերով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում հաճախ հանդիպում են հետևյալ ձևակերպումները. «Վերլուծելով բողոքի փաստարկները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դրանք բավարար չեն եզրահանգելու, որ առկա է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 390-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված՝ գործի ելքի վրա ազդած դատական սխալ՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտում: Հետևաբար, բերված բողոքում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 396-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերը հիմնավորված չեն¹⁵»:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 390-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված է, որ վճռաբեկ բողոքը բերվում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 363-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերով, որոնք են նյութական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը, դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը, նոր երևան եկած

կամ նոր հանգամանքը: Հետևաբար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 396-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերը ներկայացված չեն: Դասակարգվածի փոխարեն Վճռաբեկ դատարանը պարտավոր է գործը վարույթ ընդունելը մերժելիս կոնկրետ նշել այդ հանգամանքները և դրանց բացատրությունները: Ըստ որի՝ նույնաբնույթ ձևակերպումներ հաճախ հանդիպում ենք նաև քրեական գործերով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշումներում. «Վերլուծելով բողոքի փաստաթղթերը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դրանք բավարար չեն եզրահանգելու, որ առկա է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 406-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված՝ գործի ելքի վրա ազդած դատական սխալ՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտում, որը կարող է առաջացնել կամ առաջացրել է ծանր հետևանք: Հետևաբար, բերված բողոքում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով նախատեսված հիմքը հիմնավորված չէ¹⁶»:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում տեղ գտած վերոնշյալ ձևակերպումները վկայում են այն մասին, որ Վճռաբեկ դատարանը բողոքը վարույթ ընդունելու փուլում գնահատում է դատական սխալի առկայությունն ու դրա՝ գործի ելքի վրա ազդած լինելու հանգամանքը, ինչը ենթակա էր հաստատման ՀՀ Վճռաբեկ դատարանում դատաքննության փուլում:

Վճռաբեկ դատարանի՝ բողոքը վերադարձնելու մասին մի շարք որոշումներում այդ դատարանն անդրադառնում է վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ տրված դատական սխալի առկայության գնահատմանը վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունների միջոցով: Որոշումներում, մասնավորապես, տեղ են գտնում հետևյալ ձևակերպումները. «ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ տրված դատական սխալի մասին բողոք

բերած անձի հիմնավորումը հերքվում է վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ նշված պատճառաբանություններով...»:

Վճռաբեկ դատարանի՝ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշումներում հաճախ մեջ է բերվում հետևյալ պարբերությունը. «Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը «Մելտեքս» ՍՊԸ-ն և Մեսրոպ Մովսիսյանն ընդդեմ Հայաստանի (գանգատ 32283/04) գործով 17.06.2008 թվականի վճռով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշման պատճառաբանության վերաբերյալ արտահայտել է իր իրավական դիրքորոշումն այն մասին, որ «Վճռաբեկ դատարանի իրավասությունը սահմանափակվում էր միայն իրավունքի հարցերի ուսումնասիրությամբ: Նման հանգամանքներում չի կարելի ասել, որ Վճռաբեկ դատարանը չէր նշել հիմնավորում միայն այն պատճառով, որ այն հաստատել էր ավելի ցածր ատյանի դատարանի եզրահանգումները և ներառել էր դրանք իր որոշումների մեջ»»:

«Մելտեքս» ՍՊԸ-ն և Մեսրոպ Մովսիսյանն ընդդեմ Հայաստանի գործին կատարված հղումները Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում ևս մեկ անգամ հաստատում են, որ Վճռաբեկ դատարանը շփոթում է բողոքի ընդունելիության հիմքը դատական ակտի բեկանման հիմքի հետ, քանի որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռի մեջբերվող հատվածը վերաբերել է Վճռաբեկ դատարանի գործն, ըստ էության, լուծող դատական ակտին: Իսկ վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու կամ վերադարձնելու մասին որոշումների ընդունման հնարավորությունը նույնիսկ նախատեսված չէր այդ ժամանակահատվածում գործող օրենսդրությամբ: Համանման ձևակերպումներ հաճախ հանդիպում են նաև վարչական գործերով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշումներում, որտեղ դատական սխալի առկայությունը հերքվում է Վերաքննիչ դատարանի համապատասխան պատ-

ճառաբանություններով:

Քննարկվող հարցի կապակցությամբ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2010 թ. ապրիլի 13-ի թիվ ՄԳՌ 873 որոշմամբ ամրագրված դիրքորոշումները մեծ մասամբ կիրառելի են նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում կատարված փոփոխություններից հետո ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկայի նկատմամբ: ՀՀ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ թույլատրելիության հարցի լուծման ժամանակ բուն արդարադատության կանխորոշումը իմաստագրվում է դրա արդյունավետությունը, իսկ բողոքի թույլատրելիության հիմքը շփոթվում է Վարչական դատարանի ակտի բեկանման հիմքի հետ, և որ արդարադատության նման ձևականցումն անհամատեղելի է դրա սահմանադրական իմաստի հետ:

Վերոհիշյալ դեպքերի կապակցությամբ հարց է առաջանում, թե արդյոք վճարելիությունը դատական հսկողությամբ, թե՞ դատական վերահսկողության եղանակ է: Կարծում ենք, որ այն կարող է բնորոշվել որպես ստորադաս դատարանի գործունեության օրինականության նկատմամբ վերահսկողության եղանակ: Վերոհիշյալ դիտարկումը կարելի է հիմնավորել նրանով, որ քրեադատավարական իրավունքի տեսության մեջ, տարբերակելով «հսկողություն» և «վերահսկողություն» եզրույթները, տեսաբանները տարբեր իրավական բովանդակություն են դնում այդ եզրույթների մեջ՝ առաջինը պայմանավորելով որոշակի ենթակայության հարաբերությունների առկայությամբ, ինչը բացառվում է դատական իշխանության մարմինների համակարգի ներսում, որի բնութագրական հատկանիշներից մեկը ներքին անկախության սկզբունքն է: Ինչ վերաբերում է դատական ակտերի «վերանայման ձև» և «ստուգման ձև» եզրույթներին, ապա, կարծում ենք, առավել տեղին է «վերանայման ձև» հասկացության օգտագործումը, քանի որ նախ՝ թե՞՝ ներպետական

և թե՞ միջազգային վերը հիշատակված իրավական ակտերում նշվում է վերանայման իրավունքի մասին, և երկրորդ՝ վերանայումն իրականացվում է ստորադաս դատարանի դատական ակտի օրինականությունը, հիմնավորվածությունը և արդարացիությունը ստուգելու եղանակով, այլ կերպ՝ ստուգումը վերանայման իրականացման ձևն է, դրա բաղկացուցիչ մասը: Բացի դրանից՝ դատական ակտերի օրինականության և հիմնավորվածության ստուգումը չի ներառում դատական ակտերի վերանայման բաղկացուցիչ մասը կազմող բողոքարկման գործընթացը: Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք փաստել, որ վճարելի վերանայման կառուցակարգը որպես դատական ակտերի վերանայման ձև, ի տարբերություն դատական ակտերի վերանայման մյուս ձևերի, բնութագրվում է հետևյալ հատկանիշներով.

- 1) այն դատական ակտերի վերանայման հայեցողական ձև է,
- 2) ենթադրում է վերաքննիչ դատարանի օրինական ուժի մեջ չմտած գործը ըստ էության լուծող դատական ակտերի վերանայում,
- 3) ենթադրում է դատական ակտերի վերանայում ստակ իրավունքի հիմքով,
- 4) ունի հատուկ նպատակային նշանակություն՝ ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը:

Այսպիսով, վճարելի վերանայման կառուցակարգը կարելի է բնորոշել որպես ստորադաս դատարանի օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտերի վերանայման հայեցողական ձև, որի արդյունքում վճարելի ատյանը, նպատակ ունենալով ուղղելու դատական սխալները և ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը, ստուգում է ստորադաս դատարանի դատական ակտի օրինականությունը, հիմնավորվածությունը և արդարացիությունը՝ նյութական իրավունքի նորմի ճիշտ կիրառման և դատավարական իրավունքի նորմերի պահանջների պահպանման տեսանկյունից:

Ընդհանրացնելով մեր կողմից կատարված ուսումնասիրությունը՝ փաստենք, որ օրինականությունը՝ որպես դատական ակտի պահանջ, ենթակա է ապահովման բոլոր դատական ակտերի համար: Ընդունում ենք հեղինակների

կողմից առաջ քաշված՝ դատական ակտերին ներկայացվող պահանջների միջև փոխկապակցվածության գաղափարը, քանի որ դրանցից յուրաքանչյուրն առանց մյուսների ապահովվել չի կարող:

¹ Տե՛ս Տրոգովիչ Մ.Ս., Социалистическая законность - незабываемый принцип нашей общественной жизни, М., 1969, էջ 4:

² Տե՛ս Авдюков М.Г., Судебное решение. М., Госюриздат, 1959, էջ 133:

³ Տե՛ս Щеглов В.Н., Законность и обоснованность судебного решения, Автореф. дис.... канд. юрид. наук, Томск, 1955, էջ 5:

⁴ Տե՛ս Щеглов В.Н., նշվ. աշխ., էջ 8:

⁵ Տե՛ս Чечина Н.А., Норма права и судебное решение, Избранные труды по гражданскому процессу. СПб., 2004, էջեր 163-164:

⁶ Տե՛ս Ткачев Н.И., Законность и обоснованность постановлений суда по гражданским делам, Саратов, 1987, էջ 49, Клейнман А.Ф., Новейшие течения в советской науке гражданского процессуального права, Гражданский процесс. Хрестоматия: Учебное пособие / Под ред. проф. М.К. Треушниковой, М., 2005, էջ 535-536, Хахалева Е.В., Обоснованность решения суда общей юрисдикции, Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Саратов, 200, էջ 14-15, Боннер А.Т., Применение нормативных актов в гражданском процессе, М., 1980, էջ 57, Комиссаров К.И., Задачи судебного надзора в сфере гражданского судопроизводства, Свердловск, 1971, էջ 24, Абушенко Д.Б., Судебное усмотрение в гражданском процессе, Автореф. дне. ... канд. юрид. наук, Екатеринбург, 1998, էջ 4:

⁷ Տե՛ս Гражданский процесс: Учебник / Под ред. А.Г. Коваленко, А.А. Мохова, П.М. Филиппова, - М.: «ИНФРА-М», 2008, էջ 268:

⁸ Տե՛ս Ткачев Н.И., Законность и обоснованность судебных постановлений по гражданским делам, - Саратов, 1987, էջ 95:

⁹ Տե՛ս П. 2: О судебном решении: постановление пленума Верховного Суда РФ от 19 дек. 2003 г., № 23, //Бюл. Верховного Суда РФ, 2004, № 2, էջ 2:

¹⁰ Տե՛ս О некоторых вопросах применения судами Конституции РФ при осуществлении

правосудия: постановление пленума Верховного Суда РФ от 31 окт. 1995 г., № 8 // Бюл. Верховного Суда РФ, 1996, № 1; О применении судами общей юрисдикции общепризнанных принципов и норм международного права и международных договоров РФ: постановление пленума Верховного Суда РФ от 10 окт. 2003 г., № 5 // Бюл. Верховного Суда РФ. 2003. № 12.

¹¹ Տե՛ս Պետրոսյան Ռ. Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն / (իրավ. գիտ. դոկտոր, դոցենտ Լ. Չ. Թադևոսյանի խմբագրությամբ): Չորրորդ հրատարակություն, Եր., Ոսկան Երևանցի, 2012, էջ 403:

¹² Տե՛ս Մեղրյան Ս. Գ., Առաջին ատյանի դատարանի քաղաքացիական գործերով դատական ակտերը, Երևանի պետ. համալսարան, Եր., ԵՊՀ հրատ, 2010, էջ 74:

¹³ Տե՛ս Сахнова Т.В., Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты, М., «Волтерс Клувер», 2008, էջ 436:

¹⁴ Տե՛ս Մեղրյան Ս. Գ., Առաջին ատյանի դատարանի քաղաքացիական գործերով դատական ակտերը, Երևանի պետ. համալսարան, Եր., ԵՊՀ հրատ, 2010, էջ 79:

¹⁵ Տե՛ս օրինակ՝ թիվ ԿԳ-1/0495/02/12, ԱՎԳ-0587/02/12, ԵԱԶԳ-1066/02/11, ԱԲԳ-1/0369/02/10, ԵԱԳԳ-1256/02/11, ՇԳ-3/0305/02/10 քաղաքացիական գործերով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումները: /Որոշումները կայացվել են մասիկին ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի հիմքով, սակայն մեր կողմից ներկայացված մեջբերումները համապատասխանեցված են գործող օրենսդրությանը/:

¹⁶ Տե՛ս, օրինակ, ԵԷԳ-0139/01/10, ԿԳ-1/0061/01/12, ԼԳ-0192/01/11 քրեական գործերով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումները:

RESUME - РЕЗЮМЕ

LEGALITY OF JUDICIAL ACTS

Gevorg Narinyan

Judge of Bankruptcy Court of Armenia

This article refers to the legality of judicial acts. The essence and content of the aforementioned principle-method is analyzed, the theoretical questions and the author's own judgment are confirmed by practical examples.

Keywords: *judicial acts, legality, validity, motivation, Court of Cassation, appeal, principle-method.*

ЗАКОННОСТЬ СУДЕБНЫХ АКТОВ

Геворг Наринян

Судья Суда по делам банкротства

В статье рассматривается законность судебных актов. Нами проанализированы сущность и содержание упомянутого принципа-метода, изучаются теоретические вопросы и собственная точка зрения автора, подтвержденные примерами из практики.

Ключевые слова: *судебные акты, законность, обоснованность, мотивированность, Кассационный суд, апелляция, принцип-метод.*

Բանալի բառեր - *դատական ակտեր, օրինականություն, հիմնավորվածություն, պարճառարանվածություն, Վճռաբեկ դատարան, բողոքարկում, սկզբունք-մեթոդ:*

Գ. Նարինյան - ՀՀ սնանկության դատարանի դատավոր, էլ. փոստ՝ g-narinyan@mail.ru

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 23.07.2019, տրվել է գրախոսության՝ 27.07.2019, երաշխավորվել է իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ռ. Պետրոսյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Արթուր ԳԱՄԲԱՐՅԱՆ

Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավ. գիտ. դոկ., պրոֆ.

Անահիտ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

Արդարադատության ակադեմիայի պրոռեկտոր,

ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկ.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆՈՒՄ ՎԻՃԱՐԿՎՈՂ ԲՐԵՄԻՐԱՎԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ԴՐԱ ԲՐԵՄԳԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇԵՏՎԱՆՔՆԵՐԸ

1. Ընդհանուր դրույթներ

1.1. Հիմնական հասկացություններ: Ժամանակակից իրավագիտության առավել հետաքրքիր հարցերը միջդիսցիպլինար են, այսինքն՝ գտնվում են մի քանի իրավունքի ճյուղի հետազոտման տիրույթում: Սույն հոդվածում քննարկվող հարցերն առնչվում են սահմանադրական և քրեական դատավարության իրավունքի ճյուղերին: Ընդ որում՝ միջդիսցիպլինար հետազոտման դեպքում կարևոր է նախապես հստակեցնել, թե հետազոտությունում հասկացություններն ինչ իմաստով են օգտագործվում: Բանն այն է, որ իրավական այս կամ այն հասկացությունն իրավունքի տարբեր ճյուղերում կարող է ընկալվել տարբեր իմաստներով:

Սույն հոդվածում հեղինակները, ելնելով բացառապես պրագմատիկ անհրաժեշտությունից, որոշ հասկացություններ կօգտագործեն կոնկրետ իմաստով: Այսպես՝ քրեաիրավական նորմեր ասելով հասկացվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի այն հոդվածը կամ դրա մասը կամ կետը (իրավական ակտը), որում ամրագրված է հանցակազմը (դիսպոզիցիան) կամ հանցակազմի որևէ հատկանիշը կամ կոնկրետ հանցագործության համար նախատեսված սանկցիան:

Քրեաիրավական նորմերի կիրառում ասելով՝ հասկացվում է քրեադատավա-

րական փաստաթղթերում (քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում, որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշում, ձերբակալման արձանագրություն, մեղադրական եզրակացություն, մեղադրական դատավճիռ) քրեաիրավական որակում տալը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի նորմերը վկայակոչելը):

Իրավական ակտի (նորմի) գործողության կասեցում ասելով՝ հասկացվում է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ իրավական համակարգում օբյեկտիվորեն գոյություն ունեցող իրավական դրույթների կիրառումը ժամանակավորապես անհնարին դարձնելը:

1.2. Խնդրի ընդհանուր բնութագիրը: Գործը քննության ընդունելուց հետո ՀՀ Սահմանադրական դատարանը դիմող կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ մինչև գործի դատաքննության ավարտը կարող է կասեցնել այն իրավական ակտի կամ դրույթի գործողությունը, որի սահմանադրականությունը վիճարկվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետեւանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար («Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

ՀՀ Սահմանադրական դատարանում երբեմն վիճարկվում են ՀՀ քրեական

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԳԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

օրենսգրքի հատուկ մասով նախատեսված հանցակազմեր կամ դրանց առանձին հատկանիշներ: Օրինակ՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանում վիճարկվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 301-րդ (Իշխանությունը զավթելուն, տարածքային ամբողջականությունը խախտելուն կամ սահմանադրական կարգը բռնի տապալելուն ուղղված հրապարակային կոչերը)¹, 343-րդ (Դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքը)², 213-րդ (Վաշխառությունը)³, 244-րդ (Ճանապարհատրանսպորտային պատահարի վայրը թողնելը)⁴ հոդվածների (դրանցում ամրագրված հանցակազմերի կամ դրա պարտադիր հատկանիշի) սահմանադրականությունը:

Գործնականում հանդիպում են դեպքեր, երբ քրեաիրավական նորմի սահմանադրականությունը քննելիս Սահմանադրական դատարանին միջնորդում են կասեցնելու վիճարկվող նորմի գործողությունը: Օրինակ՝ «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով դիմողի ներկայացուցիչը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի գործողությունը կասեցնելու վերաբերյալ 2019 թվականի հունիսի 25-ին ներկայացրել էր միջնորդություն, որը ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի հուլիսի 2-ի ՄԴԱՌ-66 աշխատակարգային որոշմամբ մերժվել էր (այս մասին հաջորդիվ):

Քրեաիրավական նորմերի գործողությունը կասեցնելու մասին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումը ինչպիսի՞ ազդեցություն կունենա քրեական դատավարության վրա, մասնավորապես՝ եթե քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, քրեական վարույթ իրականացնող մարմինն իրավասու է արդյո՞ք ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի վիճարկվող հոդվածով հարուցել քրեական գործ, կամ անձին ներգրավել որպես նեղադրյալ, կամ կայացնել մե-

ղադրական դատավճիռ:

Այս հարցերին պատասխանելու նպատակով նախ՝ պետք է քննարկել Սահմանադրական դատարանում վիճարկվող նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, այնուհետև՝ անդրադառնալ քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման քրեադատավարական հետևանքներին:

2. Սահմանադրական դատարանում վիճարկվող իրավական նորմի գործողության կասեցման ընդհանուր բնութագիրը

2.1. Վիճարկվող իրավական նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի իրավասահմանադրական տեսանկյունը: Սահմանադրական դատավարության առանձնահատկությունների բացահայտման տեսանկյունից բացառիկ կարևորություն ունի սահմանադրական արդարադատության օբյեկտ հանդիսացող իրավական ակտի գործողության կասեցման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը: Վերջինս միջազգային-իրավական պրակտիկայում տարածում ունեցող ինստիտուտ է:

Եվրոպայի խորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովը, անդրադառնալով քննարկվող ինստիտուտին, դիրքորոշում է հայտնել առ այն, որ վիճարկվող անհատական և/կամ նորմատիվ ակտի գործողության կասեցումը քաղաքացիների՝ անվերականգնելի վնասներ կրելուց պաշտպանության սկզբունքի ապահովման անհրաժեշտ երաշխիքներից է:

Հանձնաժողովն ընդգծել է, որ կողմնակից է վիճարկվող անհատական և/կամ նորմատիվ ակտի գործողության կասեցման հնարավորությանը, եթե այդ ակտերի իրացումը կարող է հանգեցնել հետագա վնասների կամ խախտումների, որոնք չեն կարող վերականգնվել դրույթը հակասահմանադրական ճանաչելու դեպքում: Մյուսույն ժամանակ, հանձնաժողովն ընդգծել է, որ հատկապես նոր-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

մատիվ ակտերի առումով անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև անվերականգնելի այն վնասներն ու խախտումները, որոնց կարող է հանգեցնել ինքնին գործողության կասեցումը: Ընդհանուր դատարանները սովորաբար պետք է կասեցնեն գործի վարույթը, եթե դիմել են Սահմանադրական դատարան կոնկրետ գործով կիրառման ենթակա ակտի սահմանադրականությունը վիճարկելու հարցով: Անհատական իրավունքների անվերականգնելի վնասի հավանականության դեպքում կասեցումը պետք է պարտադիր լինի: Ավելին, կասեցման համար նախատեսված պայմաններն ընդհանուր առմամբ չպետք է չափազանց խիստ լինեն⁵:

Նշենք, որ հիշյալ ինստիտուտի ամրագրման և իրացման պրակտիկան բազմազան է տարատեսակ երկրներում:

«Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի կազմավորման և գործունեության մասին» օրենքի 45-րդ հոդվածի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը՝ իր նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ, Դատավորների ժողովի որոշմամբ կամ պլենար կազմով որոշում է կայացնում համապատասխան օրենքի կամ իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու մասին, եթե գտնում է, որ օրենքի կամ իրավական ակտի գործողությունը կարող է ազդել պետական, հանրային կամ անհատական շահին: Կասեցումը տևում է մինչև Սահմանադրական դատարանի վերջնական որոշման ուժի մեջ մտնելը: Գործի քննության ցանկացած փուլում Սահմանադրական դատարանը կարող է պլենար կազմի որոշմամբ վերացնել կասեցումը: Կասեցման շարունակման կամ դադարեցման վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է հրապարակվի: Բոլոր դեպքերում Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված և անմիջապես հրատարակվի: Օրենքը նախատեսում է ակտի գործողությունը կասեցնելու ևս մեկ հնարավորություն: Մաս-

նավորապես, երբ Դատարանը հետաձգում է վիճարկվող ակտի ուժը կորցնելու ժամկետը, այն կարող է նաև կասեցնել անվավեր ճանաչված ակտի գործողությունը դիմողի նկատմամբ դատաքննության շրջանակում՝ մինչև որոշման ուժի մեջ մտնելը⁶:

Հետաքրքիր է նաև Բելգիայում գործող՝ հիմնախնդրին առնչվող կարգավորումը: «Բելգիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 3-րդ գլուխը վերաբերում է կասեցմանը, որի համաձայն՝ դիմող կողմի միջնորդությամբ Դատարանը կարող է պատշաճ հիմնավորված որոշմամբ ամբողջությամբ կամ մասնակի կասեցնել ստատուտի, որոշման կամ Սահմանադրության 134-րդ հոդվածով նախատեսված ակտի գործողությունը, որոնց առնչությամբ ներկայացվել է անվավեր ճանաչելու դիմում: Կասեցման վերաբերյալ որոշում կարող է ընդունվել հետևյալ դեպքերում՝ 1. եթե կան էական հիմքեր և պայմանով, որ նշված ակտերի անմիջապես կիրառումը կարող է լուրջ վնաս պատճառել, որը դժվար կլինի վերականգնել, 2. եթե վիճարկվում է այնպիսի նորմ, որը նույնական է Սահմանադրական դատարանի կողմից արդեն իսկ անվավեր ճանաչված նորմին և ընդունվել է նույն իրավաստեղծ մարմնի կողմից: Կասեցման վերաբերյալ միջնորդությունները կարող են ներկայացվել համապատասխան ակտի հրատարակումից հետո երեք ամսվա ընթացքում: Դատարանը կողմերին լսելուց հետո կայացնում է պատճառաբանված որոշում: Դատարանը գործով հիմնական որոշումը պետք է կայացնի կասեցման վերաբերյալ որոշումից ոչ ուշ, քան երեք ամսվա ընթացքում: Եթե նշված ժամկետում որոշում չի կայացվում, կասեցումն անմիջապես ուժը կորցնում է: Գրականության մեջ ընդգծվում է, որ նշված գործիքը Բելգիայի Սահմանադրական դատարանի կողմից կարող է կիրառվել բացառիկ դեպքերում⁷:

«Սլովենիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի մա-

սին» օրենքի 39-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև վերջնական որոշման կայացումը Սահմանադրական դատարանը կարող է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն կասեցնել օրենքի, այլ կարգավորման կամ հանրային իշխանության իրականացման նպատակով ընդունված այլ ընդհանուր ակտի գործողությունը, եթե կատարումը կարող է հանգեցնել դժվար վերականգնելի վտանգավոր հետևանքների: Կասեցման վերաբերյալ որոշումը պետք է պատճառաբանված լինի:

«Հունգարիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը կարող է կասեցնել սահմանադրական գանգատով վիճարկվող որոշման կատարումը մինչև սահմանադրական դատավարության ավարտը: Ավելին, Օրենքի 61-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ Սահմանադրական դատարանը կարող է բացառիկ դեպքերում պահանջել դատարանից կասեցնել վիճարկվող որոշման կատարումը՝ լուրջ և անվերականգնելի վնասի առաջացումը կանխելու կամ այլ կարևոր հիմնավորմամբ, եթե դատարանը Օրենքի 53-րդ հոդվածի համաձայն չի կասեցրել որոշման կատարումը:

«Լատվիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 19²-րդ հոդվածի համաձայն՝ սահմանադրական գանգատի ներկայացումը չի կասեցնում համապատասխան դատական ակտի կատարումը, բացառությամբ Սահմանադրական դատարանի կողմից այլ որոշում կայացնելու դեպքերի:

Հետաքրքիր կարգավորում է նախատեսում «ՌԴ Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքը, որի 42-րդ հոդվածի համաձայն՝ անհետաձգելի դեպքերում ՌԴ Սահմանադրական դատարանը կարող է դիմել համապատասխան մարմիններին և պաշտոնատար անձանց՝ մինչև Սահմանադրական դատարանի կողմից գործի քննության ավարտը վիճարկվող ակտի, վիճարկվող միջազգային պայմանագրի

ուժի մեջ մտնելու գործընթացի գործողությունը կասեցնելու առաջարկությամբ:

Կան երկրներ, որտեղ գործողության կասեցման ինստիտուտը վերաբերում է սուկ անհատական ակտերին:

«Սերբիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի ուսումնասիրությունը, օրինակ, հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ հիշյալ օրենքի համաձայն՝ գործողության կասեցման ինստիտուտը վերաբերում է անհատական ակտերին: Մասնավորապես, Օրենքի 56-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործի քննության ընթացքում՝ մինչև վերջնական որոշման ընդունումը, Սահմանադրական դատարանը կարող է կասեցնել այն անհատական ակտի կամ գործողության կատարումը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող ընդհանուր ակտի հիման վրա, եթե այդպիսի կիրառումը կարող է անվերականգնելի վնաս պատճառել: Օրենքի 86-րդ հոդվածն իր հերթին նախատեսում է, որ անհատական դիմումը, որպես կանոն, չի խոչընդոտում վիճարկվող անհատական ակտի կամ գործողության կատարմանը: Մինևույն ժամանակ, օրենքը Սահմանադրական դատարանին հնարավորություն է տալիս գործի քննության ընթացքում դիմողի միջնորդությամբ կասեցնել նշված անհատական ակտի կամ գործողության կատարումը, եթե վերջինս կարող է անվերականգնելի վնաս պատճառել դիմողին՝ պայմանով, որ կասեցումը չի հակասում հանրային շահին և զգալի վնաս չի պատճառի որևէ երրորդ կողմի: Նշենք, որ կասեցման համար նախատեսված՝ «անվերականգնելի վնաս պատճառելուն» առնչվող պայմանը Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից դիտարկվել է որպես չափազանց խիստ՝ ի տարբերություն այլ սահմանադրական դատարանների համար սահմանված կարգավորումների, որտեղ, օրինակ, «Գերմանիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին մասի և «Ավստրիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 85-րդ հոդվածի 2-րդ մասի

համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը կարող է նշված գործիքը կիրառել նաև ծանր հետևանքների կամ հանրային շահին առնչվող այլ կարևոր հիմքերի դեպքում՝ համաչափության սկզբունքով առաջնորդվելով⁸:

«Խորվաթիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 45-րդ հոդվածի համաձայն ևս՝ մինչև վերջնական որոշման կայացումը Սահմանադրական դատարանը կարող է ժամանակավորապես կասեցնել անհատական որոշումների կամ գործողությունների կատարումը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող օրենքների կամ այլ կարգավորումների հիման վրա, եթե դրանց կատարումը կարող է առաջացնել լուրջ և անվերականգնելի վնասներ:

Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալը անհատական գանգատի գործերով կարող է ժամանակավոր որոշում կայացնել անհատական գանգատին առնչվող գործի վերաբերյալ որոշման գործողությունը կասեցնելու մասին, եթե վճռի կամ այլ ակտի կատարումը կարող է դիմողի համար լուրջ վնասի հանգեցնող անդառնալի հետևանքներ առաջացնել կամ երբ կասեցումը հիմնավորված է կարևոր հանրային շահով կամ դիմողի որևէ այլ կարևոր շահով: Երբ Տրիբունալը որոշում է կայացնում վիճարկվող նորմատիվ ակտի կամ դրա մի մասի՝ Սահմանադրությանը չհամապատասխանելու վերաբերյալ, ժամանակավոր որոշումն իր ուժը կորցնում է նշված որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում: Լիազորությունների հարցերով վեճերի դեպքում Տրիբունալը կարող է որոշում կայացնել կոնկրետ գործողությունների կատարումը կասեցնելու մասին, եթե դա անհրաժեշտ է լուրջ վնասը կանխելու կամ հատկապես կարևոր հանրային շահը պաշտպանելու համար⁹:

Անդրադառնալով քննարկվող ինստիտուտի կիրառման պրակտիկային՝ նշենք, որ այն բազմազան է տարատեսակ երկրներում: Այն դեպքերում, երբ խոսքը

նորմատիվ ակտերի գործողության կասեցման մասին է, վերջինս սովորաբար կիրառվում է հասարակական մեծ հնչեղություն ունեցող և հանրության համար ծանր և անդառնալի հետևանքների առաջացման վտանգ ներկայացնող իրավական ակտերի սահմանադրականության վիճարկման դեպքում: Օրինակ՝ 2016 թ. հոկտեմբերի 25-ին Ալբանիայի Սահմանադրական դատարանը կասեցրեց «Ալբանիայի Հանրապետությունում դատավորների և դատախազների անցումային վերագնահատման մասին» օրենքի (Վեթինգի մասին օրենքի) գործողությունը՝ Վենետիկի հանձնաժողովից օրենքի՝ ՄԻԵԿ-ին և Ալբանիայի Սահմանադրությանը համապատասխանության վերաբերյալ *amicus curiae* ստանալու համար¹⁰: ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2014 թ. հունվարի 24-ին ՍԳԱՍ-3 աշխատակարգային որոշմամբ կասեցրեց «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի և 86-րդ հոդվածի 3-րդ մասի գործողությունը՝ մինչև «ՀՀ ԱԺ պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5, 7, 8, 37, 38, 45, 49 և 86-րդ հոդվածների վերաբերյալ» գործի դատաքննության ավարտը:

Անհատական ակտերի գործողության կասեցման պարագայում նշված գործիքը սովորաբար ունենում է հաճախակի կիրառություն: Օրինակ՝ Սլովենիայում Սահմանադրական դատարանը 2016 թ. 8, 2013 թ. 9 սահմանադրական գանգատի գործերով կասեցրել է վիճարկվող անհատական ակտերի գործողությունը¹¹: Բելգիայում նշված ինստիտուտը 2016 թ. կիրառվել է երեք անգամ, ինչը գրականության մեջ դիտարկվում է որպես 50%՝ բավականին բարձր ցուցանիշ՝ նախկինում առկա միջին 10%-ի համեմատությամբ¹²:

2.2. ՀՀ սահմանադրական դատարանության կողմից իրավական նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի զարգացման պայմանությունը: «Սահմանադրա-

կան դատարանի մասին» 1995 թ. նոյեմբերի 20-ի ՀՀ օրենքը վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն չէր նախատեսում: Նմանատիպ ինստիտուտ նախատեսված չէր նաև օրենքի 1997 թ. դեկտեմբերի 9-ի խմբագրությամբ տեքստում:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» 2006 թ. հունիսի 1-ի օրենքով նախատեսվեց «Դիմումի ապահովումը սահմանադրական դատարանի որոշմամբ» վերտառությամբ 34-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ գործը քննության ընդունելուց հետո սահմանադրական դատարանը դիմող կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ մինչև գործի դատաքննության ավարտը կարող է կասեցնել այն իրավական ակտի գործողությունը, որի սահմանադրականությունը վիճարկվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների դիմող կողմի կամ հանրության համար: Վիճարկվող իրավական ակտի գործողության կասեցման մասին որոշումն ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից: Այդ մասին հանրությունն անհապաղ իրագրվում է զանգվածային լրատվության միջոցներով, իսկ համապատասխան տեղեկատվությունը հաղորդվում է հանրային հեռուստատեսությամբ և ռադիոյով:

2018 թ. հունվարի 17-ի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքն ամրագրեց «Վիճարկվող իրավական ակտի կամ դրույթի գործողության կասեցումը Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ» վերտառությամբ 31-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ գործը քննության ընդունելուց հետո Սահմանադրական դատարանը դիմող կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ մինչև գործի դատաքննության ավարտը կարող է կասեցնել այն իրավական ակտի կամ դրույթի գործողությունը, որի սահմանադրականությունը վիճարկվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել

անդառնալի կամ ծանր հետևանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար: Վիճարկվող իրավական ակտի կամ դրույթի գործողության կասեցման մասին աշխատակարգային որոշումն ուժի մեջ է մտնում որոշումը Սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքէջում հրապարակելուն հաջորդող օրվանից: Այդ որոշումն անհապաղ հրապարակվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների <http://www.azdarar.am> պաշտոնական ինտերնետային կայքում, իսկ համապատասխան տեղեկատվությունը 24 ժամվա ընթացքում հաղորդվում է Հանրային հեռուստատեսությամբ և ռադիոյով:

Ներկայացված իրավադրույթների վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ 1. խոսքը տվյալ պարագայում վիճարկման ենթակա ցանկացած ակտի մասին է՝ ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական, 2. ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել Սահմանադրական դատարանի կողմից ինչպես կողմի միջնորդությամբ, այնպես էլ իր նախաձեռնությամբ, 3. ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել գործը քննության ընդունելուց հետո մինչև գործի դատաքննության ավարտը, 4. ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել սոսկ այն դեպքում, երբ կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար:

Նշենք, որ վիճարկվող ակտի գործողությունը կասեցնելու վերաբերյալ որոշում ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր գործունեության ընթացքում ընդունել է մեկ անգամ՝ 2014 թ. հունվարի 24-ին ՍԳԱՈ-3 աշխատակարգային որոշմամբ կասեցնելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի և 86-րդ հոդվածի 3-րդ մասի գործողությունը՝ մինչև «ՀՀ ԱԺ պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5, 7, 8, 37, 38, 45, 49 և 86-րդ հոդվածների

վերաբերյալ» գործի դատաքննության ավարտը:

2.3. *Վիճարկվող իրավական նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի ամրագրման և իրացման կառուցակարգերի և անհրաժեշտ է իրացնել մեծ զգուշավորությամբ, բացառիկ դեպքերում՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու համար առկա անհրաժեշտ և բավարար հիմքերը:* Ինչպես նշեցինք, ՀՀ օրենսդրությունն այդ առումով նախատեսում է, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կասեցվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների դիմող կողմի կամ հանրության համար: Կարծում ենք, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված վերը նշված հիմքերը, այլև այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են: Այլ կերպ՝ քննարկվող հիմնախնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի իրավական ակտի գործողության կասեցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանքների և կասեցման պարագայում առաջացող հետևանքների միջև յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում հավասարակշռություն գտնելը՝ իրավական անվտանգության առանցքը կազմող արժեքները հիմքում ունենալով: Այդ հանգամանքն իր հերթին ենթադրում է հիշյալ համատեքստում համաչափության սկզբունքի պահպանման անհրաժեշտություն, այն է՝ իրավական ակտի գործողության կասեցումը՝ որպես դիմու-

մի ապահովման համար նախատեսված միջոց, պետք է համաչափ՝ անհրաժեշտ և պիտանի լինի կասեցման հիմքում ընկած նպատակին հասնելու համար: Վերը շարադրվածն էլ հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ կասեցման մասին որոշումը բոլոր դեպքերում պետք է լինի պատճառաբանված՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողության կասեցման համար անհրաժեշտ ներկայացված չափանիշները: Ընդ որում՝ դիմողի կամ հանրության համար անդառնալի կամ ծանր հետևանքներ առաջացնելու հանգամանքը գնահատման է ենթակա յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում:

Նշենք, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2014 թ. հունվարի 24-ին ՄԳԱՌ-3 աշխատակարգային որոշմամբ արձանագրել է, որ իրավական ակտի կիրառման հետևանքների անդառնալի լինելը կամ անվերականգնելիությունն այն չափանիշն է, որը որոշում է դատարանի հայեցողության սահմանը՝ մինչև գործի դատաքննության ավարտը դիմումի ապահովման միջոցը կիրառելիս: Հենց այդ հանգամանքը նկատի ունենալով և օրենքով նախատեսված մնացած իրավապայմանի շրջանակներում քննության առնելով դիմող կողմի միջոցառությունը՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ մինչև գործի դատաքննության ավարտն օրենքի՝ *վեճի առարկա նորմերի գործողության հերիանքներն անդառնալի չեն և վերականգնելի են միայն մեկ բացառությամբ:* Այդ հանգամանքը նկատի ունենալով՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2014 թ. հունվարի 24-ին ՄԳԱՌ-3 աշխատակարգային որոշմամբ մինչև «ՀՀ ԱԺ պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5, 7, 8, 37, 38, 45, 49 և 86-րդ հոդվածների սահմանադրականության վերաբերյալ» գործի դատաքննության ավարտը կասեցրել է սույլ 86-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և վերոնշյալ իրավահարաբերությունների հետ համակար-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

գային առումով փոխկապակցված 76-րդ հոդվածով սահմանված իրավակարգավորման¹³ գործողությունը՝ նկատի ունենալով, որ դրանք հանրության համար առաջացնում են իրավունքի գերակայության սկզբունքին և իրավական պետության չափորոշիչներին ոչ համարժեք հետևանքներ:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի ներկայացված աշխատակարգային որոշման վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Դատարանը կասեցրել է ոչ միայն վիճարկվող դրույթների, այլև վիճարկվող դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված մեկ այլ դրույթի գործողությունը: Մինչդեռ, ինչպես նշեցինք, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքը նշված գործիքի կիրառման հնարավորություն է նախատեսում միայն վիճարկվող իրավական ակտի կամ դրույթի առումով: Միևնույն ժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ որևէ նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականությունը որոշելիս Սահմանադրական դատարանը պարզում է նաև այդ ակտի վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված տվյալ ակտի այլ դրույթների սահմանադրականությունը: Հավաստիանալով վիճարկվող դրույթների հետ փոխկապակցված տվյալ նորմատիվ իրավական ակտի այլ դրույթների՝ Սահմանադրությանը հակասելու մեջ՝ Սահմանադրական դատարանը կարող է Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչել նաև այդ դրույթները:

Ուստի, ակնհայտ է, որ հանրության կամ դիմողի համար անդառնալի ծանր հետևանքներ կարող են առաջանալ նաև նմանատիպ իրավակարգավորման գործողության արդյունքում, ինչի մասին է վկայում նաև Սահմանադրական դատարանի վերը նշված որոշմամբ կասեցված դրույթների ուսումնասիրությունը:

Հետևաբար, կարծում ենք, որ նպատակահարմար է օրենքով նախատեսել նաև վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ դրույթի գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն, եթե Սահմանադրական դատարանը որոշում է պարզել նաև վերջինիս սահմանադրականությունը:

Անդրադառնալով քննարկվող գործիքի ամրագրմանն ու իրացմանն առնչվող այլ հարցադրումներին՝ նշենք, որ նպատակահարմար ենք համարում այն մոդելի ընտրությունը, որը հնարավորություն է տալիս կասեցնել ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական ակտի գործողությունը: Ընդ որում՝ կարծում ենք, որ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման դեպքում նպատակահարմար և տրամաբանական է կասեցնել նաև այն վարչական և դատական ակտերի գործողությունը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող ակտի հիման վրա՝ նկատի ունենալով մեր տեսակետը՝ հիշյալ ինստիտուտը բացառիկ դեպքերում և ներկայացված չափանիշների հիման վրա կիրառելու առումով: Միևնույն ժամանակ, կարևորում ենք դատական և վարչական ակտերի գործողության կասեցման առումով ոչ թե Սահմանադրական դատարանի հայեցողական լիազորության առկայությունը, այլ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման վերաբերյալ որոշում ընդունելու պարագայում դրա հիման վրա ընդունված դատական և վարչական ակտերի գործողության մեխանիզմներն կասեցումը: Ավելին, կարծում ենք, որ այդ հանգամանքը պետք է իր արտահայտությունը գտնի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքում:

Հիշյալ համատեքստում կարևոր ենք համարում նաև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի քննության պարագայում կասեցման ինստիտուտի առանձնահատկությունների վերլուծությունը: Հարկ է նկատի ունենալ, որ նշված գործերով դիմում ներկայացնելու առիթ կարող է հանդիսանալ

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ոչ միայն իրավական ակտի ընդունումն, այլև գործողության կատարումը կամ անգործությունը: Հետևաբար, իրավական անվտանգության սպառնալիք կարող է դառնալ ոչ միայն իրավական ակտի գործողությունը, այլ նաև սահմանադրական մարմնի գործողությունը կամ անգործությունը, և կասեցման ինստիտուտի գործադրման անհրաժեշտություն կարող է առաջանալ նաև նշված իրավիճակում: Այդ հանգամանքը նկատի ունենալով՝ կարծում ենք, որ օրենքով անհրաժեշտ է նախատեսել նաև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի դեպքում սահմանադրական մարմնի՝ դիմումի հիմքում ընկած գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն՝ մեր կողմից վերը շարադրված չափանիշները նկատի ունենալով: Նշենք, որ որոշ երկրներում ևս սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմիններն ունեն նման հնարավորություն: Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալը, մասնավորապես, լիազորությունների հարցերով վեճերի դեպքում կարող է որոշում կայացնել կոնկրետ գործողությունների կատարումը կասեցնելու մասին, եթե դա անհրաժեշտ է լուրջ վնասը կանխելու կամ հատկապես կարևոր հանրային շահը պաշտպանելու համար:

3. Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման քրեադատավարական հետևանքները

3.1. Քրեաիրավական նորմերի կիրառությունը քրեական դատավարությունում: Քրեական դատավարությունում քրեական հետապնդման մարմինները և դատարանը դատավարական որոշում կայացնելիս կիրառում են քրեաիրավական նորմերը: Օրինակ՝ քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման փուլը եզրափակվում է քրեական գործ հարուցելու կամ հարուցումը մերժելու մասին որոշումների կայացմամբ: Քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման մեջ պետք է

նշվի քրեական օրենքի այն հոդվածը, որի հատկանիշներով հարուցվում է գործը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 182-րդ հոդված): Որպես մեղադրյալ ներգրավելու որոշման մեջ նույնպես նշվում է քրեական օրենսգրքի հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որով նախատեսված է կատարված հանցանքի համար պատասխանատվությունը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 202–րդ հոդված)¹⁴:

Քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու պայմաններում այդ նորմերը կիրառելու հարցին պատասխանելու համար, կարծում ենք, պետք է ցուցաբերել տարբերակված մոտեցում՝ նկատի ունենալով քրեաիրավական նորմերի կիրառման տարբեր փուլերում մարդու իրավունքների և արդարադատության շահերի զուգակցման անհրաժեշտությունը:

3.2. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման քրեադատավարական հետևանքների մասին: ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2019 թվականի հունիսի 2-ի ՍԳԱՌ-66 աշխատակարգային որոշմամբ նշել է.

«Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Քրեական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթի կասեցումը հանգեցնելու է վիճարկվող դրույթի հիմքով իրականացվող և իրականացվելիք ցանկացած քրեական դատավարության և քրեական հետապնդման կասեցմանը, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դրա համար անհրաժեշտ են շատ ծանրակշիռ հիմքեր, որոնք կփաստեն անդառնալի կամ ծանր հետևանքները դիմողի կամ հանրության համար, մինչդեռ դիմողի կալանավորման փաստի առկայությամբ և դրանով նրա հիմնական իրավունքների ենթադրյալ խախտումներով՝ հանրության համար նման հետևանքներ չեն կարող առաջանալ, իսկ դիմողն իրավունք ունի վճարել բողոք ներկայացնել իր կալանավորման իրավաչափության հարցով, ուստի նրա համար որևէ անդառնալի

կամ ծանր հետևանք նույնպես չի կարող առաջանալ»:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը կարծում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի դրույթի գործողության կասեցումն առաջացնում է երկու դատավարական հետևանք՝ 1. քրեական դատավարության (վարույթի) կասեցում, 2. քրեական հետապնդման կասեցում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում նախատեսված չէ քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու հիմքով քրեական վարույթը կամ քրեական հետապնդումը կասեցնելու կարգավորում (պետք է նկատի ունենալ, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը կաշկանդված չէ օրենսդրական կարգավորումներով), սակայն հողվածի այս բաժնում կանոնադաշտնաճառք ՀՀ Սահմանադրական դատարանի արտահայտած որոշ վիճելի դատողություններին:

Նախ՝ կարծում ենք, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը թույլ է տվել տրամաբանական սխալ: Դատարանը խոսում է ոչ միայն իրականացվող, այսինքն՝ հարուցված և չավարտված (այսպես կոչված՝ ընթացիկ) դատավարության կասեցման, այլև *իրականացվելիք* դատավարության կասեցման մասին:

Բանն այն է, որ կասեցվում է ընթացիկ վարույթը, իսկ ապագայում հարուցվող (իրականացվելիք) վարույթը չի կարող կասեցվել այն պարզ պատճառով, որ այն գոյություն չունի՝ այն դեռ չի հարուցվել: Ուստի այս դեպքում ՀՀ Սահմանադրական դատարանը պետք է նշեր քրեական դատավարության հարուցումը բացառելու (մերժելու) մասին:

Երկրորդ՝ մտահոգիչ է քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման դեպքում ցանկացած քրեական դատավարության կասեցման մասին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի իմպերատիվ պահանջը: Կարծում ենք, որ քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցումն ինքնին չի բացառում քրեական վարույթ հարուցելը կամ իրականացնե-

լը, չի խոչընդոտում այդ վարույթի շրջանակներում ապացույցների հավաքմանը: Քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցումն արգելում է կատարել այնպիսի դատավարական գործողություններ կամ կայացնել այնպիսի որոշումներ, որտեղ տրվում է քրեաիրավական որակում՝ այսինքն՝ տեղի է ունենում քրեաիրավական նորմի կիրառում՝ բառի բուն իմաստով: Դրանք առավելապես վերաբերում են քրեական հետապնդման հարուցման ակտերին (այս մասին հաջորդիվ):

3.2. Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման պայմաններում քրեական գործի հարուցելը: Քրեական գործի հարուցման փուլն ունի մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք կարևոր են քննարկվող հարցերի համար: Քրեական դատավարության այս փուլի սահմանափակ խնդիրներով պայմանավորված՝ օրենսդիրը նախատեսել է քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման ժամկետային խիստ սահմանափակումներ: Հանցագործությունների մասին հաղորդումները պետք է քննարկվեն և լուծվեն անհապաղ, իսկ գործ հարուցելու առիթի օրինականությունը և հիմքերի բավարար լինելը ստուգելու անհրաժեշտության դեպքում՝ դրանց ստացման պահից 10 օրվա ընթացքում¹⁵:

Քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման փուլը կարճաժամկետ վարույթ է, այս փուլում պետք է արագ արձագանքել կատարված կամ կատարվող հանցագործությունների մասին ստացված հաղորդումներին: Նման ժամկետների նախատեսման նպատակն է արագ լուծել քրեական գործի հարուցման հարցը, որպեսզի նախնական քննության շրջանակներում հնարավոր լինի կատարել անհետաձգելի քննչական գործողություններ և կանխել ապացույցների կորուստը:

Սահմանադրական դատարանում քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման պայմաններում քաղաքացին հնարավոր է հաղորդում ներկայացնի կասեցված նորմով նկարագրվող հանցա-

գործուրբյան մասին: Այս դեպքում ծագում են հետևյալ երկու հարցերը՝ 1. քրեական հետապնդման մարմիններն իրավասու են արդյո՞ք սկսել նյութերի նախապատրաստման գործընթաց (ստուգել քրեական գործ հարուցելու հիմքերի և առիքների օրինականությունը և հիմնավորվածությունը), 2. եթե այո, ապա իրավասու են արդյո՞ք որոշում կայացնել քրեական գործ հարուցելու մասին:

Առաջին հարցի կապակցությամբ նշենք, որ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում արարքի քրեաիրավական որակում չի տրվում, այս ընթացքում դատավարական հարկադրանքի միջոցներ չեն կարող կիրառվել¹⁶, ուստի քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցումն ինքնին չի խոչընդոտում նյութերի նախապատրաստման գործընթաց սկսելուն:

Մեր ընդդիմախոսները կարող են նշել, որ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում ստուգվում է քրեական գործ հարուցելու *հիմքերի* առկայությունը, որոնք հիմնականում վերաբերում են հանցակազմի օբյեկտին և օբյեկտիվ կողմի հատկանիշներին: Ուստի քրեական հետապնդման մարմինը ինչպե՞ս պետք է ստուգի քրեական գործ հարուցելու հիմքերը, եթե հանցակազմի հատկանիշները նախատեսող նորմերի գործողությունը կասեցվել է: Այս հարցի կապակցությամբ կարևոր է կրկին նշել, որ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման պայմաններում այդ ակտն իրավական համակարգում օբյեկտիվորեն գոյություն ունի, պարզապես այն չի կարող հանդիսանալ քրեաիրավական որակման հիմք: Այս պարագայում քրեական հետապնդման մարմինը, ելնելով արդարադատության շահից, պարտավոր է նախապատրաստել նյութեր, որոնց հիման վրա հետագայում կորոշվի քրեական գործ հարուցելու կամ մերժելու հարցը:

Երկրորդ հարցի կապակցությամբ նշենք, որ քրեական դատավարությունում արարքին առաջին անգամ քրեաիրավական որակում է տրվում քրեական գործ հարուցելու որոշմամբ, որտեղ նշվում է քրեական օրենքի այն հոդվածը, որի հատկանիշներով հարուցվում է գործը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 182-րդ հոդված): Եթե քրեաիրավական նորմի գործողությունը Սահմանադրական դատարանը կասեցրել է, ուստի քրեական հետապնդման մարմինը իրավասու չէ քրեական գործ հարուցելու մասին որոշմամբ կիրառել այդ նորմը:

Նյութերի նախապատրաստման ընթացքում քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման պարագայում քրեական դատավարության սուբյեկտները հայտնվում են իրավական փակուղում, քանի որ մի կողմից՝ լրանում է նյութերի նախապատրաստման առավելագույն ժամկետը, մյուս կողմից՝ քրեական հետապնդման մարմինը չի կարող կայացնել քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում:

Կարծում ենք, որ քրեադատավարական օրենքով պետք է սահմանել, թե ման իրավիճակներում քրեական հետապնդման մարմինը ինչպիսի գործողություններ կարող է կատարել: Օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում կարող է սահմանվել, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու դեպքում քրեական հետապնդման մարմինը ձեռնարկում է հանցագործության հետքերը պահպանելու ուղղությամբ անհրաժեշտ գործողություններ և որոշում է կայացնում *քրեական գործի հարուցման հարցի լուծումը հետաձգելու* մասին¹⁷:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի սահմանադրականությունը որոշելուց հետո, կախված նրանից, թե քրեաիրավական նորմը ճանաչվել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող, թե ոչ, քրեական հետապնդման մարմինը որոշում կկայացնի քրեական գործ հարուցելու կամ այն մերժելու մասին:

Մինչև օրենսդրական փոփոխությունները, ստեղծված իրավիճակում կարող են քննարկվել խնդրի լուծման հետևյալ տարբերակները՝

Առաջին՝ եթե սահմանադրական դատավարության ընթացքում կասեցվել է *հայրուկ* քրեաիրավական նորմի գործողությունը, սակայն առկա է *ընդհանուր* քրեաիրավական նորմ, ապա քրեական հետապնդման մարմինը կարող է քրեական գործ հարուցել ընդհանուր հանցակազմի հատկանիշներով: Օրինակ՝ սահմանադրական դատավարությունում կասեցվել է գույքահարկից խուսափելու հանցակազմ նախատեսող նորմը, սակայն քրեական օրենքով նախատեսված է նաև հարկերից խուսափելու մասին ընդհանուր նորմ: Թեև հանցագործության մասին հաղորդումը կարող է վերաբերել գույքահարկից խուսափելուն, սակայն քրեական հետապնդման մարմինը կարող է քրեական գործ հարուցել հարկերից խուսափելու ընդհանուր հանցակազմի հատկանիշներով: Իհարկե, ավաճող չի նշանակում, որ քրեաիրավական նորմի կասեցման խոչընդոտը շրջանցելու և ամեն գնով քրեական գործ հարուցելու համար քրեաիրավական այլ նորմերին պետք է տալ տարածական մեկնաբանություն:

Երկրորդ՝ եթե ՀՀ քրեական օրենսգրքում բացակայում է ընդհանուր հանցակազմ, ապա նյութերի նախապատրաստման ժամկետը լրանալուց հետո քրեական հետապնդման մարմինը պետք է որոշում կայացնի հանցակազմի բացակայության հիմքով (քրեաիրավական նորմը ենթակա չէ կիրառման, ուստի փաստացի հանցակազմը բացակայում է) քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին: Եթե հետագայում ՀՀ Սահմանադրական դատարանը կորոշի, որ քրեաիրավական նորմը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը, ապա ՀՀ Սահմանադրական դատարանի այդ որոշումը կարող է հանդիսանալ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին

որոշումը վերացնելու նոր հանգամանք:

Մինևույն ժամանակ, հիշյալ համատեքստում անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հողվածի շրջանակներում արդեն իսկ ներկայացված այն գաղափարը, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված հիմքերը, այլև այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են:

3.3. Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման պայմաններում անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելը կամ այն իրականացնելը: Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման պայմաններում անձի նկատմամբ չի կարող հարուցվել կամ իրականացվել քրեական հետապնդում: Բանն այն է, որ արարքի քրեաիրավական որակումը մեղադրանքի (քրեական հետապնդման) ինստիտուտի անբաժան մասն է, ինչը նշանակում է, որ անձի դեմ քրեական հետապնդում հարուցելու մասին դատավարական փաստաթղթերում վկայակոչվում է քրեաիրավական նորմը: Օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարությունում հանցանք կատարելու մեջ կասկածվող անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցվում է անձին ձերբակալելով: Ձերբակալման արձանագրության մեջ նշվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, որով նախատեսված հանցանքի կատարման մեջ կասկածվում է ձերբակալվածը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131.1-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Եթե առկա են անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու բավարար հիմքեր, սակայն քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, ապա անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում չի կարող հարուցվել:

Քրեադատավարական օրենքով պետք է նախատեսել, որ նման իրավիճակում վարույթն իրականացնող մարմինը որոշում է կայացնում *քրեական հետապնդման հարուցումը հետաձգելու* մասին: Քրեական հետապնդման հարուցման հետաձգումը չպետք է խոչընդոտի ապացույցների հավաքման գործընթացին: Քրեական հետապնդման հարուցումը հետաձգելու մասին կարգավորման թերությունն այն է, որ անձը, որը տեղյակ է, որ առկա է քրեական հետապնդում հարուցելու հիմքեր, սակայն այն հետաձգվել է, կարող է պարզապես խուսափել վարույթից:

Եթե անձի նկատմամբ արդեն իսկ հարուցվել է քրեական հետապնդում, որից հետո քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, ապա այս դեպքում քրեադատավարական օրենքում պետք է նախատեսել *քրեական հետապնդումը կասեցնելու* ինստիտուտը: Հիշեցնենք, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ՄԴԱՌ-66 որոշմամբ նշել է քրեական հետապնդումը կասեցնելու մասին:

Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման դեպքում դատարանը նույնպես իրավասու չէ մեղադրական դատավճիռ կայացնելու:

Մինչ օրենսդրական փոփոխությունները, քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը խնդրի լուծման համար կարող է քննարկել սույն հոդվածի 3.2-րդ պարագրաֆում «mutatis mutandis» առաջարկվող լուծումները:

Հիշյալ համատեքստում ևս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հոդվածի շրջանակում արդեն իսկ ներկայացված այն գաղափարը, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված հիմքերը, այլև այն, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են: Այլ կերպ՝ քննարկվող հիմնախնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի իրավական ակտի գործողության կասեցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանք-

4. Եզրահանգումներ

Հիմնախնդրի վերլուծության արդյունքում հանգել ենք հետևյալ հիմնական եզրահանգումներին.

✓ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական դատավարության շրջանակներում վիճարկվող ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել 1. Սահմանադրական դատարանի կողմից ինչպես կողմի միջնորդությամբ, այնպես էլ իր նախաձեռնությամբ, 2. գործը քննության ընդունելուց հետո մինչև գործի դատաքննության ավարտը, 3. տակ այն դեպքում, երբ կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար, 4. խոսքը տվյալ պարագայում վիճարկման ենթակա ցանկացած ակտի մասին է՝ ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական:

✓ Քննարկվող ինստիտուտն անհրաժեշտ է իրացնել մեծ զգուշավորությամբ, բացառիկ դեպքերում՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու համար առկա անհրաժեշտ և բավարար հիմքերը: ՀՀ օրենսդրությունն այդ առումով նախատեսում է, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կասեցվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների դիմող կողմի կամ հանրության համար: Կարծում ենք, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված հիմքերը, այլև այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են: Այլ կերպ՝ քննարկվող հիմնախնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի իրավական ակտի գործողության կասեցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանք-

ների և կասեցման պարագայում առաջացող հետևանքների միջև յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում հավասարակշռություն գտնելը՝ իրավական անվտանգության առանցքը կազմող արժեքները հիմքում ունենալով: Այդ հանգամանքն իր հերթին ենթադրում է հիշյալ համատեքստում համաչափության սկզբունքի պահպանման անհրաժեշտություն, այն է՝ իրավական ակտի գործողության կասեցումը՝ որպես դիմումի ապահովման համար նախատեսված միջոց, պետք է համաչափ՝ անհրաժեշտ և պիտանի լինի կասեցման հիմքում ընկած նպատակին հասնելու համար: Վերը շարադրվածն էլ հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ կասեցման մասին որոշումը բոլոր դեպքերում պետք է լինի պատճառաբանված՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողության կասեցման համար անհրաժեշտ ներկայացված չափանիշները: Ընդ որում՝ դիմողի կամ հանրության համար անդառնալի կամ ծանր հետևանքներ առաջացնելու հանգամանքը գնահատման է ենթակա յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում:

✓ Նպատակահարմար է օրենքով նախատեսել նաև վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ դրույթի գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն, եթե Սահմանադրական դատարանը որոշում է պարզել նաև վերջինիս սահմանադրականությունը:

✓ Վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման դեպքում նպատակահարմար և տրամաբանական է կասեցնել նաև այն վարչական և դատական ակտերի գործողությունը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող ակտի հիման վրա՝ նկատի ունենալով մեր տեսակետը՝ հիշյալ ինստիտուտը բացառիկ դեպքերում և ներկայացված չափանիշների հիման վրա կիրառելու առումով: Մինևույն ժամանակ, կարևոր

րում ենք դատական և վարչական ակտերի գործողության կասեցման առումով ոչ թե Սահմանադրական դատարանի հայեցողական լիազորության առկայությունը, այլ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման վերաբերյալ որոշում ընդունելու պարագայում դրա հիման վրա ընդունված դատական և վարչական ակտերի գործողության մեխանիզմներն կասեցումը: Ավելին, կարծում ենք, որ այդ հանգամանքը պետք է իր արտահայտությունը գտնի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքում:

✓ Օրենքով անհրաժեշտ է նախատեսել նաև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի դեպքում սահմանադրական մարմնի՝ դիմումի հիմքում ընկած գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն:

✓ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում պետք է սահմանել Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու դատավարական հետևանքները: Այսպես՝ քրեադատավարական օրենքով կարելի է սահմանել, որ քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման փուլում ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու դեպքում քրեական հետապնդման մարմինը ձեռնարկում է հանցագործության հետքերը պահպանելու ուղղությամբ անհրաժեշտ գործողություններ և որոշում է կայացնում *քրեական գործի հարուցման հարցի լուծումը հետապնդելու* մասին: Եթե անձի նկատմամբ արդեն իսկ հարուցվել է քրեական հետապնդում, որից հետո քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, ապա այս դեպքում քրեադատավարական օրենքով պետք է նախատեսել *քրեական հետապնդումը կասեցնելու* ինստիտուտը:

- ¹ ՍԳՈ–766, 14 հոկտեմբերի, 2008 թ.
- ² ՍԳՈ–851, 14 հունվարի, 2010 թ.
- ³ ՍԳՈ–947, 5 ապրիլի, 2011 թ.
- ⁴ ՍԳՈ–1252, 26 հունվարի, 2016 թ.
- ⁵ Տե՛ս CDL-AD(2010)039rev, STUDY ON INDIVIDUAL ACCESS TO CONSTITUTIONAL JUSTICE, Adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session (Venice, 17-18 December 2010), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD\(2010\)039rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD(2010)039rev-e), § 9, 139, 140:
- ⁶ Տե՛ս «Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի կազմավորման և գործունեության մասին» օրենքի 26-րդ հոդված:
- ⁷ Տե՛ս Luc Lavrysen, Jan Theunis, Jurgen Goossens, Pieter Cannoot, Viviane Meerschaert, Developments in Belgian Constitutional Law: The Year 2016 in Review, <http://www.icconnectblog.com/2017/10/developments-in-belgian-constitutional-law-the-year-2016-in-review/>:
- ⁸ Տե՛ս CDL-AD(2007)039, Comments on the Draft Law on the Constitutional Court of the Republic of Serbia, Endorsed by the Venice Commission at its 72nd plenary session (Venice, 19-20 October 2007), § 17.
- ⁹ Տե՛ս «Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալի կազմավորման և Տրիբունալում գործերի քննության կարգի մասին» օրենքի 79, 86 հոդվածներ:
- ¹⁰ Տե՛ս CDL-AD(2016)036, ALBANIA AMICUS CURIAE BRIEF FOR THE CONSTITUTIONAL COURT ON THE LAW ON THE TRANSITIONAL RE-EVALUATION OF JUDGES AND PROSECUTORS (THE VETTING LAW), Adopted by the Venice Commission at its 109th Plenary Session (Venice, 9-10 December 2016), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD\(2016\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD(2016)036-e):
- ¹¹ Տե՛ս An overview of the work for 2016 // The Constitutional Court of the Republic of Slovenia, https://www.us-rs.si/media/rsus_letnoporocilo_2016_ang_web.pdf, overview of the work for 2017 // The Constitutional Court of the Republic of Slovenia, https://www.us-rs.si/media/rsus_letnoporocilo_2017_eng_web.pdf:
- ¹² Տե՛ս Luc Lavrysen, Jan Theunis, Jurgen Goossens, Pieter Cannoot, Viviane Meerschaert, Developments in Belgian Constitutional Law: The Year 2016 in Review, <http://www.icconnectblog.com/2017/10/developments-in-belgian-constitutional-law-the-year-2016-in-review/>:
- ¹³ Վերջինս վերաբերում է պարտադիր կուտակային վճարները չկատարելու կամ ուշացումով կատարելու համար պատասխանատվությանը:
- ¹⁴ Քրեաիրավական նորմերի կասեցումը կարող է առաջացնել ոչ միայն քրեադատավարական հետևանքներ, այլև այն կարող է խնդրահարուց դարձնել նախկինում քրեաիրավական նորմի կիրառմամբ կայացված դատավճռի կատարման ընթացքը: Օրինակ՝ Սահմանադրական դատարանը կասեցրել է որևէ քրեաիրավական նորմի գործողությունը, սակայն նախկինում տվյալ հոդվածով անձինք դատապարտվել են ազատազրկման և կրում են պատիժը: Մույն հարցը թեև դուրս է այս հոդվածի ուսումնասիրության առարկայի շրջանակներից, սակայն նշենք՝ քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման դեպքում բացակայում է անձին ազատությունից զրկելու նյութաիրավական հիմքը:
- ¹⁵ ՔԳՕ 06.12.2016թ. թիվ ՀՕ-214-Ն օրենքով նախատեսվեց նյութերի նախապատրաստման ժամկետը մեկ անգամ՝ 20 օրով երկարացնելու հնարավորություն:
- ¹⁶ Նյութերի նախապատրաստման փուլն ունի առանձնահատուկ դատավարական ձև: Այս փուլում, ի տարբերություն դրան հաջորդող նախնական քննության փուլի, թույլատրվում է կատարել խիստ սահմանափակ թվով դատավարական գործողություններ՝ նյութեր պահանջել, բացատրություն վերցնել, կատարել դեպքի վայրի զննություն, բերման ենթարկվածի անձնական խուզարկություն, հետազոտման համար վերցնել նմուշներ, նշանակել փորձաքննություն:
- ¹⁷ Լուծման տարբերակներից մեկն էլ կարող է լինել այն, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքով սահմանվի, որ Սահմանադրական դատարանը նորմի գործողությունը կասեցնելու դեպքում որոշում է, թե իրավաբանական վարույթն իրականացնող մարմինը ի՞նչ միջոցներ պետք է ձեռնարկի:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

RESUME - РЕЗЮМЕ

SUSPENSION OF THE VALIDITY OF THE CRIMINAL-LEGAL NORMS CONTESTED BY THE RA CONSTITUTIONAL COURT AND ITS CRIMINAL-LEGAL CONSEQUENCES

Arthur Ghambaryan

Head of the Chair of Theory of Law and Constitutional Law of the Armenian-Russian University, Honored Lawyer of the Republic of Armenia, Doctor of Law, Professor

Anahit Manasyan

Vice-rector of the Academy of Justice, Associate Professor at the Chair of Constitutional Law of YSU

Article considers the issues of suspension of application of the disputed at the Constitutional Court legal acts. Authors do a detailed analysis on the essence of the institute of suspension of the disputed in the frames of constitutional justice norms, present the practice of application of the discussed institute in various states, development of the given institute in the Republic of Armenia, criminal-procedural consequences of suspension of criminal norms, reveal the problems, existing in legislation and law-enforcement practice, and make suggestions on their overcoming and improvement.

Keywords: *Constitutional Court, suspension of the application of disputed norms, criminal norms, irreversible or severe consequences, institute a criminal case, criminal prosecution.*

ПРИОСТАНОВЛЕНИЕ ДЕЙСТВИЯ ОСПАРИВАЕМЫХ В КОНСТИТУЦИОННОМ СУДЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ И ИХ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Артур Гамбарян

Завкафедрой теории права и конституционного права Российской-армянского университета, заслуженный адвокат РА, доктор юридических наук, профессор

Анаит Манасян

Проректор Академии юстиции, доцент кафедры конституционного права ЕГУ, кандидат юридических наук

В статье рассматриваются вопросы приостановления действия оспариваемых в Конституционном суде правовых актов. Авторы детально анализируют суть института приостановления оспариваемых в рамках конституционного правосудия норм, рассматривают практику применения указанного института в различных государствах, развитие данного института в Республике Армения, уголовно-процессуальные последствия приостановления уголовных норм, выявляют существующие в законодательстве и правоприменительной практике проблемы и вносят предложения по их решению.

Ключевые слова: *Конституционный суд, приостановление действия оспариваемых норм, уголовно-правовые нормы, необратимые и серьезные последствия, возбудить уголовное дело, уголовное преследование.*

Բանալի բառեր - Սահմանադրական դատարանի, վիճարկվող նորմերի գործողության կասեցում, քրեաիրավական նորմեր, անդառնալի կամ ծանր հետևանքներ, քրեական գործ հարուցել, քրեական հետապնդում:

Ա. Ասմբարյան - Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավ. գիտ. դոկ., պրոֆ. էլ. փոստ՝ artur.ghambaryan@gmail.com

Ա. Մանասյան - Արդարադատության ակադեմիայի պրոռեկտոր, ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկ., էլ. փոստ՝ a.manassian@yahoo.com

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 04.09.2019, տրվել է գրախոսության՝ 04.09.2019, երաշխավորվել է իրավ. գիտ. դոկ., պրոֆեսոր Գ. Դանիելյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

**ՄԵՂՔԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՂՐԱ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԲԱՅԱՏԱՅՏՄԱՆ ՏՆՄԱՏԱՏԱՐՑԵՐԸ
ՍԱՏԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԲՐԵԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐԱՊԱՏԿԵՐՈՒՄ**

Մեղքը՝ անկախ դրա տարբեր մեկնաբանություններից, ընկալվում է որպես բացասական երևույթ: Մասնագիտական գրականության մեջ «մեղք» տերմինի վերաբերյալ կան հակասական և, հաճախ, միմյանցից բավականաչափ տարբերվող մեկնաբանություններ՝ կախված այդ եզրույթի գիտագործնական նշանակության ընկալումից:

Հանցագործության կարևոր հատկանիշը՝ մեղավորությամբ կատարված լինելն է: Արարքը, որքան էլ որ վտանգավոր լինի, որքան էլ որ ծանր հետևանքներ առաջացնի, չի կարող հանցագործություն համարվել, եթե դրանում բացակայում է անձի մեղքը:

Մեղքն անձի հոգեբանական և պետության իրավական վերաբերմունքն ու ընկալումն է անձի կողմից իրականացված արարքի և դրա հանրորեն վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ: Այսպես՝ 2015 թվականի խմբագրությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության «Մեղքի սկզբունքը և պատժի համաչափության սկզբունքը» վերտառությամբ 71-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ. «Հանցանք կատարած անձի պատժի հիմքը նրա մեղքն է»: Պատահական չէ, որ մեղքի սկզբունքի սահմանադրական ամրագրումը կենտրոնական դերակատարություն է ստանձնում այն հասարակական հարաբերությունների կարգավորման և դրանց համար օրենսդրական բազայի ստեղծման ընթացքում, երբ նույն մեղքն ընկալվում է որպես հանցանք կատարած անձի պատժի հիմք: Հենց այս

տրամաբանությամբ է Սահմանադրության մեջ 71-րդ հոդվածի մեղքի սկզբունքը համադրված պատժի համաչափության սկզբունքի հետ:

Սակայն, անհրաժեշտ է նշել, որ մեղքի սկզբունքի հիմնարար ուսումնասիրության համար «մեղք» եզրույթի էության բացահայտումը կարևորվում է այն պարզ պատճառով, որ այն նույնաբովանդակ սահմանադրական սկզբունքի հիմնական բաղադրիչն է:

Միաժամանակ, ՀՀ քրեական օրենսդրության սկզբունքների համակարգում առանցքային նշանակություն ունի ըստ մեղքի պատասխանատվության սկզբունքը: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրքը հիմնվում է օրինականության, օրենքի առջև հավասարության, պատասխանատվության անխուսափելիության, անձնական պատասխանատվության, ըստ մեղքի պատասխանատվության, արդարության և պատասխանատվության անհատականացման ու մարդասիրության սկզբունքների վրա:

Կարծում ենք, որ մեղքի էության ու դրա իրավական սահմանման բացահայտումը կարևոր դեր կարող է ունենալ ոչ միայն մեղքի սկզբունքի էության, այլև դրա սահմանադրական իմաստի բացահայտման գործում:

Մեղքը՝ հայրենական և արտասահմանյան գրականության մեջ, մասնավորապես քրեական իրավունքին առնչվող գրականության մեջ շատ հաճախ ստա-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

նում է տարբեր սահմանումներ:

Մարդու մեղքն արտացոլում է անձի ներքին հոգեբանական վերաբերմունքն իր գործողությունների և դրանց հետևանքների նկատմամբ: Այս հոգեբանական վերաբերմունքը դրսևորվում է անձի հոգեբանական գործունեության մտավոր և կամային բաղադրիչներում: Մեղքն անձի հոգեբանական վերաբերմունքն է, իր կողմից կատարված հանրային վտանգավոր արարքների և դրա հետևանքների նկատմամբ՝ դիտավորության և անգգուշության տեսքով: Մեղքի բովանդակությունը ձևավորվում է անձի հոգեկան գործունեության երկու տարրով՝ գիտակցությամբ և կամքով, որոնք բնութագրվում են հանցագործություն կատարելիս մարդու հոգեկան գործունեության գործընթացի ինտելեկտուալ և կամային բաղադրիչներով: Այս բաղադրիչները անվանվում են մեղքի մտավոր և կամային տարրեր¹:

Մեղքը որպես քրեաիրավական հասկացություն, իր մեջ արտահայտում է անձի հոգեբանական (մտավոր և կամային) վերաբերմունքը հանրային վտանգավոր գործողության (անգործության) և վրա հասնող հանրային վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ: Իսկ որպես սոցիալական հասկացություն այն բնութագրում է անձի վերաբերմունքը հասարակության մեջ հաստատված սոցիալական կանոններին և սովորույթներին, նրա վրա դրված պահանջներին: Մարդու բացասական վերաբերմունքը սոցիալական պահանջներին, կանոններին և սովորույթներին, դրսևորված իր կողմից կատարված հանցագործությամբ, որոշում է մեղքի սոցիալական էությունը²:

Մեղքը քրեական իրավունքում մի կատեգորիա է, որը արտահայտում է անձի հոգեբանական վերաբերմունքը կատարված հանցավոր ոտնձգության, այսինքն, գործողության կամ անգործության, որն ունի հանրային վտանգի հատկանիշ և դրա կատարման հնարավոր հետևանքների նկատմամբ³:

Մեր օրենսդրությունը հիմնված է մեղքի

հոգեբանական տեսության վրա⁴:

Մեղքն անձի հոգեբանական վերաբերմունքն է իր կողմից կատարվող արարքի և դրա վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ, որը դրսևորվում է դիտավորության կամ անգգուշության ձևով⁵:

Վերոնշյալ հոգեբանական տեսությանը համահունչ մեկ այլ բնորոշմամբ, մեղքը՝ իրավական նորմի խախտմամբ վնասակար կամ հանրության համար վտանգավոր գործողության (անգործության) ներքին սուբյեկտիվ կողմն է, անձի հոգեկան-իմացական վերաբերմունքը՝ իր կատարած արարքի ու նրա հետևանքների նկատմամբ:

Մեղքի վերաբերյալ հիշատակված բնութագրիչների համակարգային վերլուծությունից անհրաժեշտ է ընդգծել, որ այդ ձևակերպումներում առկա են որոշակի խնդրահարույց հարցեր, որոնք հանցանք կատարած անձի պատժի հիմք համարվող մեղքի սահմանադրական սկզբունքի տրամաբանության շրջանակում, որոշակի հստակեցման կարիք ունեն: Ավաժծի հիմնավորումը կփորձենք տալ մեղքի ձևերը բացահայտելուց հետո միայն՝ փորձելով չկենտրոնանալ վերջիններիս վրա:

Այսպես, մեղքը դրսևորվում է դիտավորությամբ և անգգուշությամբ: Գիտավորությունն իր հերթին լինում է երկու տեսակի՝ ուղղակի դիտավորություն և անուղղակի դիտավորություն, իսկ անգգուշությունը՝ հանցավոր ինքնավստահություն և անփութություն:

Մեր անհամաձայնությունը հիմնավորելու համար հարկավոր է փոքր-ինչ բացահայտել հանցավոր ինքնավստահությունը և անփութությունը՝ որպես մեղքի այնպիսի ձևի դրսևորումներ, որոնք ունեն առավել ցածր հանրային վտանգավորության աստիճան:

Հանցագործությունը համարվում է հանցավոր ինքնավստահությամբ կատարված, երբ անձը նախատեսում է վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, բայց վստահո-

րեն հույս է ունենում, որ դրանք կկանխվեն:

Հանցագործությունը համարվում է անփութությամբ կատարված, երբ անձը չի նախատեսում վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, բայց պարտավոր էր և կարող էր նախատեսել դրանց առաջացումը:

Անձը քրեական պատասխանատվության կարող է ենթարկվել միայն այն դեպքում, եթե նրա գործողություններում առկա են հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի հատկանիշները, այդ թվում՝ մեղքը:

Մեղքը հավաստելու համար անհրաժեշտ է հավաստել ոչ միայն այն, որ մարդը գիտակցել է իր արարքների փաստական հանգամանքները, այլև այն, որ նա գիտակցել է (կամ կարող էր և պարտավոր էր գիտակցել) իր արարքների սոցիալական էությունը (հանրային վտանգավորությունը), ինչպես նաև նախատեսել է (կամ կարող էր նախատեսել) դրանց հետևանքները⁶:

Այսպիսով, որպեսզի արարքը հանցագործություն համարվի, անհրաժեշտ է, որ դրանում առկա լինեն վերը նշված երեք հատկանիշները՝ հանրային (հասարակական) վտանգավորությունը, քրեական հակաօրինականությունը (քրեական օրենսգրքով արգելված լինելը) և մեղավորությունը: Այս հատկանիշներից թեկուզև մեկի բացակայությունը կնշանակի, որ արարքը հանցագործություն չէ:

Արարքում մեղքն առկա է այն դեպքում, երբ անձը հասկանում է, որ իր արարքը վտանգավոր է, կառաջացնի վտանգավոր հետևանքներ ու ցանկանում է այդ հետևանքների առաջացումը (ուղղակի դիտավորություն), իսկ եթե չի էլ ցանկանում այդ հետևանքների առաջացումը, ապա ոչինչ չի անում, որ դրանք չառաջանան (անուղղակի դիտավորություն), կամ էլ հասկանում է, որ իր արարքից կարող են վտանգավոր հետևանքներ առաջանալ, բայց թեթևամտորեն հույս է ունենում, որ դրանք կկանխվեն (հանցավոր թեթևամտություն), կամ էլ չի գիտակ-

ցում իր արարքի վտանգավորությունը և դրա վտանգավոր հետևանքների առաջացումը, բայց կարող էր և պարտավոր էր գիտակցել (հանցավոր անփութություն):

Ինչպես հանցավոր ինքնավստահությամբ դրսևորված մեղքը, այնպես էլ անփութությամբ դրսևորված մեղքն ունի հանրային վտանգավորության ավելի ցածր աստիճան, քան դիտավորությամբ կատարված հանցագործության յուրաքանչյուր դրսևորում: Այստեղ հարկ է ուշադրություն դարձնել հանցավոր արարքի սուբյեկտիվ կողմին: Հանցագործություն կատարող անձն անգոյշությամբ կատարվող հանցագործության երկու դրսևորումների դեպքում էլ չի գիտակցում իր կատարած արարքի հանրային վտանգավորությունը, ինչպես նաև վրա հասանելիք վնասի հնարավորությունը այլոց իրավունքների ու ազատությունների, հանրային շահերին:

Հետևաբար, կարծում ենք, որ ասել, թե մեղքը միայն անձի սեփական վերաբերմունքն է իր կատարած արարքի նկատմամբ, այնքան էլ ճիշտ չէ: Ինչպես կարող է խոսք գնալ միայն սեփական վերաբերմունքի կամ ընկալման մասին, եթե արարքի սուբյեկտիվ կողմն առհասարակ բացառում է հանցագործության սուբյեկտի կողմից իր արարքի բացասական և ոչ իրավաչափ բնույթի գիտակցումը:

Հենվելով վերը նշված պնդման վրա, կարծում ենք, որ մեղքը ոչ միայն անձի սեփական վերաբերմունքն ու ընկալումն է իր կողմից կատարած հանրային վտանգավոր արարքի նկատմամբ, այլ նաև այլոց: Այլոց շարքին պետք է դասել ոչ միայն այլ անձանց, անկախ անձանք նրանց իրավունքների ու ազատությունների խախտված լինելու հանգամանքից, այլև առաջին հերթին պետությանը՝ նրա օրինաստեղծ մարմնին, որը սահմանել է որոշակի դեպքերում, որոշակի հատկանիշների համակցությամբ կատարված, որոշակի գործողություններ, որոնք թեև հանցագործության սուբյեկտի կողմից

կատարվել են չգիտակցելով դրանց ոչ իրավաչափ բնույթը, սակայն Սահմանադրությամբ օրինաստեղծ գործառույթ ունեցող պետական մարմնի կողմից հռչակվել են որպես հանցագործություն:

Կարծում ենք նաև, որ, եթե անգամ մեղքի տարբեր դրսևորումների պարագայում խոսենք անձի սեփական վերաբերմունքի մասին իր արարքի և դրա հետևանքների նկատմամբ, ապա ինչո՞ւ պետք է շեշտադրվի միայն հոգեբանական վերաբերմունքը: Չէ՞ որ, օրինակ՝ ուղղակի դիտավորությամբ կատարված հանցանքի պարագայում հանցագործության սուբյեկտը հաճախ գիտակցում է նաև դրա իրավական հետևանքները:

Խորհրդային քրեական իրավունքի տեսության մեջ մեղքի նորմատիվիստական տեսությունը ձևակերպվեց Ուտսևկու, Տրայնիհի, Վիշինսկու աշխատություններում, որոնք առանձնացնում էին մեղքը որպես հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի հատկանիշ և որպես քրեական պատասխանատվության հիմք: Վերջինս դիտվում էր իբրև անձի և նրա արարքի այն բոլոր հանգամանքների համակցություն, որոնք դատարանի կողմից արժանի են բարոյական առումով բացասական գնահատականի (պարսավանքի):

Հետաքրքրական են մեղքի և մեղքի տեսության վերաբերյալ գերմանական իրավունքի մոտեցումները:

Մեղքի վերաբերյալ ուսումնասիրություններն ինտենսիվորեն ազդում են օրենսդրի, օրենքը կիրառողի, հնարավոր է և հասարակության իրավական դիրքերի, և դրանով իսկ քրեական քաղաքականության վրա: Այն հատուկ գիտակցման անհրաժեշտություն ունի, և մեղքի տեսության համապատասխան ասպեկտները, դրանց նշանակությունն արտահայտվում

են իր զարգացման տարմեր շրջադարձերում⁷:

Մեր կարծիքով՝ մեղքի վերոնշյալ սահմանումը չի կարելի ընդունել որպես մեղքի ընդհանրական սահմանում, քանի որ մեր համոզմամբ՝ ընդհանրական սահմանում դառնալու համար այն ունի լրացման կարիք:

Մինչդեռ հարկ է նշել, որ այս սահմանումը դրսևորում է մեղքի հոգեբանական տեսությունը և բավարար է արտացոլելու մեղքի էությունը հոգեբանական ասպեկտով:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ հարկ է նշել, որ «մեղք» հասկացության ամենաընդհանուր սահմանումը պետք է լինի առնվազն հետևյալը.

մեղքն անձի և պետության (հոգեբանական և/կամ իրավական) վերաբերմունքն է իր կողմից իրականացված արարքի և դրա հանրորեն վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ:

Վերոգրյալի համատեքստում, մեղքի իրավական բովանդակությունը անհրաժեշտ է բացահայտել նաև որպես հանցանք կատարած անձի պատժի հիմք համարվող մեղքի սահմանադրական սկզբունքի և քրեական իրավունքի՝ ըստ մեղքի պատասխանատվության սկզբունքի հարաբերակցության համատեքստում վեր հանվող կատեգորիա:

Նշվածի հաշվառմամբ, վերջնական արդյունքում մեղքի իրավական սահմանումը կարելի է տալ հետևյալ կերպ՝ «Մեղքն անձի հոգեբանական և պետության իրավական վերաբերմունքն ու ընկալումն է անձի կողմից իրականացված արարքի և դրա հանրորեն վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ, նրա պատժի հիմքը և այդ պատժի չափի «պատժաչափի» կանխորոշիչ տարրը»:

- ¹ Кудрявцев В.Н., Мотивы преступного поведения, Юридическая психология, 2012, № 4, с. 2-7, ст. 5.
- ² <http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/vina.html#a1>.
- ³ https://spravochnick.ru/pravo_i_yurisprudenciya/ugolovnoe_pravo/vina_v_ugolovnom_prave/.
- ⁴ ՀՀ քրեական իրավունք ընդհանուր մաս, ԵՊՀ իրատ., Երևան, 2012, էջ 198:
- ⁵ Նույն աշխ., էջ 200:
- ⁶ Նույն աշխ., էջ 201:
- ⁷ Жалинский А.Э., Современное немецкое уголовное право, Изд-во «Проспект», Москва, 2004, ст. 211.

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE ESSENCE OF GUILT AND PROBLEMS OF DISCLOSURE OF ITS LEGAL CONTENT, IN TERMS OF CONSTITUTIONAL LAW AND CRIMINAL LAW

V. Vardanyan

PhD Student at the Public Administration Academy of the RA

The work has attempted to reveal the essence of guilt as far as possible, to find the legal definition and content of it as fully as possible, taking into account both theoretical and practical manifestations of guilt .

An attempt was also made to identify the relationship between the constitutional principle of guilt and the principle of liability in accordance with the offence in accordance with the new constitutional regulations.

Particular attention has been paid to the specificity of guilt as a basis for punishment and its decisive role in the provision of punishment in the context of the logic of the constitutional principle of guilt.

Keywords: *guilt, the constitutional principle of guilt, the action, the subjective side of the action, the willful, directly willful, indirect willfulness, carelessness, criminal self-confidence, negligence, components of crime.*

СУЩНОСТЬ ВИНЫ И ЕЕ ПРАВОВОЕ СОДЕРЖАНИЕ В КОНТЕКСТЕ КОНФЛИКТА КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА И УГОЛОВНОГО ПРАВА

В. Варданян

Аспирант Академии государственного управления РА

В работе предпринята попытка по возможности полно раскрыть сущность понятия «вина», найти его как можно более точное юридическое определение и содержание с учетом как теоретических, так и практических проявлений вины. Нами была также предпринята попытка раскрыть соотношение конституционного принципа вины и принципа ответственности по вине в соответствии с новыми конституционными регуляторами. Особое внимание было уделено специфике вины как основания для наказания и ее решающей роли при назначении наказания в контексте логики конституционного принципа вины.

Ключевые слова: *вина, конституционный принцип вины, деяние, субъективная сторона деяния, умысел, прямой умысел, косвенный умысел, неосторожность, преступное легкомыслие, небрежность, состав преступления.*

Բանալի բառեր - *մեղք, մեղքի մահմանադրական սկզբունք, արարք, արարքի սուբյեկտիվ կողմ, դիրավորություն, ուղղակի դիրավորություն, անուղղակի դիրավորություն, անզգուշություն, հանցավոր ինքնավարահոսություն, անփութություն, հանցակազմ:*

Վ. Վարդանյան - ՀՀ ՊԿԱ ասպիրանտ, էլ. փոստ՝ virab_vardanyan@mail.ru

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 29.08.2019, տրվել է գրախոսության՝ 29.08.2019, երաշխավորվել է ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի իրավագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր Ա. Խաչատրյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Էմիլյա ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

*ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահի օգնական,
ՀՌՀ իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի
քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության
իրավունքի ամբիոնի հայցորդ*

ՆԱՆՑԱՎՈՐԻ ԱՆՉԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԵՏԱՏՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐԴԱՐԱՅԻ ՊԱՏԻԺ ԵՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅԻՆ ՊԱՏԱՆՉ

Հանցանք կատարած անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու իրագործումն իրենից ենթադրում է վերջինի նկատմամբ պետության կողմից օրենքով սահմանված կարգով քրեաիրավական ներգործության միջոցների կիրառում: Որպես քրեաիրավական ներգործության միջոց և, հետևաբար, քրեական պատասխանատվության իրագործման ձև, հանդես է գալիս քրեական պատիժը, որի էությունն այն է, որ դրա միջոցով պետության անունից բացասական գնահատական է տրվում անձի արարքին:

Դատավճիռ կայացնելիս դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հաջողականությանը լուծում է ամբաստանյալի պատժի հետ կապված հետևյալ հարցերը. արդյո՞ք նա ենթակա է պատժի իր կատարած հանցանքի համար և ի՞նչ պատիժ պետք է նշանակվի նրա նկատմամբ¹:

Պատիժ նշանակելիս դատարանը պետք է զերծ մնա խտրականությունից՝ կապված դատապարտյալի ազգային, ռասայական, կրոնական պատկանելիության, ինչպես նաև նրա սոցիալ-տնտեսական կարգավիճակի հետ²: Այս առումով պետք է նշել, որ համանման հանգամանքների առկայության դեպքում ամբաստանյալների նկատմամբ պետք է նշանակվի համաչափ պատիժ, իսկ պատիժների միջև անհավասարությունը կարող է հանգեցնել ողջ դատական իշխանության նկատմամբ հասարակության

վստահության կորստի: Միաժամանակ, պատիժ նշանակելիս դատարանի կողմից պետք է հաշվի առնվեն կատարված հանցագործության ծանրությունը, և նշանակված պատիժը չպետք է ավելի խիստ լինի, քան դա անհրաժեշտ է պատժի սոցիալական նպատակներին հասնելու համար: Դատարանն անձի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս պետք է օժտված լինի հայեցողության լայն շրջանակով, պետք է հաշվի առնի ոչ միայն կատարված հանցագործության ծանրությունն ու հանրային վտանգավորությունը, հանցանք կատարած անձի մեղքը, այլ նաև այն փաստերն ու հանգամանքները, որոնք մեղմացնում կամ ծանրացնում են հանցագործության և այն կատարած անձի հանրային վտանգավորությունը:

Այսպես՝ յուրաքանչյուր հանցագործություն կատարվում է կոնկրետ անձի կողմից, հետևաբար կատարված արարքի մեջ իրենց արտացոլումն են գտնում հանցավորի կամքը, հայացքները, սովորությունները և այլն:

ՀՀ գործող քրեական օրենսդրությունը հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները դիտում է որպես քրեական պատասխանատվության և պատժի անհատականացման հիմք (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Դատարանի կողմից որպես հանցավորի անձը բնութագրող հատկանիշներ գնահատվում են նրա սոցիալ-հոգեբանական, սոցիալ-ժողովրդագրական հատկությունները՝ վարքագիծն ընտանիքում և կենցաղում, աշ-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

խատանքի հանդեպ ունեցած վերաբերմունքը, կրթությունը, առողջական վիճակը, տարիքը, ծառայությունը պետության ու հասարակության առջև և այլն: Այդ տվյալները դատարանին հնարավորություն են տալիս անձին դիտելու ոչ միայն որպես հանցանք կատարող, որը պետք է պատասխանատվություն կրի, այլ նաև որպես կոնկրետ անձ՝ իր անհատական հատկանիշներով հանդերձ: Բացի դրանից՝ պատիժ նշանակելիս հանցավորի նկատմամբ անհատական մոտեցումն անհրաժեշտ է, որպեսզի դատարանը պատժի տեսակը և չափն ընտրելիս համոզվի, որ դրանով կհասնի պատժի նպատակներին:

Միևնույն ժամանակ, հանցավորի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս նրա անձը բնութագրող հատկանիշների հաշվառմանը վերաբերող հարցերն իրենց բացառիկ գործնական նշանակության ուժով՝ մշտապես արդիական են եղել քրեական իրավունքի տեսության մեջ: Ընդ որում, այս հարցում կան տարակարծություններ, որոնք հանգեցնում են երկու հիմնախնդիրների. 1) դատարանը հատկապես անձի ո՞ր առանձնահատկությունները պետք է հաշվի առնի պատիժ նշանակելիս, 2) ինչպիսի՞ մեխանիզմների միջոցով է հանցավորի առանձնահատկությունները բնութագրող հատկանիշներն ազդեցություն ունենալու նշանակվելիք պատժի վրա:

Առաջին հիմնախնդրի բարդությունը բացատրվում է նրանով, որ օրենքը որպես հաշվառման ենթակա չափանիշ մատնանշում է միայն մեղավորի անձը, սակայն յուրաքանչյուր անձ բնութագրվում է բազմաթիվ անհատական հատկանիշներով, որոնց թվում են անձնական որակական հատկանիշները, բնավորության առանձնահատկությունները, խառնվածքը և այլն:

Իրավաբանական գրականության մեջ արտահայտված են բազմաթիվ դիրքորոշումներ այն մասին, թե այդ հատկանիշներից որոնք են ենթակա հաշվառման:

Ըստ այդմ, անձը բնութագրող հատկանիշները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ հաշվի առնելով այդ հատկանիշների մեկնաբանման նեղ և լայն իմաստները: Առաջին դիրքորոշման կողմնակիցները կարծում են, որ պատիժ նշանակելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել միայն այն հանգամանքները, որոնք անմիջականորեն կապված են կատարված հանցագործության հետ³, երկրորդ դիրքորոշման կողմնակիցները, ընդհակառակը, գտնում են, որ մեղավորի անձը բնութագրող բոլոր հանգամանքները հաշվի առնելու անհրաժեշտությունը առավել հիմնավոր է⁴:

Հանցավորի անձը բնութագրող հատկանիշների տարածական հաշվառման կողմնակիցների թվին կարելի է դասել նաև այն գիտնականներին, որոնք իրենց հերթին այդ հատկանիշները բաժանում են մի քանի խմբերի: Օրինակ, Ա. Պ. Չուգակը և Ե. Գ. Վեսելյովը մեղավորի անձը բնութագրող հատկանիշները բաժանում են երեք խմբի.

1) անձական բնութագիրը (հանցավորի անչափահաս լինելը, հղիությունը, երեխաների առկայությունը, 1-ին կամ 2-րդ խմբի հաշմանդամությունը, դատվածությունը, ռեցիդիվը և այլն),

2) ֆիզիոլոգիական հատկանիշները (սեռը, տարիքը, առողջական վիճակը, ֆիզիկական արատների և հոգեկան խանգարումների առկայությունը, որոնք չեն բացառում մեղսունակությունը, անձի այլ առանձնահատկությունները),

3) սոցիալական հատկանիշները (կրթությունը, ընտանեկան դրությունը, խնամքի տակ անչափահաս երեխաների կամ տարեց ծնողների առկայությունը, ամբաստանյալի եկամուտը, աշխատանքը, ընդհանուր կեցության կանոնների նկատմամբ վերաբերմունքը, բնակության և աշխատանքի վայրերում ունեցած բնութագիրը, պետական պարգևների առկայությունը և այլն)⁵:

Միևնույն ժամանակ, Ա. Վ. Իշչենկոն առանձնացնում է անձը բնութագրող հատկանիշների չորս խումբ.

1) ընդհանուր սոցիալական բնութագիրը (սոցիալական հասունության մակարդակը, կողմնորոշումների կայունությունը, հասարակության վերաբերյալ դիրքորոշումները, կրթությունը, վերաբերմունքը հանրային օգտակար աշխատանքին և այլն),

2) անձի հոգեֆիզիկական առանձնահատկությունները, որոնք բաժանվում են երկու բաղադրիչների՝ բարոյահոգեբանական բնութագիրը (բնավորության գծեր, սովորություններ, հետաքրքրություններ և այլն) և առողջական վիճակը (հոգեկան վիճակ, ֆիզիկական վիճակ և այլն),

3) տեղեկություններ դաստիարակության պայմանների մասին (ընտանիքից դուրս կամ ընտանիքում, լիարժեք կամ ոչ լիարժեք ընտանիքում, բարեկեցիկ կամ նյութապես ոչ ապահով պայմաններում, ինչպես նաև տեղեկություններ ուսման, աշխատանքի մասին և այլն),

4) տեղեկություններ հետհանցավոր վարքագծի բնույթի մասին⁶:

Բարձրագված հարցի կապակցությամբ Ա.Ս.Ժումաևը գրում է. «Քրեական իրավունքի տեսությունում և դատական պրակտիկայում ընդունված է համարել, որ պատիժը ծանրացնող հանգամանքների ցանկը սպառիչ է: Եթե ենթադրենք, որ պատիժ նշանակելիս անձը բնութագրող տվյալներին կարելի է դասել նաև մեղավորին բացասական բնութագրող ցանկացած հանգամանք, այդ թվում՝ հանցագործության հետ չկապված, ապա փաստացիորեն ծանրացնող հանգամանքների ցանկի սպառիչ լինելու մասին կանոնը չի գործի: Ամեն դեպքում, կատսցվի, որ բացասական հանգամանքը հաշվի է առնվել պատիժ նշանակելիս՝ որպես մեղավոր անձի մասին տվյալ: Այս իրավիճակն անընդունելի է»⁷: Հեղինակը կարծում է, որ ավելի ճիշտ է պատիժ նշանակելիս հաշվի առնել անձին դրական բնութագրող ցանկացած տվյալներ, իսկ բացասական բնույթի հանգամանքներից կարող են հաշվի առնվել միայն այնպիսիք,

որոնք անմիջականորեն կապված են կատարված հանցագործության հետ⁸:

Վերոնշյալ դիրքորոշման հետ դժվար է համաձայնել՝ դրանում առկա ներքին հակասության պատճառով: Իսկապես, պատիժը ծանրացնող հանգամանքների ցանկը սպառիչ է և ենթակա չէ տարածական մեկնաբանության: Սակայն, դա չի նշանակում, որ մեղավոր անձի մասին տվյալները, որոնք նրան բացասական կերպով են բնութագրում, չեն կարող և չպետք է անդրադառնան պատժի վրա՝ որպես անձը բնութագրող տվյալ: Պատիժը ծանրացնող հանգամանքների ցանկը սպառիչ լինելու մասին կանոնի ոչ մի խախտում այդ դեպքում տեղի չի ունենա: Բացի դրանից՝ պարզ չէ, թե ինչի վրա է հիմնված պատիժը նշանակելիս միայն անձը դրական բնութագրող հանգամանքների հաշվառման մասին դիրքորոշումը: Մեր կարծիքով, նման մոտեցմամբ դատական պրակտիկայում կարող է հանգեցնել պատիժ նշանակելիս արդարության սկզբունքի խախտման, քանի որ այդ դեպքում պատիժը կհամապատասխանի մեղավորի անձին ոչ թե ամբողջապես, այլ բացառապես նրա դրական հատկանիշների հաշվառմամբ: Այսպիսով, պատիժ նշանակելիս մեղավորի անձը բնութագրող տվյալների գնահատումը թելադրում է այն տվյալների հավասարապես հաշվառման անհրաժեշտությունը, որոնք անձին բնութագրում են ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական:

Ինչ վերաբերում է մեղավորի անձը հաշվի առնելուն նեղ իմաստով, ապա այդ մեկնաբանության գլխավոր թերությունը պատժի անհատականացման, հետևաբար՝ դրա արդարության գաղափարի անխուսափելի ոտնահարումն է, քանի որ անձը բնութագրող տվյալների (կատարված հանցագործության հետ անմիջականորեն չկապված) անտեսումն ինքնին կարելի է գնահատել որպես ոչ արդարացի մոտեցման դրսևորում: Բացի դրանից՝ մեղավորի անձը բնութագրող հանգամանքները դատարանի համար

յուրատեսակ ուղենիշ են, որը թույլ է տալիս նշանակել այնպիսի պատժամիջոց, որը կարող է հասնել նրա առջև օրենքով դրված նպատակներին, առաջին հերթին՝ դատապարտյալի ուղղմանը:

Նախապատվությունը տալով մեղավորի անձի հաշվառման լայն իմաստով տարածական մեկնաբանությանը, անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել մեկ այլ, ոչ պակաս կարևոր հանգամանքի վրա: Թվարկելով մեղավորին բնութագրող հանգամանքները, որոնց պետք է ուշադրություն դարձվի պատիժ նշանակելիս, գիտնականները հաճախ շրջանցում են դրանց հաշվառման մեխանիզմի հարցը, ինչն անբույլատրելի է, քանի որ նման հանգամանքների ցանկի անսահման «ուռճացումն» անիմաստ է՝ առանց դատարանի կողմից դրանց հաշվառման գործնական հնարավորության առկայությունը դիտարկելու:

Հետևաբար, անձը բնութագրող էական հանգամանքների ցանկի չափից ավելի ընդլայնումը միշտ չէ, որ հիմնավորված է: Ձևավորելով այս ցանկը՝ անհրաժեշտ է առաջին հերթին հաշվի առնել դրանում այս կամ այն տարրն ընդգրկելու նպատակահարմարությունը, առաջին հերթին, պատժի վրա ազդեցություն ունենալու հնարավորության, և երկրորդ՝ դատարանի կողմից դրանց փաստացի գնահատական տալու հնարավորության առկայության տեսանկյունից:

Քննարկվող հարցի վերաբերյալ անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշումներով ձևավորված իրավական դիրքորոշումներին: Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հանցավորի անձը, նրա՝ սոցիալապես էական նշանակություն ունեցող հատկանիշները բացահայտվում են վերջինիս վարքի, հասարակության մեջ նրա իրականացրած գործունեության միջոցով: Հետևաբար, պատասխանատվության անհատականացման համար անհրաժեշտ է իմանալ ոչ միայն

այն պայմանները, որոնցում ձևավորվել է հանցավորի անձը, այլև նրա սոցիալ-ժողովրդագրական, բարոյահոգեբանական և քրեաիրավական բնութագրերը, որոնք իրենց արտացոլումն են գտել արարքի, մասնավորապես հանցագործության կատարման մեջ:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանն իր կայուն նախադեպային իրավունքի շրջանակում մշտապես կարևորել է պատասխանատվության անհատականացման համար հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները, մասնավորապես նրա կենսաբանական և սոցիալական առանձնահատկությունները բացահայտելու և օբյեկտիվորեն հաշվի առնելու՝ դատարանի պարտականությունը: Այսպես՝ Ն. Սարգսյանի գործով որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է. «(...) Հանցանք կատարած անձի ուսումնասիրությունը մեծ դեր է խաղում պատիժ նշանակելու համար: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի («Պատժի նպատակները») իմաստով պատժի նպատակը, սոցիալական արդարությունը վերականգնելուց բացի, դատապարտյալի ուղղումն է և նոր հանցագործությունների կանխումը, ուստի դատարանը պարտավոր է հանգամանորեն հետազոտել անձի ինչպես կենսաբանական, այնպես էլ սոցիալական առանձնահատկությունները: Այս կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ շատ դեպքերում պատժի տեսակի և չափի վրա ազդում են հանցավորի սեռը, տարիքը, առողջական վիճակը»⁹:

Ինչպես երևում է մեջբերված իրավական դիրքորոշումից՝ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը հանցանք կատարած անձի ուսումնասիրությունը կարևորում է պատժի նպատակների իրագործմանը հասնելու առումով, քանի որ առանց դրա հնարավոր չէ ապահովել դատապարտյալի ուղղումն ու նոր հանցագործությունների կանխումը:

Նշված որոշմամբ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխու-

թյուններով) 3-րդ և 14-րդ հոդվածների պահանջները, զարգացրել է վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումը, փաստում է, որ, պատժի անհատականացման ժամանակ հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները հաշվի առնելու անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ինչպես պատժի նպատակների իրականացման, այնպես էլ անձի արժանապատվության հարգման սահմանադրական պահանջով: Հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները չեն կարող սահմանափակվել միայն անձի բարոյական հատկանիշներով և ներառում են նաև անձի ընտանեկան դրությունը, զբաղմունքի տեսակը, կրթությունը, նրա դրական կամ բացասական բնութագիրը, խրախուսանքների կամ տույժերի առկայությունը և այլն: Անձը բնութագրող տվյալների նշված մեկնաբանությունը վերաբերում է հատկապես հանցանք կատարած զինծառայողների անձնավորությանը, ինչը պայմանավորված է զինվորական ծառայության՝ որպես պետական ծառայության առանձնահատուկ տեսակով և այդ ծառայությունը կրող զինծառայողների հատուկ կարգավիճակով:

Հետագայում՝ Վճռաբեկ դատարանը *Է. Ալիսրիսյանի* գործով 2018 թվականի դեկտեմբերի 24-ին կայացված որոշմամբ ևս ընդգծել է դատարանների կողմից հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները մանրակրկիտ վերլուծելու և պատիժ նշանակելիս դրանք հաշվի առնելու անհրաժեշտությունը¹⁰: Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը մշտապես կարևորել է հանցանք կատարած անձի կյանքի ու անձնական առանձնահատկությունները վեր հանելու (ընտանեկան դրություն, տարիք, առողջական վիճակ և այլն), ինչպես նաև նախկինում դրսևորած վարքագիծը բազմակողմանի գնահատման ենթարկելու կարևորությունը, որոնք կարող են վերջինիս բնութագրել ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական առումներով: Որպես օրինակ նշենք՝ *Ս. Աղախանյանի* գործով կայացված որոշումը, որով Վճռաբեկ դա-

տարանը, անդրադառնալով ամբաստանյալի կյանքի առանձնահատուկ պայմաններին, մասնավորապես, հաշվի առնելով այն, որ ամբաստանյալի խնամքին են գտնվում երեք անչափահաս երեխաները, վատառողջ կինը, արձանագրել է, որ նրա նկատմամբ նշանակված պատիժը կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ նրանց հետագա կյանքի պայմանների վրա¹¹:

Ինչ վերաբերում է հանցավորի՝ նախկինում դրսևորած վարքագիծը գնահատելու անհրաժեշտությանը, սպա դատվածության առկայությունը, բնականաբար, անձին բնութագրում է բացասական կերպով, վկայում վերջինիս վտանգավորության բարձր աստիճանի մասին, ցույց է տալիս, որ նախկին դատապարտումը և կիրառված ներգործության միջոցները որևէ ազդեցություն չեն ունեցել վերջինիս ուղղման և նոր արարքների կանխման վրա: Վերոնշյալը հիմք է կատարվող հաշորդ հանցանքի համար անձի նկատմամբ կիրառելու ավելի խիստ քրեախրավական ներգործության միջոցներ: Մասնավորապես, դատվածությունը որպես կանոն հիմք է անձի արարքում հանցագործությունների ռեցիդիվը գնահատելու համար, հետևաբար, պատիժ նշանակելիս դատարանը, պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներից բացի՝ ղեկավարվում է նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածով նախատեսված՝ հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոններով, որոնք անձի համար առաջացնում են բացասական քրեախրավական հետևանքներ: Նախկինում կատարված հանցանքի համար անձը չի կարող ամբողջ կյանքում համարվել բարձր վտանգավորություն ունեցող: Այսպես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքը նախատեսում է դատվածության իրավական հետևանքների վերացման երկու ինքնուրույն մեխանիզմ՝ դատվածության մարում և դատվածության համում: Դատվածության մարումը կամ համումը վերացնում է դրա հետ կապված

ցանկացած իրավական հետևանք, և անձն օրենքի տեսանկյունից համարվում է հանցանք չկատարած: Այսպիսով, մարված կամ հանված դատվածությունը որևէ իրավական հետևանքներ չունի, չի կարող պատիժ նշանակելիս հաշվի առնվել, այդ թվում նաև՝ որպես հանցավորի անձը բնութագրող հանգամանք:

Այս հարցի կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանն արտահայտել է իրավական դիրքորոշում *Ա Շաքարյանի* գործով 2014 թվականի օգոստոսի 15-ին կայացված որոշմամբ՝ արձանագրելով հետևյալը. «Մարված կամ հանված դատվածության պայմաններում անձի կողմից նախկինում հանցանք կատարած լինելը որպես նրա անձը բացասաբար բնութագրող հանգամանք հաշվի առնելն անթույլատրելի է: Նախկինում հանցանք կատարած լինելը դիտելով որպես հանցավորի բարոյաև հոգեբանական և քրեաիրավական բնութագիր՝ դատարանը պարտավոր է այն ուղղակիորեն արտացոլել պատժի և պատասխանատվության անհատականացման ժամանակ: Մինչդեռ, մարված կամ հանված դատվածության պայմաններում անձը քրեական օրենքի իմաստով համարվում է հանցագործություն չկատարած, և նրա նախկին դատվածությունը քրեաիրավական հետևանք առաջացնել չի կարող, այդ թվում՝ չի կարող անդրադառնալ նոր հանցագործության համար նշանակվելիք պատժի վրա: Ուստի, մարված կամ հանված դատվածության պայմաններում նախկինում հանցանք կատարած լինելը դիտելով որպես հանցավորի անձնավորությունը բացասաբար բնութագրող հանգամանք՝ դատարանը ոչ միայն կի-

մաստագրկի դատվածությունը հանելու, մարելու քրեաիրավական կառուցակարգերը, այլև կարող է խախտել պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները»: Վերը նշված որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը ոչ իրավաչափ է համարել մարված դատվածության պայմաններում նախկինում հանցանք կատարած լինելը որպես հանցավորի անձնավորությունը բացասական բնութագրող հանգամանք դիտելը¹²:

Վերը շարադրված վերլուծությունը հիմք է տալիս փաստելու, որ կատարված հանցագործությունը բնութագրելու և դրա էությունը բացահայտելու, ինչպես նաև արդարացի պատիժ նշանակելու համար անհրաժեշտ է բազմակողմանի վերլուծության ենթարկել հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները և ճիշտ գնահատական տալ դրանց:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ նշենք, որ հանցավորի պատասխանատվությունն ու պատիժն անհատականացնելիս դատարանը պետք է հանգամանորեն ուսումնասիրի հանցավորի ընտանեկան դրության, նրա խնամքին այլ անձանց առկայության, սոցիալական միջավայրում նրա զբաղեցրած տեղի ու դիրքի, սոցիալական միջավայրում նրա ունեցած բնութագրի և մի շարք այլ հանգամանքների վերաբերյալ փաստական տվյալները: Անձի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս և այն փաստացի կրելու նպատակահարմարության հարցը քննարկելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի նաև այն հանգամանքը, թե նշանակված պատիժն ինչպիսի ազդեցություն կարող է ունենալ ամբաստանյալի ընտանիքի կյանքի պայմանների վրա:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

¹ Այս հարցի կապակցությամբ անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի 348-րդ և 351-րդ հոդվածներով սահմանվում են դատավճռի կայացման երկու փուլ: Առաջին փուլում դատարանը որոշում է կայացնում հանցագործության կատարման և դրանում ամբաստանյալի մեղավորության վերաբերյալ, և ըստ այդմ դատարանի կողմից կայացվում է մեղադրական կամ արդարացման վերոյիկտ, որից հետո երկշաբաթյա ժամկետում նշանակվում է լրացուցիչ դատալսումներով առաջին դատական նիստը: Այդ նիստում արդեն քննարկման առարկա են դառնում դատապարտված մեղադրյալի պատասխանատվությունը մեղմացնող կամ ծանրացնող, ինչպես նաև նրա անձը բնութագրող հանգամանքների վերաբերյալ ապացույցները (մեղադրական վերոյիկտի դեպքում): Լրացուցիչ դատալսումներով դատական նիստի արդյունքում դատարանը կայացնում է դատավճիռ, որով և լուծվում են պատժի հետ կապված հարցերը: Նոր քրեադատավարական օրենսգրքի նման կարգավորումը հնարավորություն է տալիս առանձին քննարկման առարկա դարձնել կատարված հանցագործության մեջ ամբաստանյալի մեղքի հիմնավորվածության և պատժի նշանակման հարցերը՝ դրանով իսկ բարձրացնելով պատժի տեսակին և չափին վերաբերող հարցերի կարևորությունը: Տես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագիծ, էլեկտրոնային ռեսուրս՝ <http://moj.am/legal/view/article/418> (վերջին մուտք՝ 22.08.2019 թվական):

² Տես International handbook of International Standards on Sentencing Procedure, by the American Bar Association, Washington, D.C., 2010, էջ 3:

³ Տես Арямов А.А., Общетеоретические основы учения об уголовном наказании, Дисс. ... д.ю.н. СПб., 2004, էջ 175: Мельникова Ю.Б., Личность преступника и индивиду-

лизация уголовного наказания, «Советское государство и право», 1972, № 8, էջ 108: Чечель Г.И., Личность преступника как фактор, влияющий на назначение наказания, СПС «КонсультантПлюс», 2012, № 5:

⁴ Տես Кругликов Л.Л., Уголовно-правовые средства обеспечения справедливости наказания. Ярославль, 1986, էջ 53: Лейкина Н.С., Личность преступника и уголовная ответственность, Л., Издательство ЛГУ, 1968, էջ 113: Непомнящая Т.В., Мера уголовного наказания: проблемы теории и практики, Дисс. ... д.ю.н. Екатеринбург, 2010, էջեր 225-226:

⁵ Տես Чугаев А.П., Веселов Е.Г., Назначение наказания: научно-практическое пособие, М., Юрлитинформ, 2008, էջեր 72-73:

⁶ Տես Ищенко А.В., Назначение наказания по Уголовному кодексу Российской Федерации, М., Юрлитинформ, 2002, էջեր 13-14:

⁷ Տես Жумаев А.С., Специальные правила назначения наказания за единичное преступление, Дисс. ... к.ю.н., М., 2009, էջեր 54-55:

⁸ Տես նույն տեղում, էջ 54:

⁹ Տես ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ *Նարեկ Սարգսյանի* գործով 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ի թիվ ԵԿԳ/0042/01/11 որոշումը:

¹⁰ Տես նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ *Աբրահամ Միրայելյանի* գործով 2017 թվականի նոյեմբերի 15-ի թիվ ԵԿԳ/0079/01/16 և *Խաչատրյանի Քեզարյանի* գործով 2018 թվականի սեպտեմբերի 20-ի թիվ ԵԿԳ/0010/01/17 որոշումները:

¹¹ Տես ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ *Սեյրան Աղախանյանի* գործով 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ԱՎԳ/0082/01/12 որոշումը:

¹² Տես նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ *Վազգեն Քոչարյանի* գործով 2014 թվականի օգոստոսի 15-ին կայացված թիվ ԱՎԳ/0044/01/13 և *Սարգիս Գալստյանի* գործով 2015 թվականի մարտի 27-ին կայացված թիվ ԿԳ-1/0078/01/13 որոշումները:

RESUME - РЕЗЮМЕ

CONSIDERATION OF THE PERSONALITY OF THE GUILTY AS ONE OF THE PRINCIPAL CRITERIA FOR THE APPOINTMENT OF FAIR PUNISHMENT

Emilya Abrahamyan

Assistant to the Chairman of the Criminal Chamber of the RA Cassation Court, PhD Student at the Chair of Criminal Law and Criminal Procedure Law of RAU Institute of Law and Politics

The article is devoted to the scientific analysis of one of the fundamental criteria for the appointment of a fair punishment - the personality of the guilty. The author considers which characteristics of the personality of the guilty must be considered when sentencing. A generalized notion of personality as a person, a carrier of social and moral-psychological characteristics with his individual qualities, abilities and social functions realized by him is derived. Individualization, along with differentiation, gives punishment a certain social meaning. Together with the differentiation of punishment, its individualization constitutes the main content of the principle of justice of criminal responsibility.

The article focuses on the problems of interpretation and consideration of the personality of the guilty, based on the opinions expressed by scientists, and the use of the results of the study of judicial practice. Attention is paid to the errors, which arise in connection with applying the circumstances being examined, and which lead to a violation of the principle of justice.

Keywords: *purpose of punishment, principle of justice, personality of the guilty, criteria of individualization of punishment.*

УЧЁТ ЛИЧНОСТИ ВИНОВНОГО КАК ОДИН ИЗ ПРИНЦИПИАЛЬНЫХ КРИТЕРИЕВ НАЗНАЧЕНИЯ СПРАВЕДЛИВОГО НАКАЗАНИЯ

Эмилия Абрамян

Помощник Председателя Уголовной палаты Кассационного суда РА, соискатель кафедры уголовного права и уголовно-процессуального права Института права и политики РАУ

В данной статье проводится научный анализ одного из основополагающих критериев назначения справедливого наказания – личности виновного, рассматривается, какие характеристики личности преступника необходимо учитывать при назначении наказания. Выводится обобщенное понятие личности как человека, носителя социальных и морально-психологических свойств с его индивидуальными качествами, способностями и реализуемыми им социальными функциями. Индивидуализация вместе с дифференциацией наказания придает ему определенный социальный смысл и составляет основное содержание принципа справедливости уголовной ответственности.

Основное внимание акцентируется на проблемах определения понятия личности виновного и ее учета с опорой на мнения ученых, а также использование результатов исследований судебной практики. Изучаются ошибки, возникающие в связи с применением исследуемых обстоятельств и влекущие нарушение принципа справедливости.

***Ключевые слова:** назначение наказания, принцип справедливости, личность виновного, критерии индивидуализации наказания.*

***Բանալի բառեր** - պարծի նշանակում, արդարության սկզբունք, հանցավորի անչը բնութագրող տվյալներ, պարծի անհատականացման չափանիշներ:*

Է. Աբրահամյան - ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահի օգնական, ՀՌ-Հ իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի հայցորդ, էլ. փոստ՝ emilyaabrahamyan@gmail.com

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 23.08.2019, տրվել է գրախոսության՝ 23.08.2019, երաշխավորվել է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ, իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Լ. Թադևոսյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

Արմինե ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ

*իրավաբանական գիտությունների թեկնածու,
ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական իրավունքի և քրեաբանության ամբիոնի դոցենտ,
Արդարադատության ակադեմիայի ունկնդիր*

ՊԱՏԱԿԱՆ ՀԱՅԵԳՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐ ԿԻՐԱՈՒՄԸ

Ռատական հայեցողությունն ուսումնասիրելու համար նախևառաջ անհրաժեշտ է ելնել դրա բնորոշումից: Արդի հայերենի բացատրական բառարանում հայեցողությունը նշանակում է ներքին մտավոր գնություն, դատողություն, դատելը, դատողականությամբ որոշելը, այս կամ այն կերպ ընտրելը, տնօրինելը¹: Միջազգային աղբյուրներում հայեցողությունը բնորոշվում է որպես տարբեր իրավիճակներում տարբեր որոշումներ կայացնելու հնարավորություն²:

Իրավագիտության մեջ հայեցողությունն անձին տրված հնարավորությունն է՝ մի քանի այլընտրանքային որոշումներից ընտրելու մեկը, երբ մյուս այլընտրանքները կամ օրինական են: Հետևաբար, դատական հայեցողությունն օրենքով դատարանին տրված լիազորությունն է՝ ընտրելու հնարավոր բոլոր օրինական որոշումներից մեկը:

Դատական հայեցողությունը որոշ չափով կարող է իր մեջ կամայականություն պարունակել, սակայն դատարանի հայեցողական լիազորությունն ամբողջովին վերացնել հնարավոր չէ, և դրա համար կան մի շարք պատճառներ: Նախ՝ հաշվի առնելով հասարակական զարգացումները՝ օրենսդիրն օբյեկտիվորեն հնարավորություն չունի նորմատիվ ակտերով կարգավորելու բոլոր հասարակական հարաբերությունները, ուստի որոշ նորմեր կրում են հարաբերական բնույթ, և դրանց կիրառումը կոնկրետ իրավիճակներում կախված է իրավակիրառի հայեցողությունից: Երկրորդ՝ հայեցողության

շնորհիվ հնարավորություն է ստեղծվում երկարացնելու օրենքների կյանքը և այն համապատասխանեցնել գործող կենսապայմաններին³: Եվ վերջապես՝ դատական հայեցողությունը հնարավորություն է ստեղծում նաև որոշ չափով հաղթահարելու օրենսդրական տեխնիկայի անճշտությունները:

Շատ հաճախ դատարանը, գնահատելով գործի բոլոր հանգամանքները, պարզում է, որ ունի տարբեր որոշումներ կայացնելու հնարավորություն, ընդ որում՝ բոլոր որոշումներն էլ օրինական են: Երբ կա ընդամենը մեկ որոշում ընդունելու հնարավորություն, ապա տվյալ պարագայում հայեցողությունը բացակայում է: Հայեցողությունը բացակայում է նաև այն ժամանակ, երբ կա օրինական և ապօրինի որոշում կայացնելու հնարավորություն, քանզի տվյալ դեպքում դատարանը պարտավոր է ընտրել օրինական որոշումը:

Կախված ընտրության հնարավորությունից՝ դատական հայեցողությունը կարելի է հարաբերականորեն դասակարգել նեղ և լայն հայեցողության: Հայեցողությունը գնահատվում է որպես նեղ, երբ կա երկու որոշումներից մեկը ընտրելու հնարավորություն, իսկ լայն հայեցողության դեպքում դատարանը կարող է բազմաթիվ հնարավոր օրինական որոշումներից ընտրել մեկը:

Քրեաիրավական նորմեր կիրառելիս դատական հայեցողությունը խիստ սահմանափակ է՝ հաշվի առնելով քրեական օրենքն անալոգիայով կիրառելու արգել-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

**ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

քը և քրեական օրենսգրքի խիստ նորմատիվ բնույթը: Այլ օրենսգրքերի համեմատ ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքում սակավ են նաև իրավալիազորող նորմերը: Պետք է փաստել նաև այն, որ ՀՀ նոր քրեական օրենսգրքի նախագծի⁴ պայմաններում իրավալիազորող նորմերի թիվը զգալիորեն կրճատվել է: Քրեական իրավունքում դատական հայեցողության սահմաններն էլ ավելի են նեղանում՝ հաշվի առնելով դատական նախադեպը կիրառելու հանգամանքը:

Այնուամենայնիվ, դատական հայեցողությունը քրեական իրավունքում ևս անխուսափելի է՝ պայմանավորված մի շարք գործոններով: Նախ՝ իրավալիազորող նորմերի առկայությունն արդարացված է հասարակության անընդհատ զարգացումով, բացի այդ, որոշ նորմերի տեխնիկական-իրավաբանական անկատարությունը⁵ թույլ չի տալիս դրանք կիրառել առանց դատական մեկնաբանման: Քրեական իրավունքում դատական հայեցողության գոյությունն ինչ-որ չափով պայմանավորված է նաև օրենսդրական անորոշության խնդրով: Այս առումով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր՝ 2004 թվականի դեկտեմբերի 21 վճռում (Busiuc v. Moldova), արձանագրվել է, որ թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, սակայն դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, և օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին, հետևաբար, շատ օրենքներ անխուսափելիորեն ձևակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են, և որոնց մեկնաբանությունն ու կիրառումը պրակտիկայի խնդիր է: Բացի դրանից՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ ՍԳՈ-747 և ՍԳՈ-780 որոշումներում դիրքորոշում է հայտնել, որ օրենքներում օգտագործվող առանձին հասկացությունների բովանդակությունը, բնորոշ հատկանիշների շրջանակը ճշգրտվում են ոչ միայն օրինաստեղծ գործունեության արդյունքում, այլ դա-

տական պրակտիկայում:

Քրեական իրավունքում դատարանը կարող է հայեցողական մոտեցում դրսևորել արարքը որակելիս (հատկապես գնահատողական կատեգորիաների առկայության դեպքում), իրավալիազորող նորմերը կիրառելիս, օրենսդրական խութեր կամ բացեր ունեցող նորմերը մեկնաբանելիս և պատիժ նշանակելիս, ընդ որում, դատարանը համեմատաբար լայն լիազորություն ունի պատիժ նշանակելիս՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պատիժները ՀՀ քրեական օրենսգրքում նախատեսված են հարաբերական որոշակի կամ երկընտրելի սանկցիաների ձևով: Սակայն տվյալ դեպքում ևս դատարանի հայեցողությունը սահմանափակված է սանկցիայի նվազագույն և առավելագույն շեմերով, ինչպես նաև պատիժ նշանակելու սկզբունքներով և առհասարակ քրեական իրավունքի սկզբունքներով, այսինքն՝ քրեաիրավական նորմը չպետք է ընկավի որպես առանձին, քրեական օրենսգրքի ընդհանուր կարգավորման տրամաբանությունից դուրս դրույթ, հակառակ պարագայում կարող է առաջանալ թյուրընկալում դատարաններին վերապահած «բացարձակ» հայեցողական լիազորությունների վերաբերյալ⁶:

Ինչպես արդեն նշվեց, դատական հայեցողությունը մի քանի հնարավոր որոշումներից հարաբերականորեն ազատ ընտրություն կատարելն է: Այդ ընտրությունը կատարվում է՝ ելնելով օրենքի նախադրյալներից և առաջնորդվելով սուբյեկտիվ համոզմունքով: Համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրք» սահմանադրական օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ «Դատարանը գործը կամ հարցը քննում և լուծում է Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան՝ գործի հանգամանքները գնահատելով իր ներքին համոզմամբ (ընդգծումը մերն է Մ. Մ.)»: Պետք է փաստել նաև այն, որ դատարանի համոզմունքը բացարձակ սուբյեկտիվ բնույթ չի կրում, այն ձևա-

վորվում է քրեական գործի բոլոր հանգամանքները մանրամասն ուսումնասիրելով և վերլուծելով: Այսինքն՝ դատարանը չի կարող մեխանիկորեն ընտրել այս կամ այն որոշումը, այլ որոշումներից մեկի ընտրությունը պետք է կատարվի՝ ելնելով արդարամտությամբ⁸, բարեխղճության, խելամտության, նպատակահարմարության և բարոյականության չափանիշներով: Պլատոնը գտնում է, որ օրենքը կիրառողները պետք է լավ դաստիարակված լինեն օրենքի ոգով⁹: Կարծում ենք, դատարանը, որպես անձի իրավունքների և ազատությունների երաշխավոր, ցանկացած որոշում կայացնելիս նախևառաջ պետք է առաջնորդվի իրավունքի գերակայության ապահովման սկզբունքով:

Տեսական գրականության մեջ հաճախ է քննարկվում՝ արդյոք դատարանը սահմանափակված է իր կողմից նախկինում ընդունված որոշումներով: Այս առումով կարծում ենք, որ դատարանը քրեաիրավական նորմեր կիրառելիս կաշկանդված չէ նախկինում իր կողմից ընդունված որոշումներով և յուրաքանչյուր դեպքում, հաշվի առնելով հասարակության մեջ տեղի ունեցած փոփոխությունները, գործի յուրահատկությունը կարող է այլ որոշում կայացնել, բանգի, ինչպես նկատել է Թոմաս Հոբսը, դատարանն ամեն անգամ օրենքը մեկնաբանում է յուրովի¹⁰: Չարգացնելով այդ միտքը՝ նա գրում է, որ դատավորի դատավճիռն այս կամ այն դատավորին չի հարկադրում այդպիսի դատավճիռ կայացնել նաև հետագայում համանման դեպքում¹¹: Իսկ Իսրայելի դատավոր Ահարոն Բարակը, անդրադառնալով դատարանի կողմից նախկինում կայացրած նախադեպը հաղթահարելուն, նշել է, որ դատարանն ունի ընտրության հնարավորություն՝ պարտադրված չլինել հետևելու այդ նախադեպին կամ հետ չկանգնել դրանից, սակայն այդ ընտրությունը նա պետք է կատարի խելամտորեն¹²: Տեսական գրականության մեջ կարծիք կա, այն մասին, որ որպեսզի դատավորը ճիշտ մեկնաբանի և կիրառի

օրենքը, պետք է բարձրացնել դատավորի ինքնուրույնությունը և անկախությունը¹³:

Նույնն է նաև ներկայիս օրենսդրության պահանջը, այսպես՝ համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 10-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, յուրաքանչյուր ոք իր գործի քննության ժամանակ որպես իրավական փաստարկ իրավունք ունի վկայակոչելու նույնանման փաստերով այլ գործով Հայաստանի Հանրապետության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտում առկա օրենքի և այլ նորմատիվ իրավական ակտի մեկնաբանությունները: Դատարանն անդրադառնում է նման իրավական փաստարկներին:

Դատական հայեցողությունը, հատկապես առաջին ատյաններում, կարող է սահմանափակվել ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներով: Սակայն ցածր ատյանների դատարանները որոշ դեպքերում կարող են և չկիրառել Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումները՝ հաշվի առնելով «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 10-րդ հոդվածի 4-րդ և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8 հոդվածի 4-րդ մասում սահմանված հետևյալ դրույթը՝ նույնանման փաստերով այլ գործով Վճռաբեկ դատարանի կողմից իրավական նորմի մեկնաբանությունից տարբերվող մեկնաբանության դեպքում դատարանը պետք է հիմնավորի օրենքի և այլ նորմատիվ իրավական ակտի՝ Վճռաբեկ դատարանի մեկնաբանությունից շեղվելը: Տեղին է մեջ բերել նաև Եվրոպայի դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (այսուհետ՝ ԵԴԽԽ) 2017 թվականի թիվ 20 կարծիքը «Օրենքի միատեսակ կիրառության մասին դատարանների դերի մասին», համաձայն որի, անկախ նրանից նախադեպը համարվում է իրավունքի աղբյուր, թե ոչ, պարտադիր է, թե կամընտիր, նախորդ որոշումներից օգտվելու հնարավորությունը հզոր գործիք է դատավորի

ձեռքում, ինչպես ընդհանուր իրավունքի, այնպես էլ քաղաքացիական իրավունքի երկրներում: Սակայն, ինչպես փաստում է ԵԴԽԽ-ն, հարատևող հակասությունը տարբեր դատարանների և հատկապես Գերագույն ստյանի դատարանների որոշումների միջև կարող է հանգեցնել ՄԻԵԿ-ի¹⁴ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված արդար դատաքննության պահանջի խախտման:

Ինչպես արդեն նշվել է, դատարանը կարող է հայեցողական մոտեցում դրսևորել գնահատողական տարր պարունակող քրեաիրավական նորմեր կիրառելիս: Թեև գնահատողական հանցակազմերով քրեաիրավական նորմերի մեկնաբանությունը կատարվում է դատական հայեցողության շրջանակներում, սակայն պետք է փաստել, որ այդ հայեցողությունը սահմանափակված է օրինականության, հիմնավորվածության, արդարացիության չափանիշներով: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր դիրքորոշումներում¹⁵ բազմիցս անդրադարձել է դատական հայեցողությանը: Այդ մոտեցումներն արտացոլվել են նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում¹⁶: Մասնավորապես, պատիժը մեղմացնող հանգամանքներ նախատեսող քրեաիրավական նորմը կիրառելիս դատարանի հայեցողությունը սահմանափակված է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ Պ. Բայրամյանի վերաբերյալ 2007 թվականին կայացրած որոշմամբ, որում դատարանն իրավական դիրքորոշմամբ հստակեցրել է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 62 հոդվածով չնախատեսված որևէ հանգամանք որպես մեղմացնող հանգամանք հաշվի առնելու համար այն պետք է ողջամտորեն նվազեցնի անձի կամ նրա կատարած արարքի հանրային վտանգավորությունը: Նույն դիրքորոշումը վերահաստատվել է նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի մի շարք այլ որոշումներում¹⁷:

Ամփոփելով՝ կարելի է եզրակացնել, որ քրեական իրավունքում դատական հայեցողությունը կարող է վերաբերել

փաստին, այսինքն՝ դատական հայեցողության մի քանի փաստերից ընտրվում են նրանք, որոնք կարող են էական նշանակություն ունենալ գործով որոշում կայացնելուն, հայեցողությունը կարող է վերաբերել նորմին, այսինքն՝ հնարավոր մի քանի քրեաիրավական նորմերից հայեցողությանը ընտրվում է այն նորմը, որը ենթակա է կիրառման, ինչպես նաև դատական հայեցողությունը կարող է վերաբերել մեկ քրեաիրավական նորմի շրջանակներում տարբեր որոշումներ կայացնելուն: Վերջին դեպքում նորմում թվարկված են լինում իրավակիրառի գործողությունների մի քանի հնարավոր դրսևորումները, և կոնկրետ նորմի շրջանակներում ինչ որոշում կայացնի, որոշում է իրավակիրառը:

Կարևորելով դատական հայեցողության դերը՝ միաժամանակ կարծում ենք, որ հատկապես քրեաիրավական նորմեր կիրառելիս խիստ լայն դատական հայեցողության նախատեսումն արդարացված չէ: Որպեսզի հայեցողությունը չվերածվի կամայականության¹⁸, կարծում ենք, որոշակի օրենսդրական սահմանափակումներ պետք է լինեն, որը հնարավորություն կտա նաև ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառումը, ինչն էլ իր հերթին նախադրյալներ կստեղծի «կանխատեսելի արդարադատություն» իրականացնելու համար: Հատկապես լայն հայեցողությանը է դատարանն օժտված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածով («Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը») նախատեսված քրեաիրավական նորմը կիրառելիս, որը դատարանին հնարավորություն է տալիս պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու, եթե հանգում է հետևության, որ դատապարտյալի ուղղվելը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու: Այս ինստիտուտը կիրառելիս օրենսդրական օբյեկտիվ սահմանափակումները վերաբերում են միայն պատժատեսակին, այսինքն՝ դատարանը կարող է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածով նախատեսված նորմը կիրառել

միայն կալանքի, ազատագրկման և կարգապահական գումարտակում պահելու ձևով պատիժ նշանակելիս: Պատահական չէ, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի միատեսակ կիրառում ապահովելու ակնկալիքով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը կայացրել է վեց տասնյակից ավելի որոշումներ, ինչն իր հերթին վկայում է, որ օրենքը խիստ անորոշ է: Նման իրավակարգավորման պայմաններում տեսականորեն հնարավոր է (թեև եզակի դեպքեր կան մաս իրավակիրառ պրակտիկայում), որ անձի նկատմամբ նշանակված ազատագրկման ձևով պատժի ժամկետը նույնիսկ գերազանցի փորձաշրջանի առավելագույն ժամկետը (հինգ տարի), սակայն դատարանը պատիժը պայմանականորեն չկիրառի և նշանակելով փորձաշրջանի թեկուզև առավելագույն ժամկետը, հետևություն անի, որ անձը կարող է ուղղվել առանց պատիժը կրելու: Ավելին՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածում, ի թիվս այլ պատժատեսակների, նշված է ազատագրկումը, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածի մեկնաբանությունից պարզ է դառնում, որ ազատագրկումը, որպես առանձին պատժատեսակ, նախատեսված չէ, այլ որպես պատժատեսակներ

նախատեսված են որոշակի ժամկետով ազատագրկումը և ցմահ ազատագրկումը: Զանի որ օրենսդիրն օգտագործել է «ազատագրկում» ընդհանրական տերմինն առանց այն կոնկրետացնելու, ստացվում է, որ չի բացառվում մաս ցմահ ազատագրկման դեպքում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հնարավորությունը, այսինքն՝ տեսականորեն հնարավոր է, որ դատարանը, հաշվի առնելով հանցավորի անձը, հետևություն անի, որ նույնիսկ ցմահ ազատագրկման դատապարտված անձը կարող է ուղղվել առանց պատիժը փաստացի կրելու:

Կարծում ենք՝ կարելի է օրենսդրորեն նախատեսել մաս այլ օբյեկտիվ չափանիշներ, որոնք հնարավորինս կսահմանափակեն դատարանի հայեցողական լիազորությունը պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս, մասնավորապես՝ նպատակահարմար ենք համարում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածում նախատեսել դրույթ այն մասին, որ պատիժը պայմանականորեն կարող է չկիրառվել միայն ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցանքներ կատարած անձանց նկատմամբ¹⁹:

(Շարունակելի)

¹ Տե՛ս Է. Բ. Ադայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976 թ., էջ 811:
² Տե՛ս Isaaks. The limits of Judicial Discretion// Yale L.J. 1922, N 32, O. 339:
³ Տե՛ս Конграшов П.Е., О пределах усмотрения правоприменителя в процессе принятия уголовно-правовых решений, М., 1987, էջ 27:
⁴ Տե՛ս <https://www.e-draft.am/projects/496/about>, վերջին այցելությունը՝ 05.03.2019 թ.:
⁵ Ինչպես նշում են տեսաբանները, քրեական օրենսդրության անկատարությունը ևս պայմանավորում է դատական հայեցողության գոյությունը, ինչն էլ իր հերթին նպաստում է ոչ միատեսակ դատական պրակտիկայի ձևավորմանը: Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Гитинова М.М., Проблема

судейского усмотрения в уголовном праве при назначении уголовного наказания, Вестник ВГУ. Серия: Право, 2016, էջ 224:
⁶ Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Գ. Դանիելյան, Իրավական որոշակիության, իրավունքի անալոգիայի (համանմանության) եվ իրավական ակտի մեկնաբանության փոխհարաբերության արդի հիմնախնդիրները, http://ysu.am/files/01G_Danielyan-1476101269-.pdf, վերջին այցելությունը 05.03.2019 թ.:
⁷ Պետք է ընգծել այն հանգամանքը, որ սուբյեկտիվ համոզմունքով առաջնորդվելը համարվում է դատարանի անկախության անքատելի տարրը:
⁸ Արդարամտությունն ըստ հին հռոմեական իրավունքի նշանակում է մարդու բնական և կայուն կանքը յուրաքանչյուրին տրամա-

րել իր իրավունքները <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1219314>, վերջին այցելությունը 05.03.2019 թ.:

- ⁹ Տե՛ս Платон, Законы, М., 1999 г., էջ 201:
- ¹⁰ Տե՛ս Гоббс Т., Сочинения, том 2, М., էջ 214:
- ¹¹ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 215:
- ¹² Տե՛ս Аарон Барак, Судейское усмотрение, Перевод с английского, М., Издательство НОРМА, 1999, էջեր 312-313:
- ¹³ Տե՛ս Մ. Գ. Խաչատրյան, Գ. Մ. Խաչատուրյան, Գատավորի կարգավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում (իրավահամեմատական վերլուծություն), Երևան, 2002 թ., էջ 134:
- ¹⁴ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պատպանության մասին Եվրոպական կոնվենցիա, ընդունված 1950 թ., ՀՀ-ում օժի մեջ է մտել 2002 թ.:
- ¹⁵ Տե՛ս mutatis mutandis, «Tyreer v. the United Kingdom» գործով 1978 թվականի վճիռը, «Seoring v. the United Kingdom» գործով 1989 թվականի վճիռը:
- ¹⁶ Տե՛ս օրինակ, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի որոշումը Հ. Դավթյանի վերաբե-

րյալ:

- ¹⁷ Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի որոշումը Է. Պետրոսյանի և Վ. Էլոյանի վերաբերյալ, 2009 թվականի որոշումը Կ. Հայրապետյանի վերաբերյալ:
- ¹⁸ Իսրայելի դատավոր Սհարոն Բարակը գտնում է, որ դատական հայեցողության սահմաններում որոշում կայացնելիս ամեն դեպքում դատարանը հենվում է իր անձնական փորձի և դատական աշխարհընկալման վրա: Առավել մանրամասն տե՛ս Аарон Барак, Судейское усмотрение, Перевод с английского, М., Издательство НОРМА, 1999, էջ 3:
- ¹⁹ Հարցի նման իրավակարգավորման պայմաններում դիտավորյալ հանցագործությունների պարագայում նշանակված ազատագրկման ձևով պատժի ժամկետը (առավելագույնը 5 տարի) չի կարող գերազանցել փորձաշրջանի ժամկետը, բացի այդ, կրացառվի պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի կիրառումը ցման ազատագրկման դատապարտված անձի նկատմամբ:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE JUDICIAL DISCRETION IN THE APPLICATION OF CRIMINAL LEGAL NORMS

Armine Meliksetyan

PhD, Associate Professor at the Chair of Criminal Rights and Criminology, Academy of Educational Complex of the RA Police, listener of Academy of Justice

The article deals with the problems of judicial discretion in the application of criminal legal norms. Based on the analysis of current legislation the author concludes the imperfection of Criminal Code, and judicial discretion is considered as one of the solutions of this problem. Judicial discretion in the application of criminal legal norms is not absolute as it has some limits. In particular, it is limited by law.

Keywords: criminal legal norm, judicial discretion, law enforcer, sanction, judge, law.

СУДЕЙСКОЕ УСМОТРЕНИЕ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ

Армине Меликсетян

*Кандидат юридических наук,
доцент кафедры уголовного права и криминологии Академии Образовательного
комплекса Полиции РА, слушатель Академии юстиции*

В статье рассматривается проблема судебного усмотрения при применении уголовно-правовых норм. На основе анализа действующего Законодательства РА мы делаем вывод о несовершенстве уголовного кодекса, и судебское усмотрение рассматриваем как один из путей решения данной проблемы. Судейское усмотрение при применении уголовно-правовых норм не является абсолютным, например, оно ограничено законом.

Ключевые слова: уголовно-правовая норма, судебское усмотрение, правоприменитель, санкция, судья, закон.

Բանալի բառեր - քրեաիրավական նորմ, դատական հայեցողություն, իրավակիրառ, սանկցիա, դատարան, օրենք:

Ա. Մելիքսեթյան - իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի և քրեաբանության ամբիոնի դոցենտ, Արդարադատության ակադեմիայի ունկնդիր, էլ. փոստ՝ arminemeliksetyan81@gmail.com

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 06.08.2019, տրվել է գրախոսության՝ 06.08.2019, երաշխավորվել է ՀՀ ոստիկանության ակադեմիայի պետ, ոստիկանության գեղապետ, իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Գ. Գրիգորյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Արթուր ԱՆՏՈՆՅԱՆ

*Երևանի կայագործի զինվորական դատարխագ,
Հայ-Ռուսական համալսարանի քրեական իրավունքի և
քրեական դատավարության հայցորդ*

ՓԱՏՏԱԹՎԹԵՐԻ ԿԵՂԾՄԱՄԲ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ ՏԱՐՅԻ ԱՈՆՉՈՒԹՅԱՄԲ

Զինվորական ծառայությունից խուսափելու տարբեր տեսակները նշանակալի հասարակական վտանգ են ներկայացնում, քանի որ նրանք թուլացնում են զորամասերի և ստորաբաժանումների մարտական կարողությունները, կարգապահությունը և անձնակազմի կազմակերպումը, դժվարացնում հրամանատարների աշխատանքը ենթակաների ուսուցման և կրթման, կանոնադրական կարգի պահպանման գործում և բացասաբար անդրադառնում անկայուն, անկազմակերպ զինվորական անձնակազմի վրա: Զինվորական ծառայությունից խուսափելը հաճախ պարարտ հող է ստեղծում այլ ռազմական կամ այլ ընդհանուր քրեական հանցագործություններ կատարելու համար կամ ուղեկցվում է դրանցով:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 327 հոդվածի 2 մասի 2 կետը որպես արարքը ծանրացնող հանգամանք է դիտարկում նույն արարքի կատարումը՝ փաստաթղթեր կեղծելու կամ խաբեությամբ այլ ճանապարհով: Իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 327³ «Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողի կողմից անդամախեղվելու, հիվանդության սիմուլյացիայի կամ ապօրինի այլ եղանակով այլընտրանքային աշխատանքային ծառայությունից խուսափելը» վերնագրով հոդվածի դիսպոզիցիայում օրենսդիրն օգտագործել է «կեղծ փաստաթղթեր օգտագործելու» եզրույթը, որն ավելի լայն հասկացություն է, քանզի իր մեջ ընդգրկում է ինչպես հանցագործի կողմից փաստաթուղթ կեղծելը, այնպես էլ այլոց կողմից կեղծված փաս-

տաթղթերի օգտագործումը:

Մինչդեռ Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի զինվորական և այլընտրանքային քաղաքացիական ծառայությունից խուսափելը 328 հոդվածի ոչ դիսպոզիցիայում, որպես օբյեկտիվ կողմի պարտադիր գործողություն, ոչ էլ որպես որակյալ հատկանիշ «փաստաթղթերի կեղծմամբ» եզրույթը չի օգտագործվում՝ պարզաբանումը թողնելով մեկնաբանության դաշտում:

Սակայն ՌԴ քրեական օրենսգրքի զինվորական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքին դասվող 339 հոդվածի դիսպոզիցիայի հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հանգամանք է սահմանում, որպես խուսափելու այլընտրանքային ձև՝ «փաստաթղթերի կեղծմամբ» եզրույթը:

Ռուսական գիտական գրականության մեջ համընդհանուր մոտեցում գոյություն ունի, համաձայն որի՝ փաստաթղթերի կեղծման եզրույթը ենթադրում է փաստաթղթերի մեջ ակնհայտ կեղծ տեղեկությունների ներառում, ինչպես նաև իրական բովանդակությունը խեղաթյուրող ուղղումների իրականացում:

Ըստ էության՝ փաստաթղթերի կեղծմամբ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց խուսափելն օբյեկտիվ կողմից դրսևորվում է մի շարք գործողություններով. զինծառայողը համապատասխան ղեկավարին ներկայացնում է կեղծ փաստաթուղթ և այդ հիմքով ստանում է ժամանակավոր կամ մշտական ազատություն զինվորական

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ծառայության բոլոր կամ որոշ պարտականություններից՝ տեղեկանքներ, հեռագրեր, վկայականներ, հիվանդության վկայագրեր և այլն, որոնք պարունակում են գիտակցաբար կեղծ տեղեկություններ:

Փաստաթղթերի կեղծման մի տեսակ է համարվում նաև զինծառայողի կողմից այլ զինծառայողի պատկանող բնօրինակ փաստաթղթի օգտագործումը:

Կեղծիքը, որը կատարվում է զինծառայողի կողմից կամ վերջինիս խնդրանքով՝ այլ անձի կողմից զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարումից ազատելու նպատակով կեղծված փաստաթուղթը հրամանատարությանը ներկայացնելու մեջ, տվյալ հանցագործության պարտադիր հատկանիշ է և քրեական օրենսգրքի 327-րդ հոդվածով լրացուցիչ որակում չի պահանջում:

Նման դիրքորոշում արդարացիորեն ամրագրված է նաև ՌԳ գերագույն դատարանի պլենումի Մոսկվա քաղաքի 03.04.2008 թվականի թիվ 3 «Չինվորական ծառայության գորակոչից և զինվորական կամ քաղաքացիական ծառայությունից խուսափելու վերաբերյալ քրեական գործերի դատարանների կողմից քննության պրակտիկայի մասին» որոշման 28-րդ կետում, համաձայն որի՝ զինծառայողի կողմից զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց խուսափելը զինծառայության պարտականությունների կատարումից ժամանակավոր կամ մշտապես ազատման իրավունք տվող փաստաթղթերի կեղծմամբ ամբողջությամբ ընդգրկված է ՌԳ քրեական օրենսգրքի 339 հոդվածում և լրացուցիչ որակում չի պարունակում:

Լրացուցիչ որակավորում չի պահանջում նաև զինվորական ծառայությունից խուսափող զինծառայողի խնդրանքով փաստաթուղթ կեղծած հանցակցի գործողությունը:

Համեմատական վերլուծության իմաստով հետաքրքրական է ռուսական իրավաբանական գրականության մեջ քննարկվող այն դեպքերը, երբ, օրինակ,

գորակոչով զինվորական ծառայություն իրականացնող զինծառայողը, հրամանատարությանը կեղծ փաստաթղթեր ներկայացնելով ստանում է կարճաժամկետ արձակուրդ՝ մեկնելով մտերիմ ազգականների բնակավայր, դրանով իսկ կատարելով քրեական օրենսգրքի 339-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարք, իսկ արձակուրդի ժամկետի ավարտից հետո, առանց հիմնավոր պատճառների, երկու օրից ավելի, բայց ոչ ավելի քան տաս և տաս օրից ավելի ուշացմամբ վերադարձնում է գործնաս:

Նման դեպքերում անօրինական արձակուրդից հետո, առանց հիմնավոր պատճառների ժամանակին ծառայության չներկայանալը չի ընդգրկվում քրեական օրենսգրքի 339 հոդվածով, այլ պահանջում է ինքնուրույն որակում քրեական օրենսգրքի 337-րդ հոդվածով:

Չինվորական ծառայությունից խուսափելու կամ խուսափելու փորձի փաստի սահմանման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ, թեև անձի կողմից կատարած գործողություններն արտաքինապես նման են 339 հոդվածի կարգավորումներով նախատեսված խուսափելու ձևերին, ոչ միշտ են վկայում տվյալ հանցակազմի առկայության մասին¹:

Եթե գորակոչով զինվորական ծառայության մեջ գտնվող զինծառայողը հրամանատարության է ներկայացնում կեղծ փաստաթուղթ հիվանդության մասին, նպատակ ունենալով թաքցնել առանց հիմնավոր պատճառների կարճատև արձակուրդից ծառայության երկուսից ավելի, բայց ոչ ավելի տաս օրից ուշացմամբ ներկայանալու փաստը, սպա նրա գործողություններն իրենից ներկայացնում են ՌԳ քրեական օրենսգրքի 337-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 327-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործությունների հանրագումարը: Այս դեպքում զինծառայողի խնդրանքով փաստաթուղթը կեղծած անձը կարող է ենթարկվել քրեական պատասխա-

նատվության Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի 327-րդ հոդվածով²:

Բավականին հետաքրքիր և ճիշտ դիրքորոշում է ներկայացված Ռ-Դ գերագույն դատարանի պլենումի վերը նշված որոշման 19-րդ կետում, համաձայն որի, եթե անձին վաղաժամկետ գորացրելու փաստաթղթերի կեղծումը հայտնաբերվել է հրամանատարության կողմից, սպասույն արարքը ենթակա է որակման որպես Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի ուսումնասիրվող 339-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված արարքի հանցավոր՝³:

Սույն դրույթների ուսումնասիրությունն առավել հետաքրքիր է դառնում միջազգային փորձի վերլուծությամբ:

Մասնավորապես՝ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քրեական օրենսգիրքը զինվորական ծառայության գորակոչից խուսափելուց բացի՝ նույնպես նախատեսում է քրեական պատասխանատվության պետության պաշտպանության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար, որոնց մեջ ընդգրկված է նաև զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց խուսափելը՝ դրսևորվող միայն 2 ձևով (§109, §109a)

1. սեփական անձին վնասելու ճանապարհով,

2. խաբեության միջոցով⁴:

Բուլղարիայի քրեական օրենսգրքի 382 հոդվածը սահմանում է պատասխանատվություն զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց մշտապես խուսափելու համար, որը պատժվում է ազատազրկմամբ 1-ից 8 տարի ժակետով⁵:

Մինևույն ժամանակ, սույն տեսակի հանցագործությունները վերլուծելիս կարելի առանձնացնել երկրներ, օրինակ՝ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության քրեական օրենսդրությունը, որոնք զինվորական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունները դասակարգել են ըստ դրանց կատարման ժամանակահատվածի՝ պատերազմային իրավիճակներում (424, 434 հոդվածներ)

և խաղաղ պայմաններում (423, 430, 435 հոդվածները):

Կան պետություններ, օրինակ, Ղազախստանը, փաստաթղթեր կեղծելը և զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց խուսափելու նպատակով դրանց օգտագործումը կազմում են հանցագործությունների ամբողջություն:

Ղազախստանի քրեական օրենսգրքի 443 հոդվածի 1-ին մասին համապատասխան՝ «զինվորական ծառայության կրելուց խուսափելը կամ հրաժարվելը»:

1. Ջինծառայողի կողմից զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց խուսափելը հիվանդության սիմուլացիայի, կամ սեփական անձին վնաս հասցնելու (անդամահատում) կամ սեփական առողջությանը այլ վնաս հասցնելու միջոցով կամ փաստաթղթերի կեղծմամբ, ինչպես նաև զինվորական ծառայություն կրելուց հրաժարվելը», որի սանկցիան բավականին մեղմ է՝ տուգանք կամ ուղղիչ աշխատանքներ կամ կալանք մինչև 5 օր: Նշվածի վերաբերյալ գրականության մեջ բերվել է հետևյալ օրինակը՝ այսպիսով, շարքային Ժ.-ն տևական ժամանակ իր և այլ զինծառայողների համար պատրաստում էր կեղծ հեռագրեր մոտ հարազատների հիվանդության կամ մահվան վերաբերյալ, որոնց հիման վրա զինծառայողները ստանում էին կարճաժամկետ արձակուրդ՝ մոտ հարազատներին իրենց բնակության վայրում այցելելու հնարավորությամբ: Հինգ հեռագրերը Ժ.-ն կեղծել է դատարկ ձևաթղթի վրա պատճենաթղթի միջոցով՝ պատճենելով փոստի կնիքի դրոշմվածքը: Այնուհետև պատրաստել է նույն փոստային բաժանմունքի հեռագրերի համար կնիքը և դրոշմել դրանով 20 դատարկ ձևաթղթեր, որոնք հետագայում լրացվել են իր կամ այլ զինծառայողների կողմից: Ժ.-ի կողմից կեղծված հեռագրերի հիման վրա երկու անգամ 23 օրով արձակուրդ է տրամադրվել անձամբ իրեն, երկու անգամ՝ շարքային Լ.-ին և մեկական անգամ 18

զինծառայողների՝ 10-23 օր տևողությամբ: Ռ-ազմական դատարանի կողմից շարքայինը մեղավոր էր ճանաչվել Ղազախստանի քրեական օրենսգրքի 177-րդ և 236-րդ հոդվածներով՝ փաստաթղթերի կեղծման և փաստաթղթերի կեղծման միջոցով զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարումից խուսափելու մեջ, դատապարտվել էր 3 տարի ազատազրկման /անդամախեղության կամ այլ միջոցով զինվորական ծառայությունից խուսափելը, Ղազախստանի քրեական օրենսգրքի 236 հոդված⁶:

Ի տարբերություն ՌԴ-ի և այլ երկրների քրեական օրենսդրությունների՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքը բավականին համարված և համակարգված է սահմանված կառավարման կարգի դեմ ուղղված վերը նշված հանցագործություններով, որոնք տարանջատվում են ոչ միայն իրենց օբյեկտիվ կողմերով՝ կատարման եղանակով, բուն գործողություններով, այլև դրանց կատարման ժամանակահատվածով: Այսպիսով, առանձնաճանաչվում են 6 միանման, բայց օբյեկտիվ կողմերով էապես տարբերվող արարքներ:

Դրանք հետևյալն են՝ ժամկետային զինվորական կամ այլընտրանքային ծառայությունից, վարժական հավաքներից կամ զորահավաքներից խուսափելը (հոդված 327), այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողի կողմից ծառայության վայրն ինքնակամ թողնելը (հոդված 327¹), այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողի կողմից ծառայությունից խուսափելը (հոդված 327²), այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողի կողմից անդամախեղվելու, հիվանդության սիմուլացիայի կամ ապօրինի այլ եղանակով այլընտրանքային աշխատանքային ծառայությունից խուսափելը (հոդված 327³), այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողի կողմից ծառայության պարտականությունները կատարելուց հրաժարվելը (327.4), ազատազրկման ձևով պատիժը կրելուց հետո զինվորական կոմիսարիատ ներկայանալուց խու-

սափելը (327.5):

Սույն քրեաիրավական նորմերն ուսումնասիրելիս ակնհայտ է դառնում ՀՀ օրենսդրի հստակ և ճիշտ մոտեցումը, որով լուծվում են այլ երկրներում առկա «խուսափել» ձևակերպման հետ առնչվող պրակտիկ որակման խնդիրները: «Խուսափել» տերմինը նշված հոդվածներում փոխարինված է «դադարեցում» և «հրաժարվել» եզրույթներով:

Ի տարբերություն ուսումնասիրված երկրների օրենսդրության՝ ՀՀ օրենսդրությունը «դադարեցում» և «հրաժարվել» եզրույթներն օգտագործում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 327.4 այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողի կողմից ծառայության պարտականությունները կատարելուց հրաժարվելը հոդվածում՝ որպես դիսպոզիցիայի օբյեկտիվ գործողություններ:

ՀՀ օրենսդրի կողմից օգտագործված «հրաժարվել» տերմինը վերլուծելիս հարկ է նկատել, որ սույնով լուծված է նաև ուսումնասիրվող արարքի սուբյեկտիվ կողմի հետ կապված հնարավոր խնդիրները, քանզի համաձայն մի շարք բացատրական և իրավաբանական բառարանների՝ «հրաժարվել» բառը նշանակում է «հետ կանգնել, չուզենալ՝ չկամենալ մի բան»: Ուստի՝ սույն առումով ակնհայտ է սուբյեկտիվ կողմի ուղղակի դիտավորության առկայության պարտադիր պայմանը:

Ընդ որում՝ այսպես կոչված «հետ կանգնելը» առավել հստակեցված է վերլուծվող դիսպոզիցիայում գուցորդման պայման ներառելով՝ ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունները չկատարելը փաստացի դադարեցմամբ (ընդհատմամբ, ավարտին չհասցնելով):

Այսպիսով՝ հեղինակի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքում օգտագործվող վերը նշված եզրույթների և բառակապակցությունների վերլուծության արդյունքում ներկայացված դիտարկումները կարող են նշանակություն ունենալ ժամկետային զինվորական կամ այլընտրանքային ծա-

ռալյությունից, վարժական հավաքներից կամ զորահավաքներից խուսափելը (հոդված 327), ինչպես նաև նմանատիպ հան-

ցագործությունների ճշգրիտ որակման խնդրում:

-
- ¹ Обзор судебной практики Верховного Суда РФ по делам о преступлениях против военной службы и некоторых должностных преступлениях, совершаемых военнослужащими. 2005 г. /7 Текст обзора официально опубликован не был
 - ² Зателепин О.К., Ходусов А.А., Уголовная ответственность за уклонение от прохождения военной службы путем симуляции болезни // Право в Вооруженных Силах, 2003, № 8, с. 74.
 - ³ Постановление Пленума Верховного Суда РФ г. Москвы №3 «О практике рассмотрения судами уголовных дел об уклонении от призыва на военную службу и от прохождения военной или альтернативной гражданской службы» от 9 апреля 2008 года.
 - ⁴ Голованова Н.А., Еремин В.Н., Козочкин И.Д., Игнатова М.А., Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части: учебник. – М., Wolters Kluwer Russia, 2010, с. 907-908.
 - ⁵ Глава 17. Военно-уголовное законодательство зарубежных стран // Военно-уголовное право: учебник / под ред. Х.М. Ахметшина, О.К. Зателепина, – Москва, За права военнослужащих, 2008, – (Право в вооруженных силах – консультант).
 - ⁶ Линд В.В., Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел военными судами // <http://www.mcbr.ru/bank4/watch/26983/1.shtm>.

RESUME - РЕЗЮМЕ

ON THE ISSUE OF AVOIDING MILITARY SERVICE BY FORGING DOCUMENTS

Arthur Antonyan
*Armenian-Russian University Applicant for
Criminal Law and Criminal Proceedings*

This research paper is devoted to the comprehensive study of the term “falsification of documents, use of false documents and evasion of service” and other expressions and terms and their meaning which are not properly represented in Armenian law literature. To this end, foreign legal literature, notably the Russian Federation legal literature, and Supreme Court plenary explanations have also been analyzed in this article. As a result, certain judgments and conclusions have been made that may be useful in accurately qualifying the crime of avoiding military service or other optional military service, training, or mobilization in both scientific research and investigative practice.

Keywords: falsification, document, evasion, military service, constitutional order, term, disposition, legislator.

ПО ОТНОШЕНИЮ ВОПРОСА УКЛОНЕНИЯ ОТ ВОЕННОЙ СЛУЖБЫ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПОДДЕЛЬНЫХ ДОКУМЕНТОВ

Артур Антонян
Военный прокурор Ереванского гарнизона, соискатель кафедры уголовного и уголовно-процессуального права Российско-Армянского университета

Данная научная статья посвящена анализу выражений и терминов, используемых в Уголовном Кодексе РА, «уклонение от службы», «использование поддельных документов», «подделка документов», исследованию их смысла и значения, которые достойно не представлены в армянской юридической литературе. С этой целью в статье проанализирована также иностранная юридическая литература, в основном, материалы Российской Федерации и определения Пленума Генерального суда. В результате сделаны некоторые выводы и изложены наши размышления, которые могут быть полезными как при проведении научных исследований, так и для правильной квалификации в следственной практике преступления уклонения от прохождения срочной военной или альтернативной службы, обучений или мобилизации.

Ключевые слова: подделка, документ, уклонение, военная служба, конституционный порядок, термин, диспозиция, законодатель.

Բանալի բառեր - կեղծել, փաստաբույր, խուսափել, զինվորական ծառայություն, սահմանադրական կարգ, եզրույթ, դիպուկահիս, օրենսդիր:

Ա. Անտոնյան - Երևանի կայագործի զինվորական դատախազ, Հայ-Ռուսական համալսարանի քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության հայցող, էլ. փոստ՝ antonyanartur590@gmail.com
Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 08.08.2019, տրվել է գրախոսության՝ 08.08.2019, երաշխավորվել է ՀՌ-Հ քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի պրոֆեսոր, ի. գ. դ. Ս. Ծաղիկյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ПРОБЛЕМЫ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА МЕЛКОЕ ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО

В юридической литературе неоднократно предлагалось установить уголовную ответственность за мелкое взяточничество¹. Как отмечал Б.В. Волженкин: «...дореволюционное право, так и уголовное законодательство советского периода не придавало размеру взятки никакого квалифицирующего значения, полагая, что ущерб правоохраняемому объекту наносится при получении взятки независимо от ее размера»².

Федеральным законом от 3 июля 2016 г. № 324-ФЗ введена в действие статья 291.2 УК РФ, предусматривающая уголовную ответственность за мелкое взяточничество, то есть за получение взятки, дачу взятки лично или через посредника в размере, не превышающем десяти тысяч рублей.

Согласно пояснительной записке к проекту № 1079243-6 Федерального закона «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации», положенному в основу рассматриваемых изменений и дополнений в УК, введение привилегированных составов взяточничества и коммерческого подкупа мотивировано небольшой общественной опасностью таких преступлений и необходимостью «реализации принципа справедливости при назначении уголовного наказания за эти деяния»³.

Установление уголовной ответственности за мелкое взяточничество подверглось критике со стороны представителей

науки уголовного права ввиду незавершенности и неоднозначности данной уголовно-правовой нормы. Как отмечает ряд авторов, «законодатель продемонстрировал свою убежденность в приоритетности размера незаконного вознаграждения перед другими признаками коррупционного поведения, влияющими на его уголовно-правовую оценку»⁴.

Критике подвергается тот факт, что российский законодатель не предусмотрел квалифицирующих признаков мелкого взяточничества, таких как установлено в составах получения взятки, дачи взятки и посредничества во взяточничестве.

Соответственно, при наличии квалифицирующих обстоятельств, нормы, предусмотренные вышеуказанными статьями, находятся в состоянии конкуренции специальных норм с квалифицированным и привилегированным составом. В соответствии с общими правилами конкуренции таких норм, применению подлежит норма с привилегированным составом. Так, согласно утвержденному 28.09.2016 года Президиумом Верховного Суда акту «Ответы на вопросы, поступившие из судов, по применению Федеральных законов от 3 июля 2016 года № 323-ФЗ-326-ФЗ, направленных на совершенствование уголовной ответственности за коррупционные преступления и преступления экономической направленности, а также оснований и порядка освобождения от уголовной ответственности» статья 291.2 УК РФ (мелкое взяточниче-

ство) содержит специальные нормы по отношению к нормам статей 290, 291 УК РФ и не предусматривает такого условия их применения, как отсутствие квалифицирующих признаков преступлений, предусмотренных частями 2-6 статьи 290 или частями 2-5 статьи 291 УК РФ⁵.

Таким образом, получение взятки, дача взятки в размере, не превышающем десяти тысяч рублей, влекут ответственность по части 1 статьи 291.2 УК РФ независимо от квалифицирующих признаков взяточничества.

Данный подход подвергается критике в юридической литературе. Так, по мнению А.Н. Попова «необходимо руководствоваться не буквой закона, а его духом, и ответственность за мелкое взяточничество должна наступать только при отсутствии квалифицирующих признаков получения и дачи взятки»⁶. Коллектив авторов считает, что «...несмотря на заявления о необходимости усиления борьбы с коррупцией во всех ее проявлениях, уголовная ответственность целых категорий коррупционеров существенно смягчена»⁷.

Мы согласны с авторами, подвергшими критике указанные нововведения, и считаем, что для соблюдения принципа справедливости и устранения дальнейшего недопонимания в правоприменительной практике, необходимо дополнить статью 291.2 УК РФ, предусмотрев в ней квалифицированные признаки, установленные в ст. ст. 290 УК РФ и 291 УК РФ.

Согласно примечанию к ст. 291.2 УК РФ лицо, совершившее дачу взятки в размере, указанном в настоящей статье, освобождается от уголовной ответственности, если оно активно способствовало раскрытию и (или) расследованию преступления и либо в отношении его имело место вымогательство взятки, либо это лицо после совершения преступления добровольно сообщило в орган, имеющий право возбудить уголовное дело, о даче

взятки.

Таким образом, уголовное законодательство устанавливает возможность освобождения от уголовной ответственности за мелкое взяточничество лишь для взяткодателя. В юридической литературе и правоприменительной практике неоднозначно решается вопрос о привлечении к уголовной ответственности за посредничество в мелком взяточничестве.

Как указывает ряд авторов, анализ судебной практики показывает, что примерно четверть преступлений, квалифицируемых по ст. 291.2 УК РФ, совершается через посредника⁸. Проблема состоит в том, что уголовная ответственность предусмотрена только за посредничество во взяточничестве в значительном размере (от 25 тысяч рублей). Как верно отмечает Д.В. Мирошниченко, отсутствие уголовно-правового запрета на мелкое коррупционное посредничество может привести к тому, что посредник доведет свои действия до систематичности, чувствуя уверенность в безнаказанности⁹.

Ряд авторов верно указывает на то обстоятельство, что если уголовная ответственность для субъектов мелкого взяточничества смягчена, то посредничество в мелком взяточничестве должно оцениваться как пособничество в мелком взяточничестве и наказываться так же, как само мелкое взяточничество¹⁰.

По вопросу о том, может ли быть привлечено к ответственности по статье 291.2 УК РФ лицо, оказавшее посреднические услуги при передаче взятки, размер которой не превышает десяти тысяч рублей, Верховный Суд Российской Федерации указал: «Нет, не может. В соответствии со статьей 291.1 УК РФ, а также примечанием к статье 290 УК РФ уголовная ответственность установлена только за посредничество во взяточничестве, если сумма предмета подкупа или размер взятки являются значительными (превышают двадцать пять тысяч рублей)»¹¹.

Возникает справедливый вопрос: почему законодатель проявил дифференцированный подход при криминализации мелкого взяточничества, не установив уголовной ответственности за посредничество в мелком взяточничестве, несмотря на высокую распространенность данного явления, тем самым открыв возможность злоупотреблений и совершения все больших посреднических функций при ощущении безнаказанности за совершаемые деяния.

Условия освобождения от уголовной ответственности за мелкое взяточничество аналогичны условиям освобождения от уголовной ответственности за дачу взятки. Несмотря на данное обстоятельство, в правоприменительной практике неоднозначно решается вопрос о привлечении к уголовной ответственности за мелкое взяточничество.

Так, например, постановлением Президиума Пермского краевого суда от 8 декабря 2017 г. N 44у-281 отменено постановление мирового судьи и уголовное дело направлено председателю районного суда для решения вопроса о передаче уголовного дела на новое судебное рассмотрение другому мировому судье.¹²

Исходя из материалов дела, органами предварительного расследования М. обвинялся по ч. 1 ст. 291.2 УК РФ в получении взятки лично в размере, не превышающем 10000 руб. Приняв во внимание,

что М. после совершения преступления добровольно сообщил в орган, имеющий право возбудить уголовное дело, о получении им взятки, активно способствовал расследованию преступления, вину признал, в содеянном раскаялся, мировой судья освободил М. от уголовной ответственности и прекратил уголовное преследование и производство по уголовному делу в отношении него на основании примечания к ст. 291.2 УК РФ, но не учел, что действие указанного примечания распространяется лишь на лиц, совершивших дачу взятки. Согласно постановлению президиума N 44у-281 лицо, получившее взятку, не может быть освобождено от уголовной ответственности на основании примечания к ст. 291.2 УК РФ.

Таким образом, следует констатировать, что критические взгляды ученых по вопросу криминализации мелкого взяточничества имеют вполне обоснованный характер, и явные недостатки данного нововведения значительно превышают ее достоинства. В целях соблюдения принципа справедливости и устранения дальнейшего недопонимания в правоприменительной практике, необходимо дополнить статью 291.2 УК РФ «Мелкое взяточничество», предусмотрев в ней квалифицированные признаки, установленные в ст. ст. 290 УК РФ и 291 УК РФ.

¹ Светлов А.Я., Ответственность за должностные преступления, Киев, 1978. С. 199; Здравомыслов Б.В., Квалификация взяточничества: учеб. пособие / Б.В. Здравомыслов, М., 1991, с. 51-52; и др.
² Волженкин Б.В., Служебные преступления, М., Юристъ, 2000, с. 201.
³ Проект N 1079243-6 Федерального закона «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации». [Электронный ресурс]: URL: [http://](http://base.garant.ru/57260872/)

base.garant.ru/57260872/ (дата обращения: 21.06.2019).

⁴ Егорова Н.А., Егоров А.Г., Гордейчик С.А., Антикоррупционные новеллы уголовного законодательства // Законность, 2017, № 1, с. 51-56.

⁵ Ответы на вопросы, поступившие из судов, по применению Федеральных законов от 3 июля 2016 года № 323-ФЗ - 326-ФЗ, направленных на совершенствование уголовной ответственности за коррупционные преступления и преступления экономической

направленности, а также оснований и порядка освобождения от уголовной ответственности (вступили в силу с 15 июля 2016 года). Утв. Президиумом Верховного Суда РФ от 28 сентября 2016 г. [Электронный ресурс]: URL: <http://www.suprcourt.ru/files/6422/> (дата обращения: 21.06.2019).

⁶ Попов А.Н., Новеллы Уголовного законодательства // Актуальные вопросы прокурорской деятельности: лекции / А.Н. Попов и др.; под ред. Г.В. Штадлера, Вып. 3, СПб., 2016, с. 103-114.

⁷ Егорова Н.А., Егоров А.Г., Гордейчик С.А. Указ соч., с. 54.

⁸ Чуклина Э.Ю., О некоторых последствиях выделения уголовной ответственности за мелкое взяточничество (ст. 291.2 УК РФ) / Э.Ю. Чуклина // Вестник юридического факультета Южного федерального университета, 2016, Т. 3, № 4, с. 53-57.

⁹ Мирошниченко Д.В., Мелкое взяточничество: проблемы уголовно-правовой квалификации и регламентации / Д.В. Мирошниченко // Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата, 2016, № 4 (43), с. 64.

¹⁰ Гончаров Д.Ю., Зырянова Ж.Е., Мелкое взяточничество как одно из проявлений бытовой коррупции // Виктимология 4(10) / 2016, с. 46-50.

¹¹ Ответы на вопросы, поступившие из судов, по применению Федеральных законов от 3 июля 2016 года № 323-ФЗ-326-ФЗ, напр. на совершенствование уголовной ответственности за коррупционные преступления и преступления экономической а также оснований и порядка освобождения от уголовной ответственности» утвержденные Президиумом Верховного Суда от 28.09.2016 г. [Электронный ресурс]: URL: http://test.vsrfr.ru/Show_pdf.php?Id=11051 (дата обращения: 21.06.2019).

¹² «Обзор апелляционной и кассационной практики по уголовным делам Пермского краевого суда за второе полугодие 2017 года» (утв. президиумом Пермского краевого суда 02.03.2018) Документ предоставлен Консультант Плюс www.consultant.ru Дата сохранения: 12.02.2019. [Электронный ресурс]: URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online> (дата обращения: 21.06.2019).

RESUME - ԱՄՓՈՓՈՒՄ

SOME ISSUES OF RELEASE FROM CRIMINAL LIABILITY FOR PETTY BRIBERY

Anush Hakobyan

Russian-Armenian University, Institute of Law and Politics,

PhD Student at the Department of Criminal Law and Criminal Procedure Law

In this paper, the author examines the rules that establish the possibility of exemption from criminal liability for petty bribery under the article 291.2 of the Criminal Code of Russian Federation; conducts a criminal-legal analysis of the legislative regulation of these promotional rules.

Keywords: *incentive norms in fight against bribery; petty bribery; exemption from criminal liability; Criminal Code of Russian Federation; article 291.2 of RF Criminal Code.*

ՄԱՆՐ ԿԱՇԱՌԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐԸ

Անուշ Հակոբյան

Հայ-Ռուսական համալսարան

Իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտ

Քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

Սույն հոդվածում հեղինակի կողմից վերլուծության են ենթարկվում մանր կաշառակերության համար քրեական պատասխանատվությունից ազատող նորմերը՝ համաձայն Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 291.2 հոդվածի, իրականացնվում է նշված խրախուսական նորմերի իրավական կարգավորումների քրեաիրավական վերլուծություն:

Բանալի բառեր - *խրախուսական նորմեր կաշառակերության դեմ պայքարում, մանր կաշառակերություն, քրեական պարասխանարվությունից ազատելը, ՌԴ քրեական օրենսգիրք, ՌԴ ՔՕ 291.2 հոդված:*

Ключевые слова: *поощрительные нормы в борьбе со взяточничеством; мелкое взяточничество; освобождение от уголовной ответственности; Уголовный кодекс РФ; статья 291.2 УК РФ.*

Ա. Հակոբյան - Հայ-Ռուսական համալսարան, Իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտ, Քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, էլ. փոստ՝ anushhakobyanlawyer@mail.ru

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 24.06.2019, տրվել է գրախոսության՝ 24.06.2019, երաշխավորվել է Հայ-ռուսական համալսարանի, իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի, Քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի վարիչ, իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Ծաղիկյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

Իննա ՆԵՐՍԵՍՅԱՆ

*Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի փեստության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ,
Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի և քաղաքականության
ինստիտուտի քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական
դատավարության իրավունքի ամբիոնի վարիչի օգնական*

**ՓՈՐՉԱԳԵՏԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՅՈՒՅՑ
ԳԻՏԱՐԿԵԼՈՒ ՏԻՄՆԱՏԱՐՑԸ ՀՏ ՎԱՐՉԱԿԱՆ
ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

1. «ապացույց», «ցուցմունք» և «բացատրություն» հասկացությունների առանձնահատկությունները և դրանց սահմանման հարցերը:

Նախքան բացատրությունը՝ որպես ապացույց օգտագործելու իրավական հնարավորությունները դիտարկելը, հարկ ենք համարում դիտարկել «ապացույց», «ցուցմունք» և «բացատրություն» հասկացությունների սահմանումները:

Համաձայն Ա. Մ. Սուքիասյանի հայոց լեզվի բացատրական բառարանի՝ ապացույց նշանակում է փաստ, փաստարկ, փաստարկություն (որևէ բանի ճշմարտությունը հաստատող)¹: Իսկ ըստ հայերենի օնլայն բառարանի՝ ապացույց նշանակում է անհերքելի փաստ՝ փաստարկ, որ հաստատում է որևէ բանի ճշմարտությունը²:

Եթե անդրադառնանք ապացույցի իրավաբանական բովանդակությանը և նշանակությանը, ապա աննկատ չենք կարող թողնել այն, որ դատավարական իրավունքում լայն կիրառվող այս հասկացությունն ունի օրենսդրական բազմազան սահմանումներ, բայց դատավարական իրավունքի բոլոր ճյուղերում իմաստային առումով ունի մեկ համընդհանուր նշանակություն:

Այսպես, օրինակ, համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի՝ ապացույց է այն փաստական տվյալը, որի հետագոտման և գնահատման հիման վրա դա-

տարանը պարզում է գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիմքում դրված, ինչպես նաև գործի կամ հարցի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ փաստերի առկայությունը կամ բացակայությունը³: Համաձայն ՌԴ վարչական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի՝ վարչական գործով ապացույցներ են համարվում նշված օրենսգրքով և այլ օրենքներով սահմանված կարգով ձեռք բերված տեղեկություններն այն փաստերի մասին, որոնք հիմք են հանդիսանում դատարանի կողմից այն հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը հաստատելու, որոնցով հիմնավորվում են գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները, ինչպես նաև այն հանգամանքները, որոնք վարչական գործերի ճիշտ քննության և լուծման համար ունեն նշանակություն⁴:

Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքը չի սահմանում ապացույցի հասկացությունը: Կարծում ենք, որ դատավարական այդպիսի բարձր նշանակություն ունեցող եզրույթի հասկացության սահմանումը անհրաժեշտ է նախատեսել նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքը սահմանում է այն բոլոր ապացույցների տեսակները, որոնք կարող են հետագոտվել և գնահատվել վարչական գործի քննության շրջանակնե-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԳԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

րում: Դրանք են՝ վկայի ցուցմունքը, փորձագետի եզրակացությունը (ցուցմունքը), գրավոր ապացույցները, իրեղեն ապացույցները: Սակայն հարկ ենք համարում ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ օրենսդիրն ապացույցների նման դասակարգման շրջանակներում երկու անգամ է օգտագործել ցուցմունք եզրույթը, դրանով իսկ սահմանել ցուցմունքի երկու տեսակ (վկայի և փորձագետի ցուցմունք): Օրենսդրի նշված մոտեցմանը հարկ ենք համարում անդրադառնալ «ցուցմունք» եզրույթի սահմանումները դիտարկելուց և ներկայացնելուց հետո:

Իսկ ի՞նչ է ցուցմունքը և ո՞րն է դրա դատավարական նշանակությունը: Համաձայն Ա. Մ. Սուքիասյանի հայոց լեզվի բացատրական բառարանի՝ ցուցմունք նշանակում է վկայություն⁵: Իսկ մեծ իրավաբանական բառարանի համաձայն՝ ցուցմունք նշանակում է փաստական հանգամանքների վերաբերյալ անձի այն հաղորդումը, որը նա տալիս է հարցաքննության ժամանակ⁶: Ալնհայտ է դառնում, որ «ցուցմունք» հասկացությունն ընդգրկում է «վկայություն» և «հարցաքննություն» հասկացությունները և դիտարկվում է որպես այդ եզրույթների հոմանիշ: Ռ-Ռ վարչական դատավարության օրենսգիրքը սահմանել է վկայի ցուցմունքի հասկացությունը, մասնավորապես վկայի ցուցմունք է համարվում վկայի իրեն հայտնի հանգամանքների վերաբերյալ բանավոր ձևով այն հաղորդումները դատարանին, որոնք վարչական գործի ճիշտքնության և լուծման համար ունեն կարևոր նշանակություն (69-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Հարկ ենք համարում ընդգծել այն, որ «ցուցմունք տալը» իրենից ենթադրում է «որևէ տեղեկություն վկայության ձևով ներկայացնելը», այն դեպքում, երբ բացատրություն տալուց անձն ըստ էության «չի ներկայացնում որևէ վկայություն», այլ միայն պարզաբանում է այն, ինչն արդեն հայտնի է:

Իսկ ի՞նչ է բացատրությունը և ո՞րն է դրա իրավական նշանակությունը: Այս հարցերի պատասխանը այն անկյունա-

քարն է, որի հիման վրա կարելի է դատողություններ անել բացատրությունը՝ որպես ապացույցի տեսակ դասակարգելու մասին: Համաձայն Ա. Մ. Սուքիասյանի հայոց լեզվի բացատրական բառարանի՝ բացատրություն նշանակում է մեկնաբանություն, պարզաբանություն, լուսաբանություն⁷: Համապատասխանաբար բացատրությունը՝ որպես դատավարական փաստաթուղթ, պետք է կրի որևէ օբյեկտի պարզաբանման կամ լուսաբանման նշանակություն, այն չի կարող ուղղակի վկայություն (ցուցմունք) լինել, քանի որ ի տարբերություն վկայության, բացատրությունով հայտնի չի դառնում նոր հանգամանք, այլ լուսաբանվում է արդեն հայտնի դարձած իրողությունը:

2. Փորձագետի եզրակացությունը և ցուցմունքը դատավարական իրավունքում:

Համաձայն ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ ապացույցներ են վկայի ցուցմունքը, փորձագետի եզրակացությունը (ցուցմունքը), գրավոր ապացույցները, իրեղեն ապացույցները: Ալնհայտ է, որ օրենսդրի կողմից նման իրավադրույթի սահմանումը հիմք է հանդիսանում փորձագետի եզրակացությունը որպես նաև ցուցմունք դիտարկելու կամ փորձագետի կողմից տրված եզրակացության վերաբերյալ ցուցմունք տալու կամ վերցնելու համար: Սակայն հարկ ենք համարում ևս մեկ անգամ ընդգծել, որ փորձագետի եզրակացությունը և ցուցմունքը որպես դատավարական փաստաթղթեր կրում են այլ բնույթ, իսկ փորձագետի հարցաքննությունը հետապնդում է փորձագիտական եզրակացության լուսաբանման նպատակ:

Նախքան նշված հարցերով հետազոտություն և վերլուծություն անելը, հարկ ենք համարում ներկայացնել «փորձագիտական եզրակացություն» հասկացության սահմանումները: Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ փորձագետի եզրակացությունը գործի

քննության ընթացքում գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ որևէ այլ բնագավառում հատուկ գիտելիքների օգտագործում պահանջող հարցերի բացահայտման և պարզաբանման նպատակով ձեռք բերված գրավոր փաստաթուղթն է, որը տրվում է փորձաքննություն նշանակելու մասին որոշմամբ առաջադրված հարցերին պատասխանելու միջոցով: Համաձայն իրավաբանական բառարանների՝ փորձագետի եզրակացություն է համարվում ապացույց հանդիսացող գրավոր փաստաթուղթը, որով փորձաքննությամբ նշանակված հարցերի վերաբերյալ փորձագետը տալիս է հիմնավոր պատասխաններ⁸: ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը չի նախատեսում «փորձագիտական եզրակացություն» հասկացության սահմանումը, սակայն հարկ ենք համարում նշել, որ օրենսդրական և ղոկտրինալ սահմանումները թույլ են տալիս պնդելու այն, որ փորձագիտական եզրակացությունը դատավարական փաստաթուղթ է, որը ապացույցի տեսակ է համարվում և, որի հիմնական նպատակն է դատական գործում ծառայած խորը մասնագիտական գիտելիքներ պահանջող հարցերին տալ հիմնավոր պատասխան:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը սահմանել է լրացուցիչ և կրկնակի փորձաքննության ինստիտուտը, որը կարծում ենք, որ կարող է էլ ավելի արդյունավետ գործել օրենսդրական որոշակի փոփոխությունների կատարման արդյունքում:

Այսպես, օրինակ, ՀՀ վարչական դատավարության 40-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ փորձագիտական եզրակացության պարզ կամ ամբողջական չլինելու դեպքում դատարանը կարող է նշանակել լրացուցիչ փորձաքննություն՝ դրա կատարումը հանձնարարելով միևնույն կամ մեկ այլ փորձագետի: Նույն հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ եթե դատարանը կասկածներ ունի փորձագիտական եզրակացության արժանահավատության կամ հիմնավորվածության վերաբերյալ,

կամ առկա են հակասություններ մի քանի փորձագետների եզրակացություններում, ապա դատարանը միևնույն հարցերի վերաբերյալ կարող է նշանակել կրկնակի փորձաքննություն, որի կատարումը հանձնարարվում է մեկ այլ փորձագետի: Կարծում ենք, որ մասն կարգավորումները որոշակի չափով հարթում են փորձագետի կողմից հիմնավորված, բավարար չափով հստակ և լրիվ փորձագիտական եզրակացություն ստանալու հարցում առաջացող հնարավոր խնդիրները:

Սակայն հարկ ենք համարում վերլուծության ենթարկել ՀՀ վարչական դատավարության 40-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված դրույթները, որոնց համաձայն՝ դատարանը կարող է որոշում կայացնել գրավոր եզրակացություններ կայացրած փորձագետին դրա վերաբերյալ ցուցմունք տալու նպատակով դատարան հրավիրելու վերաբերյալ, եթե դա անհրաժեշտ է գործի առանձին հանգամանքներ պարզելու համար և մասն պայմաններում փորձագետի ցուցմունք տալու նկատմամբ կիրառվում են վկայի ցուցմունք տալուն վերաբերող կանոնները: Կարծում ենք, որ գործի առանձին հանգամանքները պարզելու դեպքում փոփոխվում է մասն պարզման ենթակա օբյեկտը, քանի որ «գործի առանձին հանգամանքներ» բառակապակցությունն ինքնին մատնանշում է ներկայացված փորձագիտական եզրակացության առարկայից դուրս եկող հանգամանքները: Նման պայմաններում, կարծում ենք, որ փորձագետը չպետք է ցուցմունք տա, այլ պետք է նշանակվի լրացուցիչ փորձաքննություն, համապատասխանաբար գործի առանձին հանգամանքների պարզումը ևս մեկ իրավական հիմք է լրացուցիչ փորձաքննության նշանակմանը: Միևնույն ժամանակ հարկ ենք համարում ընդգծել մասն այն հանգամանքը, որ ցուցմունքը, ինչպես արդեն պարզաբանվել էր, հանդիսանում է այս կամ այն հանգամանքի մասին վկայություն և փորձագետի կողմից փորձագիտական եզրակացության հիման վրա գործի առանձին հանգամանքների պարզումը չի

կարող որպես վկայություն որակվել:

Կարծում ենք, որ ցանկացած դեպքում փորձագետի կողմից փորձագիտական եզրակացության վերաբերյալ հարցաքննությունը պետք է ամրագրվի դատավարական այլ փաստաթղթի ձևով, այն է՝ բացատրությունը: ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը պետք է սահմանի փորձագետի կողմից բացատրություն տալու իրավունքը:

3. Փորձագետի բացատրությունը որպես ապացույց օգտագործելու հիմնահարցը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը, ինչպես արդեն նշվել էր, սահմանում է ապացույցների տեսակների նեղ շրջանակ: Մասնավորապես՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ապացույցներ են վկայի ցուցմունքը, փորձագետի եզրակացությունը (ցուցմունքը), գրավոր ապացույցները, իրեղեն ապացույցները: Նշված հոդվածի ուժով բացատրությունն ապացույց չի հանդիսանում:

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ ռուսական իրավական մտքին: Օրինակ, Օ. Յա. Մամեդովը գտնում էր, որ բացատրությունն ունի ապացուցողական նշանակություն⁹: Նույն տեսակետն էր պաշտպանում Վ.Ս. Բալաշկինը, պնդելով, որ բացատրությունը չի կարող դիտարկվել որպես «այլ փաստաթուղթ», քանի որ այն ունի ապացուցողական նշանակություն և կարող է որոշակի նշանակություն ունենալ ապացույցների հետազոտման և գնահատման փուլերում¹⁰:

Համաձայն ՌԳ վարչական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ որպես ապացույց թույլատրվում են գործին մասնակցող անձանց բացատրությունները, վկայի ցուցմունքը, գրավոր և իրեղեն ապացույցները, ատոլիտ և վիդեո ձայնագրությունները, փորձագետի եզրակացությունը: Համաձայն ՌԳ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ գլխի (ապացույցներ և ապացուցում վերնագրով) 68-րդ հոդվածի 1-րդ մասի՝

գործին մասնակցող անձինք տալիս են բանավոր կամ գրավոր բացատրություններ իրենց հայտնի հանգամանքների վերաբերյալ, որոնք նշանակություն ունեն գործի ճիշտ քննության և լուծման համար: Կարծում ենք, որ Ռուսաստանի Դաշնության օրենսդրի նման մոտեցումը վարչական դատավարությունում թույլատրելի և օգտագործվող ապացույցների շրջանակը սահմանելու հարցում ողջունելի է, քանի որ բացատրությունը իրապես կարող է պարունակել գործի լուծման համար կարևոր նշանակություն ունեցող տեղեկություն: Օրինակ, իրավակիրառական պրակտիկան չի կարող կաշկանդվել դեպքերով, երբ փորձագետի կողմից տրված եզրակացությունը և դրա բացատրությունն իրար հակասում են կամ առաջացնում են անորոշություն: Ապա այս պարագայում բացատրությունն ակամայից ստանում է ապացույցի ուժ, քանի որ վկայում է փորձագետի կողմից երկակի և հակասական տեղեկատվության տրամադրելու մասին:

Հարկ ենք համարում նաև վկայակոչել ՌԳ վարչական դատավարության օրենսգրքի 82-րդ հոդվածի 7-րդ մասը, որի համաձայն՝ փորձագիտական եզրակացության հրապարակումից հետո փորձագետը կարող է տալ անհրաժեշտ պարզաբանումներ և պարտավոր է պատասխանել գործին մասնակցող անձանց և դատարանի հարցերին:

Կարծում ենք, որ փորձագիտական եզրակացության պարզաբանման նպատակով հարցուպատասխանի ենթարկված փորձագետի կողմից տրված միակ դատավարական փաստաթուղթը պետք է համարվի բացատրությունը, այլ ոչ թե ցուցմունքը, և, ունենալով ապացուցողական նշանակություն փորձագետի եզրակացությունը պետք է հանդիսանա ապացույցի տեսակ:

Սակայն հարկ ենք համարում պատասխանել նաև այն պնդմանը, որ ցուցմունքը կրում է փորձագետին սուտ տեղեկատվություն տալուց զապող բնույթ՝ այն իմաստով, որ փորձագետը մախազգու-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

շացվում է սուտ ցուցմունք տալու համար քրեական պատասխանատվության մասին, իսկ բացատրություն տալու դեպքում նա չի զգուշացվել ու սուտ բացատրություն տալու համար քրեական պատասխանատվության մասին: ՀՀ վարչական դատավարության 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի քննության ժամանակ ծագող հատուկ զիտելիքներ պահանջող հարցերի պարզաբանման նպատակով դատարանը կարող է կողմի (կողմերի) միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ փորձաքննություն նշանակել, որը կարող է հանձնարարվել կամ մասնագիտացված փորձագիտական հաստատությանը, կամ փորձագետին, իսկ նույն հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը նախազգուշացնում է փորձագետին՝ ակնհայտ կեղծ եզրակացություն տալու համար քրեական պատասխանատվության մասին և դատարանը փորձագետից ստորագրություն է վերցնում նախազգուշացման մասին, որը կցվում է դատական նիստի արձանագրությանը: Այսպիսով, անկախ այն հանգամանքից, թե որ կողմի միջնորդությամբ է նշանակվել փորձաքննությունը, փորձաքննության նշանակման մասին որոշումը ընդունում է դատարանը և դատարանը նախազգուշացնում է փորձագետին ակնհայտ կեղծ եզրակացություն տալու համար, ինչի համար փորձագետը ստորագրություն է տալիս: Ուստի բացատրություն փորձագիտական եզրակացությանը կից փաստաթուղթ է (անկախ նրանից այն բանավոր է թե գրավոր), քանի որ փորձագետից բացատրություն վերցնելու միակ նպատակը փորձագիտական եզրակացության բարդ և մասնագիտական եզրաբանության պարզաբանումը կամ լուսաբանումն է: Համապատասխանաբար արդեն իսկ սուտ եզրակացության համար քրեական պատասխանատվության մասին նախազգուշացված փորձագետին լրացուցիչ անգամ քրեական պատասխանատվության մասին

նախազգուշացնելու կարիք չի առաջանում: Եվ, համապատասխանաբար փորձագետին կեղծ բացատրություն տալուց զսպելու առաջին և հիմնական միջոցը՝ ակնհայտ կեղծ եզրակացության համար քրեական պատասխանատվության մասին նախազգուշացումն է, որի համար փորձագետն արդեն իսկ ստորագրություն է տալիս:

4. Եզրակացություն և առաջարկություններ:

Հիմնվելով վերը շարադրված դրույքների, մոտեցումների և վերլուծության վրա առաջարկում ենք՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ հոդվածի 2-րդ մասը փոփոխել հետևյալ կերպ՝

«2. Ապացույցներ են վկայի ցուցմունքը, փորձագետի եզրակացությունը և բացատրությունը, գրավոր ապացույցները, իրեղեն ապացույցները»:

Հիմնվելով վերը շարադրված դրույքների, մոտեցումների և վերլուծության վրա առաջարկում ենք՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 40-րդ հոդվածի 4-րդ և 6-րդ մասերը փոփոխել հետևյալ կերպ՝

«4. Փորձագետը կարող է գրավոր կամ բանավոր ձևով բացատրություն ներկայացնել փորձագիտական եզրակացության վերաբերյալ կողմերի միջնորդությամբ կամ դատարանի որոշմամբ: Փորձագետը պարտավոր է պատասխանել փորձագիտական եզրակացության վերաբերյալ լրացուցիչ հարցերին»,

«6. Փորձագիտական եզրակացության և (կամ) բացատրության պարզ կամ ամբողջական չլինելու դեպքում, ինչպես նաև գործի առանձին հանգամանքներ պարզելու նպատակով, դատարանը կարող է նշանակել լրացուցիչ փորձաքննություն՝ դրա կատարումը հանձնարարելով մինևնույն կամ մեկ այլ փորձագետի (մասնագիտացված փորձագիտական հաստատության)»:

- ¹ Սուքիասյան Ա. Մ., Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան, 2-րդ հրատարակություն, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2009, 1242 էջ, էջ 82:
- ² Հայերենի օնլայն բառարան /<http://bararanonline.com/> (06.11.2018):
- ³ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք 09.04.2018 թվականի դրությամբ / www.arlis.am.
- ⁴ Кодекс административного судопроизводства РФ, ред. от 19.07.2018, N 21-ФЗ / <http://www.consultant.ru>.
- ⁵ Սուքիասյան Ա.Մ., Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան, 2-րդ հրատարակություն, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2009, 1242 էջ, էջ 1137:
- ⁶ Большой юридический словарь / https://petroleks.ru/dictionaries/dict_big_law16.php (06.11.2018).
- ⁷ Սուքիասյան Ա. Մ., Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան, 2-րդ հրատարակություն, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2009, 1242 էջ, էջ 155:
- ⁸ Большой юридический словарь “Академик”/<https://jurisprudence.academic.ru/> (11.11.2018).
- ⁹ Мамедов О.Я., Объяснение в системе доказательств по уголовному делу, научная статья / <https://cyberleninka.ru/> (11.11.2018).
- ¹⁰ Балакшин В.С., Объяснение как доказательство в уголовном и административном судопроизводстве//Российский юридический журнал, 2012, №5, с.124-126.

RESUME - РЕЗЮМЕ

EXPLANATION OF THE EXPERT AS EVIDENCE IN ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW OF THE RA

Inna Nersesyan

PhD Student at the Department of Theory of Law and Constitutional Law of the Russian-Armenian University, Assistant Head of Department of Civil Law and Process of the Russian-Armenian University

This scientific article presents doctrinal and legislative definitions of the concepts of evidence, expert opinion, testimony and explanation. Investigated and analyzed legal norms of the Code of Administrative Procedure of the RA. The experience of the Russian Federation is presented in the framework of the topic of this article. There are also certain proposals for amending the Code of Administrative Procedure of the Republic of Armenia.

Keywords: evidence, expert opinion, testimony, explanation.

ОБЪЯСНЕНИЕ ЭКСПЕРТА КАК ДОКАЗАТЕЛЬСТВО В АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РА

Инна Нерсесян

Аспирант кафедры теории права и конституционного права Российско-Армянского университета, помощник заведующего кафедрой гражданского права и процесса Института права и политики Российско-Армянского университета

В данной научной статье представлены доктринальные и законодательные определения понятий «доказательство», «заключение эксперта», «показание и объяснение эксперта». Исследовано и проанализировано законодательство об административном судопроизводстве РА в части правовых установок, касающихся доказательств. Представлен опыт РФ в рамках темы данной статьи. Представлены также определенные предложения о внесении изменений в Кодекс административного судопроизводства РА.

Ключевые слова: доказательство, заключение эксперта, показание, объяснение.

Բանալի բառեր - փորձագրի եզրակացություն, ցուցմունք, քաղաքականություն:

Ի. Ներսեսյան - Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական դատավարության իրավունքի ամբիոնի վարիչի օգնական, էլ. փոստ՝ nersesyan-1994@bk.ru

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 01.05.2019, արվել է գրախոսության՝ 01.05.2019, երաշխավորվել է Հայ-ռուսական համալսարանի քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի դասախոս, ի.գ.ք. Յ. Հայրապետյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ Իշխանություն

Նաբե ՍԱՀԱԿՅԱՆ

Հայ-Ռուսական համալսարանի Իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի
Քաղաքացիական իրավունք և քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի հայցորդ

Ազատ ԴՈՒՆԱՍԱԼՅԱՆ

դատավորի թեկնածուի հավակնորդ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ (ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ) ՄՆԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներկայիս աշխարհաքաղաքական իրողությունը բնութագրող երևույթը՝ համաշխարհայնացումը «գլոբալիզացիա», քափանցում է ամենուր, կլանում է ամեն ինչ, հավակնում է դառնալու ժամանակի գլխավոր փիլիսոփայությունն ու միևնույն ժամանակ՝ ժամանակի գլխավոր մարտահրավերը¹:

Համաշխարհայնացումն իրենից ներկայացնում է ունիվերսալի և պարտիկուլյարի անհաշտ պայքար, որի ելքն ի սկզբանե վճռված է հոգուտ ունիվերսալի: Նման պայմաններում ժամանակակից մշակույթներն ու սոցիումներն առավել կամ նվազ հաջողությամբ փորձում են համագուգակցել ազգերի միջև սահմանների ու տարբերությունների վերացումը նրանցից յուրաքանչյուրի ինքնատիպության և ներքին ամբողջականության հետ²: Համաշխարհայնացման պայմաններում միջազգային հանրության «իմը և քոնը» գիտակցությունն աստիճանաբար զիջում է «մերը» գիտակցությանը³: Դա պայմանավորված է մարդկության առջև ծառայող բնական և հումանիտար բնույթի հիմնախնդիրներով, որոնց շարքին կարող ենք դասել նաև միջազգային սնանկության հիմնախնդիրը:

Միջազգային սնանկության վերաբերյալ իրավական կարգավորումների, դրանց կիրառման պրակտիկայի, միջազգային սնանկության իրավահարաբերությունների վերաբերյալ տեսական մոտեցումների ուսումնասիրությունը և վերլուծությունը կարևոր նշանակություն ունի

միջազգային սնանկության հիմնախնդրի բացահայտման համար:

Այսպես, տարբեր պետությունների տնտեսությունների միջազգայնացման պայմաններում լուրջ խոչընդոտներ են առաջանում միջազգային սնանկության համատեքստում, ինչը պայմանավորված է պարտապանին սնանկ ճանաչելու և պարտատերերի պահանջների բավարարման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման հետ: Պատճառները մի քանիսն են.

- անվճարունակ պարտապանը և պարտատերերը կարող են ունենալ ազգային տարբեր պատկանելիություն, կամ
- պարտապանի գույքը, որի վրա պարտատերերը կարող են բռնագանձում տարածել, կարող է գտնվել տարբեր պետությունների տարածքում, կամ
- սնանկության իրավական կարգավորման ազգային համակարգերը կարող են էականորեն տարբերվել միմյանցից: Այդ տարբերությունները կարող են վերաբերել հարցերի այնպիսի շրջանակի, ինչպիսիք են անձին սնանկ ճանաչելու համար անհրաժեշտ հատկանիշները, որպես սնանկության վարույթի պարտապան հանդես եկող անձանց շրջանակը, պարտապանի սնանկության գործով կիրառման ենթակա ընթացակարգերը, սնանկության գործը վարելու դատական

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

կարգը և սնանկության մի շարք այլ հարցեր:

Նման պայմաններում առաջ է գալիս միջազգային (անդրսահմանային) սնանկության խնդիրը, որը մեկ կամ երկու պետության հոգածության առարկա չէ, այլ յուրաքանչյուր պետության, որպես համաշխարհային տնտեսության մասնակցի առջև ծառայող հիմնախնդիր, որի լուծումը վեր է յուրաքանչյուր կոնկրետ պետության կամ ազգի հնարավորություններից, ուստի և այստեղ անհրաժեշտ է ջանքերի և հնարավորությունների համախմբում՝ կոնսոլիդացիա, իսկ ամենից առաջ՝ նման համախմբման անհրաժեշտության գիտակցում⁴: Այս գիտակցումն իր արտացոլումն է ստացել մի շարք միջազգային-իրավական փաստաթղթերում: Այսպես, ՄԱԿ-ի Կանոնադրության 1-ին հոդվածում սահմանվում է, որ համաշխարհային հանրության միավորման հիմքում ընկած նպատակներից մեկն էլ «միջազգային համագործակցումն է միջազգային տնտեսական, սոցիալական, մշակութային և մարդասիրական բնույթի խնդիրները հաղթահարելու համար»: Ի գալրագումն ՄԱԿ-ի կանոնադրության՝ ՄԱԿ-ի թիվ 3281 բանաձևով ընդունված Պետությունների տնտեսական իրավունքների և պարտականությունների Խարտիայում սահմանվում է. «Միջազգային համագործակցությունը համարվում է բոլոր պետությունների միասնական նպատակն ու ընդհանուր պարտականությունը»⁵:

Նշենք, որ միջազգային սնանկության առանձնահատկությունը սնանկության գործընթացում օտարերկրյա տարրի առկայությունն է: Ինչպես արդեն վերոգրյալում հիշատակեցինք, որպես օտարերկրյա տարր մի դեպքում կարող է հանդես գալ օտարերկրյա պարտատերերի կամ պարտապանի առկայությունը, մեկ այլ դեպքում պարտապանի նկատմամբ պահանջի իրավունքը կարող է ծագել օտարերկրյա պետություններում և այլն⁶:

Այսպես, միջազգային սնանկության իրավական հասկացության վերաբերյալ միասնական մոտեցում գոյություն չունի: ՄԱԿ-ի միջազգային առևտրային իրավունքի հանձնաժողովի (ՅՈՒՆՍԻՏՐԱԼ) կողմից միջազգային սնանկությունը մեկնաբանվում է որպես իրավիճակ, երբ պարտապանի ակտիվները գտնվում են մեկից ավելի պետությունների տարածքում, կամ, երբ սնանկության վարույթին մասնակցում են պարտապանի օտարերկրյա պարտատերերը:

Ռուս հեղինակ Լ.Պ. Անուֆրիևան միջազգային սնանկությունը բնորոշում է որպես միջազգային մասնավոր իրավունքի ինստիտուտ, որը կարգավորում է այն իրավահարաբերությունները, որոնց մասնակցում են անվճարունակ պարտապանը և վերջինիս օտարերկրյա պարտատերերը, ինչպես նաև այն իրավահարաբերությունները, երբ անվճարունակ պարտապանի գույքը գտնվում է տարբեր պետություններում: Լ. Պ. Անուֆրիևան, տալով նշված երևույթի բնութագիրը, ընդգծում է, որ ինչպես միջազգային մասնավոր իրավունքի մնացած բոլոր դրսևորումներում, այնպես էլ տվյալ պարագայում իրավահարաբերությունը պետք է բնորոշվի տարբեր պետությունների իրավական կարգավորումների միջև իրավաբանական կապի միջոցով⁷:

Մենք համակարծիք ենք Լ. Պ. Անուֆրիևայի տեսակետի հետ առ այն, որ միջազգային սնանկությունը միջազգային մասնավոր իրավունքի ինստիտուտ է, քանի որ ի վերջո այն կոչված է կարգավորելու գլոբալացվող մասնավոր հարաբերությունների որոշակի ծավալը՝ օտարերկրյա տարրի առկայությամբ ընթացող սնանկության վարույթները:

Անդրսահմանային սնանկությունը հենվում է երկու հիմնական սկզբունքի վրա՝ համընդհանուր «ունիվերսալ» և տարածքային «տերիտորիալ»: Ունիվերսալ սկզբունքը որդեգրած պետությունների շարքին են դասվում Անգլիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան և այլն, իսկ տարած-

քային սկզբունքի կողմնակիցներից է Հոլանդիան⁸:

Ունիվերսալ սկզբունքի էությունն այն է, որ պարտապանի գլխավոր գրասենյակի կամ պետական գրանցման վայրի կամ հիմնական հետաքրքրությունների կենտրոնի պետությունում հարուցվում է մեկ միասնական սնանկության վարույթ, ընդ որում այդ վարույթը ներառում է պարտապանին պատկանող ամբողջ գույքը, որտեղ էլ, որ այն գտնվի: Ունիվերսալ սկզբունքի պարագայում կարող են առաջանալ որոշակի հարցեր, մասնավորապես, եթե սնանկության վարույթը հարուցվում է պարտապանի պետական գրանցման վայրի պետությունում, ապա պարտապանի գրանցման վայրում կարող է ո՛չ ակտիվ լինել, ո՛չ էլ պարտատեր, կամ եթե հարուցվում է այն պետությունում, որտեղ պարտապանը հիմնական գործունեություն է ծավալում, ապա խնդիրն այն է, որ պարտապանը կարող է նույնաժամակ գործունեություն իրականացնել մի քանի պետությունում և դժվար լինի տարբերել, թե որն է հիմնական գործունեության վայրը և այլն: Այդուհանդերձ, ունիվերսալ սկզբունքի մոտեցման կողմնակիցները որպես վերջինիս առավելություններ նշում են այն, որ տվյալ դեպքում կիրառվում են վարույթի միասնական կանոններ, պարտապանի ամբողջ գույքը կենտրոնանում է մեկ վայրում, բոլոր պարտատերերն օգտվում են հավասար իրավունքներից: Ընդ որում՝ գիտատեխնիկական ժամանակակից առաջընթացի պայմաններում բոլոր պարտատերերի համար հնարավոր է ապահովել սնանկության օտարերկրյա վարույթին ներգրավվելու համապատասխան հնարավորություններ⁹:

Տարածքային սկզբունքի էությունն այն է, որ սնանկության օրենսդրության կիրառման շրջանակը սահմանափակվում է այն պետության տարածքով, որի նկատմամբ տարածվում է այն պետության իրավասությունը, որը ընդունել է այդ օրենսդրությունը: Այս պարագայում յուրաքանչյուր պետությունում, որտեղ

պարտապանը ունի գույք կամ որտեղ գտնվում են նրա տարբեր մասնաճյուղերը և ձեռնարկությունները, հարուցվում են տարբեր վարույթներ: Ընդ որում՝ ներկայումս նշված սկզբունքը միջազգային սնանկության առջև դրված խնդիրներն ավելի դյուրին է լուծում:

Գոյություն ունի նաև երրորդ՝ **մոդիֆիկացված մոտեցում**, համաձայն որի՝ պետությունը պահանջում է իր ներպետական օրենսդրության ունիվերսալ կիրառում, սակայն փոխարենը չի ճանաչում մյուս պետությունների օրենսդրության համանման ունիվերսալ կիրառումը:

Վերոնշյալ սկզբունք-մոտեցումների տարբերությունը և, ընդհանրապես, միջազգային սնանկության բարդությունն այն է, որ տարբեր երկրներում կիրառվող սնանկության իրավական կարգավորման համակարգերը միմյանցից տարբերվում են յուրաքանչյուր երկրի օրենսդիրների կողմից հետապնդվող կոնկրետ նպատակներով: Այդ նպատակները բազմաթիվ են, մասնավորապես՝

1. առավելագույնս բավարարել պարտատերերի պահանջները,
2. փրկել գործունեությունը շարունակելու հնարավորություն ունեցող անհատ գործարարի կամ իրավաբանական անձի բիզնեսը,
3. միջոցները արդար բաժանել կողմերի միջև,
4. վերակազմավորել դեռևս չլուծարված ընկերությունը և այլն:

Արդյունքում առաջնային խնդիրը մի իրավական համակարգի համար լինում է պարտատերերի պահանջների առավելագույնս բավարարումը (Մանֆրեդա Բալցի մոդելը), մյուսների համար բիզնեսի փրկությունը և աշխատատեղերի պահպանումը (անգլիական մոդելը): Կան նաև երրորդ մոդել (ամերիկյան, ֆրանսիական և ռուսական), որին կարելի է ասել՝ հետևում է նաև ՀՀ-ն: Ըստ այդ մոդելի՝ առաջնային է համարվում միջոցների արդյունավետ բաշխման միջոցով մակրոէկոնոմիկական գործառույթների

իրականացումը: Այսինքն, անվճարու-
նակության իրավական կարգավորման
այնպիսի մեխանիզմների մշակումը, որը
հնարավորություն է տալիս, չխախտե-
լով պարտատերերի շահերը, պահպանել
կազմակերպության գործունեությունը¹⁰:

Միջազգային (անդրսահմանային)
սնանկության վերաբերյալ միջազգային
միասնական իրավական կարգավորումը
ևս բացակայում է, որի հետևանքով հա-
մապատասխան պետություններում սո-
վորաբար հարուցվում են սնանկության
գործով անկախ (գուգահեռ) վարույթներ
կամ էլ կախված պետությունների քաղա-
քական և իրավական մոտեցումների նմա-
նությունից փոխադարձության սկզբունքի
հիման վրա պարտքերի կարգավորման
փորձեր են արվում, որոնք այնքան էլ հա-
մակարգված բնույթ չունեն¹¹:

Այսպես, ՌԳ-ում «Սնանկության մա-
սին» ՀՀ օրենքով սնանկության վարույ-
թին մասնակցող ազգային և օտարերկրյա
պարտատերերին տրամադրվում են հա-
վասար իրավունքներ՝ սնանկության գոր-
ծով օտարերկրյա դատարանների որո-
շումները կարող են ճանաչվել ՌԳ-ում
փոխադարձության սկզբունքի հիման
վրա:

Համանման կարգավորում նախա-
տեսված է նաև Գերմանիայի օրենսդրու-
թյամբ, որը սահմանում է, որ գերմանա-
կան դատարանները կարող են ճանաչել
օտարերկրյա դատարանների որոշում-
ները Գերմանիայի տարածքում գտնվող
ակտիվների մասով: Օտարերկրյա վա-
րույթների ճանաչումը չի բացառում Գեր-
մանիայի տարածքում առանձին սնան-
կության վարույթի հարուցումը, որը, սա-
կայն, սահմանափակված է լինելու Գեր-
մանիայում գտնվող ակտիվներով:

Ֆրանսիայի օրենսդրությունը ևս
ֆրանսիացի պարտատերերի համար նա-
խատեսում է հնարավորություն ցանկա-
ցած պարտապանի նկատմամբ սկսելու
սնանկության վարույթ, եթե պետության
տարածքում կան ակտիվներ: Անգլիայի
և ԱՄՆ-ի օրենսդրությունները թույլ են

տալիս հարուցել սնանկության վարույթ
օտարերկրյա կազմակերպությունների
նկատմամբ:

Միջազգային սնանկության իրավա-
կան կարգավորման վերաբերյալ տար-
բեր պետություններում մոտեցումների
նման տարբերությունը չի նպաստում
խնդրի արդյունավետ լուծմանը, գործերի
քննության ժամկետը ձգձգվում է, պար-
տապանին պատկանող և այլ պետությու-
նում գտնվող ակտիվները վտանգի են են-
թարկվում «օտարվում է երրորդ անձանց
կամ այլ կերպ նվազում է պարտատերե-
րի պահանջների ամբողջական բավա-
րարում ստանալու հնարավորությունը»,
տուժում են օտարերկրյա պարտատերե-
րի շահերը և համաշխարհային տնտեսու-
թյունը ընդհանրապես:

Սնանկության վերաբերյալ միջազ-
գային կարգավորման առաջին փորձերը
կատարվել են երկկողմանի համաձայ-
նագրերի մակարդակով, որոնք բազմա-
թիվ են, հատկապես տնտեսական սերտ
կապեր ունեցող պետությունների միջև:
Օրինակ՝ Ֆրանսիան մի շարք պետու-
թյունների հետ ունի նմանատիպ համա-
ձայնագրեր «Շվեյցարիա 1869 թ., Բելգիա
1889 թ., Իտալիա 1930 թ., Մոնակո 1950
թ., Ասվորիա 1979 թ. և այլն»¹²: Նշված
համաձայնագրերով պայմանավորվող
կողմերը եկել են համաձայնության դա-
տարանների որոշումների փոխադարձ
ճանաչման, պարտապանի գործունեու-
թյան հիմնական վայրի և օտարերկրյա
կառավարչի իրավասության ճանաչման
և այլ հարցերի վերաբերյալ:

Բազմիցս փորձեր են կատարվել ավե-
լի լայն շրջանակի պետությունների միջև
համաձայնության գալու, այն է՝ ունիվեր-
սալ միջազգային կոնվենցիաներ մշակե-
լու ուղղությամբ, սակայն, որպես կանոն,
մեկ միասնական վարույթ հարուցելու
հարցում առաջ էին գալիս տարածայնու-
թյուններ, և աստիճանաբար ձևավորվում
էր համատեղ «գուգահեռ» ներպետական
վարույթների հարուցման սկզբունքը:

Միջազգային իրավական փաս-

տարրերի շարքում ուշագրավ են հետևյալ ակտերը՝ «Միջազգային սնանկության մասին» 1960 թ. եվրոպական կոնվենցիա «*ըստ էության նախարեստում էր մեկ միասնական վարույթի սկզբունքը*», «Սնանկության միջազգային որոշակի ոլորտների մասին» 1990 թ. եվրոպական կոնվենցիա «*ըստ էության նախարեստում էր կառավարչի իրավասության փոխադարձ ճանաչում, հարկապես գույքի հավաքագրման գործընթացում, համարեղ վարույթների հարուցման հնարավորություն, ընդ որում՝ հիմնական վարույթը հարուցվում էր պարրապակի գործունեության հիմնական վարույթի պետությունում «այդպիսին հանդիսանում է ընկերության կառավարման մարմնի գրավելու վայրը*»», «Միջազգային սնանկության մասին» 1995 թ. եվրոպական միության կոնվենցիան, «Միջազգային սնանկության վերաբերյալ» 1997 թ. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի տիպային օրենք, ինչպես նաև՝ միջազգային սնանկության կարգավորման մոդելներն ԱՊՀ երկրների շրջանակում¹³:

Նկատի ունենալով, որ վերոնշյալ կոնվենցիաներից ԵՄ անդամների կողմից առավել շատ վավերացում ստացել է «Միջազգային սնանկության մասին» 1995 թ. Եվրոպական միության կոնվենցիան, որը առավելապես համատեղում է միասնական և երկրորդային վարույթների մեթոդները՝ ապահովելով վերջիններիս միջև փոխազդեցության համակարգը միջազգային սնանկության դեպքում, առաջնահերթ կոլիտարկենք հենց այդ կոնվենցիան «այսուհետ նաև՝ Կոնվենցիա»:

Այսպես, Կոնվենցիայի համաձայն՝ Եվրոպական միության տարածքում հարուցված հիմնական վարույթը ինքնաշխատ (ավտոմատորեն) ճանաչվում է Եվրոպական միության մյուս բոլոր անդամ պետությունների տարածքում: Հիմնական վարույթը հարուցվում է պարտապանի հիմնական գործունեության վայրում, որը պարտապան ընկերության կառա-

վարման մարմնի գտնվելու վայրն է: Հիմնական վարույթի ճանաչումը չի բացառում ԵՄ տարածքում երկրորդային վարույթների հարուցման հնարավորությունը «որտեղ պարտապանն ունի իր կառուցվածքային ստորաբաժանումը կամ ծավալում է որոշակի գործունեություն»: Երկրորդային վարույթը սահմանափակվում է տվյալ պետության տարածքում գտնվող ակտիվներով: Այն կարող է հարուցվել նաև մինչև հիմնական վարույթի հարուցումը, եթե տվյալ պետությունում վրա են հասել սնանկության վարույթ հարուցելու համապատասխան հատկանիշները: Այդուհանդերձ, պետք է նշել, որ հիմնական վարույթ հարուցելուց հետո սնանկության գործով կառավարիչը իրավունք ունի պահանջել դադարեցնել երկրորդային վարույթը, եթե դա կնպաստի ակտիվների ավելացմանը կամ էլ հաշտություն կնքելուն: Երկրորդային վարույթները կախման մեջ դնելով հիմնական վարույթից՝ Կոնվենցիան ապահովում է դրանց միջև ներդաշնակությունը: Երկրորդային վարույթների դեպքում կիրառվում է վարույթ հարուցած պետության օրենսդրությունը, և տվյալ վարույթի շրջանակում պարտապանի գույքի կազմի մեջ չի ներառվում արտասահմանում գտնվող պարտապանին պատկանող գույքը: Ընդ որում՝ Կոնվենցիայի համաձայն՝ երկրորդային վարույթին մասնակցում են այն պարտատերերը, որոնց պահանջները ճանաչվել են հիմնական վարույթի շրջանակում, և նրանց պահանջները հերթագրվում են երկրորդային վարույթի պետության ներպետական օրենսդրության հիմքով: Կարևոր է ընդգծել, որ Կոնվենցիայի համաձայն՝ սնանկության բոլոր վարույթները հարուցվում են որպես լուծարային, այսինքն՝ վարույթի ընթացքում հետապնդվում է պարտապանի գույքի իրացման հաշվին պարտատերերի պահանջների բավարարման նպատակ, և հետագայում, կախված հանգամանքներից, լուծարային վարույթը կարող է վերափոխվել ֆինանսական

առողջացման ծրագրի շրջանակներում գործող վարույթի կամ կարող է կնքվել հաշտության համաձայնություն: Նման կարգավորմամբ Կոնվենցիայի հեղինակները նպատակ են ունեցել բացառել պարտապանի կամ պարտատերերի շահերին առաջնություն տվող երկու տարբեր իրավական կարգավորումների միջև մրցակցությունը: Ինչպես նշել ենք վերոգրյալում, քննարկվող Կոնվենցիան ԵՄ անդամների կողմից ամենից շատ վավերացում ստացած կոնվենցիան է՝ հիշատակված մյուս կոնվենցիաների համեմատ, այնուամենայնիվ, այն ներկայումս ուժի մեջ չի մտել, քանի որ ԵՄ անդամներից Անգլիան չի վավերացրել այն «հարկավոր է ԵՄ բոլոր անդամ-պետությունների կողմից վավերացում»: Հավելենք, որ Կոնվենցիան վերաբերվում է միայն ԵՄ շրջանակում սնանկության հարցերի շուրջ համագործակցությանը և չի տարածվում ԵՄ անդամ, երրորդ պետությունների հետ հարաբերությունների վրա:

Միջազգային սնանկության մասին ՅՈՒՆՍԻՏՐԱԼ-ի տիպային օրենքը նախատեսել է սնանկության գործով համագործակցության արդյունավետ ռեժիմ՝ օտարերկրյա որոշումների ճանաչում, ազգային դատարաններում հարուցված սնանկության համապատասխան վարույթներին օտարերկրյա անձանց ներկայացված լինելու հնարավորություն և այլն: Ենթադրվում է, որ նման ռեժիմը համատեղելի կլինի բոլոր իրավական համակարգերի հետ¹⁴: Բայցևայնպես, պետք է նշել, որ տիպային օրենքը կարգավորման բավականին նեղ շրջանակ ունի, քանի որ դիտարկվում է միայն այն դեպքերը, երբ պարտատերերի մեծ մասը գտնվում են մեկ պետության տարածքում, իսկ ակտիվները տեղաբաշխված են մեկից ավելի պետություններում: Մի քանի պետություններում պարտատերերի և ակտիվների հավասարաչափ տեղաբաշխման պայմաններում տիպային օրենքը կատարում է միայն տեղեկատվության փո-

խանակման գործառույթ դատարանների և իրավասու մարմինների միջև, ինչպես նաև ապահովում է տեղեկատվության տրամադրումը օտարերկրյա պարտատերերին: ՅՈՒՆՍԻՏՐԱԼ-ի տիպային օրենքն ուժի մեջ չի մտել, քանի որ ոչ մի պետություն այն չի ներառել իր ազգային օրենսդրության մեջ, չնայած նրան, որ մի շարք պետություններ «ընդհանուր իրավունքի համակարգի երկրները» դիտարկում են նման հնարավորությունը: Հավելենք, որ ներկայումս գոյություն ունի Օրենսդիր մարմինների համար սնանկության մասին օրենսդրության հարցերի վերաբերյալ ՅՈՒՆՍԻՏՐԱԼ-ի թվով 3 ուղեցույց՝ 2004 թ., 2010 թ., 2013 թ., որոնցից առաջինում «բաղկացած է առաջին և երկրորդ մասերից» բացահայտվում են առանցքային նպատակները, մշակվում են սնանկության մասին օրենսդրության արդյունավետ և իրատեսական մեխանիզմները, ինչպես նաև սահմանվում են վերջիններիս ապահովմանն ուղղված հիմնական կարգավորումները: Երկրորդը «երրորդ մաս» նվիրված է սնանկության դեպքում ձեռնարկատիրական խմբերի ռեժիմին: Ընդ որում, ՅՈՒՆՍԻՏՐԱԼ-ի մեկնաբանմամբ «ձեռնարկատիրական խումբ» եզրույթը մեկ իրավաբանական անձ ստեղծելու համար միավորված երկու կամ ավելի տարբեր տնտեսական կազմակերպություններն են «խմբի անդամներ», որոնց միջև կապերը կրում են վերահսկողական «ուղղակի կամ միջնորդավորված» կամ սեփականության բնույթ: Եվ վերջապես երրորդ հրատարակությունը «չորրորդ մաս» վերաբերում է սնանկությանը նախորդող ժամանակահատվածում ընկերությունների տնօրենների պարտականություններին¹⁵:

Ներկայումս որոշակի աշխատանքներ են ընթանում նաև ԱՊՀ երկրների համար սնանկության մասին տիպային օրենքի մշակման ուղղությամբ: Ռուս հայտնի իրավաբան Վ. Ֆ. Պոպոնոպովը, նկատի ունենալով ԽՍՀՄ նախկին անդամ պետությունների միջև

սերտ տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կապերը, ներպետական օրենսդրությունների համակարգերի բավականաչափ համատեղելի լինելու հանգամանքը, տիպային օրենքների մշակման փորձը «օրինակ՝ ԱՊՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը», գտնում է, որ խելամիտ կլիներ ԱՊՀ շրջանակներում միջազգային սնանկության կարգավորման մոդելը մշակելիս օգտագործել մեկ միասնական վարույթի մեթոդը¹⁶:

Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ միջազգային սնանկության իրավահարաբերությունների միջազգային իրավակարգավորման երկարաժամկետ փորձերը դեռ արդյունքի չեն հասել, քանի որ նրանցից ոչ մեկը մինչ այժմ ուժի մեջ չի մտել:

Մասնագիտական գրականության մեջ ճիշտ դիտարկում կա առ այն, որ միջազգային սնանկության շրջանակում, ավելի շատ քան միջազգային մասնավոր իրավունքի այլ ոլորտներում, առկա է պետությունների կողմից իրենց հանրային շահերի պաշտպանության ձգտումը¹⁷: Արդյունքում, մի պետության համար առաջնային խնդիր է առավելագույնս բավարարել պարտատերերի պահանջները, մյուսների համար՝ պարտպանի վճարունակության վերականգնումը¹⁸: Կարծում ենք, որ նշվածի հիմքով է, որ ներկայումս չկա միջազգային սնանկության վերաբերյալ ուժի մեջ մտած ունիվերսալ միջազգային գոնե մեկ պայմանագիր, որը վավերացված կլիներ բավարար չափի պետությունների կողմից:

Արդյունքում, ստեղծվում է մի իրավիճակ, երբ միջազգային սնանկության առնչությամբ պետությունները կանգնում են որոշակի խնդիրների առջև, իսկ արդեն իսկ մշակված և գոյություն ունեցող միջազգային իրավական ակտերն ի գործում չեն համակարգային լուծում տալ այդ խնդիրներին: Նման պայմաններում կարծում ենք՝ պետք է դարձյալ անդրադարձ կատարել ներկայումս ընթացող համաշխարհայնացման էությունը և որոշել, թե

միջազգային սնանկության հարաբերություններն իրավական կարգավորման ենթարկելիս ո՞ր պետության իրավունքով, կամ հնարավոր ի՞նչ այլ աղբյուրների շրջանակում պետք է կարգավորվեն: Սա շատ բարդ խնդիր է, որը կանգնած է միջազգային մասնավոր հարաբերությունների իրավական կարգավորման ճանապարհին, և որի լուծմանը պետք է ուղղվեն իրավագիտական ջանքերը:

Կարևոր ենք համարում ընդգծել, որ ներկայումս ընթացող համաշխարհայնացման պայմաններում ակնհայտ է, որ այն պահանջներ է ներկայացնում պետությունների հասարակական-պետական կյանքի բոլոր բնագավառներին, որոնք իրենց զարգացումներում պետք է ելնեն հենց այս երևույթի գիտակցման դիրքերից, և հարկ եղած դեպքում իրենց ազգային շահը ստորադասեն միջազգային համաձայնությամբ ձեռք բերած իրավական կարգավորումներին:

Սույն աշխատանքում կատարած ուսումնասիրությունների արդյունքում կարծում ենք, որ պետությունների կողմից համընդհանուր ճանաչում կարող են ստանալ իրավական կարգավորման այնպիսի մեխանիզմները, որոնք խստագույնս կհաշվառեն և կգուզակցեն ունիվերսալ և տերիտորիալ իրավական կարգավորման պահանջները: Նման մոտեցումը, ըստ էության, ընկած է նաև «Միջազգային սնանկության մասին» 1995 թ. Եվրոպական միության կոնվենցիայի հիմքում:

Բացի այդ, կարծում ենք՝ միջազգային սնանկության վերաբերյալ պետությունների կողմից միասնական համաձայնության գալու համար անհրաժեշտ նախադրյալներ կարող են հանդիսանալ նաև պետությունների օրենսդրությունները հնարավորինս նույնանման կարգավորումներով նախատեսելը: Մասնավորապես, կարելի է եզրագծել որոշակի հարցերի շրջանակ, որոնց շուրջ միասնական կարգավորման արդյունքում հնարավոր կլինի ստեղծել համագործակցության և

Միջազգային սնանկություն

զարգացման հեռանկարներ պարունակող ունիվերսալ միջազգային փաստաթուղթ՝ առավելագույնս ապահովելով սնանկության վարույթի փուլերի հաջորդականությունը՝ վարույթի հարուցման պահից մինչև պարտապանին պարտավորությունների կատարումից ազատելով վարույթի ավարտը: Որպես առանցքային տարրեր կարող են լինել հետևյալները.

- սնանկության վարույթի հարուցման համար ստանդարտ պահանջների սահմանումը,
- անվճարունակության հատկանիշների միասնական չափանիշները,
- ցանկացած գործողության վրա մորատորիում տարածելու հնարավորությունը, այդ թվում՝ ապահովված պարտատերերի կողմից պարտապանի գույքի կազմում ներառված ակտիվների մատվ, եթե ապահովված պարտատերը չի ծանուցում դատարանին ապահովված իրավունքի առարկայի նկատմամբ մորատորիում չտարածելու մասին,
- վարույթի հարուցումից հետո ֆինանսավորում ստանալու հնարավորությունը,
- բոլոր, այդ թվում նաև՝ օտարերկրյա պարտատերերի մասնակցության ապահովումը,
- արագացված առողջացման վարույթի հնարավորությունը,
- պահանջների ներկայացման և ստուգման պարզ գործընթացը,
- անհաջող վերակազմակերպման դեպքում վերակազմակերպման վարույթը լուծարման վարույթի վերափոխելու հնարավորությունը,
- պարտապանի կողմից պարտավորությունների կատարումից ազատելու և սնանկության վարույթն ավարտելու վերաբերյալ հստակ կարգավորումների նախատեսումը,
- սնանկության գործով կառավարչի լիազորությունների սահմանումը և

օտարերկրյա պետության կողմից նրա իրավասության ճանաչումը և այլն:

Սույն աշխատանքում կատարված ուսումնասիրությունների և վերլուծությունների հիման վրա այժմ անդրադառնանք ՀՀ-ում գործող միջազգային սնանկության մասին իրավական կարգավորումներին, զարգացման միտումներին և դրանց վերաբերյալ մեր առաջարկներին: Ընդ որում՝ նշված հարցի վերաբերյալ հայրենական մասնագիտական գրականությունը բացակայում է:

Այսպես, «Սնանկության մասին» օրենքի 2-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ *օտարերկրյա պետությունների դատարանների անվճարունակության (սնանկության) գործերով վճիռները (որոշումները) Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում են Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ փոխադարձության սկզբունքով*: Նույն օրենքի 71-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ *եթե պարտապանը սեփականության իրավունքով գույք ունի այլ երկրներում, ապա կառավարիչը Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերում, Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան դատարանի որոշման համաձայն, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության միջոցով դիմում է այդ երկրների դատարաններին՝ նշված գույքն արգելադրելու մասին հանձնարարությամբ*: Այլ երկրներում պարտապանին պարտավորող գույքի արգելադրումը կարող է իրականացվել միայն տվյալ երկրների օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Վերոնշյալ իրավական նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ ՀՀ-ում ևս գործում է ՌԳ-ի և Գերմանիայի որդեգրած մոտեցումները օտարերկրյա դատարանների որոշումների ճանաչման և փոխադարձության սկզբունքի վերաբեր

րյալ: Միևնույն ժամանակ, ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսվում է հնարավորություն միջազգային պայմանագրերի հիման վրա դատական կարգով հանձնարարելու արգելանք դնել այլ երկրներում գտնվող պարտապանի գույքի վրա, որը, սակայն, պետք է իրականացվի տվյալ երկրի օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով:

Պետք է փաստենք, որ չնայած վկայակոչված իրավական նորմերում խոսք է գնում միջազգային պայմանագրերի մասին, սակայն այդ կարգավորումները դեռևս հռչակագրային բնույթ են կրում, քանի որ ՀՀ կողմից նման պայմանագրեր մինչ օրս չեն կնքվել:

Միջազգային սնանկության վերաբերյալ ՀՀ իրավական կարգավորումները, թերևս, այսօրվա են: «Բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ներդրումային ընկերությունների, ներդրումային ֆոնդի կառավարիչների և ապահովագրական ընկերությունների սնանկության մասին» ՀՀ օրենքում համապատասխան կարգավորումներն ընդհանրապես բացակայում են, ինչը, կարծում ենք, պարզապես անընդունելի է: Այսպես, միջազգային շուկաներին ՀՀ մասնակցությունը դրսևորվում է նաև ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից, որոնց ինտեգրման հիմնական ուղիներն են ֆինանսական ենթակառուցվածքները, կապիտալի շուկան և առանձին ֆինանսական հաստատությունների հետ գործընկերային հարաբերությունները, որոնց շարքում հատկապես կարևորում ենք վերջին բաղադրիչը: Գործընկերային հարաբերությունների տեսանկյունից նշված կապն ապահովվում է միջազգային ֆինանսական հաստատությունների հետ համագործակցությամբ՝ ներգրավված վարկերի, առևտրի ֆինանսավորման գործիքների և տարբեր վարկային ծրագրերի միջոցով: Ինտեգրման նշված ուղին մեծ դեր է խաղում Հայաստանի բանկային համակարգի զարգացման գործում և, բնական է, որ ֆինանսական կազմակեր-

պությունների միջազգային սնանկության իրավական կարգավորումների և մեխանիզմների բացակայության պայմաններում կարող են լուրջ խնդիրներ ի հայտ գալ, ընդհուպ մինչև կարող են վտանգվել ֆինանսական հաստատությունների հետ գործընկերային հարաբերությունները: Այդ իսկ պատճառով առաջարկում ենք օրենսդրական մակարդակով լուծում տալ այս հարցին՝ որպես ելակետ ընդունելով միջազգային սնանկության ինստիտուտի կայացման և զարգացման վերաբերյալ ներքոգրյալ մոտեցումները:

Այժմ փորձենք հասկանալ, թե ստեղծված պայմաններում ի՞նչ մեխանիզմներով և ընթացակարգերով կարելի է համակարգային լուծում տալ բարձրացված հարցերին:

Այսպես, վերլուծելով մի շարք միջազգային իրավական փաստաթղթերում ամրագրված մոտեցումները և կարգավորումները, ինչպես նաև հաշվի առնելով դրանց կիրառման արդյունավետությունը՝ գտնում ենք, որ միջազգային սնանկության կարգավորումների վերաբերյալ գործընթացը ՀՀ-ում նպատակահարմար կլինի սկսել երկկողմանի համաձայնագրերի կնքումից, հատկապես այն պետությունների հետ, որոնց հետ առկա են տնտեսական սերտ կապեր, օրինակ, ՌԴ կամ ԵԱՏՄ անդամ այլ պետության: ԱՊՀ անդամ երկրների միջև արդեն իսկ գոյություն ունեն միջպետական համաձայնագրերի կնքման մի շարք օրինակներ ««Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին» Միևսկի 1993 թ. կոնվենցիան, «Համապատասխան պետությունների և այլ երկրների քաղաքացիների միջև ներդրումային վեճերը կարգավորելու մասին» Վաշինգտոնյան կոնվենցիան և այլն», հետևապես գտնում ենք, որ համատեղ փորձի առկայության հաշվառմամբ մոր միջպետական նախագծերը կարող են բարեհաջող ավարտ ունենալ:

Ընդ որում՝ նշված երկկողմանի հա-

մաճայնագրերը մշակելու փուլում անհրաժեշտ է կան դրանցում արտացոլել ունիվերսալ միջազգային փաստաթուղթ մշակելու համար անհրաժեշտ սույն աշխատանքում վերը նշված միասնական առանցքային տարրերը, կան էլ այդ փաստաթղթերը մշակելիս ելնել այն գիտակցումից, որ ներկայումս ընթացող համաշխարհայնացման պայմաններում ի վերջո ի հայտ է գալու միջազգային սնանկության վերաբերյալ միջազգային այնպիսի փաստաթուղթ, որն ընդունելի է լինելու բավարար չափով պետությունների կողմից, և նման փաստաթղթին անդամակցելը ավելի դյուրին կդառնա այն պարագայում, երբ այլ պետությունների հետ արդեն իսկ ձևավորված միջազգային սնանկության հարաբերությունները «երկկողմանի» բովանդակեն վերոնշյալ ենթադրյալ ունիվերսալ փաստաթղթում ամրագրված մոտեցումները:

Կարծում ենք՝ չպետք է սահմանափակվել միայն երկկողմանի պայմանագրերով և, համընթաց քայլերով ներկայումս տեղի ունեցող աշխարհաքաղաքական իրողությունների հետ, միջազգային սնանկության ինստիտուտի մասով ներպետական օրենսդրությունը պետք է զարգացնել միջազգային հեղինակավոր փաստաթղթերում ամրագրված մոտեցումները որդեգրելով և դրանք իմպլեմենտացնելով: Ընդ որում՝ այս կոնտեքստում վերջին մի քանի տարիների ընթացքում ՀՀ-ն որոշակի հաջողություններ է գրանցում:

Ուշագրավ է որ, օրինակ, ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր որոշումներում ևս կարևորում է սնանկության վերաբերյալ միջազգային մոտեցումների ամրագրումը ներպետական օրենսդրության մեջ, մասնավորապես՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը իր որոշումներից մեկում մեջբերում է սույն աշխատանքում միջազգային ունիվերսալ փաստաթղթերի շարքում վկայակոչված Օրենսդիր մարմինների համար սնանկության մասին օրենսդրության հարցերի վերաբերյալ

ՅՈՒՆՍԻՏՐԱԼ-ի ուղեցույցի մոտեցումները՝ նշելով, որ «Մնանկության մասին» ՀՀ օրենքի հետագա բարեփոխումների ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՄԱԿ-ի միջազգային առևտրային իրավունքի հարցերով հանձնաժողովի կողմից 2004 թվականի հունիսի 25-ին ընդունված Օրենսդիր մարմինների համար անվճարունակության մասին օրենսդրության հարցերով ուղեցույցի դրույթները¹⁹: Ստացվում է, որ ՀՀ իրավակիրառ մարմինները ևս գիտակցում են որոշակի համընդհանուր սկզբունքներ որդեգրելու և դրանք ՀՀ օրենսդրության մեջ արտացոլելու անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև իրենց գործունեությամբ առավելագույնս նպաստում են այդ գործընթացի արագացմանը:

Հաջորդիվ, Համաշխարհային բանկի կողմից յուրաքանչյուր տարի հրատարակվում է աշխարհի շուրջ 190 պետությունների բիզնես կարգավորումների համեմատական վերլուծության և արդյունավետության բարձրացման վերաբերյալ հետազոտությունների ձեռնարկ՝ «Doing Business»:

Շուրջ 190 պետություն յուրաքանչյուր տարի փոփոխելով ներպետական իրավական կարգավորումները՝ փորձ է կատարում բարելավել իր պետության դիրքերը Համաշխարհային բանկի կողմից հրատարակվող «Doing Business» զեկույցում: Նշված զեկույցում հետազոտություններ են տարվում նաև սնանկության մասով, մասնավորապես՝ կախված յուրաքանչյուր պետությունում այդ ոլորտում կատարված բարեփոխումների որակից՝ նշված պետությունը Համաշխարհային Բանկի «Doing Business» զեկույցում սնանկության ցուցիչով զբաղեցնում է որոշակի դիրք, այսինքն՝ պետությունները նպատակ ունենալով զբաղեցնել առաջատար դիրքեր²⁰, այդ թվում նաև սնանկության ոլորտում, հետևում են «Doing Business» զեկույցի պահանջներին, ինչն էլ ուղղակիորեն հանգեցնում է որոշակի պետությունների իրավական

կարգավորումների միասնականացմանը, և ՀՀ-ն, որպես այդ զեկույցի մասնակից, անմասն չի մնում իրավական կարգավորումների միասնականացման գործընթացից:

Վերոնշյալ դիտարկումը հիմք է տալիս փաստելու, որ պետությունների կողմից ընդունելի ունիվերսալ միջազգային միասնական փաստաթղթի մշակումն ու վավերացումը ընդամենը ժամանակի հարց է, քանի որ, ինչպես արդեն նշել ենք սույն աշխատանքում, ունիվերսալ մի-

ջազգային փաստաթղթի ձևավորման ու ընդունման նախադրյալը սնանկության վերաբերյալ պետությունների համանման կարգավորումների որդեգրումն է: Հետևապես, այս կոնտեքստում ՀՀ համար լրացուցիչ անգամ կարևորվում է երկկողմանի պայմանագրեր կնքելու և միջազգային ունիվերսալ կառույցներին անդամակցելու միջոցով միջազգային միասնական մոտեցումները որդեգրելու անհրաժեշտությունը:

¹ Стрельников К.А., Правовая глобализация: основные тенденции // Журнал «Юридический мир», 2008, N10.

² Михайлова М.Д., Некоторые проблемы глобализации // Журнал «Международное публичное и частное право». 2009, N 3.

³ Ա. Հայկյանց, Միջազգային մասնավոր իրավունք, Գաաազհրք, ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 3:

⁴ Ա. Հայկյանց, Միջազգային մասնավոր իրավունք, Գաաազհրք, ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 3:

⁵ <http://www.un.org/russian/document/gadoes/convres/r29-3281.pdf>.

⁶ Ануфриева Л.П., Международное частное право: в 3 т. Т. 3: Трансграничные банкротства. Международный коммерческий арбитраж. Международный гражданский процесс, М., БЕК, 2001, с. 8.

⁷ Ануфриева Л.П., Международное частное право, Т. 3, с. 9.

⁸ Ануфриева Л.П., Международное частное право: в 3 т. Т. 3, Трансграничные банкротства. Международный коммерческий арбитраж. Международный гражданский процесс, М., БЕК, 2001, с. 24-25,

⁹ Степанов В.В., Несостоятельность в России, Англии, Франции, Германии, М., 1999, с. 174-176:

¹⁰ Степанов В.В., Несостоятельность в России, Англии, Франции, Германии, М., 1999, с. 23.

¹¹ Попондопуло В.Ф., Банкротство: Правовое регулирование. Научно-практическое пособие, Москва, 2015, с. 414.

¹² Степанов В.В., Несостоятельность в России, Англии, Франции, Германии, М., 1999, с. 177-180.

¹³ Попондопуло В.Ф., Банкротство: Правовое регулирование. Научно-практическое пособие, Москва, 2015, с. 414-418.

¹⁴ Руководство ЮНСИТРАЛ для законодательных органов по вопросам законодательства о несостоятельности, первая и вторая части (2004 год), с. 93-94.

¹⁵ http://www.uncitral.org/uncitral/ru/uncitral_texts/insolvency/2004Guide.html.

¹⁶ Попондопуло В.Ф., Банкротство: Правовое регулирование, Научно-практическое пособие, Москва, 2015, с. 421.

¹⁷ Ануфриева Л.П., Международное частное право: т. 3, с. 3.

¹⁸ Բարսեղյան Տ. Վ., Գործարարական իրավունք, Գաաազհրք, ԵՊՀ հրատ., 2009, էջ 153:

¹⁹ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 31.01.2017 թ. ՍԳՈ 1340 որոշում:

²⁰ <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>.

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

RESUME - РЕЗЮМЕ

INTERNATIONAL (TRANSBOUNDARY) BANKRUPTCY

N. M. Sahakyan

*Applicant at the Chair of Civil Law and Civil Procedure,
Institute of Law and Policy of the Russian University of Armenia*

A. H. Dunamalyan

Candidate of applicant of judge

In this article we have examined the international bankruptcy as an institution of private international law, the principles of international bankruptcy, the legal norms of different countries, international regional and universal legal documents, as well as prospects for the creation and development of this institution. Based on the findings and analyzes, some proposals were developed that can ensure the development and further improvement of the institution of international bankruptcy in Armenia. International legal approaches were proposed and the need to harmonize national legislation with these approaches was justified.

Keywords: international bankruptcy, universal, territorial, globalization.

МЕЖДУНАРОДНОЕ (ТРАНСГРАНИЧНОЕ) БАНКРОТСТВО

Н. М. Саакян

*Соискатель кафедры гражданского права и гражданского процесса
Института права и политики Российско-армянского университета*

А. Г. Дунамалян

кандидат в судьи

В данной научной статье изучаются международное банкротство как институт международного частного права, принципы международного банкротства, правовые нормы разных стран, международные, региональные и универсальные правовые документы, а также перспективы создания и развития этого института. На основе выводов и анализа материала были разработаны некоторые предложения, которые могут обеспечить развитие и дальнейшее совершенствование института международного банкротства в Армении. На основе международных правовых подходов была обоснована необходимость согласования национального законодательства с ними.

Ключевые слова: международное банкротство, универсальная, территориальная, глобализация.

Բանալի բառեր - միջազգային սնանկություն, ունիվերսալ, տարածքային, գլոբալիզացիա:

Ն. Սահակյան - Հայ-Ռուսական համալսարանի Իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի Քաղաքացիական իրավունք և քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի հայցորդ, էլ. փոստ՝ narelawyer@gmail.com

Ա. Գունամալյան - դատավորի թեկնածուի հավակնորդ, էլ. փոստ՝ azatdun@gmail.com

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 14.08.2019, տրվել է գրախոսության՝ 16.08.2019, երաշխավորվել է իրավ. գիտ. թեկնածու, ոլոցենտ Ա. Եզեկյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՐԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2019 թվականի մայիսի 14-ին

գրավոր ընթացակարգով քննելով Չարուհի Բարդակչյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.07.2017 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ դիմումի Գայանե Սարգսյանի ընդդեմ Չարուհի Բարդակչյանի՝ սնանկ ճանաչելու պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Չ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Գայանե Սարգսյանը պահանջել է Չարուհի Բարդակչյանին ճանաչել սնանկ:

Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.06.2016 թվականի վճռով դիմումը բավարարվել է:

Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Ա. Կուբանյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 10.03.2017 թվականի որոշմամբ քննության են առնվել Չարուհի Բարդակչյանի սնանկության գործով պահանջների նախնական ցուցակում ներառված պահանջների դեմ ներկայացված առարկությունները, և հաստատվել է պահանջների վերջնական ցուցակը:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 06.07.2017 թվականի որոշմամբ Չարուհի Բարդակչյանի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, և Դատարանի 10.03.2017 թվականի <<Չարուհի Բարդակչյանի սնանկության գործով պահանջների նախնական ցուցակում ներառված պահանջների դեմ ներկայացված առարկությունները քննության առնելու և պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին>> որոշումը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Չարուհի Բարդակչյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել <<Սնանկության մասին>> ՀՀ

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

օրենքի 46-րդ հոդվածը, իրավահարաբերության ծագման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ և 53-րդ հոդվածները:

Բողոք բերած անչը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ չի հետազոտել գործում առկա ապացույցները, ինչի արդյունքում հանգել է սխալ հետևության: Մասնավորապես՝ «Կոնվերս Բանկ» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Բանկ) պահանջի մասով Դատարանը հաստատել է Բանկի կողմից ներկայացված՝ 53.285.252,7 ՀՀ դրամ գրավով ապահովված պահանջն այն դեպքում, երբ սնանկ ճանաչվելու մասին վճռից հետո Բանկի կողմից տոկոսագումար, տույժ և տուգանք չէր կարող հաշվարկվել: Մինչդեռ տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ Բանկի կողմից ավել է հաշվարկվել տոկոսագումար, տույժ և տուգանք՝ 262.362,2 ՀՀ դրամի չափով:

Գայանե Սարգսյանի պահանջի մասով պարտատիրոջ կողմից ներկայացվել է 35.000 ԱՄՆ դոլարի պահանջ, իսկ այդ գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված տոկոսների մասով հաշվարկ չի ներկայացվել: Առարկության արդյունքում պարտքի մայր գումարը նվազել է և դարձել 30.000 ԱՄՆ դոլար: Տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ Դատարանի կողմից հաշվարկ է կատարվել տոկոսների մասով, որի հետևանքով ավելացվել և հաստատվել է 10.543,5 ԱՄՆ դոլարի պահանջ այն դեպքում, երբ պահանջատեր Գայանե Սարգսյանի կողմից չի ներկայացվել հստակ պահանջ:

Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջի մասով Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ Վարդուհի Քաջիկյանի հետ կնքված փոխառության պայմանագրով Չարուհի Բարդակչյանի կողմից վերցրած փոխառության գումարը պետք է պարտատիրոջը վերադարձվեր մինչև 31.09.2016 թվականը: Այսինքն՝ սնանկ ճանաչվելու պահին՝ 02.06.2016 թվականի դրությամբ առկա չէր ժամկետանց պարտավորություն, հետևաբար ամբողջովին անհիմն է պարտատիրոջ պահանջը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի հիմքով սահմանված բանկային տոկոսների չափով 26.700 ԱՄՆ դոլարի լրացուցիչ պահանջ ներկայացնելու վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է Վարդուհի Քաջիկյանի ներկայացուցչի կողմից վկայակոչված՝ «չկայացած համագործակցության արդյունքում վնասներ կրելու» հանգամանքին, ապա վերջինիս կողմից որևէ ապացույց կամ փաստարկ չի ներկայացվել վնասներ կրելու մասին, ինչն անտեսվել է Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 06.07.2017 թվականի որոշումը և գործն ուղարկել նոր քննության:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Բանկի և Չարուհի Բարդակչյանի միջև (այսուհետ՝ Կողմեր) 05.08.2014 թվականին կնքված թիվ 464600 հիմնական պայմանագրի հավելված «Վարկ տրամադրելու մասին» լրացուցիչ համաձայնագրի 1.1 կետի համաձայն՝ համաձայնագիրը հանդիսանում է Կողմերի միջև 30.07.2014 թվականին կնքված թիվ 464600 վարկային պայմանագրի բաղկացուցիչ և անբաժանելի մասը: Նույն համաձայնագրի 1.2 և 2.1 կետերի համաձայն՝ Բանկի կողմից Չարուհի Բարդակչյանին

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

տրամադրվել է 27.000.000 ՀՀ դրամ վարկ՝ տարեկան 15 տոկոս տոկոսադրույքով՝ մինչև 05.08.2019 թվականը հավասարաչափ մարումներով վճարելու պայմանով **(Հավելվածի հատոր 2-րդ, գ.թ. 32-34):**

2) Բանկի և Չարուհի Բարդակչյանի միջև (այսուհետ՝ Կողմեր) 25.11.2014 թվականին կնքված թիվ 480042 <<Վարկ տրամադրելու մասին>> լրացուցիչ համաձայնագրի 1.1 կետի համաձայն՝ համաձայնագիրը հանդիսանում է Կողմերի միջև 30.07.2014 թվականին կնքված թիվ 464600 վարկային պայմանագրի բաղկացուցիչ և անբաժանելի մասը: Նույն համաձայնագրի 1.2 և 2.1 կետերի համաձայն՝ Բանկի կողմից Չարուհի Բարդակչյանին տրամադրվել է 39.000.000 ՀՀ դրամ վարկ՝ տարեկան 15 տոկոս տոկոսադրույքով՝ մինչև 25.11.2019 թվականը հավասարաչափ մարումներով վճարելու պայմանով **(Հավելվածի հատոր 2-րդ, գ.թ. 35-37):**

3) Բանկը, դիմելով դատարան, պահանջել է սնանկ ճանաչված պարտապան Չարուհի Բարդակչյանի նկատմամբ գրանցել Բանկի պահանջը՝ 02.06.2016 թվականի դրությամբ 53.285.252,7 ՀՀ դրամի չափով, ընդ որում՝ 27.000.000 ՀՀ դրամ վարկի մասով՝ 20.784.142,60 ՀՀ դրամ, իսկ 39.000.000 ՀՀ դրամ վարկի մասով՝ 32.501.110,10 ՀՀ դրամ: Նշված դիմումին կից Բանկի կողմից ներկայացվել են պարտքի չափի մասին տեղեկանքներ, ըստ որոնց՝ Չարուհի Բարդակչյանի պարտքն ընդհանուր կազմում է 53.285.252,7 ՀՀ դրամ: Միաժամանակ ըստ լրացուցիչ ներկայացված հաշվարկների՝ 27.07.2016 թվականի դրությամբ կատարվել են նաև որոշակի տոկոսների և տույժերի հաշվարկներ, որոնց դիմաց առկա են հետևյալ գրառումները՝ <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ հաշվարկված տոկոսի ճշգրտում>>, <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ ժամկետանց գումարի վրա հաշվարկված տույժի ճշգրտում>>, <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ հաշվարկված ժամկետանց գումարի տոկոսի ճշգրտում>>, <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ հաշվարկված տոկոսային տույժի ճշգրտում>> **(Հավելվածի հատոր 2-րդ, գ.թ. 21-25, 72-75):**

4) Չարուհի Բարդակչյանի կողմից ներկայացվել է առարկություն, որում նշվել է, որ Բանկի կողմից 02.06.2016 թվականից հետո, այն է՝ պարտապանի սնանկ ճանաչվելուց հետո, պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար հաշվեգրվել են տույժեր, տոկոսներ, ինչն արգելված է <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածով **(Հավելվածի հատոր 2-րդ, գ.թ. 76-78):**

5) Գայանե Սարգսյանի և Չարուհի Բարդակչյանի միջև 14.12.2014 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրի համաձայն՝ Գայանե Սարգսյանը Չարուհի Բարդակչյանին հանձնել է 35.000 ԱՄՆ դոլար, իսկ վերջինս պարտավորվել է վերադարձնել նույն չափով գումար, որից 25.000 ԱՄՆ դոլարը՝ մինչև 31.05.2015 թվականը, իսկ 10.000 ԱՄՆ դոլարը՝ մինչև 01.07.2015 թվականը **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 6-7):**

6) 20.02.2015 թվականի ստացականի համաձայն՝ Չարուհի Բարդակչյանը Գայանե Սարգսյանից պարտքով ստացել է 10.000 ԱՄՆ դոլար և պարտավորվել է այն վերադարձնել մինչև 01.07.2015 թվականը **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 8):**

7) 06.06.2015 թվականի ստացականի համաձայն՝ Չարուհի Բարդակչյանը Գայանե Սարգսյանից պարտքով ստացել է 17.000 ԱՄՆ դոլար և պարտավորվել է այն վերադարձնել մինչև 01.07.2015 թվականը **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 9):**

8) Գայանե Սարգսյանը, դիմելով դատարան, պահանջել է սնանկ ճանաչված պարտապան Չարուհի Բարդակչյանի նկատմամբ գրանցել իր պահանջը 35.000

ԱՄՆ դոլարի չափով, ինչպես նաև նշված գումարի նկատմամբ 31.05.2015 թվականից հաշվարկել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված տոկոսները մինչև պարտավորության դադարման օրը: Դիմումին կից Գայանե Սարգսյանը ներկայացրել է փոխառության պայմանագրի և ստացականների պատճենները **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 31-32, 33-37):**

9) Չարուհի Բարդակչյանը ներկայացրել է առարկություն, որով նշել է, որ 14.12.2014 թվականից Գայանե Սարգսյանից պարտքով վերցրել է ընդհանուր առմամբ 62.000 ԱՄՆ դոլար, որից մի մասը վերադարձրել է և պարտք է մնացել ընդամենը 30.000 ԱՄՆ դոլար: Միաժամանակ դիմումով առարկել է գումարի մի մասի, այն է՝ 5.000 ԱՄՆ դոլարի պահանջի և տոկոսների դեմ, խնդրել է պահանջը գրանցել միայն 30.000 ԱՄՆ դոլարի չափով: Առարկությանը կից ներկայացվել են պարտավորության կատարման վերաբերյալ համապատասխան ստացականներ **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 144, 145-148):**

10) Վարդուհի Քաջիկյանի և Չարուհի Բարդակչյանի միջև 22.09.2013 թվականին կնքված փոխառության պայմանագրի համաձայն՝ Վարդուհի Քաջիկյանը Չարուհի Բարդակչյանին հանձնել է 150.000 ԱՄՆ դոլար, իսկ վերջինս պարտավորվել է վերադարձնել նույն չափով գումար՝ մինչև 31.09.2016 թվականը **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 135-136):**

11) Վարդուհի Քաջիկյանը, դիմելով դատարան, պահանջել է սնանկ ճանաչված պարտապան Չարուհի Բարդակչյանի նկատմամբ գրանցել իր պահանջը 127.000 ԱՄՆ դոլարի չափով, ինչպես նաև նշված գումարի նկատմամբ հաշվարկել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսները, հաշվի առնելով, որ Վարդուհի Քաջիկյանը վնասներ է կրել չկայացած համագործակցության արդյունքում **(Հավելվածի հատոր 1-ին, գ.թ. 133-134):**

12) Սնանկության գործով կառավարիչ Հենրիկ Մատիկյանի կողմից ներկայացվել է առարկություն Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջի դեմ: Նշված առարկությանը սնանկության գործով կառավարիչը խնդրել է պահանջը գրանցել միայն մայր գումարի, այն է՝ 127.000 ԱՄՆ դոլարի չափով, իսկ նշված գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների մասով պահանջի գրանցման վերաբերյալ առարկել է՝ նշելով, որ ներկայացված պահանջից պարզ չէ, թե ինչ համագործակցության և ինչ վնասների մասին է խոսքը **(Հավելվածի հատոր 2-րդ, գ.թ. 136):**

13) Դատարանի՝ «Չարուհի Բարդակչյանի սնանկության գործով պահանջների նախնական ցուցակում ներառված պահանջների դեմ ներկայացված առարկությունները քննության առնելու և պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին»>> 10.03.2017 թվականի որոշմամբ Դատարանը հաստատել է Չարուհի Բարդակչյանի սնանկության գործով պահանջների վերջնական ցուցակն ըստ հետևյալ առաջնահերթության և ապահովվածության 10.03.2017 թվականի դրությամբ. <<1. <<Կոնվերս բանկ>> ՓԲԸ՝ 53.285.252,7 ՀՀ դրամ՝ որպես ապահովված պահանջ, ...5. Գայանե Սարգսյան՝ 30.000 ԱՄՆ դոլար և 10.543,5 ԱՄՆ դոլար՝ որպես չապահովված է/հերթ, ...9. Վարդուհի Քաջիկյան՝ 127.000 ԱՄՆ դոլար և 26.700 ԱՄՆ դոլար՝ որպես չապահովված է/հերթ...>>**(Հավելվածի հատոր 2-րդ, գ.թ. 141-143):**

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է սույն վճռաբեկ բողոքը ներկայացնելու և վարույթ ընդունելու պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի վերաբերյալ կարևոր նշանակություն կունենան նմանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ սնանկության վարույթի ընթացքում ներկայացված պահանջների հիմնավորվածության և օրինականության սկզբունքի պահպանման կարգին:

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «և» կետի համաձայն՝ պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից կատարվում է դրամական պարտավորությունների և պարտադիր վճարումների, ներառյալ՝ հարկերի, տուրքերի և այլ պարտադիր վճարների գծով պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար հաշվարկման, վճարման կամ գանձման ենթակա տուժանքների և այլ ֆինանսական պատժամիջոցների, ինչպես նաև վճարման ենթակա տոկոսների հաշվարկումը, վճարումը կամ գանձումը:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտատերերն իրենց պահանջները ներկայացնում են դատարան սնանկության մասին հայտարարությունից հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պարտատիրոջ պահանջում պետք է նշվեն՝

ա) պահանջը ներկայացնող պարտատիրոջ՝

- իրավաբանական անձի համար՝ անվանումը և գտնվելու վայրը,

- ֆիզիկական անձի համար՝ անունը և բնակության վայրը.

բ) պարտավորությունը, որից բխում է պահանջը, ինչպես նաև կատարման ժամկետը.

գ) պահանջի չափը՝ առանձին նշելով հիմնական պարտքի, վնասների, տուժանքի (տուգանքի, տույժի) չափերը՝ համապատասխան հաշվարկներով.

դ) պահանջը հիմնավորող հանգամանքները:

Պահանջին կից ներկայացվում են այն հիմնավորող փաստաթղթերը:

Պահանջը և նրանց կից փաստաթղթերը ներկայացվում են 3 օրինակից:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ պահանջների ներկայացման համար սահմանված ժամկետից հետո՝ եռօրյա ժամկետում, պահանջների նախնական ցուցակը կառավարիչը ներկայացնում է դատարան, պարտապանին, առավել մեծ պահանջներ ունեցող 5 պարտատերերին և հրապարակում է իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում: Եթե հրապարակումից հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, կառավարիչը, պարտապանը և պարտատերերը նախնական ցուցակի դեմ գրավոր

առարկություններ չեն ներկայացնում դատարան, ապա դատավորը եռօրյա ժամկետում առանց նիստ հրավիրելու որոշում է կայացնում պահանջների ցուցակը հաստատելու մասին (վերջնական ցուցակ):

<<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ եթե իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում հրապարակումից հետո՝ յոթ օրվա ընթացքում, կառավարիչը, պարտապանը և պարտատերերը գրավոր առարկություն են ներկայացնում պահանջների նախնական ցուցակի առաջնահերթության կամ որևէ պարտատիրոջ պահանջի վերաբերյալ, ապա դատավորը առարկությունն ստանալուց հետո՝ 15 օրվա ընթացքում, հրավիրում է դատական նիստ, որի տեղի և ժամանակի մասին կառավարիչին, պարտապանին և պարտատերերին ծանուցում է իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլով՝ նիստից առնվազն երեք օր առաջ տրվող հայտարարությամբ կամ ծանուցագիր ուղարկելու միջոցով:

<<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն՝ առարկությունների քննարկման արդյունքում դատարանը որոշում է պահանջի օրինականությունը, չափը, առաջնահերթությունը, ապահովվածությունը և որոշում է կայացնում պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին: Պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել:

<<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ եթե պահանջը կամ պահանջի փոփոխությունն առարկվում է, ապա դատավորը նույն հոդվածի յոթերորդ մասով նախատեսված կարգով հրավիրում է դատական նիստ՝ պահանջի չափը, օրինականությունը, առաջնահերթությունը և ապահովվածությունը որոշելու համար: Նիստի տեղի և ժամանակի մասին կառավարիչին, պարտապանին և պարտատերերին դատարանը ծանուցում է իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին տվյալներ հրապարակող մամուլում՝ նիստից առնվազն երեք օր առաջ տրվող հայտարարությամբ կամ ծանուցագիր ուղարկելու միջոցով:

Առարկությունների քննարկման արդյունքում դատարանը կայացնում է որոշում, որը կարող է բողոքարկվել:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադարձել է վկայակոչված իրավակարգավորումների վերլուծությանը: Մասնավորապես՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ սնանկության վարույթում օրենսդիրը, նպատակ ունենալով ապահովելու ինչպես պարտատերերի շահերի պաշտպանությունը, այնպես էլ՝ ելնելով սնանկ ճանաչված պարտապանի շահերից, այն է՝ հնարավորություն տալ բարեխիղճ և պարտաճանաչ պարտապանին վերականգնելու իր բնականոն գործունեությունը, հաղթահարելու ֆինանսական դժվարությունները, վերականգնելու նրա կենսունակությունը, սահմանել է պարտատերերի կողմից պահանջների ներկայացման և դրանց հիմնավորվածության ստուգման որոշակի կառուցակարգ: Մասնավորապես՝ օրենսդիրը ամրագրվել է, որ սնանկության մասին հայտարարությունից հետո մեկամսյա ժամկետում պարտատերերն իրենց պահանջները դատարան ներկայացնելիս պարտավոր են նշել այն պարտավորության մասին, որից բխում է պահանջը, դրա կատարման ժամկետը, ինչպես նաև պահանջը հիմնավորող հանգամանքները: Միաժամանակ օրենսդիրը պարտավորեցրել է դատարանին անկախ պահանջի (պահանջների) նկատմամբ առարկու-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

թյան ներկայացումից քննության առնել դատարան ներկայացրած յուրաքանչյուր պահանջի օրինականությունը, չափը, առաջնահերթությունը, սպահովվածությունը, որից հետո միայն որոշում կայացնել պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին: Նման օրենսդրական կարգավորումն ինքնանպատակ չէ և նպատակ ունի **բացառելու սնանկության վարույթում չհիմնավորված պահանջների ընդգրկումը**, քանի որ այդպիսի պահանջների ընդգրկումը կհանգեցնի ինչպես այն պարտատերերի իրավունքների և օրինական շահերի խախտմանը, որոնց պահանջները հիմնավորված են, այնպես էլ՝ պարտապանի և նրա հիմնադիրների (մասնակիցների) իրավունքների և օրինական շահերի խախտմանը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ ներկայացված պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելիս դատարանները պետք է առաջին հերթին հաշվի առնեն այն հանգամանքը, որ հաստատման են ենթակա միայն այն պահանջները, որոնց **առկայության և չափի վերաբերյալ ներկայացված են բավարար ապացույցներ**, ընդ որում, ապացույցների բավարար լինելը գնահատողական կատեգորիա է, և յուրաքանչյուր գործով այն ենթակա է գնահատման՝ ելնելով կոնկրետ գործի հանգամանքներից: Միաժամանակ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ սնանկության վարույթում պահանջների վերջնական ցուցակի հաստատումը սնանկության վարույթի առանցքային փուլերից է, որի հիման վրա կատարվում է պարտատերերի գրանցված պահանջների բավարարումը: Հատկանշական է, որ սնանկության վարույթը ևս պարտավորությունների կատարման և քաղաքացիական շրջանառությունում գույքային պատասխանատվության ապահովման հարկադրական եղանակներից է, որի շրջանակներում կատարվում է պարտատերերի պահանջների բավարարումը, իսկ սնանկության ավարտի վերաբերյալ դատական ակտով առաջանում են կոնկրետ քաղաքացիաիրավական հետևանքներ ինչպես վարույթի մասնակիցների, այնպես էլ՝ սնանկության վարույթում պահանջ չներկայացրած, հետևաբար մասնակից չդարձած անձանց համար: **Հետևաբար առարկությունների քննարկման արդյունքում պահանջի օրինականությունը որոշելիս դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն պարտատիրոջ կողմից պահանջը հիմնավորող հանգամանքների հիմնավորվածությանը՝ դրանով իսկ ապահովելով պահանջների վերջնական ցուցակը հաստատելու մասին որոշման իրավական հիմնավորվածությունը (տես, «ԱՌԷԿՍԻՄԲԱՆԿ ԳԱԶՊՐՈՄԲԱՆԿԻ ԽՈՒՄԲ» ՓԲԸ-ի դիմումն ընդդեմ Սարգիս Գասպարյանի թիվ ԿԴ/0033/04/13 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 02.12.2016 թվականի որոշումը):**

Վերահաստատելով նշված իրավական դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում հավելել, որ պարտապանի սնանկության մասին հայտարարությունից հետո՝ մեկամսյա ժամկետում պարտատերերի կողմից դատարան ներկայացված պահանջներում, ի թիվս անհատականացնող տվյալների, պետք է նշվեն պարտավորությունը, որից բխում է պահանջը, կատարման ժամկետը, պահանջի չափը՝ առանձին նշելով հիմնական պարտքի, վնասների, տուժանքի (տուգանքի, տույժի) չափերը՝ համապատասխան հաշվարկներով, պահանջը հիմնավորող հանգամանքները, ինչպես նաև պահանջները հիմնավորող փաստաթղթերը: Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ պարտատիրոջ կողմից հաստատման ենթակա պահանջի չափը համապատասխան հաշվարկի հետ ներկայացնելու օրենսդրական պահանջն ինքնանպատակ չէ, այն հնարավորություն է տալիս ստուգելու տվյալ պահանջի հիմնավորվածությունը և օրինականությունը:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Այսինքն՝ պարտատերը յուրաքանչյուր պահանջ ներկայացնելիս պարտավոր է այն հիմնավորել հստակ կատարված հաշվարկով (ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների)՝ նշելով այն հիմքը, որից բխում է պահանջը և ներկայացնելով դրա առկայությունը հիմնավորող ապացույցներ: Միայն նշված պահանջը պահպանված լինելու դեպքում դատարանը հնարավորություն կունենա ստուգելու պահանջի օրինականությունը, չափը, առաջնահերթությունը, ապահովվածությունը, իսկ պարտապանն ու սնանկության գործով կառավարիչը՝ առավել արդյունավետ կերպով իրացնելու առարկություններ ներկայացնելու իրենց իրավունքը: Ընդ որում, պարտատերերի կողմից դատարան պահանջներ ներկայացնելիս պետք է հաշվի առնվի այն հանգամանքը, որ պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից **կասեցվում է դրամական պարտավորությունների** և պարտադիր վճարումների, ներառյալ՝ հարկերի, տուրքերի և այլ պարտադիր վճարների գծով **պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար հաշվարկման**, վճարման կամ գանձման **ենթակա տուժանքների և այլ ֆինանսական պատժամիջոցների, ինչպես նաև վճարման ենթակա տոկոսների հաշվարկումը, վճարումը** կամ գանձումը: Իրավական մեծ կարգավորում նախատեսելով՝ օրենսդիրը նպատակ է հետապնդել կանխելու այնպիսի իրավիճակի առաջացումը, որը կհանգեցնի պարտապանի գույքային զանգվածի փոփոխության, ինչը կխոչընդոտի հետագայում սնանկության վարույթի պատշաճ իրականացմանը և բոլոր պարտատերերի պահանջների համաչափ բավարարմանը:

Վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով, որ սույն գործով դատական ակտը բողոքարկվել է միայն համապատասխան պահանջների մասով, սույն վճռաբեկ բողոքում նշված փաստարկներին հարկ է համարում անդրադառնալ ըստ բողոքարկված պահանջների: Այսպես՝

Բանկի պահանջի մասով.

Սույն գործով Բանկը, դիմելով դատարան, պահանջել է սնանկ ճանաչված պարտապան Ջարուհի Բարդակչյանի նկատմամբ գրանցել Բանկի պահանջը՝ 02.06.2016 թվականի դրությամբ 53.285.252,7 ՀՀ դրամի չափով, ընդ որում, 27.000.000 ՀՀ դրամ վարկի մասով՝ 20.784.142,60 ՀՀ դրամ, իսկ 39.000.000 ՀՀ դրամ վարկի մասով՝ 32.501.110,10 ՀՀ դրամ: Դիմումին կից Բանկը ներկայացրել է պարտքի չափի մասին տեղեկանքներ, պարտքի հաշվարկներ, ինչպես նաև պարտավորությունը հիմնավորող համապատասխան պայմանագրերը: Նշված պահանջի դեմ Ջարուհի Բարդակչյանի կողմից ներկայացվել է առարկություն, որում նշվել է, որ Բանկը 02.06.2016 թվականից, այն է՝ սնանկ ճանաչելու վճռից հետո, պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար հաշվեգրել է տույժեր, տոկոսներ, ինչն արգելված է «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածով:

Սույն գործով Դատարանը, անդրադառնալով պահանջի դեմ ներկայացված առարկություններին, հաստատել է Բանկի պահանջը, նշելով, որ պարտապանը և սնանկության գործով կառավարիչը չեն ներկայացրել որևէ թույլատրելի և վերաբերելի ապացույց առ այն, որ Բանկի կողմից ներկայացված պահանջի շրջանակներում հաշվարկված տույժերը չեն բխում «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներից:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ բանկային հաշվի քաղվածքների ուսումնասիրությունից հետևում է, որ դրանցով 27.07.2016 թվականի դրությամբ Բանկի կողմից կատարվել է ոչ թե տույժերի և տուգանքների լրացուցիչ հաշվարկ, այլ հակառակը՝ կատարվել է պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո Բանկի կողմից հաշվարկված տույժերի և տուգանքների նվազեցում, որը որևէ կերպ չի կարող դիտվել որպես Բանկի կողմից պարտապանին լրացուցիչ տույժերի և տուգանքների գումարի պահանջի առաջադրում:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում ստորադաս դատարաններն անտեսել են այն հանգամանքը, որ Ջարուխի Բարդակչյանի սնանկ ճանաչվելուց հետո (02.06.2016 թվական) Բանկի կողմից ներկայացվել են լրացուցիչ հաշվարկներ, ըստ որոնց՝ 27.07.2016 թվականի դրությամբ կատարվել են նաև որոշակի տուկոսների և տույժերի հաշվարկներ, որոնց դիմաց առկա են հետևյալ գրառումները՝ <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ հաշվարկված տուկոսի ճշգրտում>>, <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ ժամկետանց գումարի վրա հաշվարկված տույժի ճշգրտում>>, <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ հաշվարկված ժամկետանց գումարի տուկոսի ճշգրտում>>, <<հաշվարկված գումարը, որի դիմաց նշված է՝ հաշվարկված տուկոսային տույժի ճշգրտում>>: Այսինքն՝ Բանկի կողմից ներկայացված հաշվարկների ուսումնասիրությունից հետևում է, որ դրանում ներառված որոշակի տուկոսների և տույժերի գումարները ներկայացվել են Ջարուխի Բարդակչյանին սնանկ ճանաչելուց՝ 02.06.2016 թվականից հետո, և այդ գումարները (դրանց հաշվարկը) գտնվում են ճշգրտման փուլում:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Բանկի կողմից ներկայացված՝ Ջարուխի Բարդակչյանի պարտավորության վերաբերյալ հաշվարկները հստակ և որոշակի չեն, որպիսի պայմաններում Բանկի պահանջն ըստ ներկայացված հաշվարկների չէր կարող գրանցվել:

Գայանե Սարգսյանի պահանջի մասով.

Սույն գործով Գայանե Սարգսյանը, դիմելով դատարան, պահանջել է սնանկ ճանաչված պարտապան Ջարուխի Բարդակչյանի նկատմամբ գրանցել իր պահանջը 35.000 ԱՄՆ դոլարի չափով, ինչպես նաև նշված գումարի նկատմամբ 31.05.2015 թվականից հաշվարկել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված տուկոսները մինչև պարտավորության դադարման օրը: Դիմումին կից Գայանե Սարգսյանի կողմից ներկայացվել են միայն փոխառության պայմանագրի և ստացականների պատճենները:

Ջարուխի Բարդակչյանը, առարկելով պահանջի դեմ, նշել է, որ 14.12.2014 թվականից Գայանե Սարգսյանից պարտքով վերցրել է ընդհանուր առմամբ 62.000 ԱՄՆ դոլար, որի մի մասը վերադարձրել է և պարտք է մնացել ընդամենը 30.000 ԱՄՆ դոլար: Միաժամանակ դիմումով առարկել է գումարի մի մասի, այն է՝ 5.000 ԱՄՆ դոլարի պահանջի և տուկոսների դեմ և խնդրել պահանջը գրանցել միայն 30.000 ԱՄՆ դոլարի չափով: Առարկությանը կից ներկայացվել են պարտավորության կատարման վերաբերյալ համապատասխան ստացականները:

Սույն գործով Դատարանը Գայանե Սարգսյանի պահանջը հաստատել է 30.000 ԱՄՆ դոլար պարտքի գումարի և 10.543,5 ԱՄՆ դոլար տուկոսագումարի չափով:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով <<Մնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մասի <<զ>> կետի խախտման վերաբերյալ վերաքննիչ բողոք բերած անձի փաստարկին, հանգել է այն հետևության, որ պարտատեր Գայանե Սարգսյանը, պարտապանի նկատմամբ ներկայացնելով 35.000 ԱՄՆ դոլարի և 28.06.2013 թվականից սկսած մինչև պարտավորությունների ամբողջական մարումը նշված գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված բանկային տոկոսներ հաշվեգրելու պահանջ, ներկայացված պահանջով հստակ մատնանշել է պահանջի չափը՝ առանձին նշելով փոխառության հիմնական պարտքի չափը, ինչպես նաև պահանջին կից ներկայացնելով պահանջը հիմնավորող փոխառության պայմանագիրը, որպիսի պայմաններում վերաքննիչ բողոք բերած անձի փաստարկը վերը նշված հիմքով անհիմն է:

Մինչդեռ սույն գործի փաստերը հաշվի առնելով և դրանք համադրելով վերը նշված իրավական դիրքորոշումների հետ՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Գայանե Սարգսյանը նախապես ներկայացրել է 35.000 ԱՄՆ դոլարի պահանջ, որը հետագայում Ջարուիի Բարդակչյանի առարկության արդյունքում նվազել է և դարձել է 30.000 ԱՄՆ դոլար: Միաժամանակ Գայանե Սարգսյանը ներկայացրել է 30.000 ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների հաշվեգրման պահանջ՝ տոկոսների մասով չներկայացնելով որևէ հաշվարկ: Այսինքն՝ Գայանե Սարգսյանի պահանջը՝ 30.000 ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների մասով, կրել է վերացական բնույթ, այն չի ձևակերպվել հստակ հաշվարկով՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների, որպիսի պայմաններում Դատարանը հնարավորություն չի ունեցել ստուգելու պահանջի օրինականությունը, այդ թվում՝ չափը և դրա հիմնավոր լինելը: Դատարանը, հաշվի չառնելով, որ նշված գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների հաշվարկ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների Գայանե Սարգսյանի կողմից չի կատարվել և չի ներկայացվել, նշված պահանջը՝ 10.543.5 ԱՄՆ դոլարի չափով, հաստատված է համարել:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ առանց համապատասխան ժամանակահատվածների հաշվարկի ներկայացման Դատարանը չէր կարող Գայանե Սարգսյանի պահանջը՝ 30.000 ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների մասով, հաստատել, որպիսի հանգամանքը հաշվի չի առնվել Վերաքննիչ դատարանի կողմից: Ավելին, ըստ ներկայացված պահանջի՝ պարտատերը պահանջել է մայր գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների հաշվարկը սկսել 31.05.2015 թվականից, մինչդեռ ստորադաս դատարանները հաշվարկի մեկնարկի հիմք են ընդունել 28.06.2016 թվականը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված պահանջը չէր կարող լինել օրինական և հիմնավորված, հետևաբար նաև հաստատվել դատարանի կողմից, որպիսի փաստն անտեսվել է ստորադաս դատարանների կողմից, ինչի արդյունքում խախտվել է <<Մնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մասի <<զ>> կետը:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջի մասով.

Սույն գործով Վարդուհի Քաջիկյանը պահանջել է իր պահանջը հաստատել 127.000 ԱՄՆ դոլարի չափով, ինչպես նաև նշված գումարի նկատմամբ հաշվարկված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված բանկային տոկոսների չափով՝ հաշվի առնելով, որ ինքը վնասներ է կրել չկայացած համագործակցության արդյունքում:

Մնանկության գործով կառավարիչ Հենրիկ Մատիկյանը, առարկելով պահանջի դեմ, խնդրել է պահանջը գրանցել միայն մայր գումարի, այն է՝ 127.000 ԱՄՆ դոլարի չափով:

Դատարանը, Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջը հաստատելով 127.000 ԱՄՆ դոլարի և 26.700 ԱՄՆ դոլարի պահանջի մասով, արձանագրել է, որ պահանջը ներկայացվել է օրենքով սահմանված մեկամսյա ժամկետից դուրս, ուստի այն ենթակա է գրանցման որպես ստորադաս չապահովված պահանջ:

Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը նշված պահանջի մասով թողնելով օրինական ուժի մեջ, անհիմն է համարել նաև Վարդուհի Քաջիկյանի կողմից հիմնական պարտքի գումարի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսների հաշվարկը ներկայացված չլինելու առնչությամբ բողոքաբերի փաստարկները:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ փոխառությամբ վերցրած 150.000 ԱՄՆ դոլարը Չարուհի Բարդակչյանը պետք է վերադարձներ 31.09.2016 թվականին: Վերջինս սնանկ է ճանաչվել 02.06.2016 թվականին, այսինքն՝ մինչև պարտավորության կատարման ժամկետը լրանալը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին պարբերության համաձայն՝ ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու, կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում այդ գումարին վճարվում են տոկոսներ: Տոկոսները հաշվարկվում են կետանցի օրվանից մինչև պարտավորության դադարման օրը՝ ըստ համապատասխան ժամանակահատվածների համար Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքների:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ նույն կետով նախատեսված կարգը գործում է, եթե վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափ նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Եթե օրենքով կամ պայմանագրով վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափ նախատեսված է որոշակի ժամանակահատվածի համար, ապա նույն կետով նախատեսված կարգը չի գործում միայն տվյալ ժամանակահատվածում:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի վերլուծությանը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, մասնավորապես, նշել է, որ դրամական պարտավորությունը չկատարելու համար գումարին տոկոսներ վճարելու պարտավորության ծագման հիմքն ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելն է (*տես, օրինակ, Արսև Հայրապետյանն ընդդեմ Նորիկ Գզիրյանի և մյուսների թիվ 3-502/ՎԳ քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 26.09.2008 թվականի որոշումը*):

Մեկ այլ որոշմամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված պատասխանատվությունը

վրա է հասնում հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

- ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի պահելու, դրանք վերադարձնելուց խուսափելու, վճարման այլ կետանցով դրանք օգտագործելու կամ այլ անձի հաշվին անհիմն ստանալու կամ խնայելու դեպքերում, և

- եթե վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափի նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով, կամ օրենքով կամ պայմանագրով վնասի հատուցման կամ տոկոսի այլ չափի նախատեսված է որոշակի ժամանակահատվածի համար:

Այսինքն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված տոկոսները ենթակա են հաշվեգրման և բռնագանձման, եթե առկա է դրամային պարտավորություն, որի կատարումը խախտվել է, կամ այն չի կատարվել (*տե՛ս*, << Գազարիև >> սերմնաբուծական սպառողական կոոպերատիվի ընդդեմ << Նաիրի Ինչուրանս >> ապահովագրական սահմանափակ պատասխանատվությանը ընկերության թիվ ԵԿԴ/0735/02/15 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 22.07.2016 թվականի որոշումը):

Բացի այդ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը հավելել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված կարգավորումը դրամական պարտավորությունը խախտելու համար նախատեսված պատասխանատվության ընդհանուր կանոն է: Այսինքն՝ նշված կարգավորումը գործում է դրամական պարտավորությունների խախտման բոլոր այն դեպքերում, երբ այլ կարգավորում նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով: Ընդ որում, եթե այլ կարգավորում նախատեսված է կոնկրետ ժամանակահատվածի համար, ապա այդ ժամանակահատվածի ավարտից հետո նույնպես գործում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված պատասխանատվության ընդհանուր կանոնը: Միաժամանակ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված կարգավորումը՝ որպես ընդհանուր կանոն, չի գործում այն դեպքերում, երբ պատասխանատվության հստակ չափ և կարգավորում նախատեսվում է օրենքով կամ պայմանագրով՝ որպես հատուկ կանոն (*տե՛ս*, *Ռազմիկ Ուզունյանն ընդդեմ << ԳեոՊրոՄայնինգ Գոլդ >> ՍՊԸ-ի թիվ ԵԿԴ/3908/02/14 2017 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 07.04.2017 թվականի որոշումը*):

Տվյալ դեպքում պարտատեր Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջի մասով սնանկ ճանաչվելու պահի՝ 02.06.2016 թվականի դրությամբ առկա չէր ժամկետանց պարտավորություն, որպիսի պայմաններում առկա չէր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված ուրիշի դրամական միջոցները ապօրինի պահելու հանգամանքը, հետևաբար նաև չէին կարող հաշվարկվել 26.700 ԱՄՆ դոլարի չափի մասով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով սահմանված տոկոսները:

Նման պայմաններում վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անհիմն էր պարտատիրոջ պահանջը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածի հիմքով սահմանված բանկային տոկոսների չափերով 26.700 ԱՄՆ դոլարի լրացուցիչ պահանջ ներկայացնելու վերաբերյալ, ինչն անտեսվել է վերաքննիչ դատարանի կողմից:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի ներկայացման պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածներով սահմանված՝ վճռաբեկ բողոքի հիմքերի առկայությունը վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ վերաքննիչ դատարանի 06.07.2017 թվականի որոշումը բեկանելու և

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

գործը՝ Բանկի, Գայանե Սարգսյանի և Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջների մասով, նոր քննության ուղարկելու համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը, հաշվի առնելով, որ «ՀՀ դատական օրենսգիրք»-ը ՀՀ սահմանադրական օրենքի 166-րդ հոդվածի 20-րդ կետի հիմքով 01.01.2019 թվականից Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է ՀՀ սնանկության դատարանը, գտնում է, որ գործը պետք է նոր քննության ուղարկել ՀՀ սնանկության դատարան:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 405-րդ, 406-րդ և 408-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.07.2017 թվականի որոշումը և գործը՝ «Վոնվերս Բանկ» ՓԲԸ-ի, Գայանե Սարգսյանի և Վարդուհի Քաջիկյանի պահանջների մասով, ուղարկել ՀՀ սնանկության դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ (ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2019 թվականի մայիսի 29-ին

գրավոր ընթացակարգով քննելով Սիեր Մուրադյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 15.11.2018 թվականի «Վերաքննիչ բողոք բերելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ միջնորդությունը և վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու մասին» որոշման դեմ,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ «Նաիրի Ինշուրանս» ԱՍՊ ընկերությունը (այսուհետ՝ Ընկերություն) պահանջել է Սիեր Մուրադյանի նկատմամբ արձակել վճարման կարգադրություն՝ 520.000 ՀՀ դրամի չափով:

ՀՀ Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Ն. Գալստյան) (այսուհետ՝ Դատարան) կողմից 09.01.2017 թվականին արձակվել է վճարման կարգադրություն:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 19.10.2018 թվականի որոշմամբ Սիեր Մուրադյանի վերաքննիչ բողոքը վերադարձվել է, և սահմանվել է ժամկետ՝ վերաքննիչ բողոքում թույլ տրված խախտումները վերացնելու և այն կրկին ներկայացնելու համար:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 15.11.2018 թվականի որոշմամբ Սիեր Մուրադյանի միջնորդությունը՝ վերաքննիչ բողոք բերելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը բաց թողնելու պատճառը հարգելի համարելու և դատավարական ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ, և վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժվել են:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Սիեր Մուրադյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսու-

Հ ՈՒՆԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հեղձ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը, 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածը, «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 8-րդ հոդվածը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ բողոքարկվող վճարման կարգադրության մասին Սհեր Մուրադյանը տեղեկացել է դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունից 29.06.2018 թվականին և այն իրեն հաստ է դարձել դատարան դիմելուց և գործի նյութերի ուսումնասիրությունից հետո: Մասնավորապես, դիմումը՝ գործի նյութերին ծանոթանալու վերաբերյալ, մուտքագրվել է դատարան 16.08.2018 թվականին, իսկ 28.08.2018 թվականին արխիվից տրամադրվել են գործի նյութերի պատճենները, որոնցից պարզվել է, որ վճարման կարգադրությունն ուղարկվել է թերի հասցեով, և հայտնի չէ, թե ով է ստորագրել հանձնման ծանուցագիրը և ստացել փոստային առաքանին: Այսինքն՝ 09.01.2017 թվականին արձակված վճարման կարգադրության մասին Սհեր Մուրադյանն իմացել է միայն 28.08.2018 թվականին, հետևաբար վերաքննիչ բողոք բերելու ժամկետը պետք է հաշվարկվեր այդ օրվանից, որը և պահպանվել է՝ վերաքննիչ բողոքը փոստային ծառայությանն է հանձնվել 26.09.2018 թվականին օրենքով սահմանված մեկամսյա ժամկետում:

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ Դատարանի կողմից վճարման կարգադրությունը թերի հասցեով ուղարկելու արդյունքում բողոք բերած անձն ըստ էության գրկվել է իր իրավունքների պաշտպանությունն արդյունավետ իրականացնելու իրավունքից:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է «բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 15.11.2018 թվականի որոշումը և կայացնել նոր դատական ակտ»:

3. Վճարել դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները.

Վճարել դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով վճարել բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 394-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ նույն հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետի իմաստով, այն է՝ առերևույթ առկա է մարդու իրավունքների և ազատությունների հիմնարար խախտում, քանի որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ է տրվել «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 8-րդ հոդվածի այնպիսի խախտում, որը խաթարել է արդարադատության բուն էությունը, և որի առկայությունը հիմնավորվում է ստորև ներկայացված պատճառաբանություններով.

ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք:

ՀՀ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի անկախ և անաչառ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները

կամ նրան ներկայացրած ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք:

«ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանների գործունեությունը պետք է կազմակերպվի այնպես, որ ապահովվի յուրաքանչյուրի իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանությունը՝ օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ և անաչառ դատարանի կողմից գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննության միջոցով:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 07.02.1995 թվականի թիվ R(95)5 համաձայնարարականի 1-ին հոդվածի (a) կետով նախատեսված սկզբունքի համաձայն՝ պետք է առկա լինի վերադաս դատարանի (երկրորդ աստիճանի դատարան) կողմից ստորադաս դատարանի (առաջին աստիճանի դատարան) ցանկացած որոշման վերանայման հնարավորություն:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորված են անձի դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության հիմնական իրավունքները, որոնց կարևոր բաղադրիչներից մեկը բողոքարկման իրավունքն է: Բողոքարկման ինստիտուտն իրավական միջոց է, որը հնարավորություն է տալիս որոշակի ընթացակարգի միջոցով գործնականում ապահովելու դատական սխալների բացահայտումը և ուղղումը՝ դրանով իսկ նպաստելով արդարադատության նպատակների գործնականում իրականացմանը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան) նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ բողոքարկման ժամկետներին վերաբերող նորմերն անկասկած սահմանված են արդարադատության պատշաճ իրականացման և իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման նպատակով, սակայն հիշյալ նորմերը կամ դրանց կիրառումը չպետք է գործին մասնակցող անձին գրկեն իրենց իրավունքի իրականացման հնարավորությունից (*յրեն, Pérez de Rada Cavanilles v. Spain գործով Եվրոպական դատարանի 28.10.1998 թվականի վճիռը, կետ 45*): Որպեսզի դատարանի մատչելիության իրավունքը լինի արդյունավետ, անձը պետք է իր իրավունքների իրականացմանը միջամտող իրավական ակտը վիճարկելու հստակ և իրական հնարավորություն ունենա (*յրեն, Bellet v. France գործով Եվրոպական դատարանի 04.12.1995 թվականի վճիռը, կետ 36, Մամիկոնյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 16.03.2010 թվականի վճիռը, կետ 25*):

Այս կապակցությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը 09.02.2016 թվականի թիվ ՍԴՈ-1254 որոշմամբ արձանագրել է, որ «օրենսդրորեն պետք է սահմանվեն անհրաժեշտ ու բավարար երաշխիքներ դատական ակտը բողոք բերողի կողմից ամբողջությամբ ու ողջամիտ ժամկետում ստանալու և դատարանի մատչելիության ու արդար դատաքննության իր իրավունքն արդյունավետ իրացնելու համար: Միաժամանակ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նույն որոշմամբ արձանագրել է, որ ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադատության կարգով բողոքարկելու եղանակով անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի լիարժեք իրացումը մեծապես կախված է այն հանգամանքից, **թե որքանով է բողոքարկվող դատական ակտը հասու շահագրգիռ անձին**, ողջամիտ ինչ ժամկետում նա կարող է հիմնավոր բողոք ներկայացնել իր

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱԿ
Իշխանություն

իրավունքների դատական պաշտպանության համար: (...) վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքներն օրենքով դրանց ներկայացված պահանջներին համահունչ նախապատրաստելու համար **հարկ է, որպեսզի վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոք ներկայացնող անձն իր տնօրինության ներքո ունենա բողոքարկվող դատական ակտը, որպեսզի կարողանա նշված ակտի ուսումնասիրության հիման վրա իր վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքում հիմնավորել, պատճառաբանել ստորադաս դատարանի կողմից նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը և գործի ելքի վրա դրանց ազդեցությունը (...)**»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ևս, նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադառնալով դատարանի դատական ակտն օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետում անձին չհանձնելու և բողոքարկման ժամկետները բաց թողնելու իրավական հետևանքներին, նշել է, որ երբ գործին մասնակցող անձը բաց է թողնում դատական ակտը բողոքարկելու ժամկետը, վերջինս իրավունք ունի ներկայացնել դրա բաց թողնելու պատճառները հարգելի համարելու և բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդություն, որի քննարկումը վերաքննիչ դատարանը պարտավոր է իրականացնել՝ հաշվի առնելով նաև անձի՝ սահմանադրական նորմով երաշխավորված դատական պաշտպանության և իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքները (*տես*, «ՎՏԲ-Հայաստան քսակ» ՓԲԸ-ն ընդդեմ Դանիել Բարսեղյանի և այլոց թիվ ԱԲԱԿ/0716/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 21.12.2011 թվականի որոշումը):

Այսինքն՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ այն դեպքում, երբ բողոքարկման իրավունքի իրացման ժամկետի բացթողումը պայմանավորված է ստորադաս դատարանի անգործությամբ, բաց թողնված դատավարական ժամկետը վերականգնելու հարցը քննարկելիս վերադաս դատարանը պետք է առաջնորդվի անձի՝ իր իրավունքների պաշտպանության համար դատարան դիմելու և դրա մատչելիության սկզբունքներով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերությունը դիմումով խնդրել է Սիեր Մուրադյանի նկատմամբ արձակել վճարման կարգադրություն՝ 520.000 ՀՀ դրամի չափով (**հատոր 1-ին, գ.թ. 1,2**): Դատարանի կողմից 09.01.2017 թվականին արձակվել է վճարման կարգադրություն (**հատոր 1-ին, գ.թ. 29**): Վճարման կարգադրությունը Սիեր Մուրադյանին ուղարկվել է 10.05.2017 թվականին հետևյալ հասցեով՝ Հայաստան, Առինջ (**հիմք՝ փոստային անդորրագիր, հատոր 1-ին, գ.թ. 31**), իսկ ստացման/հանձնման ծանուցագրի վրա առկա ստորագրության համաձայն՝ այն ստացվել է 12.05.2017 թվականին (**հատոր 1-ին, գ.թ. 32**): Ընկերության ներկայացուցիչը 18.10.2017 թվականին Դատարան ներկայացված գրությամբ պահանջել է տրամադրել կատարողական թերթ, քանի որ պարտապան Սիեր Մուրադյանը վճարման կարգադրության դեմ օրենքով սահմանված ժամկետում չի առարկել, որպիսի պայմաններում այն ստացել է օրինական ուժի մեջ մտած վճռի ուժ (**հատոր 1-ին, գ.թ. 36, 38**): Հետագայում Սիեր Մուրադյանը Դատարանի 09.01.2017 թվականի վճարման կարգադրության դեմ փոստային առաքման եղանակով առաջին անգամ վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել 26.09.2018 թվականին (**հատոր 2-րդ, գ.թ. 5-39**):

Վերաքննիչ դատարանի՝ «Վերաքննիչ բողոքը վերադարձնելու մասին» 19.10.2018 թվականի որոշմամբ Սիեր Մուրադյանի վերաքննիչ բողոքը վերադարձվել է և սահմանվել է ժամկետ՝ վերաքննիչ բողոքում թույլ տրված խախտումները

վերացնելու և այն կրկին ներկայացնելու համար (**հատոր 2-րդ, գ.թ. 41-43**): Նշված որոշմամբ որպես վերաքննիչ բողոքը վերադարձնելու հիմք արձանագրվել է, որ «(...) վերաքննիչ բողոքին կից չի ներկայացվել պետական տուրքը վճարելու փաստը հավաստող ապացույցը՝ պետական տուրքի վճարման անդորրագիրը, կամ չի ներկայացվել միջնորդություն՝ պետական տուրքի վճարման գծով արտոնություն սահմանելու վերաբերյալ, (...) վերաքննիչ բողոքը բերվել է սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո և միջնորդություն չի պարունակում բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին»:

Սիեր Մուրադյանը, կրկին ներկայացնելով վերաքննիչ բողոք, միաժամանակ միջնորդել է հարգելի համարել օրենքով սահմանված ժամկետի բացթողումը՝ պատճառաբանելով, որ «վճարման կարգադրության մասին իմացել է դատական ակտերի հարկադիր ծառայությունից՝ 29.06.2018 թվականին, որից հետո դիմել է դատարան գործի նյութերին ծանոթանալու և դրանց պատճենները ստանալու համար: Գործի նյութերը ստանալուց հետո միայն 28.08.2018 թվականին է իրեն հասու դարձել բողոքարկվող վճարման կարգադրությունը» (**հատոր 2-րդ, գ.թ. 50-53, 54**):

Վերաքննիչ դատարանը 15.11.2018 թվականի որոշմամբ Սիեր Մուրադյանի՝ բաց թողնված դատավարական ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ միջնորդությունը և վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժվել է այն պատճառաբանությամբ, որ «(...) Սիեր Մուրադյանը բողոքարկվող վճարման կարգադրությունը փոստային ծառայության միջոցով ստացել է 12.05.2017 թվականին, գ. Առինջ հասցեով ու թեև սույն վերաքննիչ բողոքում Սիեր Մուրադյանը նշում է, որ 09.01.2017 թվականին արձակված վճարման կարգադրության մասին տեղեկացել է հարկադիր կատարման ծառայությունից և 28.08.2018 թվականին դիմում է ներկայացրել Գատարան՝ վճարման կարգադրությունը և գործի նյութերը ստանալու վերաբերյալ, սակայն գործի նյութերում առկա չէ Սիեր Մուրադյանի անունից դիմում և դրա հիմքով գործի նյութերը ստանալու վերաբերյալ ապացույց: Այսինքն՝ թիվ ԿԳ-1/2503/03/16 գործի նյութերով չի հաստատվում բողոքարկելի փաստարկներն այն մասին, որ բողոքարկվող վճարման կարգադրության մասին տեղեկացել է 28.08.2018 թվականին (...)» (**հատոր 2-րդ, գ.թ. 85-86**):

Վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով, որ սույն գործով բողոքարկվող վճարման կարգադրությունն արձակվել է պարտապահին ուղարկվել է 17.06.1998 թվականին ընդունված, 01.01.1999 թվականին ուժի մեջ մտած և 09.04.2018 թվականին ուժը կորցրած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի գործողության պայմաններում, իսկ վերաքննիչ բողոք այդ վճարման կարգադրության դեմ ներկայացվել է 09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի գործողության շրջանակներում, նախ և առաջ հարկ է համարում անդրադառնալ կիրառելի օրենսդրության խնդրին:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ՀՀ *կառավարությանն առընթեր պետական եկամտուրների կոմիտեն ընդդեմ «Ամիգո Արմեն» ՍՊԸ-ի գործով* անդրադառնալով 17.06.1998 թվականի ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի և 09.02.2018 թվականի ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի հարաբերակցության հարցին, նորմատիվ ակտերի ժամանակի մեջ գործողության կանոնները համադրելով 09.02.2018 թվականի ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի անցումային և եզրափակիչ դրույթների հետ՝ արձանագրել է, որ

ՀՈՒԼԻՍ - ԾԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

09.04.2018 թվականի դրությամբ առաջին ատյանի դատարանում քննվող գործերի նկատմամբ ենթակա են կիրառման 17.06.1998 թվականին ընդունված և 01.01.1999 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերը, սակայն այդ գործերով 09.04.2018 թվականից հետո վերաքննիչ բողոքարկում իրականացված լինելու պայմաններում պետք է կիրառվեն արդեն 09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերը (*տես, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՍԴԶ/0037/04/16 քաղաքացիական գործով 19.02.2019 թվականի որոշումը*):

Մույն գործով, հաշվի առնելով, որ վերաքննիչ բողոք առաջին անգամ ներկայացվել է 26.09.2018 թվականին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ բողոքը վարույթ ընդունելու, այդ թվում՝ բողոքարկման ժամկետների պահպանվածության հարցը պետք է լուծվեր 09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի իրավակարգավորումների լույսի ներքո: Ինչ վերաբերում է ստորադաս դատարանի անգործությամբ պայմանավորված դատական ակտն ուշ ստանալու համագամանքին, ապա դրան իրավական գնահատական պետք է տրվեր՝ հաշվի առնելով 17.06.1998 թվականին ընդունված և 01.01.1999 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերը, քանի որ վճարման կարգադրությունն արձակվել է և ուղարկվել է նշված օրենսգրքի նորմերին համապատասխան:

17.06.1998 թվականին ընդունված, 01.01.1999 թվականին ուժի մեջ մտած և 09.04.2018 թվականին ուժը կորցրած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204⁶-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ վճարման կարգադրությունը պատասխանողին ուղարկվում է փոստով՝ ստացման մասին հետադարձ ծանուցմամբ (տեղեկացմամբ):

09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ վճարման կարգադրության դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք ունի պարտապանը:

09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ վճարման կարգադրության դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել մեկ անսվա ընթացքում՝ սկսած այն օրվանից, երբ բողոք բերող անձն **ինացել է կամ կարող էր իմանալ** արձակված վճարման կարգադրության մասին:

09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 372-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժվում է, եթե՝ վերաքննիչ բողոքը բերվել է սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո, և բաց թողած ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը մերժվել է:

09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 119-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատավարական ժամկետների ավարտից հետո գործին մասնակցող անձինք գրկվում են այդ ժամկետներով պայմանավորված գործողություններ կատարելու իրավունքից, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դատարանը բավարարում է բաց թողնված դատավարական ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ բաց թողնված դատավարական ժամ-

կետը վերականգնելու միջնորդությունը ներկայացվում է այն դատարան, որտեղ պետք է կատարվի համապատասխան դատավարական գործողությունը: Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը, պարզելով, որ գործին մասնակցող անձը դատավարական ժամկետը բաց է թողել հարգելի պատճառով, որոշում է կայացնում բաց թողնված դատավարական ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ միջնորդությունը բավարարելու մասին:

Վերոգրյալ դատավարական նորմերի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 17.06.1998 թվականին ընդունված, 01.01.1999 թվականին ուժի մեջ մտած և 09.04.2018 թվականին ուժը կորցրած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը սահմանում էր վճարման կարգադրությունը պատասխանողին (պարտապանին) փոստով՝ ստացման մասին հետադարձ ծանուցմամբ (տեղեկացմամբ) ուղարկելու իմպերատիվ պահանջ: 09.02.2018 թվականին ընդունված և 09.04.2018 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքն ուղղակիորեն ամրագրում է վճարման կարգադրությունը պարտապանի կողմից բողոքարկելու իրավական հնարավորություն՝ դրա իրացման մեկամսյա ժամկետի հաշվարկը պայմանավորելով պարտապանի կողմից վճարման կարգադրության մասին իրազեկվելու փաստով կամ իրազեկվելու իրական հնարավորությամբ:

Վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո գնահատելով Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումների հիմնավորվածությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

Դատարանի կողմից 09.01.2017 թվականին արձակված վճարման կարգադրությունը Սհեր Մուրադյանին ուղարկվել է 10.05.2017 թվականին՝ Հայաստան, Առինջ հասցեով: Ըստ գործում առկա ստացման/հանձնման ծանուցագրի վրա առկա ստորագրության՝ այն ստացվել է 12.05.2017 թվականին: Սույն գործում առկա՝ Ընկերության վճարման կարգադրություն արձակելու մասին դիմումով Սհեր Մուրադյանի հասցեն նշվել է՝ «Կոտայքի մարզ, գյուղ Առինջ, 3-րդ փող., տուն 21» (**հատոր 1-ին, գ.թ. 1**):

Սհեր Մուրադյանը ներկայացված վերաքննիչ բողոքում նշել է, որ 09.01.2017 թվականին արձակված վճարման կարգադրության մասին տեղեկացել է 29.06.2018 թվականին դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունից, որից հետո դիմում է ներկայացրել Դատարան գործի նյութերը ստանալու համար և դրանք ստանալով 28.08.2018 թվականին՝ ծանոթացել է 09.01.2017 թվականին արձակված վճարման կարգադրությանը, որից հետո 26.09.2018 թվականին ներկայացրել է վերաքննիչ բողոք:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ Սհեր Մուրադյանը սույն վճռաբեկ բողոքին կցել է նաև Դատարանի աշխատակազմի ղեկավարին հասցեագրված 16.08.2018 թվականի դիմումը, որով խնդրել է իրեն տրամադրել թիվ ԿԴ-1/2503/03/16 գործի պատճեններն ամբողջությամբ (**ներկայացվել է վճռաբեկ բողոքին կից**): Նշված դիմումի վրա առկա է Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի կնիքը՝ «Մ-4531/18, 20.08.2018» նշումներով:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում վերաքննիչ բողոք բերելու համար օրենքով սահմանված ժամկետի պահպանված լինելու հարցը պարզելու համար էական են սույն գործով կայացված վճարման կարգադրությունը Սհեր Մուրադյանին հանձնված և այն նրա կողմից ստացված լինելու փաստը, քա-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱԿԱՆ
Իշխանություն

նի որ և՛ դատական ակտի հանձնումը, և՛ դրա ուղարկումը կողմին նպատակ է հետապնդում վերջինիս տեղեկացնելու դատարանի կողմից կայացված դատական ակտի մասին: Միայն նշված փաստերը պարզելուց հետո Վերաքննիչ դատարանը կարող էր որոշել՝ արդյոք պահպանված է վերաքննիչ բողոքարկման իրավունքի իրացման ժամկետը:

Այսպես, սույն գործում առկա չէ որևէ ապացույց այն մասին, որ բողոքարկվող վճարման կարգադրությունը Սիեր Մուրադյանին ուղարկվել է պատշաճ հասցեով: Վճռաբեկ դատարանի նման հետևությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ կողմերի մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքների պահպանության անհրաժեշտությունից ելնելով՝ Դատարանը պարտավոր էր վճարման կարգադրությունն ուղարկել այնպիսի պատշաճ հասցեով, որը կապահովեր Սիեր Մուրադյանի կողմից վճարման կարգադրության իրապես ստացումը, որպիսին սույն գործով հանդիսանում է վճարման կարգադրություն արձակելու մասին դիմումում նշված հասցեն, այն է՝ «Կոտայքի մարզ, գյուղ Առինջ, 3-րդ փող., տուն 21»: Մինչդեռ վճարման կարգադրությունը Սիեր Մուրադյանին ուղարկելու վերաբերյալ ապացույցների (փոստային անդորրագիր և հանձնման-ստացման ծանուցագիր) ուսումնասիրությունից հետևում է, որ այն վերջինիս ուղարկվել է թերի հասցեով, այն է՝ «Հայաստան, Առինջ» հասցեով: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործում առկա փոստային անդորրագիրը և հանձնման-ստացման ծանուցագիրը չեն կարող անվերապահորեն վկայել այն մասին, որ վճարման կարգադրությունը պատշաճ կարգով ուղարկվել է Սիեր Մուրադյանին և վերջինս ստացել է այն, քանի որ փոստային անդորրագրում առկա հասցեն նշված է թերի, ոչ ամբողջական, ինչն իր հերթին կասկածի տակ է դնում Սիեր Մուրադյանի կողմից վճարման կարգադրությունը ստանալու հանգամանքը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես վերաքննիչ, այնպես էլ վճռաբեկ բողոքներով Սիեր Մուրադյանը նշել է, որ վճարման կարգադրության մասին իմացել է դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունից 29.06.2018 թվականին, որից հետո դիմելով դատարան գործի նյութերին ծանոթանալու համար՝ միայն 28.08.2018 թվականին է իրեն հասու դարձել բողոքարկվող վճարման կարգադրությունը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքարկվող դատական ակտի մասին Սիեր Մուրադյանը տեղեկացել է 29.06.2018 թվականին և վերաքննիչ բողոքը ներկայացնելով 26.09.2018 թվականին՝ բաց է թողել վճարման կարգադրությունն օրենքով սահմանված ժամկետում բողոքարկելու մեկամսյա ժամկետը: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ներկայացվել է համապատասխան ապացույց, որի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ Սիեր Մուրադյանը 20.08.2018 թվականին դիմել է Դատարան գործի նյութերին ծանոթացնելու համար, և գործում այլ ապացույցների բացակայության պայմաններում ողջամտորեն ենթադրվում է, որ բողոքարկվող դատական ակտը Սիեր Մուրադյանին հասու է դարձել միայն սույն քաղաքացիական գործի նյութերը նրան տրամադրելուց հետո՝ 28.08.2018 թվականին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում առկա է բողոքաբերից անկախ պատճառներով դատական ակտը նրան ուշ հասու լինելու հանգամանքը, որպիսի պայմաններում բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը համապատասխան միջնորդության և վերը նշված ապացույցների առ-

կայության պարագայում ենթակա էր վերականգնման: Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը վերը նշված ապացույցները պատշաճ հետազոտման և համարժեք գնահատման չարժանացնելով՝ անտեսել է այն հանգամանքը, որ Դատարանը թերի է իրականացրել դատական ակտը գործին մասնակցող անձին ուղարկելու իր լիազորությունը, ինչն էլ հանգեցրել է բողոք բերած անձի կողմից բողոքարկման իրավունքի իրացման օրենքով սահմանված ժամկետի բացթողման:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Սիեր Մուրադյանի կողմից վերաքննիչ բողոքի ներկայացման համար դատավարական ժամկետի բացթողումը հարգելի համարելու մասին միջնորդությունը հիմնավոր էր և ենթակա էր բավարարման, քանի որ Դատարանի կողմից չի ապահովվել Սիեր Մուրադյանի կողմից վճարման կարգադրության ստացումը, այն հասու է դարձել վերջինիս միայն 28.08.2018 թվականին, որպիսի պայմաններում Սիեր Մուրադյանն օբյեկտիվորեն չի կարողացել այն բողոքարկել օրենքով սահմանված ժամկետում: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանը, 15.11.2018 թվականին կայացնելով Սիեր Մուրադյանի կողմից ներկայացված միջնորդությունը, արդյունքում մաս վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու վերաբերյալ որոշում, թույլ է տվել Սիեր Մուրադյանի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և Կոնվենցիայով երաշխավորված դատական պաշտպանության հիմնարար իրավունքի բաղադրատարր հանդիսացող բողոքարկման իրավունքի խախտում՝ խաթարելով արդարադատության բուն էությունը:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 390-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը վերացնելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 405-րդ, 406-րդ և 408-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Վերացնել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 15.11.2018 թվականի «Վերաքննիչ բողոք բերելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ միջնորդությունը և վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՐԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2019 թվականի փետրվարի 7-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում քննության առնելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 4-ի որոշման դեմ ամբաստանյալ Սերգեյ Արթուրի Ավանեսյանի պաշտպան Ռ.Ավանեսյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2015 թվականի սեպտեմբերի 16-ին ՀՀ քննչական կոմիտեի զինվորական քննչական գլխավոր վարչության առաջին կայագորային քննչական բաժնում հարուցվել է թիվ 90971015 քրեական գործը՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության հատկանիշներով:

Նախաքննության մարմնի՝ 2016 թվականի հունվարի 16-ի որոշմամբ Սերգեյ Արթուրի Ավանեսյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

2016 թվականի փետրվարի 26-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև Առաջին ատյանի դատարան):

2. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մայիսի 17-ի դատավճռով ամբաստանյալ Ս.Ավանեսյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքում ճանաչվել է անպարտ և արդարացվել՝ արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ:

3. Մեղադրողի վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վերաքննիչ դատարան) 2017 թվականի դեկտեմբերի 4-ի որոշմամբ բողոքը բավարարել է մասնակիորեն, Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մայիսի 17-ի դատավճիռը բեկանել և փոփոխել է, ամբաստանյալ Ս.Ավանեսյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով և քրեական պատասխանատվությունից ազատել՝ վաղեմության ժամկետներն անցած լինելու պատճառաբանությամբ:

Վերոհիշյալ դատական ակտի կապակցությամբ հատուկ կարծիք է ներկայացրել դատավոր Ն.Հովակիմյանը՝ նշելով, որ համակարծիք է Առաջին ատյանի

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դատարանի կողմից կայացված դատական ակտում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշման հետ, որ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամի հափշտակությունը զգալի չափի գոյություն չէ և հետևապես քրեորեն պատժելի չէ:

4. Վերաքննիչ դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 4-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել ամբաստանյալ Ս.Ավանեսյանի պաշտպան Ռ.Ավանեսյանը, որը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2018 թվականի օգոստոսի 23-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ:

Գատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

5. Ս.Ավանեսյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ. «(...) [Ն]ա հանդիսանալով ՊԲ 36534 գործարարի ԱԿՀԿ տեխնիկ-օպերատոր, կոչումով ենթասպա, 2015 թվականի օգոստոսի 17-ին 19:30-ի սահմաններում, ԼՂՀ Մարտունի քաղաքում տեղակայված ԱԶ «Սյրեփանյան Հրաչիկ» մթերային խանութում, օգտվելով խանութի գործակալարար Սենորիկ Սերգեյի Սարգսյանի սրահից բացակայելու հանգամանքից, ուրիշի գույքը գաղտնի հափշտակելու շարժառիթով, խանութի դրամարկղից գաղտնի հափշտակել է 5000 ՀՀ դրամ կանխիկ գումար և «Ղարաբաղ Տելեկոմ» ՓԲԸ բաժանորդների բջջային հեռախոսակապի լիցքավորման 5 հարյուր` 5000 ՀՀ դրամ արժողությամբ՝ ընդհանուր առմամբ «Սյրեփանյան Հրաչիկ» ԱԶ-ին պարտավորելով զգալի չափի հասնող՝ 10.000 ՀՀ դրամ նյութական վնաս (...)»¹:

6. Առաջին ատյանի դատարանը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքում Ս.Ավանեսյանին արդարացնելով, իր դատական ակտը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ. «(...) [Առաջին ատյանի] դատարանը, (...) ապացույցները գնահատելով իրենց վերաբերելիության, թույլատրելիության և արժանահավատության տեսանկյունից, գրկում է, որ (...) Սերգեյ Ավանեսյանի կողմից 2015 թվականի օգոստոսի 17-ին՝ 19:30-ի սահմաններում ԱԶ «Սյրեփանյան Հրաչիկ» մթերային խանութից «Ղարաբաղ Տելեկոմ» ՓԲԸ բաժանորդների բջջային հեռախոսակապի լիցքավորման 5 հարյուր` 5000 ՀՀ դրամ արժողությամբ, վերցնելու մասով նրան առաջադրված մեղադրանքը հիմնված է ենթադրությունների վրա, չի ապացուցվում թույլատրելի և վերաբերելի ապացույցների բավարար համակցությամբ և այդ մասով նրա անմեղության կանխավարկածը հաղթահարված չէ:

Հասարակված համարելով Սերգեյ Ավանեսյանի կողմից 2015 թվականի օգոստոսի 17-ին՝ 19:30-ի սահմաններում ԱԶ «Սյրեփանյան Հրաչիկ» մթերային խանութից 5000 ՀՀ դրամ կանխիկ գումար վերցնելու հանգամանքը՝ (...) [Առաջին ատյանի] դատարանը հանգում է այն եզրահանգման, որ հինգ հազար ՀՀ դրամը քրեաիրավական առումով զգալի չափ չի հանդիսանում և հինգ հազար ՀՀ դրամի հափշտակությունը չի առաջացնում քրեական պատասխանատվություն: Հինգ հազար ՀՀ դրամի հափշտակությունը իրենից ներկայացնում է մանր չափերի գողություն, կարգավորվում է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով, հանդիսանում է զանցանք և առաջացնում է վարչա-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱԿԱՆ
Իշխանություն

¹ Տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1-ին, թերթեր 115-119:

կան պարասիսանարվություն:

[Առաջին արյանի] դարարանի նման եզրահանգումը պայմանավորված է, ոչ միայն նրանով որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն վարչական իրավախախտում է համարվում հիևզ հազար ՀՀ դրամը չգերազանցող գումարի գողությունը, այլ նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համակարգային վերլուծությամբ (...)»²:

7. Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով և փոփոխելով Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը, փաստել է, որ. «(...) ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված «հնգապարիկից» բառը պետք է մեկնաբանել դրանում օգտագործված «ից» վերջածանցի ուղղակի խմասրը հաշվի առնելով, ինչը կոնկրետ դեպքում նշանակում է ոչ թե հնգապարիկը (5000 ՀՀ դրամը) գերազանցող, այլ հնգապարիկից (5000 ՀՀ դրամից) սկսած գումարը (արժեքը):

(...)

Վերաքննիչ դարարանը գրնում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 4-րդ մասում օգտագործվող «նվազագույն աշխարավարչի հնգապարիկից» հասկացությունն իր մեջ ընդգրկում է նաև 5000 ՀՀ դրամի չափով գումարը (արժեքը): Այլ կերպ՝ գողության դեպքում զգալի չափի հաշվարկը սկսվում է 5000 ՀՀ դրամ գումարից (արժեքից):

(...)

Հայասրանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխարավարչի հնգապարիկը չգերազանցող գումարի չափով ուրիշի գույքի գաղտնի հափշտակության համար վարչական պարասիսանարվություն կարող է առաջանալ այն դեպքում, երբ տվյալ իրավախախտումը քրեական պարասիսանարվություն չի առաջացնում: Այլ կերպ, եթե կարարված իրավախախտման համար միաժամանակ նախարեսված է և՛ վարչական և՛ քրեական պարասիսանարվություն, ապա անշն ենթակա է քրեական պարասիսանարվության:

(...) Վերաքննիչ դարարանը հանգում է այն հերևության, որ տվյալ դեպքում չեռք է բերվել փոխկապակցված հավասրի ապացույցների այնպիսի բավարար համակցություն, որը բացառելով հակառակի ողջամիր հավանականությունը, հիմք է տալիս ապացուցված համարելու, որ Սերգեյ Ավանեսյանը «Սրեփանյան Հրաչիկ» ԱԶ մթերային խանութի դրամարկղից գաղտնի հափշտակել է 5000 ՀՀ դրամ կանխիկ գումար:

(...)

Դրա հետ մեկտեղ Վերաքննիչ դարարանը հիմնավոր կասկածից վեր ապացուցողական չափանիշով ապացուցված չի համարում Սերգեյ Ավանեսյանի կողմից «Սրեփանյան Հրաչիկ» ԱԶ մթերային խանութի դրամարկղից 5000 ՀՀ դրամ ընդհանուր արժողության բջջային հեռախոսակապի լիցքավորման հիևզ քարտ վերցնելու հանգամանքը, ուսրի արչանագրում է, որ այդ մասով ամբասարանյալ Սերգեյ Ավանեսյանին առաջադրված մեղադրանքով նրա նկարմամբ մեղադրական դարական ակր կայացնելու որևէ իրավաչափ հիմք չկա: Հերևարար՝ անհիմն են վերաքննիչ բողոքում՝ այդ մասով առաջադրված մեղադրանքում ամբասարանյալի մեղավորության վերաբերյալ բերված փաստարկները:

(...)

Վերաքննիչ դարարանն արչանագրում է, որ ամբասարանյալ Սերգեյ Ավանե-

² Տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթեր 140-143:

*սյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղսագրվող հանցագործության համար քրեական պարասխանարկության վաղեմության ժամկետն ավարտվել է 2017 թվականի օգոստոսի 17-ին (...)*³:

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

8. Բողոք բերած անձը գտել է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումն անհիմն է և չպատճառաբանված, դատարանի կողմից գործը քննվել ու դատական ակտը կայացվել է քրեական դատավարության սկզբունքների և նորմերի կոպիտ խախտումներով, սխալ են մեկնաբանվել ու կիրառվել նյութական իրավունքի նորմերը, ուստի Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը ենթակա է բեկանման: Բողոքի հեղինակը, մասնավորապես, նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ է տրվել նյութական իրավունքի խախտում, քանի որ կիրառվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված նորմը, որը տվյալ գործով կիրառման ենթակա չէ:

Բողոքաբերը փաստել է, որ հիմնավոր են Առաջին ատյանի դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներն այն մասին, որ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամի հափշտակությունը զգալի չափի գողություն չէ և հետևապես քրեորեն պատժելի չէ:

Բողոքաբերն իր անհամաձայնությունն է արտահայտել Վերաքննիչ դատարանի այն դիրքորոշմանը, որ եթե անձի կողմից կատարած իրավախախտման համար միաժամանակ նախատեսված է թե՛ վարչական և թե՛ քրեական պատասխանատվություն, ապա անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության:

9. Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը խնդրել է ամբողջությամբ բեկանել Վերաքննիչ դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 4-ի որոշումը և օրինական ուժ տալ Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մայիսի 17-ի դատավճռին:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

10. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածով նախատեսված գողության հասարակ հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշի՝ հափշտակության զգալի չափի մեկնաբանման կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման խնդիր: Ուստի անհրաժեշտ է համարում արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկան ճիշտ ձևավորելու համար:

Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. հիմնավոր՞ը է արդյոք 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ գումար հափշտակելու մասով ամբաստանյալ Ս.Ավանեսյանին մեղսագրված արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմի առկայության մասին Վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշումը:

11. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիան ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «*Գողությունը՝ ուրիշի գույքի զգալի չափերով գաղտնի*

³ Տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3-րդ, թերթեր 131-139:

հափշտակությունը (...):»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն. «Սույն գլխում զգալի չափ է համարվում հանցագործության պահին Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկից հինգհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը), իսկ գողության միջոցով հափշտակություն կատարելու պահին՝ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկից հինգհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը):»:

Սույն գլխում և սույն օրենսգրքի 216-րդ հոդվածում խոշոր չափ է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկից երեքհազարապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը): (...):»:

«Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքերի (...) իմաստով որպես հաշվարկային հիմք չի կարող ընդունվել սույն օրենքով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձը: Նշված ակտերում որպես հաշվարկային հիմք պահանջվում է գործող 1000 դրամը»:»:

11.1 ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան դրույթների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ գողության եղանակով հափշտակության համար քրեական պատասխանատվություն առաջանում է՝ սկսած զգալի չափից, իսկ գողության համար օրենսդիրը նման չափ է սահմանել նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկից (հինգ հազար ՀՀ դրամից) հինգհարյուրապատիկը (հինգ հարյուր հազար ՀՀ դրամը) չգերազանցող գումարը (արժեքը)⁴:

12. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ «1. Մանր չափերով հափշտակությունը՝ գողության, (...) միջոցով՝ առաջացնում է տուգանքի նշանակում (...):»:

(...)

3. Սույն հոդվածով նախատեսված մանր չափ է համարվում՝

1) գողության միջոցով հափշտակություն կատարելու պահին Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը) (...):»:

12.1 Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վերոշարադրյալ նորմի վերլուծությունից բխում է, որ վարչական պատասխանատվություն է նախատեսված մանր գողության, այսինքն՝ նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկը (հինգ հազար ՀՀ դրամը) չգերազանցող գումարի (արժեքի) չափով կատարված հափշտակության համար:

13. Գողության եղանակով հափշտակության համար քրեական և վարչական պատասխանատվություն նախատեսող վերը նշված նորմերի և դրանց համադրված վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ օրենսդիրն առանձնացրել է գողությունը՝ որպես վարչական իրավախախտում և որպես քրեական հանցանք՝ տարանջատման չափանիշ ընդունելով հափշտակության չափը, որը պետք է հաշվի առնվի պատասխանատվության կոնկրետ տեսակն ընտրելիս: Իսկ հափշտակության չափերի օրենսդրական տարբերակումն արտահայտվում է

⁴ Տե՛ս mutatis mutandis Վճռաբեկ դատարանի՝ Շահեն Հովսեփյանի գործով 2016 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԱԲԱԳ/0025/01/15 որոշումը:

նրանում, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը, գործության զանցակազմի օբյեկտիվ կողմի հատկանիշ նախատեսելով մանր չափը, իբրև այդպիսին սահմանել է գողության միջոցով հափշտակություն կատարելու պահին Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի **հնգապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը)**, ինչը ենթադրում է, որ վարչական պատասխանատվություն սահմանված է մինչև 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ գումարը (արժեքը) ներառյալ կատարված հափշտակության համար: Մինչդեռ ՀՀ քրեական օրենսգիրքն իբրև գողության եղանակով հափշտակության զգալի չափ ամրագրել է Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի **հնգապատիկից հինգհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը)**: Այլ կերպ՝ քրեական պատասխանատվությունը վրա է հասնում 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամը գերազանցող գումարի (արժեքի) չափով հափշտակություն կատարելու դեպքում: Ընդ որում, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված գողության հասարակ հանցակազմի համար հափշտակության չափի վերին սահմանը մինչև 500.000 (հինգ հարյուր հազար) ՀՀ դրամը ներառյալ գումարն է (արժեքը): Վճռաբեկ դատարանի այն դիրքորոշումը, որ արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով որակելու համար, անհրաժեշտ է, որպեսզի հափշտակված գումարը (արժեքը) գերազանցի նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկը, հաստատվում է նաև հափշտակության խոշոր չափի վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորմամբ, համաձայն որի՝ մնան չափ է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի **հինգհարյուրապատիկից երեքհազարապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը)**: Հաշվի առնելով, որ մինչև 500.000 (հինգ հարյուր հազար) ՀՀ դրամը ներառյալ գումարը (արժեքը) ներառված է հափշտակության զգալի չափի մեջ, հետևաբար օգտագործելով «**հինգհարյուրապատիկից**» եզրույթը՝ օրենսդիրն ի նկատի է ունեցել 500.000 (հինգ հարյուր հազար) ՀՀ դրամը գերազանցող գումարը (արժեքը): Ըստ այդմ, գողության եղանակով հափշտակության զգալի չափի օրենսդրական բնորոշման մեջ օգտագործվող «**հնգապատիկից**» եզրույթը պետք է մեկնաբանվի որպես 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամը գերազանցող գումար (արժեք):

Ուստի, վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամը չգերազանցող գումարը (արժեքը) չի կարող դիտվել որպես գողության զգալի չափ և առաջացնել քրեական պատասխանատվություն:

14. Սույն գործի նյութերից երևում է, որ նախաքննության մարմինն Ս.Ավանեյանին մեղադրանք է առաջադրել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով այն բանի համար, որ նա «Ստեփանյան Հրաչիկ» ԱԶ մթերային խանութի դրամարկղից գաղտնի հափշտակել է 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ կանխիկ գումար և «Ղարաբաղ Տելեկոմ» ՓԲԸ բաժանորդների բջջային հեռախոսակալի լիցքավորման հինգ քարտ՝ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ արժողությամբ՝ ընդհանուր առմամբ «Ստեփանյան Հրաչիկ» ԱԶ-ին պատճառելով զգալի չափի հասնող՝ 10.000 (տաս հազար) ՀՀ դրամի նյութական վնաս⁵:

14.1 Առաջին ատյանի դատարանը, հաստատված չհամարելով Ս.Ավանեյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքը, արդյունքում նրա նկատմամբ կայացրել է արդարացման դատավճիռ: Մասնավորապես, Առաջին ատյանի դատարանն իր դատավճռում արձանագրել

⁵ Տե՛ս սույն դրոշման 2-րդ և 5-րդ կետերը:

է, որ «Ղարաբաղ Տելեկոմ» ՓԲԸ բաժանորդների բջջային հեռախոսակապի լիցքավորման՝ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ արժողությամբ հինգ քարտ հափշտակելու մասով Ս.Ավանեսյանին առաջադրված մեղադրանքը հիմնված է ենթադրությունների վրա, չի ապացուցվում թույլատրելի և վերաբերելի ապացույցների բավարար համակցությամբ և այդ մասով նրա անմեղության կանխավարկածը հաղթահարված չէ, իսկ հափշտակված 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ կանխիկ գումարը քրեախրավական առումով զգալի չափ չէ և չի առաջացնում քրեական պատասխանատվություն: Առաջին ատյանի դատարանը փաստել է, որ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամի հափշտակությունն իրենից ներկայացնում է մանր չափերի գողություն, որը նախատեսված է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով⁶:

14.2 Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով և փոփոխելով Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը, գտել է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 4-րդ մասում օգտագործվող «նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկից» հասկացությունն իր մեջ ընդգրկում է նաև 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամի չափով գումարը (արժեքը): Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ գումարի (արժեքի) չափով ուրիշի գույքի գաղտնի հափշտակության դեպքում անձը ենթակա է ոչ թե վարչական, այլ քրեական պատասխանատվության: Վերաքննիչ դատարանն իր այդ դիրքորոշումը հիմնավորել է նաև նրանով, որ եթե կատարված իրավախախտման համար միաժամանակ նախատեսված է և՛ վարչական և՛ քրեական պատասխանատվություն, ապա անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության: Վերաքննիչ դատարանը ևս հիմնավոր կասկածից վեր ապացուցողական չափանիշով ապացուցված չի համարել Ս.Ավանեսյանի կողմից 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ ընդհանուր արժողության բջջային հեռախոսակապի լիցքավորման հինգ քարտ հափշտակելու հանգամանքը: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը Ս.Ավանեսյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցանքի կատարման մեջ, սակայն վերջինիս ազատել է քրեական պատասխանատվությունից՝ վաղեմության ժամկետներն անցած լինելու հիմքով⁷:

15. Սույն որոշման 14-14.2-րդ կետերում մեջբերված փաստական հանգամանքները գնահատելով սույն որոշման 11-13-րդ կետերում ներկայացված իրավակարգավորումների և կատարված վերլուծության լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ամբաստանյալ Ս.Ավանեսյանի կողմից գողության եղանակով հափշտակված 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ կանխիկ գումարը չի հատում գողության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշի՝ զգալի չափի սահմանը, իսկ գողության օբյեկտիվ կողմի բացակայությունը վկայում է Ս.Ավանեսյանին մեղաագրված արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմի բացակայության մասին: Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի կողմից վկայակոչված՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի այն կարգավորմանը՝ համաձայն որի՝ նույն օրենսգրքով նախատեսված իրավախախտումների համար վարչական պատասխանատվություն առաջանում է, եթե այդ խախտումներն իրենց բնույթով քրեական պատասխանատվություն չեն առաջացնում գործող օրենսդրությանը

⁶ Տե՛ս սույն որոշման 3-րդ և 6-րդ կետերը:

⁷ Տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը:

համապատասխան, ապա այս նորմը սույն դեպքում կիրառելի չէ, քանի որ Վարչական իրավաստումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով նախատեսված գողության մանր չափի վերին շեմը չի նույնանում ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված գողության զգալի չափի նվազագույն շեմի հետ:

16. Անփոփելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ 5000 (հինգ հազար) ՀՀ դրամ գումար հափշտակելու մասով ամբաստանյալ Ս.Ավանեսյանին մեղասգրված արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմի առկայության մասին Վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշումը հիմնավոր չէ:

17. Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, Ս.Ավանեսյանին մեղավոր ճանաչելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցանքի կատարման մեջ, թույլ է տվել նյութական իրավունքի խախտում, այն է՝ սխալ է մեկնաբանել և կիրառել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 1-ին մասը, որը սույն գործով ենթակա չէր կիրառման, ինչը, համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ հոդվածի, հիմք է Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը բեկանելու համար:

Մինչև սույն ժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Առաջին ատյանի դատարանը, պատշաճ իրավական ընթացակարգով հետազոտելով գործում առկա ապացույցները, եկել է հիմնավոր եզրահանգման ամբաստանյալի անմեղության մասին: Այլ կերպ՝ Առաջին ատյանի դատարանը կայացրել է գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտ, թույլ չի տվել գործի էլքի վրա ազդեցություն ունեցող դատական սխալ: Ուստի անհրաժեշտ է օրինական ուժ տալ Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մայիսի 17-ի արդարացման դատավճռին՝ հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 162-րդ, 163-րդ, 171-րդ հոդվածներով, «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքի 11-րդ հոդվածով և Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 361¹-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Ամբաստանյալ Մերգեյ Արթուրի Ավանեսյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 4-ի որոշումը բեկանել և օրինական ուժ տալ Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մայիսի 17-ի արդարացման դատավճռին՝ հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դադարում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՐԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2019 թվականի հունիսի 12-ին

ք. Երևանում

ընդհանուր դատական նիստում քննության առնելով նոր հանգամանքի հիմքով ՀՀ գլխավոր դատախազ Ա.Գավթյանի և Մուշեղ Ագունի Սաղաթելյանի պաշտպաններ Ս.Սաֆարյանի ու Վ.Գրիգորյանի վճռաբեկ բողոքները,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2008 թվականի մարտի 1-ին ՀՀ հատուկ քննչական ծառայությունում հարուցվել է թիվ 62202508 քրեական գործը՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225.1-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով, 235-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով և 316-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցագործությունների հատկանիշներով:

Նույն օրը Մուշեղ Ագունի Սաղաթելյանը ձերբակալվել է:

1.1 Նախաքննության մարմնի՝ 2008 թվականի մարտի 2-ի որոշմամբ հարուցվել է թիվ 62202608 քրեական գործը՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և 235-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցագործությունների հատկանիշներով: Նախաքննության մարմնի նույն օրվա որոշմամբ թիվ 62202508 քրեական գործը միացվել է թիվ 62202608 քրեական գործին:

2008 թվականի մարտի 3-ին Մ.Սաղաթելյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 301-րդ հոդվածով, 316-րդ հոդվածի 2-րդ մասով և 318-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

2. Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի մարտի 4-ի որոշմամբ (գործ թիվ ԵԿԴ/0123/06/08) Մ.Սաղաթելյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել կալանավորումը՝ 2 (երկու) ամիս ժամկետով:

Պաշտպան Ս.Սաֆարյանի վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը 2008 թվականի մարտի 21-ի որոշմամբ բողոքը մերժել է՝ վիճարկվող դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

Վերոնշյալ որոշման դեմ ներկայացված վճռաբեկ բողոքը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2008 թվականի մայիսի 7-ի որոշմամբ վերադարձվել է:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

2.1 Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի ապրիլի 25-ի որոշմամբ Մ.Սաղաթելյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացվել է երկու ամիս ժամկետով: Նշված որոշման դեմ պաշտպան Ս.Սաֆարյանը բողոք է ներկայացրել Վճռաբեկ դատարան, որը 2008 թվականի մայիսի 29-ի որոշմամբ թողնվել է առանց քննության:

2.2 Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի հունիսի 26-ի որոշմամբ (գործ թիվ ԵԿԳ-0123/06/08) Մ.Սաղաթելյանին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացվել է երկու ամիս ժամկետով:

Մ.Սաղաթելյանի և պաշտպան Ս.Սաֆարյանի վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը 2008 թվականի հուլիսի 15-ի որոշմամբ բողոքը մերժել է՝ վիճարկվող դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

Վերոնշյալ որոշման դեմ ներկայացված վճռաբեկ բողոքը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 28-ի որոշմամբ վերադարձվել է:

3. 2008 թվականի հունիսի 13-ին դիմող Մ.Սաղաթելյանը և ներկայացուցիչ Ս.Սաֆարյանը բողոք են ներկայացրել Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ խնդրելով վերացնել Մ.Սաղաթելյանի իրավունքների և ազատությունների խախտումը, ապօրինի և չհիմնավորված ճանաչել ՀՀ ոստիկանության՝ 2008 թվականի մարտի 1-ի հրահանգը, դրա հիման վրա կատարված գործողություններն ու քրեական գործի հարուցման որոշումը, և պարտավորեցնել նախաքննական մարմնին դադարեցնելու Մ.Սաղաթելյանի նկատմամբ հարուցված քրեական հետապնդումն ու կարճելու գործի վարույթը:

Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանը 2008 թվականի հուլիսի 8-ի որոշմամբ (գործ թիվ ԵԿԳ-0052/11/08) դիմող Մ.Սաղաթելյանի և ներկայացուցիչ Ս.Սաֆարյանի բողոքը մերժել է՝ գտնելով, որ ՀՀ ոստիկանության պետի հրահանգը չի հանդիսանում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված հետաքննության մարմնի աշխատակցի գործողություն կամ որոշում, իսկ քրեական գործ հարուցելու և Մ.Սաղաթելյանին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումների դեմ բողոքը դատարան է ներկայացվել առանց դատախազին բողոքարկելու:

Ս.Սաֆարյանի վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշմամբ բողոքը մերժել է՝ վիճարկվող դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

Վերոնշյալ որոշման դեմ ներկայացված վճռաբեկ բողոքը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2008 թվականի նոյեմբերի 21-ի որոշմամբ թողնվել է առանց քննության:

4. Նախաքննության մարմնի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 5-ի որոշմամբ Մ.Սաղաթելյանին առաջադրված մեղադրանքը փոփոխվել և լրացվել է, և նրան նոր մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ մասերով և 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

2008 թվականի օգոստոսի 6-ի որոշմամբ թիվ 62202608 քրեական գործից անջատվել են Մ.Սաղաթելյանի վերաբերյալ քրեական գործի նյութերը:

2008 թվականի օգոստոսի 13-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևանի քրեական դատարան:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

5. Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճռով (գործ թիվ ԵՔԲԳ/0396/01/08) Մ.Սաղաթեյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ մասերով և 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հանցագործությունների կատարման մեջ: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կանոնների կիրառմամբ, պատիժները լրիվ գումարելու միջոցով, Մ.Սաղաթեյանի նկատմամբ վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 5 (հինգ) տարի ժամկետով և տուգանք՝ 900.000 (ինը հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով: Պատժի սկիզբը հաշվվել է 2008 թվականի մարտի 1-ից:

6. Մ.Սաղաթեյանի և պաշտպան Ս.Սաֆարյանի վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշմամբ բողոքը մերժել է՝ Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

7. Վերոնշյալ որոշման դեմ Մ.Սաղաթեյանի և պաշտպան Ս.Սաֆարյանի վճռաբեկ բողոքը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2009 թվականի մարտի 10-ի որոշմամբ վերադարձվել է:

8. Մ.Սաղաթեյանի գանգատի հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Եվրոպական դատարան) *Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի* (գանգատ թիվ 23086/08) գործով 2018 թվականի սեպտեմբերի 20-ին վճիռ է կայացրել, որով ճանաչել է Մ.Սաղաթեյանի՝ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ նաև Կոնվենցիա) 3-րդ հոդվածով, 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով և 11-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքների խախտման փաստը:

9. Որպես նոր հանգամանք վկայակոչելով *Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով վճիռը՝ Մ.Սաղաթեյանի պաշտպաններ Վ.Գրիգորյանն ու Ս.Սաֆարյանը և ՀՀ գլխավոր դատախազ Ա.Գավթյանը համապատասխանաբար՝ 2018 թվականի դեկտեմբերի 24-ին և դեկտեմբերի 25-ին բողոքներ են ներկայացրել Վճռաբեկ դատարան:

Վճռաբեկ դատարանի՝ 2019 թվականի փետրվարի 4-ի որոշմամբ հարուցվել է նոր հանգամանքի հիմքով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերի վերանայման վարույթ և բողոքներն ընդունվել են Վճռաբեկ դատարանի վարույթ:

Դատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքների պատասխաններ չեն ներկայացվել:

Վճռաբեկ բողոքների քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

10. Մուշեղ Ազունի Սաղաթեյանը դատապարտվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով և 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով այն բանի համար, որ. «(...) [Ն]ա, պարբերաբար մասնակցելով 2008թ. փետրվարի 19-ին տեղի ունեցած նախազահական ընդհարություններից հետո Երևան քաղաքում օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ իրականացվող զանգվածային հրապարակային միջոցառումներին, 2008թ. մարտի 1-ին՝ ժամը 07-ի սահմաններում, գրկնվել է «Ազարության» հրապարակում, որտեղ՝ իրականացվող հրապարակային զանգվածային միջոցառումների մասնակիցների մոտ հրագեների, ռազմամթերքի, պայթուցիկ նյութերի, մարմնական վնասվածքներ պատճառելու, հրկիզումներ

կամ ավերումներ առաջացնելու համար հարմարեցված այլ առարկաների առկայության ու սպորինի շրջանառության մասին օպերատիվ տեղեկություններն իրացնելիս իշխանության ներկայացուցիչ հանդիսացող՝ ՀՀ ոստիկանության համապարասիան ստորաբաժանումների ծառայողները հանրահավաքի մասնակիցներից պահանջել են հնարավորություն ընձեռել ստուգելու նրանց մոտ գեների ու ռազմամթերքի առկայության վերաբերյալ տեղեկատվության խտությունը, որից հետո մասնակիցների մի մասը, չենթարկվելով ոստիկանության աշխատակիցների օրինական պահանջներին, բռնություն են գործադրել նրանց նկատմամբ՝ ինքնաշեն մահակներով, չողերով և մարմնական վնասվածքներ պատճառելու համար հարմարեցված այլ առարկաներով հարվածել վերջիններիս: Երբ ոստիկանության ծառայողները մտրեցել են «Ազատության» հրապարակին՝ օպերատիվ-բննչական գործողություններին խոչընդոտելու հանգամանքները բացառելու և հասարակական անվտանգությունը ապահովելու նպատակով, Հովհաննես Թումանյանի արձանի դիմացի հարվածում Մուշեղ Սաղաթեյանը, չենթարկվելով ոստիկանության աշխատակիցների օրինական պահանջներին, հարձակվելով ոստիկանության ՊՊԾ գնդի 8-րդ վաշտի 2-րդ դասակի հրամանատար Արսեն Արշակյանի վրա, վերջինիս ծառայողական պարտականությունները կատարելու հետ կապված կյանքի և առողջության համար վտանգավոր բռնություն է գործադրել նրա նկատմամբ՝ փայրով երկու անգամ հարվածելով Արսեն Արշակյանի գլխին, պատճառելով առողջության թեթև վնաս՝ առողջության կարճատև քայքայումով, ու թաքնվել ամբոխի մեջ:

Ամբոխի մեջ խառնվելու պատճառով դեպքին ակնակառուց, նույն վայրում ծառայություն իրականացնող ոստիկանության ՊՊԾ գնդի 3-րդ վաշտի ոստիկան Արմեն Առուշանյանին չի հաջողվել բերման ենթարկել Մուշեղ Սաղաթեյանին:

Այնուհետև Արմեն Առուշանյանը, շարունակելով ծառայությունը Արշակունյաց պողոտայում գրելով «Տիգրան Մեծ» հրապարակչության հարակից տարածքում, կրկին նկատելով Մուշեղ Սաղաթեյանին, փորձել է նրան բերման ենթարկել, սակայն վերջինս, չենթարկվելով Արմեն Առուշանյանի՝ ոստիկանության բաժին ներկայանալու պահանջին, հրելու, քաշքշելու և ուրքով հարվածելու եղանակով առողջության համար ոչ վտանգավոր բռնություն է գործադրել նրա նկատմամբ և փախուստի փորձ կատարել՝ նստելով պատահական տարախ ավտոմեքենան: Նշված տարածքում ծառայություն իրականացնող ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության ՊՊԾ գնդի գումարտակի ոստիկաններ Ա.Ապերյանը, Է.Ռշտունին և Հ.Սարգսյանը, նկատելով այդ, Մուշեղ Սաղաթեյանին բերման են ենթարկել ոստիկանության Կենտրոնական բաժին:

Պարզվել է նաև, որ Մուշեղ Սաղաթեյանը սպորինի կրել է քաղաքացիական շեղքավոր սառը գեներ հանդիսացող գործարանային արտադրության դանակ, որը հայրնաբերվել է անձնական այլ իրերի հետ՝ բերման ենթարկելիս:

Այսինքն՝ Մուշեղ Սաղաթեյանը կատարել է հանրորեն վտանգավոր արարք, որը նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով, 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով (...)»¹:

11. Երևանի քրեական դատարանը 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճռով արձանագրել է. «(...) Վերլուծելով ամբաստանյալ Մուշեղ Ազունի Սաղաթեյանին առաջադրված մեղադրանքը, նրա ցուցմունքը և գործով չեղք բեր-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

¹ Տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթեր 246-254:

ված սպացույցները, դատարանը գրնում է, որ ամբաստանյալ Մուշեղ Ազունի Սադաթեյյանի կողմից, նրա մեղավորությամբ, իշխանության ներկայացուցչի նկատմամբ կյանքի կամ առողջության համար ոչ վրանգավոր բռնություն գործադրելը՝ կապված նրա կողմից իր ծառայողական պարտականությունները կատարելու հետ, սպացուցված է, նրա արարքը ճիշտ է որակված և համապատասխանում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316 հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության հարկանիշներին:

Ասպացուցված է նաև ամբաստանյալ Մուշեղ Ազունի Սադաթեյյանի կողմից, նրա մեղավորությամբ, իշխանության ներկայացուցչի նկատմամբ կյանքի կամ առողջության համար վրանգավոր բռնություն գործադրելը՝ կապված նրա կողմից իր ծառայողական պարտականությունները կատարելու հետ, նրա այդ արարքը նույնպես ճիշտ է որակված և համապատասխանում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316 հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցագործության հարկանիշներին:

Ասպացուցված է նաև ամբաստանյալ Մուշեղ Ազունի Սադաթեյյանի կողմից, նրա մեղավորությամբ, սառը զենք կրելը, նրա այդ արարքը նույնպես ճիշտ է որակված և համապատասխանում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235 հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հանցագործության հարկանիշներին (...):²:

12. ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը, Երևանի քրեական դատարանի դատական ակտը թողնելով անփոփոխ, 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշմամբ փաստել է. «(...) [Վ]երաքննիչ դատարանը վերլուծելով քրեական գործով ձեռք բերված սպացույցները, գնահատելով դրանք վերաբերելիության, թույլատրելիության, իսկ ամբողջ սպացույցներն իրենց համակցությամբ, գործի լուծման համար բավարարության րեսանկյունից, գրնում է, որ ինչպես նախաքննության այնպես էլ դատաքննության ընթացքում քրեադատավարական օրենքի էական խախտումներ, որոնք գործին մասնակցող անձանց՝ օրենքով երաշխավորված իրավունքներից գրկելու կամ դրանցում սահմանափակելու կամ այլ ճանապարհով խոչընդոտել են գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտմանը, ազդել են կամ կարող են ազդել գործով ճիշտ որոշում կայացնելու վրա թույլ չեն արվել (...):»³:

Վճռաբեկ բողոքների հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքները քննվում են հետևյալ հիմքերի սահմաններում՝ ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

13. Բողոքաբեր՝ ՀՀ գլխավոր դատախազ Ա.Դավթյանը, փաստել է, որ Մուշեղ Սադաթեյյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռով արձանագրված արդար դատաքննության իրավունքի խախտումն իր բնույթով այնպիսին է, որ այն հնարավոր է վերացնել մրցակցության սկզբունքի հիման վրա պատշաճ իրավական ընթացակարգով, արդար դատաքննության բոլոր պահանջներին համապատասխան նոր քննության արդյունքում:

13.1. Հետևաբար, բողոք բերած անձը խնդրել է վերանայել թիվ ԵՔԲԴ/0396/01/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2009 թվականի մարտի 10-ի որոշումը, բեկանել Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝

² Տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3-րդ, թերթ 189:
³ Տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3-րդ, թերթեր 273-274:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշումը և գործն ուղարկել Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության:

14. Բողոքաբերներ՝ Մ.Սաղաթելյանի պաշտպաններ Ս.Սաֆարյանը և Վ.Գրիգորյանը փաստել են, որ Եվրոպական դատարանի՝ *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռով ճանաչվել են Մ.Սաղաթելյանի իրավունքների խախտումներ, որոնք առնչվում են նրա վերաբերյալ կայացված դատական ակտերով թույլ տրված նյութական և դատավարական իրավունքների կոպիտ և էական սխալներին:

14.1. Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած պաշտպանները խնդրել են.

- հարուցել թիվ ԵԲԲԴ/0396/01/08 գործով Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռն անփոփոխ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշման նոր հանգամանքի հիմքով վերանայման վարույթ, բեկանել այն և առաջնորդվելով արդարադատության արդյունավետության շահով, ճանաչել և հռչակել Մ.Սաղաթելյանի անմեղությունը՝ հանցադեպի բացակայության հիմքով,

- հարուցել թիվ ԵԿԳ/0123/06/08 գործով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի մարտի 21-ի և հուլիսի 15-ի որոշումների նոր հանգամանքի հիմքով վերանայման վարույթ, բեկանել դրանք և, առաջնորդվելով արդարադատության արդյունավետության շահով, վերացնել դրանցով անփոփոխ թողնված կալանավորման մասին որոշումները,

- հարուցել թիվ ԵԿԳ/0052/11/08 գործով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշման նոր հանգամանքի հիմքով վերանայման վարույթ, բեկանել այն և, առաջնորդվելով արդարադատության արդյունավետության շահով, վերացնել Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ բողոքը մերժելու մասին 2008 թվականի հուլիսի 8-ի որոշումը՝ բավարարելով դիմողի ներկայացուցչի բողոքը:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանություններն ու եզրահանգումը.

I. Ներպետական դատական ակտերի վերանայումը.

15. Մույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված *առաջին* իրավական հարցը հետևյալն է. արդյո՞ք *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով Եվրոպական դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 11-րդ հոդվածի խախտումների արձանագրման փաստը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ 2008 թվականի մայիսի 7-ի, 2008 թվականի օգոստոսի 28-ի, 2009 թվականի մարտի 10-ի և ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշումները վերանայելու հիմք է:

16. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ *«1. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերանայման ենթակա է միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը:*

2. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով առաջին արյանի դատարանի դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ դատարանը, իսկ վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական ակտերը՝ վճռաբեկ դատարանը»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426.4-րդ հոդվածի համաձայն՝ *«1. Նոր հանգամանքների հերիսանքով դատական ակտերը վերանայվում են*

հետևյալ դեպքերում.

(...)

2) Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրի հիման վրա գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտնող կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը.

(...):

2. Սույն հոդվածի առաջին մասի (...) 2-րդ կետ[ով] նախատեսված նոր հանգամանք[ը] հաստատված [է] համարվում (...) Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող Կրկյալ միջազգային դատարանի որոշմամբ դր[ա] ուժի մեջ մտնելու պահից:

(...)»:

17. Մեջբերված նորմերի բովանդակությունից բխում է, որ նոր հանգամանքով դատական ակտի վերանայման հիմք է նաև Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի, այդ թվում՝ Եվրոպական դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը, որով հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը⁴:

Եվրոպական դատարանի՝ Մուշեղ Սաղաթեյանին ընդդեմ Հայաստանի 2018 թվականի սեպտեմբերի 20-ի ուժի մեջ մտած վճռով արձանագրվել են.

Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի նյութաիրավական և դատավարական հայեցակետերի խախտումներ.

18. Մուշեղ Սաղաթեյանին ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանը, վերահաստատելով Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքի վերաբերյալ նախկինում ձևավորած դիրքորոշումները⁵, փաստել է. «(...) Կառավարությունը չի ներկայացրել ապացույցներ և չի տրամադրել բավարար և համոզիչ բացատրություն Կենտրոն վարչական շրջանի ոստիկանությունից տեղափոխելուց հետո արձանագրված՝ դիմումատրուի վնասվածքների համար: Մյուս կողմից դիմումատրուն հերկողականորեն և բազմիցս բարձրացրել է իր նկատմամբ վարվերաբերմունքի մասին հայտարարությունները տարբեր ներպետական մարմիններում (...): Հաշվի առնելով այն փաստը, որ այդ պարզաբանումը բացակայում է և՛ ներպետական մակարդակում քննության փուլում, և՛ Դատարանում, Դատարանը եզրակացնում է, որ ոստիկանությունը դիմումատրուի նկատմամբ ցուցաբերել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջներին հակասող վերաբերմունք (...)»⁶:

18.1 Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանը գտել է, որ Մ.Սաղաթեյանի վնասվածքների բնույթը և ծանրությունը, ինչպես նաև դատարանի տրամադրության տակ եղած նյութերի ամբողջությունը, այդ թվում՝ Մ.Սաղաթեյանի՝ իր նկատմամբ ցուցաբերած վերաբերմունքի մասին նկարագրությունը, թույլ են տալիս եզրակացնել, որ վերջինիս նկատմամբ ցուցաբերվել է Կոնվենցիայի 3-րդ

⁴ Տե՛ս mutatis mutandis, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Գրիշա Վիրաբյանի գործով 2013 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ՎԲ-05/13, Ժիրայր Սեֆիլյանի գործով 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՎԲ-07/13, Արայիկ Չալյանի գործով 2017 թվականի ապրիլի 12-ի թիվ ՎԲ-02/16, Դավիթ Ավետիսյանի գործով 2017 թվականի օգոստոսի 21-ի թիվ ՍԳ-3/0088/01/09, Ալիկ Մաթևոսյանի գործով 2018 թվականի հունիսի 15-ի թիվ ՎԲ-05/12 որոշումները:

⁵ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթեյանին ընդդեմ Հայաստանի վճռի 140-142-րդ կետերը:

⁶ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթեյանին ընդդեմ Հայաստանի վճռի 146-րդ կետը:

հողվածի իմաստով անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք⁷:

18.2 Արդյունքում Եվրոպական դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի նյութախրավական հայեցակետի խախտում⁸:

19. Անդրադառնալով դիմումատի նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքի կապակցությամբ իրականացված քննության արդյունավետությանը՝ Եվրոպական դատարանը, վկայակոչելով իր նախադեպային իրավունքը՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով պաշտոնական արդյունավետ քննություն իրականացնելու պահանջների վերաբերյալ⁹, փաստել է. «(...) [Դ]իմումատրույն վար վերաբերմունքի մասին հայտարարությունները պարբերաբար ներկայացրել է տեղական իշխանություններին, առաջին անան հայտարարությունն արվել է իր չեղարկված երկրորդ օրը (...): Այնուամենայնիվ, ի հակադրություն Կառավարության պնդմանը, ո՛չ դիմումատրույն, ո՛չ ուրիշ կանության որևէ ծառայող կամ այլ վկաներ կամ կասկածյալներ երբևէ չեն հարցաքննվել այս հայտարարությունների առնչությամբ՝ լինի դա թիվ 62202608 քրեական գործի, թե այլ գործի շրջանակներում: Ավելին, այդ քրեական գործի փաստական հիմքերն ուղղված են եղել բացառապես ընդդիմության առաջնորդների և կողմնակիցների, այդ թվում՝ դիմումատրույն կողմից ենթադրաբար կատարված գործողությունների վրա՝ ի հակադրություն ուրիշ կանության ծառայողների կողմից դրսևորված որևէ անօրինական վարքի: Չեռնարկված միակ քննչական միջոցառումը, որը կարելի է համարել վար վերաբերմունքի մասին դիմումատրույն հայտարարություններին առնչվող, եղել է 2008 թվականի մարտի 10-ին կատարված դատարժկական փորձաքննությունը: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով, որ այն կարգադրվել էր կատարել 2008 թվականի մարտի 2-ին, նույնիսկ այդ միջոցառումը չի իրականացվել բավարար հրատապությամբ և կարող էր հանգեցնել ապացույցի կորստի կամ ոչ ճշգրիտ եզրակացության (...): Բոլոր դեպքերում, ըստ երևույթին, վարույթի ոչ մի փուլում չի իրականացվել այդ գննման եզրակացությունների գնահատում: Բացի այդ, մեղադրական եզրակացության մեջ արված հայտարարությունը, համաչայն որի՝ դիմումատրույն վնասվածքներն առաջացել են բախումների ժամանակ, ի հակադրություն այլ հանգամանքներում սրացված վնասվածքների, այդ թվում՝ հնարավոր վար վերաբերմունքը չունեն որևէ փաստական հիմք, և ըստ երևույթին, չեն արվել ապացույցների ուսումնասիրության և գնահատման կամ փաստերի քննության արդյունքում (...):

Հեղազայում պարզ է դառնում, որ դատարանները ևս չեն ուսումնասիրել դիմումատրույն հայտարարությունները վար վերաբերմունքի մասին և չեն գնահատել դրանք: Երևանի քրեական դատարանն ընդհանրապես չի անդրադարձել այս հարցին, իսկ Վերաքննիչ դատարանը կարծես ընդունել է նույն՝ մեղադրական եզրակացության մեջ առկա դիրքորոշումը՝ անուղղակիորեն համարելով, որ դիմումատրույն նշված վնասվածքներն առաջացել են բախումների ժամանակ, և ոչ թե որևէ տեսակի վար վերաբերմունքի արդյունքում, և այդ պարճառով չեն ուսումնասիրվել դիմումատրույն քրեական գործի շրջանակներում (...): Այնուամենայնիվ, Դատարանը նշում է, որ ո՛չ քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինները, ո՛չ դատարանները չեն փորձադրել որևիցե պարզաբանում այն մասին, թե ին-

⁷ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 147-րդ կետը:
⁸ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 148-րդ կետը:
⁹ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 151-152-րդ կետերը:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

չու են նրանք համարում ուտիկանների կողմից փրված ցուցմունքներն արժանահավար, իսկ դիմումարուի ցուցմունքները՝ ոչ վարահեղի: Իրադարձությունների՝ ուտիկանության ծառայողների կողմից ներկայացված փարբերակը, այդ թվում՝ ենթադրյալ հանցագործություն կատարող անձանց մասին տեղեկությունները պարտաարականորեն ընդունվել են, և նրանք երբևէ լրջորեն չեն հարցաքննվել իշխանությունների, այդ թվում՝ դատարանների կողմից, մինչդեռ դիմումարուի պահանջը՝ կանչելու վկաներին, ովքեր ենթադրաբար կարող էին հաստատել իր կողմից փրված ցուցմունքները, մերժվել է (...):»¹⁰:

19.1 Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանը եզրակացրել է, որ դիմումատուի՝ վատ վերաբերմունքի մասին հայտարարությունների վերաբերյալ պաշտոնական քննություն չի իրականացվել¹¹:

19.2 Արդյունքում, Եվրոպական դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի դատավարական հայեցակետի խախտում¹²:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի խախտումներ.

20. Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռով Եվրոպական դատարանը, վերահաստատելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խնաստով ազատությունից զրկելու օրինականության վերաբերյալ իր իրավական դիրքորոշումները¹³, ընդգծել է. «(...) [Դ]իմումարուի փարվել է ուտիկանություն ուժի գործադրմամբ, և ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ նա ցանկացած պահի կարող էր հեռանալ: Ավելին, ըստ երևույթին, այդ ամբողջ կամ հիմնական ժամանակահատվածում նա փակված է եղել խցում: Կառավարությունը նաև չի հերքել այն, որ այդ ժամանակահատվածում դիմումարուին զրկված է եղել ազատությունից: Հերևաբար Դատարանը պարճառներ չունի կասկածելու, որ դիմումարուին 2008 թվականի մարտի 1-ին՝ 6:30-ի և 22:30-ի միջև ընկած ժամանակահատվածում, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խնաստով ազատությունից զրկված է եղել: Ավելին, հիմնվելով իր փրամադրության փակ եղած նյութերի ամբողջականության վրա, Դատարանն ընդունում է, որ այս դեպքում ազատությունից զրկելն իրականացվել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի նպատակով:

(...) Դատարանը նշում է, որ չնայած դիմումարուին, de facto (փաստացի), զրկվել է ազատությունից և փարվել է ուտիկանություն 2008 թվականի մարտի 1-ին՝ մոտավորապես 6:30-ին, նրա շերքակալման արձանագրությունը նույն օրը՝ մինչև 22:30-ը, պաշտոնապես չի կազմվել: Այդ ամբողջ ժամանակահատվածում դիմումարուին պաշտոնապես չեն վերաբերվել որպես շերքակալված անձի, ինչպես նաև նրա նկատմամբ չեն կիրառվել շերքակալված անձանց մասով կիրառելի ներպետական դրույթները: Նա հարցաքննվել է որպես վկա, և նրան փրվել է կարգավիճակ, և նա համարվել է «շերքակալված» ու հերևաբար «կասկածյալ» ուտիկանություն հարկադրաբար ներկայանալուց միայն 16 ժամ հետո: Դա ոչ միայն խախտում է ԲԴՕ-ի 131.1 հոդվածով սահմանված այն մասով պահանջները, որ կասկածյալի շերքակալման արձանագրությունը պետք է կազմվի համապատասխան մարմինների նրան բերելուց հետո՝ երեք ժամվա ընթացքում (...), սակայն այն

¹⁰ Տե՛ս Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 153-154-րդ կետերը:

¹¹ Տե՛ս Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 155-րդ կետը:

¹² Տե՛ս Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 156-րդ կետը:

¹³ Տե՛ս Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 164-165-րդ կետերը:

նաև դիմումատուին թողել է առանց որոշակիության զգացումի, ինչ վերաբերում է նրա անհնական ազատությանը և անվրանգությանը, ինչպես նաև գրկել է նրան *ՔԴՕ-ով՝* չերբակալված կասկածյալի համար սահմանված բոլոր իրավունքներից, այդ թվում՝ փաստաբան ունենալու և իր ընկերակցին անմիջապես տեղեկացնելու իրավունքից (...): Ավելին, դիմումատուի չերբակալման արձանագրությունը կազմելիս 22:30-ը նշվել է որպես նրան չերբակալելու պահ՝ ի տարբերություն այն ժամի, երբ դիմումատուն փաստացի գրկվել է ազատությունից՝ այդպիսով, ըստ էության, դիմումատուին ազատությունից գրկելու սկզբնական տասնվեց ժամը թողնելով պաշտոնապես չհաստատված: (...)

Դատարանն այնուհետև նշում է, որ (...) [ա]ռյույն գործում դիմումատուն *ՔԴՕ-ի 129-րդ հոդվածի* իմաստով արգելաձևքի է վերցվել 2008 թվականի մարտի 1-ին՝ մոտավորապես 6:30-ին, մինչդեռ նրա կալանավորման հարցով դատական նիստը տեղի է ունեցել 2008 թվականի մարտի 4-ին՝ 19:00-ին (...): Համապատասխանաբար, նախքան դատավորի մոտ բերվելը դիմումատուն ուսրիկանությունում չերբակալվածներին պահելու վայրում մնացել է նվազագույնը 84 ժամ, դա մոտավորապես տասներկու ու կես ժամ ավելի է ներպետական օրենսդրությամբ թույլարրելի առավելագույն ժամանակահատվածից: Առանց դատարանի որոշման այդպիսի երկարարև չերբակալությունը, որը գերազանցում էր *ՔԴՕ-ի 129-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված 72-ժամյա ժամկետը*, անհամարտեղելի էր ներպետական օրենսդրության հետ և հետևաբար Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով անօրինական էր (...)»¹⁴:

20.1 Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ Մ.Սաղաթելյանի ձերբակալման օրինականության մասով¹⁵:

21. Մինևույն ժամանակ, Եվրոպական դատարանը, հղում կատարելով Հայաստանի դեմ քննված մի շարք գործերին, որոնց դեպքում տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում՝ գտել է, որ *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով որևէ պատճառ չունի այլ եզրահանգման գալու և համարում է, որ ներպետական դատարանները դիմումատուին կալանավորելու համար հիմնավոր և բավարար պատճառներ չեն ներկայացրել¹⁶:

21.1 Արդյունքում, Եվրոպական դատարանն արձանագրել է նաև Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում¹⁷:

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում

22. *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռով Եվրոպական դատարանը, վերահաստատելով արդար դատաքննության իրավունքի վերաբերյալ նախադեպային իրավունքում ձևավորած դիրքորոշումները¹⁸, ընդգծել է. «(...) Չնայած դիմումատուին դատապարտելիս ներպետական դատարանները, ուսրիկանության ծառայողների ցուցմունքներից բացի, հղում են կատարել այլ ապացույցների, միակ ապացույցը, որով ուղղակիորեն ենթադրվում էր դիմումատուի մասնակ-

¹⁴ Տե՛ս *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի 168-րդ և 174-րդ կետերը:
¹⁵ Տե՛ս *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի 179-րդ կետը:
¹⁶ Տե՛ս *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի 191-րդ կետը:
¹⁷ Տե՛ս *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի 192-րդ կետը:
¹⁸ Տե՛ս *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի 202-205-րդ կետերը:

ՀՈՒԼԻՍ - ԾՈՒՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ցուբյունն այդ արարքների կատարմանը, և որով փրամադրվում էր դրանց մանրամասները, փվյալ ցուցմունքներն էին (...): Բոլոր մյուս ապացույցները, որոնց դատարանները հղում են կատարել, անուղղակի ապացույցներ են, և չի կարելի ասել, որ դրանք ուղղակիորեն ցույց են փալիս դիմումատուի առնչությունը մեղսագրվող արարքներին:

(...) Դատարանը նշում է, որ այն արդեն քննել է մի շարք գործեր, որոնց դեպքում հրապարակային միջոցառման ժամանակ անհատին իր պահվածքի պատճառով քրեական հետապնդման են ենթարկել և դատարարել՝ հիմնվելով բացառապես այն ուսրիկանության ծառայողների ցուցմունքների վրա, որոնք ակտիվորեն ներգրավված են եղել վիճարկվող իրադարձություններում: (...) Այն վճռել է, որ այս մեղադրանքների հիմքում ընկած այն հիմնական փաստերի վերաբերյալ վեճի դեպքում, երբ մեղադրանքի կողմի միակ վկաներն այն ուսրիկանության ծառայողներն են եղել, որոնք ակտիվ դեր են ունեցել վիճարկվող իրադարձություններում, դատարանները պետք է պարտադիր օգտագործեին յուրաքանչյուր ողջամիտ հնարավորություն՝ սրուգելու նրանց մեղադրական ցուցմունքները (...): Դատարանը նաև գրել է, որ պաշտպանության օգրին բոլոր ապացույցներն առանց հիմնավորման ներժելով՝ ներպետական դատարանները դիմումատուի վրա ծայրահեղ և անհասանելի ապացուցման քեռ են դրել, որը հակասում է այն հիմնական պահանջին, որ մեղադրանքի կողմը պետք է ապացուցի գործով իր կողմից առաջ քաշված վարկածը, ինչպես նաև քրեական իրավունքի հիմնարար սկզբունքներին, մասնավորապես՝ կասկածանքները հօգուտ մեղադրյալի մեկնաբանումը (in dubio pro reo) (...):

Ըստ երևույթին, դիմումատուի դեմ քրեական գործով վարույթն իրականացվել է նույն կերպ: Դիմումատուին առաջադրված մեղադրանքի հիմքում ընկած հանգամանքները, այդ թվում՝ Ազատության հրապարակում ուսրիկանության գործողությունների հետ կապված հանգամանքները և ուսրիկանության երկու ծառայողների վրա ենթադրյալ հարձակումը վիճարկվել են կողմերի կողմից: Այնուամենայնիվ, ներպետական դատարանները, ներկայացնելով իրադարձությունների երկու հակասական փարբերակներ, չեն սրուգել ուսրիկանության ծառայողների կողմից արված փաստական պնդումները և որոշել են վճիռների հիմքում դնել բացառապես նրանց կողմից ներկայացված փարբերակը՝ պարտատրականորեն և անվերապահորեն ընդունելով նրանց ցուցմունքները և դիմումատուին որևէ հնարավորություն չտալով հակառակ ապացույցներ բերելու: Դիմումատուի՝ մի շարք վկաներ դատարան կանչելու և քննելու պահանջները, որոնք բավականաչափ հիմնավորված են եղել և ուղղակիորեն վերաբերել են իրեն առաջադրված մեղադրանքներին, նույնպես մերժվել են՝ առանց որևէ հիմնավորման կամ համառոր և ոչ համոզիչ հիմնավորմամբ: Դատարանը գրնում է, որ սա հարկապես խնդրահարույց է՝ հաշվի առնելով քրեական գործի նյութերում, այդ թվում՝ վկաների ցուցմունքներում մի շարք էական անհատակությունների, անհամապարասխանությունների և հակասությունների առկայությունն այնպիսի կարևոր հարցերի առնչությամբ, ինչպիսիք են ուսրիկանության գործողությունների ժամը, նպատակը և իրականացումը և դիմումատուին չերբակալելու ժամն ու հանգամանքները, ինչպես նաև այն փաստը, որ հարձակման մասով մեղադրանքների համար մեծապես հիմք ծառայող ապացույցներն ի հայր են եկել փվյալ երկու ուսրիկանության ծառայողների կողմից դիմումատուի ինքնությունը հաստատելու արդյուն-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

քում՝ ենթադրյալ պատահարներից ավելի քան հինգ ամիս հետո, ինչը զգալիորեն նվազեցրել է այդ ապացույցների արժանահավաստությունը: Դեռ ավելին կարելի է ասել, եթե հաշվի առնենք այն փաստը, որ վիճարկվող պատահարները՝ առնվազն Ազատության հրապարակում րեղի ունեցածը, ըստ երևույթին, րեղի են ունեցել այդ օրը բավականին վաղ, երբ ամբողջովին լույս չէր, և քառասյին հանգամանքներում, որում ներգրավված էին հարյուրավոր ցուցարարներ և ոստիկանության ծառայողներ: Նույնիսկ եթե այն մարդիկ, որոնց դիմումարտուն ցանկանում էր որպես վկա կանչել, կարող էին առաջին հերթին լույս սիռել Ազատության հրապարակում րեղի ունեցած իրադարձությունների վրա, Դատարանը համարում է, որ, այնուամենայնիվ, այդպիսի ապացույցները դիմումարտունին թույլ են րվել վիճարկել իրեն առաջադրված բոլոր մեղադրանքները՝ հաշվի առնելով իրեն վերագրվող րարքեր արարքների միջև և՛ ժամանակային, և՛ հերևանքային կապը:

(...) Ներպետական դատարաններն այդպես էլ գրեթե չեն անդրադարձել դիմումարտուի փաստարկներին ու պնդումներին՝ անկախ դրանց ծանրակշռությունից կամ վերաբերելիությունից, ներառյալ՝ քրեական գործի նյութերում առկա՝ վերը նշված անհամապատասխանությունները մարմաննող և որոշակի ապացույցների մասով կասկած հարուցող փաստարկներն ու պնդումները: Սա ներառում է դիմումարտուի կողմից ոստիկանության ծառայողներ է.Ռ.-ի, չ.Ս.-ի և Ա.Ա.-ի մինչդատարական ցուցմունքների վերաբերյալ ներկայացված բավականին ծանրակշիռ և հիմնավորված փաստարկը, համաչայն որի՝ դրանք բառացիորեն նույնն են եղել, ինչպես նաև հակասել են դատարանում այդ վկաների կողմից արված հայտարարություններին: Ներպետական դատարանները չեն անդրադարձել այդ փաստարկին և հաշվի չեն առել այն, երբ հիմնվել են վկաների այդ ցուցմունքների վրա՝ որպես դիմումարտուին դատապարտելու համար հիմք, թեև այդ վկաների հուսալիությունը, վարահելիությունը և անչնական բարեվարքությունը խիստ կասկածի րեղիք են րվել: Եթե դիմումարտուի փաստարկը համոզիչ լիներ, ապա այն կարող էր ազդել անաչառ րրիքունալի այն ամբողջական գնահատականի վրա՝ արդյոք բավականաչափ ծանրակշիռ ապացույցներ եղել են դիմումարտուի մեղքը հաստատելու համար (...): Հարկանշական է, որ րվյալ ոստիկանության ծառայողների ցուցմունքներն այն միակ ապացույցներն են եղել, որոնց հիման վրա դիմումարտուն ապօրինի սառը գեներ կրելու համար դատապարտվել է, ինչպես նաև դրանք կազմել են այն ապացույցների որոշիչ մասը, որոնց վրա հիմնված է եղել ոստիկանության ծառայող Ա.Առ.-ի վրա Արշակունյաց փողոցում հարչակվելու համար դիմումարտուի դատապարտումը: Դատարանը նախկինում կայացրել է վճիռ, որ րարքեր ժամանակահատրվածներում րրված՝ վկայի սեփական ցուցմունքների միջև անհամապատասխանությունները, ինչպես նաև քրեական հետապնդման ժամանակ չեռք բերված րարքեր րեսակի ապացույցների միջև խիստ անհամապատասխանությունները լուրջ հիմքեր են սրեղծում վկայի վարահելիությունը և նրա ցուցմունքի ապացուցողական նշանակությունը վիճարկելու համար. որպես այդպիսին, այսպիսի վիճարկումն այնպիսի անառարկելի փաստ է համարվում, որ կարող է ազդել գործի փաստական հանգամանքների՝ այդ ապացույցի վրա հիմնված գնահատականի և վերջապես դատավարության ելքի վրա (...):»¹⁹:

22.1 Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանը գտել է, որ ներպետական դատարանները չեն օգտագործել յուրաքանչյուր ողջամիտ հնարավորու-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

¹⁹ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 206-210-րդ կետերը:

թյուն՝ ստուգելու այն ոստիկանության ծառայողների մեղադրական ցուցմունքները, որոնք քրեական հետապնդման համար միակ վկաներն էին և ակտիվ դեր են ունեցել վիճարկվող իրադարձություններում: Բացի այդ, նշված իրադարձությունների վերաբերյալ ոստիկանության կողմից ներկայացված տարբերակն անվերապահորեն հաստատելը, դիմումատուի փաստարկներից որևէ մեկին պատշաճ կերպով չանդրադառնալը և պաշտպանության կողմի վկաներին քննելու հարցում մերժելը՝ առանց պատշաճ կերպով ուսումնասիրելու նրանց ցուցմունքների վերաբերելիությունը, Եվրոպական դատարանի համոզմամբ հանգեցրել են պաշտպանության կողմի իրավունքների սահմանափակման, ինչը հակասում է արդար դատաքննության երաշխիքներին և բավարար է եզրակացնելու համար, որ դիմումատուի դեմ քրեական վարույթը, ընդհանուր առմամբ, իրականացվել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված արդար դատաքննության իրավունքի խախտմամբ²⁰:

Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում

23. Մուշեղ Սադաբեկյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանը, վերահաստատելով Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի վերաբերյալ նախատեպային իրավունքում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները²¹, փաստել է. «(...) Կառավարությունը սույն գործով պնդել է, որ առաջինը ցուցարարներն են հարձակվել ոստիկանության վրա, ինչը հաստատում է այն փաստը, որ նրանք բռնի մտադրություններ են ունեցել: (...) Դատարանը նշում է, որ Կառավարության պնդումը, ըստ երևույթին, հիմնված է եղել Հայաստանի ոստիկանության պետի տեղակալի՝ (...) գրության մեջ ներկայացված իրադարձությունների պաշտոնական նկարագրության վրա (...): Այնուամենայնիվ, նրանք, ըստ երևույթին, այդ եզրահանգումներին չեն եկել անկողմնակալ և անկախ քննության արդյունքում, և դրանք, կարծես թե, լիովին հիմնված են եղել այն ոստիկանության ծառայողների ցուցմունքների վրա, որոնք ակտիվ դեր են ունեցել 2008 թվականի մարտի 1-2-ի իրադարձություններում, այդ թվում՝ Ազատության հրապարակում տեղի ունեցած բախումներում, և ավելին, ենթադրաբար չափից ավելի ուժ են օգտագործել ցուցարարների նկատմամբ: Տվյալ եզրահանգումները հիմնավորված չեն որևէ օբյեկտիվ ապացույցով և, ավելին, ինչպես երևում է, դրանք հակասում են քրեական գործի մի շարք այլ նյութերի, այդ թվում՝ թիվ 62202508 քրեական գործը հարուցելու մասին որոշմանը և մի քանի այլ փաստաթղթերի, որոնցից երևում է, որ Ազատության հրապարակում ցուցարարների և ոստիկանության միջև տեղի ունեցած բախումը կարող է իսկապես լինել ոստիկանության կողմից ձեռնարկված՝ որոշ չպարզված միջոցառումների հետևանք, որի նպատակը եղել է ցույցը հարկադրաբար դադարեցնելը՝ ի հակադրություն ցուցարարների կողմից նախագոյշակական հարձակման, ինչպես պնդել է Կառավարությունը (...): Հարկանշական է, որ դիմումատուի քրեական գործը քննող դատարանները որևէ չեղով չեն անդրադարձել բախման հանգամանքներին, այդ թվում՝ այն հարցին, թե ով է հրահրել այն՝ իրենց վճիռներում չներառելով համապատասխան մանրամասները: Նույնիսկ դիմումատուի կողմից վիճարկվող՝ ոստիկանության ծառայող Ա.Արշ-ի վրա հարձակումն է ներկայացվել որպես սպորադիկ բնույթ ունեցող գործողություն, առանց գնա-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

²⁰ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեկյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 210-211-րդ կետերը:
²¹ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեկյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 226-228-րդ, 230-232-րդ, 234-րդ կետերը:

հարելու, թե արդյոք բռնությունը դիրավորությանը է տեղի ունեցել, թե չպլանավորված զարգացումներ են եղել (...): Ծիշոյ է, որ պարզվել է նաև, որ դիմումատուի մուր հայրնաբերվել է ծալովի դանակ, որից կարելի է ենթադրել, որ նա բռնի մտադրություններ է ունեցել: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով այն եղանակը, որի միջոցով այդ եզրահանգմանն են եկել, և այն սպացույցները, որոնց վրա հիմնվել են (...), ինչպես նաև այն մասին որևէ սպացույցի կամ տեղեկությունների բացակայությունը, որ դիմումատուին երբևէ փորձել է օգտագործել ենթադրյալ դանակը, Դատարանը գործի հարուկ հանգամանքներում այն չի համարում Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանությունից նրան զրկելու բավարար և հուսալի տարր: (...)»²²:

23.1 Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանը գտել է, որ առկա չեն բավարար և համոզիչ սպացույցներ, որոնք թույլ կտան եզրակացնելու, որ Ազատության հրապարակում տեղի ունեցած հավաքի կազմակերպիչները և մասնակիցները՝ այդ թվում՝ նաև դիմումատուն, բռնի մտադրություններ են ունեցել, և որ այդ հավաքը խաղաղ բնույթ չի կրել²³:

24. Մինևույն ժամանակ, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ հետագայում կիրառված պատժամիջոցները ներառել են դիմումատուի նկատմամբ քրեական հետապնդումը և կալանավորումը՝ Ազատության հրապարակում տեղի ունեցած հավաքի ժամանակ ենթադրաբար գործած մի շարք արարքների, այդ թվում՝ իշխանությունը բռնությամբ զավթելուն, իշխանության ներկայացուցչի նկատմամբ բռնություն գործադրելուն ուղղված կոչեր հնչեցնելու, ոստիկանության ծառայողների՝ հավաքը դադարեցնելու վերաբերյալ կարգադրություններին չենթարկվելու և ոստիկանության ծառայողների վրա հարձակվելու համար, ընդ որում վերջինը միակ մեղադրանքն է եղել, որը հանգեցրել է դիմումատուի դատապարտմանը: Եվրոպական դատարանը փաստել է նաև, որ դժվարանում է սույն գործի շրջանակներում ընդհանուր առմամբ տարանջատել իրադարձությունները դիմումատուի գործի հետ կապված մյուս իրադարձություններից՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի առնչությամբ՝ ենթադրելով, որ այն փաստերի ամբողջականությունը, որոնց հիման վրա իրականացվել է դիմումատուի քրեական հետապնդումն ու դատապարտումը, վիճելի հիմքով կարող է համարվել խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքին «միջամտության» դեպք²⁴:

24.1 Արդյունքում, Եվրոպական դատարանը եզրահանգել է, որ տեղի է ունեցել դիմումատուի՝ խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքին միջամտություն՝ և՛ ցույցի ցրման, և՛ դիմումատուի նկատմամբ քրեական հետապնդման, կալանավորման և դատապարտման մատով²⁵:

25. Անդրադառնալով Մ.Սադաբեյանի՝ խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքի միջամտության հիմնավորվածությանը՝ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է. «(...) Դատարանն արդեն վճռել է, որ Ազատության հրապարակում անցկացված հավաքը խաղաղ է եղել, և ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ այդպես չէր շարունակվելու (...): Իսկապես, պարզ է դառնում, որ իշխանությունները թույլ են տվել հավաք կազմակերպել, այդ թվում՝ ցուցարարներին թույլ են տվել

²² Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 232-րդ կետը:
²³ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 233-րդ կետը:
²⁴ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 234-րդ կետը:
²⁵ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 235-րդ կետը:

ճամբար կառուցել ու շարունակել այդ կերպ և ինն օր շարունակ այն քանդելու փորձեր չեն կատարել, մինչև հավաքը չի դադարեցվել 2008 թվականի [մարտի 1-ի] վաղ առավոտյան ոստիկանական գործողությունների արդյունքում: (...) Դատարանը, այնուամենայնիվ, մտախոզված է իր այն եզրահանգմամբ, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել իրադարձությունների վերաբերյալ իրենց այն փարբերակը հիմնավորող ապացույցներ, որ 2008 թվականի մարտի 1-ին ցուցարարներին ռազմամթերք է մատակարարվել: Ավելին, Կառավարությունը րվյալ [ոստիկանական] գործողության պլանավորման, կազմակերպման և հրամանի վերաբերյալ որևէ ապացույց կամ մանրամասներ չի փրամադրել, այդ թվում՝ թե ով է կարգադրել կամ վերահսկել այն, ներգրավված ոստիկանության հատուկ նշանակության սրորաբաժանումները և շեռնարկված հատուկ միջոցառումները: Միևնույն ժամանակ, պարզ է դառնում, որ սա լայնածավալ գործողություն է եղել, որում ներգրավված են եղել մի քանի հարյուր ոստիկանության ծառայողներ և ոստիկանության փարբեր ուժեր, այդ թվում՝ ոստիկանության հատուկ նշանակության սրորաբաժանումներ: Այդպիսի ծավալի գործողություններ պլանավորելու և կազմակերպելու համար անկասկած որոշակի ժամանակ է պահանջվել, և պարզ չէ, թե ինչպես է սա կատարվել 24 ժամից պակաս ժամանակահատվածում, եթե ենթադրվում է, որ հետախուզական տեղեկությունները ոստիկանության կողմից ստացվել են գործողության նախորդ օրը, մասնավորապես՝ 2008 թվականի փետրվարի 29-ին: Վերջապես, ինչպես արդեն վերևում նշվել է, թիվ 62202508 քրեական գործը հարուցելու մասին որոշումից և մի քանի այլ փաստաթղթերից, այդ թվում՝ ոստիկանական գործողություններին ենթադրաբար մասնակցած՝ ոստիկանության ծառայողների ցուցմունքներից պարզ է դառնում, որ գործողությունների միակ նպատակն է եղել ցրել Ազատության հրապարակում անցկացվող հավաքը, և որ այդ առավոտյան ոստիկանության կողմից շեռնարկված միջոցառումներն այդ նպատակով են կատարվել (...): Իրադարձությունների վերաբերյալ այս փարբերակը սկզբում մասամբ, իսկ հետագայում ամբողջովին քննությամբ հերքվել է, և զենքերի սրուգումը ներկայացվել է որպես ոստիկանական գործողությունների միակ նպատակ (...): Ոչ իշխանությունների և ոչ էլ Կառավարության կողմից այդպիսի ակնհայտ հակասությունների մատով որևէ բացատրություն չի փրամադրվել: Դատարանը, այնուամենայնիվ, դժվարանում է հավատալ, որ սա կարող է ուղղակի բացթողում լինել, և իրականում րպավորություն է ստեղծվում, որ ոստիկանական գործողությունների՝ եթե ոչ միակ, սպա հիմնական նպատակը քղարկելու կամ առնվազն չբացահայտելու միտումնավոր փորձ է կատարվել: Այսպիսով, Դատարանը չի գրնում, որ ոստիկանության՝ 2008 թվականի մարտի 1-ի գործողությունների նպատակի վերաբերյալ պաշտոնական բացատրությունը բավականաչափ արժանահավայր է, և հաշվի առնելով իր փրամադրության րակ գրնվող բոլոր նյութերը՝ պարճառ չունի կասկածելու, որ 2008 թվականի մարտի 1-ի վաղ առավոտյան ոստիկանության միջամտության նպատակն Ազատության հրապարակում առկա ճամբարը և ներկա գրնվողներին ցրելն ու հետագայում հավաքների անցկացումը կանխելն է եղել:

(...) [Հավաքը] ոչ թե այլոց կողմից գործունեության օրինական իրականացումը խաթարելու, այլ բանավիճելու և քաղաքական նշանակություն ունեցող հասարակական այնպիսի հարցի մասին արտահայտվելու հարթակ ստեղծելու նպատակ է ունեցել, որն ուղղակիորեն կապված է ժողովրդավարության իրականացման հետ

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

և յուրջ մտահոգության առարկա է եղել Հայաստանի հասարակության լայն հատվածի համար: Հերևաբար առավել բարձր աստիճանի հանդուրժողականություն էր պետք ցուցաբերել սույն գործով, քան իշխանություններն են ցուցաբերել:

(...) Դատարանը նաև չի կարող չնկատել հավաքը ցրելու եղանակը: Այն մասնակցում է մի շարք հավասարի զեկույցների առկայությունը, որոնցից պարզ է դառնում, որ ուսրիկանությունը ցուցարարների դեմ անհիմն և չափից ավելի ուժ է օգտագործել: (...): Հատկանշական է, որ ուսրիկանության գործողությունները, ըստ երևույթին, երբևէ անկախ և անաչառ քննության չեն ենթարկվել: Վերջապես, Դատարանը նշում է ուսրիկանական գործողություններին առնչվող բոլոր հակասությունների և քափանցիկության բացակայության մասին, այդ թվում՝ այդ գործողությունների նպատակի հաճախակի փոփոխվող տարբերակը»²⁶:

25.1 Արդյունքում Եվրոպական դատարանը եզրակացրել է, որ առանց բավարար հիմնավորման և ակնհայտորեն առանց ցրելու մասին նախազգուշացման, ինչպես նաև չիմնավորված և չափից ավելի ուժի օգտագործմամբ Ազատության հրապարակի հավաքը ցրելն անհամաչափ միջոց է եղել, որը իշխանությունների կողմից հավաքների ազատությունը սահմանափակելիս անցել է ողջամտության սահմանները²⁷:

26. Անդրադառնալով Մ.Սադաբեյյանին մեղսագրվող արարքներին՝ Եվրոպական դատարանը նշել է. «(...) [Դ]իմունարում մեղադրվել և կալանավորվել է [ՀՀ քրեական օրենսգրքի] (...) 225.1 հոդվածի 2-րդ մասի և 316-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, ինչպես նաև 301-րդ հոդվածի և 318-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաչափ, որոնցով պարտամիջոցներ են սահմանվում իշխանությունը զավթելու և իշխանության ներկայացուցչի նկատմամբ բռնություն գործադրելու կոչեր անելու համար (...): Դատարանը նշում է, այնուամենայնիվ, որ հավաքի կամ այն ցրելու ժամանակ դիմունարուի կողմից ենթադրաբար կատարված արարքների մասով այս մեղադրանքների կապակցությամբ չի տրամադրվել որևէ կոնկրետ սպառնույց կամ փաստական հիմք: (...) Չի նշվել, թե արդյոք դիմունարում ինքն արել է կոչեր կամ բռնություն գործադրելուն ուղղված կոչեր, և եթե արել է, ապա այդպիսի կոչերի կամ բռնություն գործադրելուն ուղղված կոչերի բնույթը: Ոչ էլ նշվել է ենթադրյալ հարչակումներ կատարելու բնույթը և չևր, ինչպես նաև այդպիսի հարչակումների ենթադրյալ գոհերի ինքնությունը: Նույնը վերաբերում է անհնազանդության ենթադրյալ հրահրմանը: (...) Հերևաբար պարզ է դառնում, որ դիմունարուի նկատմամբ քրեական հետապնդում է իրականացվել, և նա կալանավորվել է ուղղակի Ազատության հրապարակի հավաքին ակտիվորեն մասնակցելու և այն կազմակերպելու և ոչ թե դրա ընթացքում կատարած հարուկ դատապարտելի արարքի համար: Ավելին, (...) դիմունարուի չեքքակալման հանգամանքներից պարզ է դառնում, որ նա հնարավոր է իշխանություններին հայրնի է եղել որպես ակտիվ ցուցարար: Նույնը պարզ է դառնում Կենտրոն վարչական շրջանի ուսրիկանության բաժնի պետի զեկույցազրից, որում նշվել է, որ դիմունարում արգելանքի է վերցվել Ազատության հրապարակում տեղի ունեցող հավաքի «ակտիվիստ» լինելու համար (...): Դատարանը համարում է, որ խաղաղ հավաքը ցրելը և այնուհետև դադարեցնելը, ինչպես նաև դրա ակտիվիստներին կամ այլ խաղաղ մասնակիցներին կալանավորելն առանց որևէ սպառնույցի առ այն, որ նրանք անչափ

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

²⁶ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեյյանին ընդդեմ Հայաստանի վճռի 236-րդ, 244-247-րդ կետերը:

²⁷ Տե՛ս Մուշեղ Սադաբեյյանին ընդդեմ Հայաստանի վճռի 248-րդ կետը:

գործել են որևէ դատարարների արարք, ինչպես դիմումատուի դեպքում է եղել, չեն կարող համարվել «ժողովրդավարական հասարակության մեջ անհրաժեշտ» միջոց:

(...) Չնայած վերը նշվածը լուրջ մտահոգության առարկա է, Գալարանը, այնուամենայնիվ, այն կարգավիճակում չէ, ոչ էլ իր պարտականությունն է որոշելու, թե արդյոք դիմումատուին առաջադրված մեղադրանքները հիմնավորված են եղել, և ներպետական դատարանների պարտականությունն է ստուգելու դրա հիմքում ընկած փաստերի հավաստիությունը: Գալարանն այս կապակցությամբ կրկին նշում է, որ որոշման համար հիմնավորում ներկայացնելը Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված էական դատավարական երաշխիք է, քանի որ դրանով կողմերին ցույց է տրվում, որ իրենց փաստարկները լավել են, նրանց հնարավորություն է ընձեռում որոշման մասով առարկություններ ներկայացնելու կամ այն բողոքարկելու, ինչպես նաև հիմք է ծառայում հանրության շրջանում դատական որոշման պարճառաբանությունները հիմնավորելու համար: Ավելին, այս ընդհանուր կանոնն ապահովվում է Կոնվենցիայի 10-րդ և 11-րդ հոդվածներով սահմանված հարույ պարտավորություններով՝ ներպետական դատարաններից պահանջելով միջամտության համար «համապատասխան» և «բավարար» հիմնավորումներ ներկայացնել: Այս պարտավորությամբ անհարներին հնարավորություն է տրվում, ի թիվս այլնի, ծանոթանալ դատարանի՝ իրենց արտահայտվելու ազատությունը կամ հավաքների ազատությունը սահմանափակող որոշման հիմքում ընկած հիմնավորումներին և վիճարկել դրանք, և հետևաբար այն կարևոր դատավարական երաշխիք է՝ ընդդեմ Կոնվենցիայի 10-րդ և 11-րդ հոդվածներով պաշտպանված իրավունքներին կամայական միջամտության (...):

Գալարանը գրնում է, որ ներպետական դատարանները սույն գործով պարշան կերպով չեն կարարել նշված պարտավորությունը՝ դիմումատուին որոշ բռնության արարքներ կարարելու և ապօրինի գենը կրելու համար դատարարարելիս: (...): Այն նշում է, որ միայն արդյունքում կայացված վճիռներով է ամփոփվել դիմումատուի դեմ բրեսական գործով մեղադրական եզրակացությունը, որն իր հերթին լիովին հիմնված է եղել գործի հետ առնչություն ունեցող ուրիկանության ծառայողների ցուցմունքների վրա: Ավելին, ինչպես և ներպետական դատարաններն են հասարարել, փաստերում բացակայել են մանրամասներ, և դրանք լի են եղել անհարակություններով: Այնպիսի կարևոր փաստեր, ինչպիսիք Ազատության հրապարակում ցուցարարների և ուրիկանության միջև բախումների հանգամանքներն են, լիովին անրեսավել են և նույնիսկ չեն նշվել՝ չնայած նրան, որ այդ հանգամանքները, այդ թվում՝ ուրիկանության գործողությունների գնահարումն ուղղակիորեն առնչվել են դիմումատուին առաջադրված մեղադրանքներին: Որոշ կարևոր հակասությունների այդպես էլ անդրադարշ չի կարարվել, և դրանք մնացել են չբացարված, այդ թվում՝ այն փաստը, թե դիմումատուն ինչպես կարող էր կարարել տվյալ մեղասագրվող արարքներն այն ժամանակ, երբ նա, համապարասխան գեկույցի համաշայն, արդեն ուրիկանությունում շերբակալվածներին պահելու վայրում էր: Ներպետական դատարանները, հետևաբար, չեն իրականացրել դիմումատուին առաջադրված մեղադրանքի հիմքում ընկած փաստերի մանրամասն և օրյեկրիվ քննություն, ինչպես նաև չեն կարարել մանրակրկիտ ուսումնասիրություն, որը, գործի հարույ հանգամանքներում և ընդհանուր համարերբարը հաշի առնելով, պահանջվում էր նրանցից՝ 11-րդ հոդվածով երաշ-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

խավորված՝ խաղաղ հավաքների ազարտության իրավունքի արդյունավետ իրականացումն ապահովելու համար: Այսպիսի հանգամանքներում չի կարելի ասել, որ ներպետական դատարանների կողմից ներկայացված միջամտությունը հիմնավորող պարճառներն իսկապես «համապարասիան և բավարար» են եղել, ինչի հետևանքով դիմումարտուն գրկվել է պաշտպանության այն դատարարական երաշխիքից, որը նա ունեցել է 11-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքի ուժով (...): Ոչ էլ կարելի է ասել, որ դատարաններն իրենց որոշումները հիմնել են համապարասիան փաստերի ընդունելի զնահարականի վրա»²⁸:

26.1 Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանը նշել է, որ նույնիսկ եթե ենթադրենք, որ ցույցի ցրումը և դիմումատուի նկատմամբ քրեական հետապնդումը, կալանավորումը և դատապարտումը համապատասխանել են ներպետական օրենսդրությանն ու հետապնդել են Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի 2-րդ կետում թվարկված իրավաչափ նպատակներից որևէ մեկը, ենթադրաբար՝ անկարգությունները և հանցագործությունները կանխելու նպատակը, տվյալ միջոցներն անհրաժեշտ չեն եղել ժողովրդավարական հասարակությունում²⁹:

26.2 Արդյունքում, Եվրոպական դատարանը եզրակացրել է, որ դիմումատու Մուշեղ Սաղաթեյանի նկատմամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում³⁰:

27. Հաշվի առնելով սույն որոշման 18-26.1-րդ կետերում ներկայացված փաստերը, ինչպես նաև հիմք ընդունելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426.4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 11-րդ հոդվածի խախտումների արձանագրման փաստը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ 2008 թվականի մայիսի 7-ի, 2008 թվականի օգոստոսի 28-ի, 2009 թվականի մարտի 10-ի և ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշումները վերանայելու հիմք է:

II. Ներպետական դատական ակտերի բեկանումը.

28. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված երկրորդ իրավական հարցը հետևյալն է. արդյո՞ք Եվրոպական դատարանի՝ Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռով արձանագրված՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի, Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի (ցույցի ցրման և դիմումատուի կալանավորման մասով) խախտումները հիմք են՝

ա) Մ.Սաղաթեյանի կալանավորման և դրա ժամկետի երկարացման վերաբերյալ Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի մարտի 4-ի որոշումն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի մարտի 21-ի որոշումը, Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի հունիսի 26-ի որոշումն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հուլիսի 15-ի որոշումը բեկանելու համար,

²⁸ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 250-րդ, 252-253-րդ կետերը:

²⁹ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 254-րդ կետը:

³⁰ Տե՛ս Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռի 255-րդ կետը:

բ) Մ.Սաղաթելյանի իրավունքների և ազատությունների խախտումը վերացնելու, ՀՀ ոստիկանության՝ 2008 թվականի մարտի 1-ի հրահանգը, դրա հիման վրա կատարված գործողություններն ու քրեական գործի հարուցման որոշումն ապօրինի և չհիմնավորված ճանաչելու, նախաքննական մարմնին հարուցված քրեական հետապնդումը դադարեցնելուն ու գործի վարույթը կարճելուն պարտավորեցնելու վերաբերյալ բողոքը մերժելու մասին Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի հուլիսի 8-ի որոշումն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշումը բեկանելու համար:

29. Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ «Բարձր պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են կատարել Դատարանի վերջնական վճիռները ցանկացած գործի վերաբերյալ, որում նրանք կողմեր են»:

29.1 Ժիրայր Սեֆիրյանի գործով Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ «Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով պետություններն ունեն հետևյալ պարտավորությունները.

1. վճարել նշանակված փոխհատուցումը,

2. անհրաժեշտության դեպքում հոգուր դիմումարուի շեռնարկել անհատական միջոցառումներ, այն է՝

- դադարեցնել Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված իրավունքի խախտումը կամ դրա հետևանքների ներգործությունը,

- հնարավորինս վերականգնել միևնույն խախտումը եղած իրավիճակը (*restitutio in integrum*), իսկ դրա անհնարինության դեպքում Դատարանի վճռի մեջ տեղ գրած եզրակացությունների հետ համարեղելի այլ միջոցներով ապահովել իր ստանձնած պարտավորությունների կատարումը,

3. շեռնարկել ընդհանուր բնույթի միջոցառումներ՝ կանխելու համար նմանատիպ խախտումներն ապագայում»³¹:

30. «Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում կայացված [վճիռների] հիման վրա ներպետական մակարդակով որոշակի գործեր վերաքննելու կամ վերաքննելու մասին» Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի՝ 2000 թվականի հունվարի 19-ի թիվ R(2000)2՝ անդամ պետություններին ուղղված հանձնարարականի 1-ին կետի համաձայն՝ Պայմանավորվող կողմերին կոչ է արվել երաշխավորել ազգային մակարդակով «*restitutio in integrum*»՝ հնարավորինս ապահովելու համար անհրաժեշտ համարժեք հնարավորությունների առկայությունը:

Նույն հանձնարարականի 2-րդ կետի համաձայն՝ Նախարարների կոմիտեն խրախուսում է Պայմանավորվող կողմերին, մասնավորապես՝ վերլուծել իրենց ազգային իրավական համակարգերը՝ նպատակ հետապնդելով երաշխավորել գործի վերաքննության համար անհրաժեշտ համարժեք հնարավորությունների գոյությունն այն դեպքերի համար, երբ Եվրոպական դատարանը հայտնաբերել է Կոնվենցիայի խախտում, հատկապես երբ.

(i) Տուժող կողմը շարունակում է համապատասխան ներպետական որոշման ելքի պատճառով կրել շատ ծանր բացասական հետևանքներ, որոնք համարժեքորեն չեն շտկվում արդարացի հատուցման տրամադրմամբ և չեն կարող շտկվել, բացառությամբ գործի վերաքննության կամ վերաբացման միջոցով, և

³¹ Տե՛ս Ժիրայր Սեֆիրյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՎԲ-07/13 որոշման 24-րդ կետը:

(ii) Դատարանի վճիռը հանգեցնում է այն եզրակացության, որ
ա) վիճարկվող ներպետական որոշումն ըստ էության հակասում է Կոնվենցիային,

բ) հայտնաբերված խախտումը հիմնված է այնպիսի ծանրության դատավարական սխալների կամ թերությունների վրա, որ լուրջ կասկածի տակ է հայտնվում բողոքի առարկա ներպետական վարույթի ելքը:

30.1 Վերոնշյալ հանձնարարականի կապակցությամբ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի մեկնաբանությունների համաձայն՝ կոնվենցիոն մարմինների փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հատկապես քրեական իրավունքի ոլորտում գործերի վերանայումը, ներառյալ վերաբացումը, ունի հիմնարար նշանակություն:

Նշված չափանիշներից (i)-ը, ըստ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի, վերաբերում է օրինակ այն անձանց, ովքեր դատապարտվել են ազատությունից գրկելու հետ կապված երկարատև պատիժների և դեռևս գտնվում են քրեակատարողական հիմնարկում, երբ կոնվենցիոն մարմինների կողմից քննվում է գործը: ***Այդ չափանիշի բավարարման համար պետք է լինի ուղիղ պատճառահետևանքային կապ՝ հայտնաբերված խախտման և փուժող կողմի համար առաջացած շարունակական բացասական հետևանքների միջև:***

Վերոնշյալ պայմանի առկայության պարագայում, ըստ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի, (ii) խմբում ներառված չափանիշները նպատակաուղղված են ընդգծելու խախտումների բնույթը, որոնց պայմաններում գործերի վերանայումը կամ վերաբացումը հատկապես կարևոր է: Այսպես, «ա» չափանիշին կարող են համապատասխանել այն դեպքերը, երբ օրինակ՝ անձի դատապարտումը ներպետական ատյանների կողմից խախտել է Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածն այն պատճառով, որ ներպետական մարմինների կողմից քրեորեն պատժելի դիտարկված հայտարարություններն իրավաչափորեն արվել են արտահայտվելու ազատության շրջանակներում, կամ Կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածը, քանի որ քրեորեն պատժելի դիտարկված անձի վարքագիծը եղել է կրոնի ազատության իրավաչափ դրսևորում: Ինչ վերաբերում է «բ» չափանիշին, ապա դրան կարող են համապատասխանել այն դեպքերը, երբ օրինակ՝ տուժող կողմը չի ունեցել ժամանակ և հնարավորություն կազմակերպելու իր պաշտպանությունը քրեական դատավարությունում, երբ դատապարտումը հիմնվել է խոշտանգման արդյունքում ստացված հայտարարությունների կամ այն նյութերի վրա, որոնք տուժող կողմը հնարավորություն չի ունեցել ստուգել: ***Նման թերությունները պետք է լինեն այնպիսի ծանրության, որ լուրջ կասկած առաջացնեն ներպետական վարույթի արդյունքների վերաբերյալ***³²:

31. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426.9-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «*[Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքով հարուցված] վարույթի արդյունքում կայացված դատական ակտում դատարանը կարող է չփոփոխել վերանայված դատական ակտի եզրափակիչ մասը, միայն եթե ծանրակշիռ փաստարկների մատրանշմամբ հիմնավորում է, որ սույն օրենսգրքի 426.3 կամ 426.4 հոդվածներով նախատեսված հանգամանքներն ըստ էության*

³² St'u Explanatory memorandum, Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation R (2000)2 on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Rights.

չէին կարող ազդել գործի ելքի վրա: (...)»:

31.1. Վերոնշյալ իրավադրույթի կապակցությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշում է ձևավորել առ այն, որ. «(...) [Ի]րավաչափ նպատակ է հետապնդում վեճի առարկա դրույթով նախատեսվող լրացուցիչ պահանջը: Այն պետք է դիրարկել ոչ թե իրավունք կամ սուբյեկտիվ հայեցողություն դարական սկզբնական անփոփոխ թողնելու համար, այլ նորմատիվ պարտադրանք՝ նման հնարավոր դեպքերում ծանրակշիռ փաստարկներով հիմնավորում ներկայացնելու վերաբերյալ: Պարզապես այսպիսի իրավակարգավորումը նույնպես ենթադրում է իրավական մշակույթի պարզան մակարդակ և «ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում» եզրույթի հայեցողական սահմանների իրավական հարակեցում, ինչն օրենսդրի և դարական համարժեք նախադեպ ստեղծելու խնդիրն է: (...) Անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել, որ նման փաստարկների բացակայության պայմաններում վերանայված դարական սկզբի եզրափակիչ մասի անփոփոխ թողնելը կհակասի իրավունքի գերակայության սկզբունքին և իրավական պետության հիմնարար արժեքներին»³³:

32. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ Մ.Սաղաթեյանին ազատությունից գրկելու վերաբերյալ բողոքարկվող դատական ակտերը վերաբերել են նրա նախնական կալանքին և դրա ժամկետի երկարացմանը: Այդ որոշումների կայացումից հետո՝ 2008 թվականի օգոստոսի 13-ին Մ.Սաղաթեյանի վերաբերյալ քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևանի քրեական դատարան, որի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճռով վերջինս մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ մասերով և 235-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և դատապարտվել 5 (հինգ) տարի ժամկետով ազատազրկման ու 900.000 (ինը հարյուր հազար) ՀՀ դրամի չափով տուգանքի: Մինևույն ժամանակ, նույն դատավճռով Մ.Սաղաթեյանին՝ ազատազրկման ձևով պատժի կրման սկիզբը հաշվվել է 2008 թվականի մարտի 1-ից, այսինքն՝ սույն բողոքների քննության պահի դրությամբ Մ.Սաղաթեյանն արդեն իսկ կրել է իր նկատմամբ նշանակված պատիժը:

33. Նախորդ կետում մեջբերված փաստական տվյալները գնահատելով սույն որոշման 29-31.1-րդ կետերում վկայակոչված իրավադրույթների և արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ Եվրոպական դատարանի՝ Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռով արձանագրված Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի խախտումների բացասական հետևանքները սույն բողոքների քննության պահի դրությամբ դիմումատուն չի շարունակում կրել: Նման պայմաններում Մ.Սաղաթեյանի նախնական կալանքի վերաբերյալ դատական ակտերի բեկանումը չի վերականգնի մինչ խախտումն առկա իրավիճակը, քանի որ բացակայում է ուղիղ պատճառահետևանքային կապը՝ հայտնաբերված խախտումների և Մ.Սաղաթեյանի կողմից կրվող շարունակական բացասական հետևանքների միջև: Բացի այդ, այն իրավական առումով նաև անիրագործելի է, քանի որ գործի մինչդատական վարույթում Մ.Սաղաթեյանի նախնական կալանքի և դրա ժամկետի երկարացման վերաբերյալ դատական ակտերի բեկանումը կհանգեցնի իրավական անորոշության՝ հաշվի առնելով նաև այն հանգամանքը, որ դրանք եղել են ժամանակավոր և սույն

³³ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 2013 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՄԴՌ-1099 որոշման 6-րդ կետը:

որոշումը կայացնելու պահին կորցրել են իրենց իրավական նշանակությունը:

34. Վերոգրյալի հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է փաստել, որ համանման պատճառաբանությամբ Վճռաբեկ դատարանը դեռևս 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի որոշմամբ մերժել է *Մուրադիսյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով Եվրոպական դատարանի՝ 2012 թվականի հունիսի 5-ի վճռի հիման վրա հարուցված վերանայման վարույթի շրջանակներում նոր հանգամանքի հիմքով Արարատ Մուրադիսյանի նախնական կալանքի վերաբերյալ որոշումների բեկանման պահանջով ներկայացված վճռաբեկ բողոքը³⁴: Այդ կապակցությամբ հարկ է նշել, որ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն, որը վերահսկողություն է իրականացնում Եվրոպական դատարանի վճիռների կատարման նկատմամբ, 2018 թվականի հունիսի 7-ի թիվ CM/ResDH(2018)191 բանաձևով քննարկել է Հայաստանի վերաբերյալ կայացված ընդհանուր թվով յոթ վճիռների, այդ թվում՝ *Մուրադիսյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի կատարման ընթացքը և արձանագրել, որ նշված գործերով անհատական միջոցառումներն իրականացված են, արդարացի փոխհատուցումները վճարված են և մեղադրյալներից ոչ մեկը չի գտնվում մինչդատական կալանքի տակ, նրանք դատապարտվել կամ ազատ են արձակվել: Արդյունքում հիշյալ գործերի կատարման նկատմամբ վերահսկողությունը Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի կողմից հայտարարվել է փակված³⁵:

35. Վերոշարադրյալի հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Եվրոպական դատարանի՝ *Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռով արձանագրված՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի, Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի (դիմումատուի կալանավորման մասով) խախտումները հիմք չեն Մ.Սադաթեյանի նախնական կալանքի և դրա ժամկետի երկարացման վերաբերյալ Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի մարտի 4-ի որոշումն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի մարտի 21-ի որոշումը, Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի հունիսի 26-ի որոշումն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հուլիսի 15-ի որոշումը բեկանելու համար:

36. Անդրադառնալով ՀՀ ոստիկանության՝ 2008 թվականի մարտի 1-ի հրահանգը և դրա հիման վրա կատարված գործողությունները ոչ իրավաչափ ճանաչելու վերաբերյալ պաշտպանության կողմի ներկայացրած բողոքի առնչությամբ կայացված դատական ակտերի բեկանման վերաբերյալ բողոքաբերների պահանջին³⁶ Վճռաբեկ դատարանը, առանց անդրադառնալու մինչդատական վարույթի նկատմամբ հետագա դատական վերահսկողության դատավարական կարգի առանձնահատկություններին, փաստում է, որ հետագա դատական վերահսկողության շրջանակում նշված հարցին դատարանների կողմից տրված գնահատականների կրկին քննարկումը ներկայումս կորցրել է իր իրավական նշանակությունը, նկատի ունենալով, որ Եվրոպական դատարանը *Մուշեղ Սադաթեյանն ընդդեմ*

³⁴ Տե՛ս *Արարատ Մուրադիսյանի* գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ՎԲ-01/13 որոշումը:

³⁵ Տե՛ս բանաձևը հետևյալ հղմամբ՝

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016808a08a7

³⁶ Տե՛ս սույն որոշման 14.1-րդ կետը:

Հայաստանի վճռով արդեն իսկ մանրամասն վերլուծության է ենթարկել 2008 թվականի մարտի 1-ին ՀՀ ոստիկանության կատարած գործողություններն ու դրանց տվել համապատասխան իրավական գնահատական:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Եվրոպական դատարանի՝ Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռով արձանագրված՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտումը (ցույցի ցրման մասով), հիմք չէ բողոքը մերժելու մասին Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2008 թվականի հուլիսի 8-ի որոշումն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշումը բեկանելու համար:

37. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված երրորդ իրավական հարցը հետևյալն է. արդյո՞ք Եվրոպական դատարանի՝ Մուշեղ Սաղաթեյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռով արձանագրված՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի նյութաիրավական և դատավարական հայեցակետերի, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի, Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի (Մ.Սաղաթեյանի նկատմամբ քրեական հետապնդման և նրան դատապարտելու մասով) խախտումները հիմք են Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշումը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու համար:

38. Սկոցցարին և Ջունյանն ընդդեմ Բյուրխայի գործով Եվրոպական դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ. «(...) [Վ]ճիռը, որով [Եվրոպական դատարանը] խախտում է արչանագրում, պարասխանող պետության վրա իրավական պարտավորություն է դնում ոչ միայն շահագրգիռ անձանց վճարել արդարացի փոխհատուցման կարգով փրամադրվելիք գումարները, այլ նաև Նախարարների կոմիտեի վերահսկողությամբ ընկերվ ընդհանուր և/կամ անհրաժեշտության դեպքում անհատական միջոցներ, որոնք անհրաժեշտ է ձեռնարկել ներպետական իրավական համակարգում՝ վերջ տալու համար [Եվրոպական դատարանի] արչանագրած խախտումներին և հնարավորինս շրկելու դրանց հետևանքները: Բացի այդ, Նախարարների կոմիտեի վերահսկողությամբ պետությունը ազատ է Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածով սրանհետև իր պարտավորությունների կատարման միջոցների ընկրության հարցում՝ պայմանով, որ դրանք համարեղելի են [Եվրոպական դատարանի] վճռի մեջ տեղ գրած եզրակացությունների հետ:

Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի հիման վրա արդարացի փոխհատուցման կարգով գումարների փրամադրման նպատակը բացառապես կրած վնասի համար հատուցում տալն է այնքանով, որքանով որ այդ վնասը հետևանք է խախտման, որն այլ կերպ վերականգնվել չի կարող»³⁷:

38.1. Սեյջուկը և Ասկերն ընդդեմ Թուրքիայի գործով Եվրոպական դատարանը նշել է. «Կոնվենցիայի խախտում արչանագրած [Եվրոպական դատարանի] վճռով պարասխանող պետության վրա պարտավորություն է դրվում դադարեցնել խախտումը և դրա հետևանքների համար այնպիսի հատուցում փրամադրել, որ հնարավորինս վերականգնվի խախտումից առաջ առկա իրավիճակը (restitutio in integrum): Եթե restitutio in integrum-ը գործնականում հնարավոր չէ, ապա պա-

³⁷ Տե՛ս *Scozzari and Giunta v. Italy* գործով Եվրոպական դատարանի՝ 2000 թվականի հուլիսի 13-ի վճիռը, գանգատներ թիվ 39221/98 և 41963/98, կետեր 249-250:

տրասիանող պերտությունն ազատ է վճիռը կատարելու միջոցների ընտրության հարցում (...)»³⁸:

39. Վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի խախտում արձանագրվելու դեպքում պետությունն արդարացի փոխհատուցում տրամադրելուց զատ պարտավորվում է հնարավորության դեպքում ձեռնարկել որոշակի անհատական միջոցառումներ, որոնք հնարավորինս կվերականգնեն մինչև խախտումը եղած իրավիճակը: Այլ կերպ՝ յուրաքանչյուր դեպքում անհրաժեշտ է հաշվի առնել կոնկրետ գործի հանգամանքները, խախտման բնույթը, դրա՝ գործի ելքի վրա ունեցած ազդեցությունը, ինչպես նաև «*restitutio in integrum*» սպասովելու հնարավորությունը: Եթե վերոնշյալ հանգամանքների գնահատումը վկայում է, որ գործի վերաբացման արդյունքում հնարավոր է վերականգնել մինչև խախտումը եղած իրավիճակը, ապա վարույթի նորոգում պետք է տեղի ունենա³⁹:

40. Հաշվի առնելով *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռի շրջանակներում Եվրոպական դատարանի արտահայտած և սույն որոշման 18-19.2-րդ և 22-26.2-րդ կետերում մեջբերված իրավական դիրքորոշումները, ինչպես նաև սույն որոշման նախորդ կետի վերլուծության լույսի ներքո գնահատելով *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճռով Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված խախտումների բնույթը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի նյութաիրավական և դատավարական հայեցակետերի, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի, Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի (Մ.Սաղաթելյանի նկատմամբ քրեական հետապնդման և նրան դատապարտելու մասով) խախտումները հիմք են Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշումը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու համար: Այլ կերպ, նշված խախտումները վերացնելու ամենապատշաճ միջոցը, ըստ Վճռաբեկ դատարանի, վիճարկվող դատական ակտերը բեկանելը և գործը նոր քննության ուղարկելն է:

41. Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի՝ 2009 թվականի մարտի 10-ի որոշման վերանայման արդյունքում Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռն ու այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշումը պետք է բեկանել և գործն ուղարկել Երևան քաղաքի առաջին ստյանի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նոր քննության արդյունքում Երևան քաղաքի առաջին ստյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը պետք է վերացնի *Մուշեղ Սաղաթելյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով Եվրոպական դատարանի կողմից արձանագրված՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի նյութաիրավական և դատավարական հայեցակետերի, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի, Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի (Մ. Սաղաթելյանի նկատմամբ քրեական հետապնդման և նրան դատա-

³⁸ Տե՛ս *Selcuk and Asker v. Turkey* գործով Եվրոպական դատարանի՝ 1998 թվականի ապրիլի 24-ի վճիռը, զանգատներ թիվ 23184/94 և 23185/94, կետ 125:

³⁹ Տե՛ս *Բազդար և Նարինե Նալբանդյանների* գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2016 թվականի հունիսի 24-ի թիվ ՎԲ-04/15 որոշման 19-րդ կետը:

պարտելու մասով) խախտումներն ու արդյունքում հանգի համապատասխան հետևության:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 162-րդ, 163-րդ, 171-րդ հոդվածներով, «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքի 11-րդ հոդվածով և Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 361¹-րդ, 397-րդ, 398-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ, 426.1-րդ, 426.2-րդ, 426.4-րդ, 426.7-րդ և 426.9-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի՝ 2008 թվականի մայիսի 7-ի, 2008 թվականի օգոստոսի 28-ի, 2009 թվականի մարտի 10-ի և ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի օգոստոսի 19-ի որոշումները վերանայել:

2. ՀՀ գլխավոր դատախազ Ա.Դավթյանի վճռաբեկ բողոքը բավարարել, իսկ Մուշեղ Ազունի Սաղաթելյանի պաշտպաններ Ս.Սաֆարյանի և Վ.Գրիգորյանի բողոքը բավարարել մասնակիորեն:

3. Վերանայման արդյունքում Երևանի քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի հոկտեմբերի 23-ի դատավճիռը և այն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 10-ի որոշումը բեկանել ու գործն ուղարկել Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

4. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դադարում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ԲԱՐԵՄԱՂԹԱՆՔ

ՀՀ դատավորների միությունը շնորհավորում է

ՀՀ Արագածոտնի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր
Սամվել ՈՒՉՈՒՆՅԱՆԻՆ ծննդյան 65-ամյակը,

*մաղթում նրան առողջություն,
երկար տարիների կյանք
և վաստակաշատ հանգիստ,*

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի դատավոր
Սամվել ՕՀԱՆՅԱՆԻՆ ծննդյան 60-ամյակը,

ՀՀ Տավուշի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի նախագահ
Արման ԿՈՒՐԵՆՅԱՆԻՆ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Վարդան ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻՆ ծննդյան 40-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
ԱՐԹՈՒՐ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆԻՆ ծննդյան 35-ամյակը,

*մաղթում նրանց առողջություն, անսպառ եռանդ
և մասնագիտական արդյունավետ գործունեություն:*